

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

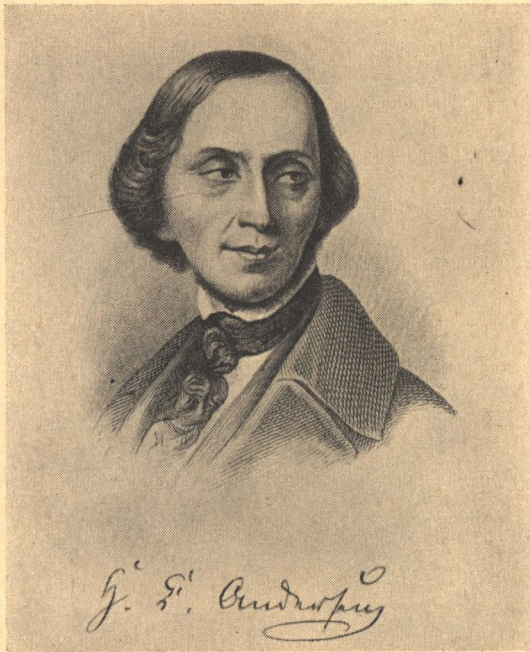
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. TOPSØE-JENSEN

MIT EGET EVENTYR UDEN DIGTNING

EN STUDIE OVER
H. C. ANDERSEN SOM SELVBIOGRAF

GYLDENDAL

H. TOPSØE-JENSEN

MIT EGET EVENTYR
UDEN DIGTNING

EN STUDIE OVER
H. C. ANDERSEN SOM SELV BIOGRAF

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

1940

**Denne Afhandling er af det filosofiske Fakultet
antaget til offentlig at forsvares for den filosofiske
Doktorgrad.**

København, den 12. April 1940

ERIK ABRAHAMSEN

h. a. dec.

TIL

PAUL V. RUBOW

INDHOLD

Forord	9
I. Tilblivelseshistorien	13
II. Kilder	29
III. H. C. Andersen ved Arbejdet	74
IV. Edvard Collins Revision	104
V. „Mit eget Eventyr uden Digtning“	140
Navneregister	187

Portrættet paa Omslaget gengiver Titelbilledet til „Das Märchen meines Lebens“ (Leipzig 1847), Staalstik efter Maleri 1846 af A. Grahl.

LISTE OVER FORKORTELSER

- Almanak.* H. C. Andersens Almanakker. Kgl. Bibliotek, Collinske Samling Nr. 10, 4to.
- Dagbogen.* H. C. Andersens Dagbøger. Kgl. Bibliotek, Collinske Samling Nr. 7, 4to.
- A & C.* E. Collin: H. C. Andersen og det Collinske Huus. Kbh. 1882.
- Anderseniana VII.* Anderseniana. Udg. af H. C. Andersen Samfundet. Under Redaktion af Chr. M. K. Petersen. Vol. VII. (H. C. Andersen som Ansøger). Kbh. 1939.
- B & B.* Breve fra Hans Christian Andersen. Udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bøgh. I-II. Kbh. 1878.
- B. til A.* Breve til Hans Christian Andersen. Udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bøgh. Kbh. 1877.
- Brevveksling.* H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin. Udg. af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen. I-VI. Kbh. 1933—1937.
- Jonas.* H. C. Andersens Briefwechsel mit dem Grossherzog Carl Alexander von Sachsen-Weimar-Eisenach und anderen Zeitgenossen. Herausgegeben von Emil Jonas. Lpz. [1887].
- Levnedsbog.* H. C. Andersens Levnedsbog. Digterens Liv 1805—31. Nedsrevet 1832. Udgivet med et Forord af Hans Brix. Kbh. 1926.
- MLE.* Mit Livs Eventyr af H. C. Andersen. Kbh. 1855.
- MmL.* Das Märchen meines Lebens ohne Dichtung. Eine Skizze von H. C. Andersen. I-II. Lpz. 1847.
- Rigmor Stampe.* Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang. Kbh. 1918.
- SS.* H. C. Andersens Samlede Skrifter. Anden Udgave. I-XV. Kbh. 1876—1880.

Utrykte Breve, hvoraf der i Teksten meddeles Prøver, findes, hvor intet andet er anført, i den Collinske Brevsamling, Kgl. Bibliotek.

Citater fra ældre Brevudgaver som A & C, B & B og B. til A. er reviderede efter Originalerne, hvor disse har været Forf. tilgængelige.

FORORD

H. C. Andersen kom tidligt ind paa at fortælle sit Livs forunderlige Historie, og han slap aldrig dette Emne af Syne. Straks i et Par af de ældste bevarede Digte fra hans første Københavnsaar (1819—22) møder det os, og endnu 18. Januar 1875 findes der følgende Optegnelse i hans Dagbog: „I Dag har jeg skrevet paa mit Livshistorie“. Var der noget, som optog den tilsyneladende saa selvkabeligt anlagte og vennesele, men paa Bunden dybt ensomme Mand, saa var det hans eget Jeg. Georg Brandes, der selv havde en Rem af Huden, kaldte ham skarpt, men træffende i et Brev til Bjørnson „en Aand, der absolut og udelukkende var opfyldt af sig selv og ikke havde en eneste aandelig Interesse“¹⁾. Derfor er „Mit Livs Eventyr“ ikke et Værk blandt andre Værker i hans Produktion. Det er en Bygning, som Bygmesteren lagde Grunden til i sin første Ungdom, og som han med Mellemlum stadig arbejdede videre paa, indtil Døden slog Murskeen ud af hans trætte Haand.

Han havde fra først til sidst altid en bestemt Hensigt med at skildre dette Livs eventyr. Ikke for ingenting er han begyndt som en Supplikant, der skulde skaffe Gehør for sig ved en Fremstilling af sine fata. Han har været vant til at plædere sin Sag, og Advokaten blev egentlig siddende i ham, saalænge han levede. Som Overskrift over samtlige større og mindre Bidrag til hans Selvbiografi kan med Rette sættes: Forklaring og Forsvar.

Den foreliggende Afhandling om Andersens saakaldte „tyske“ Selvbiografi fra 1846 maa derfor betragtes som et centralt Led i en større Undersøgelse. „*Das Märchen meines Lebens*“ sætter foreløbig Punktum for en lang Udvikling. Forud for dette Skrift ligger For-

¹⁾ Georg og Edvard Brandes Brevveksling med nordiske Forfattere og Videnskabsmænd. Udg. af Morten Borup, IV, 1939, 55.

fatterens direkte Meddelelser om sit Liv i autobiografiske Digte og Breve fra Skoletiden og Studenteraarene og i den ufuldendte, for en snæver Kreds af Venner bestemte Selvbiografi fra 1832—33, „Levnedsbogen“. Dertil kommer fra Aarene 1835—45 en Række Artikler og Afhandlinger om ham under forskellige Forfatteres Navne, som enten er opstaaet i Samarbejde med ham selv, eller som han helt eller delvis har været Mester for. De vigtigste er Artiklerne i Østs „Materialier til et dansk biographisk-literarisk Lexicon“ (1835) og i Brockhaus' „Conversations-Lexikon der Gegenwart“ (1838), Marmiers Essay i Revue de Paris (1837), G. F. Jenssens Indledning til „Nur ein Geiger“ (1838) og F. Petits til „Abenteuer und Märchen einer Neujahrsnacht auf einer Fussreise nach Amack“ (1846), samt P. L. Møllers biografiske Skitse i Dansk Pantheon (1845). Og den tyske Selvbiografi danner paa sin Side Grundlaget for „Mit Livs Eventyr“ (1855). I denne store Bog har H. C. Andersen med den ham særegne Forfatterøkonomi fulgt Ordlyden af sit Manuskript fra 1846, saa vidt det overhovedet lod sig gøre, samtidig med at han har suppleret og udvidet Fremstillingen meget. Til den afsluttende Skildring af sine første 50 Leveaar føjede han 1868—69 en Fortsættelse, omfattende Tiden 1855—67. Den var bestilt af Hurd & Houghtons Forlag i New York, der ønskede „Mit Livs Eventyr“ ført up to date, og udkom 1871. Paa Dansk forelaa den først 1877, besørget af Jonas Collin d. Y., der har behandlet Andersens Tekst med en vel selvraadig Frihed. Og endelig begyndte Autor i Januar 1875 paa en Kontinuation af Fortsættelsen, der dog kun naaede et Stykke ind i 1868 (utrykt).

Det er Planen at behandle hele denne Side af H. C. Andersens Forfattervirksomhed i en Undersøgelse fordelt paa tre Bind. Det første skal skildre det forberedende Stadium, Tiden 1820—45. Derefter følger nærværende Afhandling om den første større, officielle Selvbiografi. Sidste Bind skal handle om „Mit Livs Eventyr“ og dets to Fortsættelser. Her vil ogsaa Stedet være for en endelig Karakteristik og Vurdering af Andersen som Selvbiograf.

Hensigten er altsaa gennem en Skildring af Eventyrdigterens livslange Syslen med sit Levned at meddele Bidrag til en Række Teksters Historie, paavise den ubrudte Sammenhæng mellem dem, redegøre for deres Idéindhold og derigennem for den Opfattelse,

som Forfatteren havde dannet sig af sit Jeg, og som han ogsaa ønskede skulde bestemme Eftertidens Dom.

Materialet er stort, og en fast Afgrænsning har været nødvendig. Hele Andersens Benyttelse af selvbiografisk Stof i sin Digtning falder saaledes udenfor Opgaven. Som almindeligt bekendt var hans Liv og Oplevelser ham en stadig udtømmelig Inspirationskilde, hvoraf han Gang paa Gang, især i Eventyrene og Romanerne øste. Han fortalte adskilligt her, som han ikke fik Plads til eller ikke brød sig om at gentage i en rent historisk Beretning om sit vita. Hans gode Veninde Henriette Wulff, der fik Udhængearkene af „Mit Livs Eventyr“ tilsendt, efterhaanden som de kom fra Bianco Lunos Bogtrykkeri, skriver herom i et Brev af 7. Maj 1855: „Af originale Personligheder og Tildragelser fra denne tidligere Tid, savner jeg jo en Deel, men skulde De have givet Alt, var det vel bleven for voluminøst, og Udvalget er jo givet saa fuldkomment at man slet Intet savner. Desuden har man jo en Deel af disse Personligheder gjengivet paa forskellige Steder i Romanerne, Eventyrene, hvor man glæder sig over dem“.

Hans Brix har i „H. C. Andersen og hans Eventyr“ meddelt rige Bidrag til Belysning af Forholdet mellem Oplevelse og Digtning hos H. C. Andersen for de ældre Eventyrs og tildels for de første Romaners Vedkommende. De kan suppleres med adskilligt nyt Stof vedrørende „Nye Eventyr og Historier“, „De to Baronesser“, „At være —“ og „Lykke-Peer“. Hvor fristende, men ogsaa vanskelige Undersøgelser af denne Art end vilde være, de hører dog nærmest hjemme i en Monografi over Romanerne eller en Række Studier over de senere Eventyr, der tager Traaden op, hvor Brix i sit epokegørende Arbejde slap den.

Kun lejlighedsvis beskæftiger Fremstillingen sig med Spørgsmaalet om Selvbiografiens Paalidelighed i Detaljer. Opgaven har været at vise, hvordan H. C. Andersen fortalte sin Historie; Diskussionen om Enkeltheder hører hjemme i Noteapparatet til en kommenteret Udgave af „Mit Livs Eventyr“.

Er Grænserne saaledes trukket snævert op for vor Undersøgelse, vil de følgende Blade dog forhaabentlig indeholde et og andet Bidrag af Interesse til Belysning af H. C. Andersen som Skribent og som Personlighed.

En foreløbig Skitse til dette Arbejde — med alle et Førstedkasts Ufuldstændigheder og Mangler — findes i Afhandlingen „Mit Livs Eventyr“ i „Festskrift til Vilhelm Andersen“, 1934, 155—81. Hertil slutter sig „Nye Bidrag til Mit Livs Eventyrs Historie“ („Edda“ 1940). Til dem begge tillader jeg mig at henvise den interesserede Læser.

Carlsbergfondets Direktion, som ved en treaarig Understøttelse har gjort det muligt for mig efter 15 Aars Udgivervirksomhed igen at faa Lejlighed til at beskæftige mig med selvstændige Studier, bringer jeg hermed min ærbødige Tak.

Jeg takker ligeledes varmt mine Kolleger og Venner, Bibliotekerne R. Paulli og Albert Fabritius, der har ydet mig værdifuld Hjælp baade under Bogens Udarbejdelse og Korrekturlæsningen. Navneregistret skyldes saaledes Magister Fabritius.

I

TILBLIVELSESHISTORIEN

Med „*Mit eget Eventyr uden Digtning*“ — eller som Bogens bedre kendte tyske Tittel lyder: „*Das Märchen meines Lebens ohne Dichtung*“ — henvender H. C. Andersen sig for første Gang direkte til sit store Publikum med en fyldig Skildring af sit Liv. De tidligere smaa, af Autor inspirerede, biografiske Artikler og Introduktioner afløses af en rigtig Bog, og de forskellige Redaktører og Bearbejdere viger Pladsen for Eventyrdigteren selv.

Baade paa Tysk 1847 og paa Dansk 1855 fremtræder Andersens Selvbiografi som en Introduktion til en samlet Udgave af hans Værker. Hvad han allerede 1833 drømte om i den lille selvbiografiske Skitse til Overskou,¹⁾ lykkedes det ham nu at virkeliggøre: at give en udførlig Meddelelse om sit Liv som den bedste Kommentar til sin Digtning.

Besøget i Tyskland i Vinteren 1845—46 var det første af H. C. Andersens europæiske Triumftog. Hvad der dæmrede for ham i 1844, stod ham nu klart: hans Navn var blevet en Faktor af Betydning paa det tyske Bogmarked, og han kunde nu ogsaa økonomisk begynde at høste Fordelene deraf. I Berlin var han 29. December 1845 til Middag hos sin Oversætter, Julius Reuscher, og her traf han Forlagsboghandler M. Simion, hos hvem allerede en *Gesammt-Ausgabe* af Eventyrene i Reuschers Oversættelse var under Udgivelse (1.—3. Samml. 1845—47). Simion tilbød nu „at foranstalte en Samlet Udgave af mine Skrifter med Portræt, jeg skal sidde for en Maler“ (Dagbogen). Udgaven skulde honoreres, om end beskedent, og Simion ønskede yderligere en lille introducerende Selvbiografi, for hvilken

¹⁾ Festskrift til Vilh. Andersen, 1934, 163—64. Julebogen 1911, 126—28.

han tilbød Forfatteren 3 Louisdorer pr. Ark.³⁾ Forlæggeren var saa ivrig efter at faa Kontrakten istand, at han tilbød at rejse til Leipzig eller Dresden for at træffe personlig Aftale med Digteren. Andersen syntes godt om hans Tilbud, der lød paa „100 Rdlr preusisk og dernæst 2 Frederiksdorer for Arket af *dansk* Manuskript af Alt hvad jeg i Fremtiden skriver“ (Brev til Jonas Collin 30. Januar 1846).⁴⁾ Men hans Raadgivere i Weimar, Friherre Carl Olivier v. Beaulieu-Marconnay og den kendte Oversætter og Improvisator Bernhard Wolff, Professor i Jena i Skønlitteratur og nyere Sprog, var imidlertid ingenlunde fornøjede. Wolff erklærede, at Andersens Ry for Øjeblikket var saa stort i Tyskland, at han roligt kunde sætte sine Fordringer i Vejret. Han burde forlange 4 Frederiksdorer Arket for kommende nye Værker og ikke mindre end 10 for Arket af Selvbiografien. Den nøgterne Edvard Collin, til hvem Andersen efter Sædvane betroede sig, havde dog med Rette sine Tvivl med Hensyn til en saa optimistisk Vurdering af Situationen⁴⁾, men Resultatet blev i første Omgang, at Simion hurtigt gled ud.

11. Februar kom Andersen til Leipzig, og her bejlede ikke mindre end tre Forlag til hans Gunst: Huset Brockhaus, der bød ham 300 preussiske Thaler for at gennemlæse og autorisere de foreliggende ældre Oversættelser og 3 Louisdorer for Arket af nye Arbejder, endvidere Hermann Härtel og Danskeren Carl B. Lorck. Sidstnævnte, Broder til Andersens Studenterkammerat, Lægen J. H. Lorck, var 1836 kommet til Leipzig, havde 1837—45 drevet Forlagsvirksomhed i Kompagni med J. J. Weber, men var nu Eneindehaver af Firmaet. Det var i Lorcks Interesse at sikre Forlaget en Artikel, som kunde henlede Opmærksomheden paa det, og Andersen har vel af patriotiske Grunde givet sin Landsmand Fortrinet for hans mægtigere Konkurrenter, selvom det kun skete efter bekymrede Overvejelser. Dagbogen 15. Februar: „Ikke i Humeur over at skulde opgive enten Brockhaus eller Lorck“. 17. Februar: „Besøgt Dr Härtel og sagt ham, at jeg blev enig med Lorck. Slet ikke fornøjet . . . Middag hos Brockhaus, der sagde jeg var fri, kunde handle som jeg vilde“.

³⁾ Brevveksling II, 47. Oprindeligt synes der kun at have været budt Andersen 2 Louisdorer Arket. Dagbogen 31. December 1845: „Imorges knap ude af Sengen kom Reutscher, han skulde besørge en Gesamt Ausgabe af mine Skrifter, Simion vil give mig to Louisdorer for Arket af min Biographie, som jeg leverer og ligesaa den ny Roman“. ⁴⁾ Collinske Brevsaml. XV—XVI. ⁵⁾ Brevveksling II, 59.

Kontrakten blev imidlertid afsluttet 18. Februar (Almanaken), og det gode Humør vendte tilbage; ved en Middag hos Lorck næste Dag blev der truffet Aftale om Enkeltheder med Hensyn til Planen for den nye samlede Udgave; Forhandlingerne fortsattes endnu 20. Februar. Lorcks Tilbud faldt ganske sammen med Brockhaus'; Andersen skulde have 300 preussiske Thaler (400 Rdlr. dansk) for at gennemse Oversættelser af sine ældre Arbejder. Heraf skulde 150 Thaler udbetales til Ostermesse 1847, Resten efter Afslutningen af Revisionen af sidste Bind. Udgaven var beregnet til 12 Bind, hvoraf 1.—2. Bind skulde indeholde Biografien og „Improvisatoren“. Herom fortalte Andersen Edvard Collin i et Brev fra Dresden den 21. Februar, og han fortsætter:

„Jeg har lovet at levere en Biographie, som han faaer i Mai-maaned, men betinget mig at den frankeret sendes til Dem og det overlades Dem at udslette deri hvad De vil. Jeg kan ikke saaledes skrive noget om mig selv og mine Forhold, der lige flyde af Pennen og i Pressen, jeg maa have en prøvet Ven, der kjender alle Forhold, men veier mine Ord, vil De ikke det nok; jeg skriver da ugeneert og stoler paa at De for Deres egen Samvittigheds Domstol, svarer for hvad der bliver trykt. Fra Dem kommer Biographien lige i Pressen“⁵⁾.

Andersens Eksemplar af Kontrakten findes i Samlingerne i „H. C. Andersens Hus“ i Odense; den har følgende Ordlyd:

Imellem Herr H. C. Andersen paa den ene Side og Carl B. Lorck paa den anden er følgende Contrakt afsluttet:

1.

Af alle til 1846 udkomne Skrifter af H. C. Andersen foranstalter Nævnte et Udvalg af 12—15 Bind efter Overenskomst, hvilke Carl B. Lorck lader trykke og oversætte for sin Regning.

2.

Herr Andersen besørger en Revision af denne Oversættelse og forsyner samme med de nødvendige Rettelser og Anmærkninger. Foruden en Selvbiographie, hvis Omfang overlades Forfatteren er Samme ikke forpligtet til i denne Samling at levere nye Arbejder, hvad han giver af saadanne beroer ganske paa hans Villie.

⁵⁾ Brevveksling II, 67—68.

3.

For Revisionen erholder Forfatteren 300 skriver Trehundrede Thaler Pr. Courant i 2 Terminer

150 Rth. Oster Messe 1847.

150 - efter Afleveringen af Revisionen af sidste Bind.

4.

Carl B. Lorck erholder herved Ret til at oplægge disse Værker samlede eller enkelte efter Godtbefindende. Dog erklærer han sig villig til naar nye Oplag skulde sætte ham i Stand hertil at betale Forfatteren et passende Honorar hvis Størrelse overlades Lorck. Ligeledes erklærer han sig beredt til en Forøgelse af Honoraret for første Oplag, dersom nye Værker af større Omfang muligviis skulde blive optagne. Gaaer Biographien over 8 Ark er den at betragte som nyt Værk.

5.

Forfatteren erholder 10 Friexemplarer, Breve og Manuscriptpaker gaae i denne Sag for Lorcks Regning.

Leipzig d. 19. Februar 1846.

Carl B. Lorck.

Til Hertuginde Louise Sophie af Augustenborg skrev Andersen fra Rom 13. Marts [o: April]: „For hvad Nyt jeg skriver skal jeg, uden selv at besørge Oversættelse, have 3 Frederiksdorer for Arket“ (Originalen i H. C. Andersens Hus). Ifølge Kontraktens §4 maa denne Sum altsaa ogsaa have haft Gyldighed for „Mit eget Eventyr uden Digtning.“

Det synes, som om Andersen nogenlunde med det samme er gaaet i Gang med Arbejdet. Fra Leipzig var han 20. Februar rejst til Dresden, hvor han blev til 2. Marts. I et Brev af 22. Februar til Christian VIII.s Kabinetssekretær, Gehejmeetatsraad J. G. Adler, hedder det: „Iøvrigt arbejder jeg for en tydsk Forlægger paa min Selvbiographie og jeg haaber i den at kunne udtale hvor fast mit Hjerte hænger ved Danmark og mine Kjære der, hvor taknemlig jeg er min naadige gode Konge“⁹⁾. Brevets Optakt virker næsten som en Allusion til Selvbiografens Introduktion: „Det gaaer mig godt; jeg er næsten altfor lykkelig, mit Liv synes mig meer og meer at blive

⁹⁾ B & B II, 135.

et solbelyst Eventyr, Gud er mig næsten al for god, jeg begriber det ikke selv⁷⁾). Men iøvrigt er der fra Maanederne inden Ankomsten til Italien kun sparsomme Efterretninger at fremdrage om Arbejdets videre Forløb. Især i Wien synes Andersen at have været saa optaget af Selskabelighed, at der næppe har været megen Tid tilovers til litterære Sysler. Fra Prag fortæller Almanak og Dagbog overensstemmende 4. Marts, at han skrev paa Biografien. Tilsvarende Oplysninger mangler fra Besøget i Wien, men et i Koncept bevaret Brev herfra til Kong Christian VIII, dateret 12. Marts, indeholder en betydningsfuld Passage, som endnu klarere end det før citerede Sted af Brevet til Adler gennemspiller Selvbiografiens Ledemotiv i saa tæt Tilknytning til dens Præludium, at man har Lov til at antage dette Afsnit af den kommende Bog for ikke blot at være gennemtænkt, men færdigskrevet, da Skrivelsen til Monarken blev konciperet:

„Jeg selv arbejder flittig paa min Biographie, som min tydske Boghandler vil købe af mig og som vil komme foran i den nye samlede Udgave; jeg vil deri udtale min Tro paa Gud og Verden, fortælle mit oplevede Eventyr, der er saa rigt og lykkeligt, jeg kunde ikke selv, om jeg havde faaet mægtige Kræfter dertil, herligere ordnet Alt, end den gode Gud har ledet det for mig. Jeg erkjender det saa fuldkomment, mit Hjerte bøier sig med Tak mod Gud og Menne-skene, og naar det da ret er fuldt — kunde jeg trykke den hele Verden til mit Bryst. Tro mig Deres Majestæt, jeg gjemmer dybt og fast det Gode, jeg modtog; gid jeg i min Livs-Skizze ret maa kunde udtale det . . .“⁸⁾

Dette er jo paa det nærmeste Kvintessensen af de berømte Indgangsord: „Mit Liv er et smukt Eventyr, saa rigt og lykkeligt, havde jeg, som Dreng, da jeg fattig og ene gik ud i Verden, mødt en mægtig Fee og denne havde sagt: vælg din Bane og dit Maal! og da efter din Aands Udvikling, og som det fornuftigviis maa være i denne Verden beskytter og fører jeg Dig! min Skjæbne kunde da ikke have været lykkeligere, klogere og bedre ledet, end den er. Mit Livshistorie vil sige Verden hvad den siger mig, der er en kjærlig Gud, der fører Alt til det Bedste“.

At der i Rom blev skrevet paa Biografien, staar at læse i Breve

⁷⁾ sst. 132. ⁸⁾ B & B II, 141.

til Jonas Collin af 11. April og til Henriette Hanck af 23. April⁹⁾; men Andersen maatte dog overfor Edvard Collin indrømme, at „det gaaer noget langsomt med den, men hvor er det mueligt, at man under *een* Maanedes Ophold, kan have Tid til at arbeide“. Tanken om at levere Lorck Selvbiografien i Maj var aabenbart nu skrinlagt; Andersen indskrænkede sig til at spørge Collin, om han foretrak, at Begyndelsen af Manuskriptet fra Neapel blev sendt til ham selv i Wien, eller at det gik til Lorck, saa at han kunde hente det paa Hjemreisen — Collin havde besøgt sin syge Svoger i Baden ved Wien —, eller om han ønskede det direkte til København (Brev til E. Collin 26. April)¹⁰⁾. Synderlig langt var han altsaa stadig ikke kommet. At det forholdt sig saaledes, bekræftes af Andersens Redegørelse en Maanedstid senere i et Brev til Lorck¹¹⁾: „I Rom begyndte jeg strax paa at ordne alle de Optegnelser jeg siden vi skildtes ad havde begyndt af mit Liv, men naar man kun er i Rom een Maaned, løber Tiden uden man selv veed det, her til kom at jeg en 8 Dage, var syg, laae til Sengs ...“ (19. Maj 1846).

Rigtig Fart i Arbejdet kom der først i Neapel. I denne By havde Andersen sit Hovedkvarter — med smaa Udflugter i Omegnen — fra 4. Maj til 23. Juni. Den første Uge anvendte han dog til at se sig om i Staden, som han jo iøvrigt kendte nøje fra tidligere Besøg i 1834 og 1841. Allerede tre Dage efter hans Ankomst satte den voldsomme og usædvanlige Sommerhede ind, som han saa uforglemmeligt har skildret baade i Selvbiografien og i Eventyret „Skyggen“. 11. Maj skrev han i sin Dagbog, at „Solen brændte Saft og Kraft ud af mig“; 13. Maj staar der: „Solen gyder et Ildbad over en; det er som Marven tørredes ud og man svimlede; ængstelig søger man Skyggen“. I et Brev til Jonas Collin, 12.—19. Maj, hedder det: „Solen selv i den italienske Luft taaler jeg nok, men denne evige Scirocco, dette africanske Sand, der synes opløst i Luften selv og saaledes trænger ind i Porerne, er jo ganske dæmonisk“. Hans Befindende led derunder: „ikke vel“ (13. Maj, Almanaken); „følt mig syg“ (s. D., Dagbogen). Men maaske har netop Varmen, der gjorde det umuligt at færdes ude, tvunget ham til at koncentrere sig om Arbejdet hjemme. Da han 11. Maj fortæller i Dagbogen: „Solen brændte Saft og Kraft

⁹⁾ sst. 147. ¹⁰⁾ Brevveksling II, 94. ¹¹⁾ Andersens Breve til Lorck findes i Manuskriptsamlingen i H. C. Andersens Hus, Odense.

ud af mig“, tilføjer han: „jeg maatte tage en Vogn og komme hjem, der har jeg hele Dagen flittig skrevet paa min Biographie“. Dagbog og Almanak, der hidtil kun havde indeholdt meget sparsomme Optegnelser til Belysning af Selvbiografiens Tilblivelseshistorie, giver os nu Lejlighed til at følge den næsten fra Dag til Dag.

12. Maj. „Det lufter i Dag noget og jeg finder mig bedre. Skrev paa Biographien“. — 13. Maj. „... skrev flittig paa Biographien; følt mig syg“. — 15. Maj. „Flittig paa Biographien“. — 18. Maj. „Idag læste jeg for Josephson [o: *den svenske Komponist J. A. J.*] Begyndelsen af min Biographie“. — 19. Maj. „Sendt Brev til Faderen Collin, første Afsnit af Biographien til Lork“.

Dette første Afsnit, de tre første Kvartark af Manuskriptet, gaar indtil Drengens Undervisning i Sibonis Hus (MmL I,1-37). Med Sendingen fulgte et Brev til Lorck, der undskylder, som allerede nævnt, at det i Rom var blevet til saa lidt med hans Livs Historie; „først her i Neapel hvor jeg ganske har anvendt disse første otte Dage til at fuldføre Biographien og tillige ret har følt mig oplagt dertil, seer jeg at Arbeidet kan faae Ende og De erholde det. Jeg sender Dem her de første 3 Ark, om 14 Dage kommer 4 følgende, der saa godt som alt ere færdige og efter en lignende Tids Forløb kan De, ja maaskee tidligere, erholde Resten, jeg regner paa at det bliver 7 eller 9 trykte Ark og altsaa det fuldstændigste der gives i denne Retning, hvad min Ubetydelighed angaaer; De er jo saa god at lade Eduard Collin læse det Skrevne, og jeg formoder at han paa Hjemreisen fra Wien, hvorhen han har fulgt sin Svigermoder, søger Dem op i Leipzig, lad ham der *strax* læse disse første Blade saa er det fra Haanden¹³⁾. Under Udarbeidelsen har jeg imidlertid selv ret følt hvor meget beslægtet der er med min egen Historie og „Improvisatoren“, jeg har derfor det Ønske at forebringe Dem, om De ikke vil forandre Deres Bestemmelse med 1ste Bind af mine Skrifter og ikke lade det begynde med Improvisatoren, men med 1) Biographie paa 7 eller 9 Ark og 2) Billedbog uden Billeder paa 6 Ark; jeg mener saaledes som tredie, *forøgede* Udgave er det; (Reuschers Oversættelse med 31 Aftener) ...“

Samme Dag afgik et Brev til Arvestorhertugen af Weimar, date-

¹³⁾ E. Collin skrev iøvrigt 15. Maj fra Venedig: „Biographien er det bedst at sende directe til Lorck, lad saa ham sende den til mig“ (Brevveksling II, 97).

ret to Dage tidligere (17. Maj), hvori det hedder: „In Rom und hier in Neapel habe ich täglich und fleissig an meiner Biographie geschrieben, für die deutsche Gesamtausgabe meiner Schriften; ich denke, sie in Sorrent zu beendigen. Sie, mein hoher, lieber Freund, kommen auch in das Lebens-Märchen hinein; wie hätte ich es schreiben können, ohne mein Herz und meinen Sinn für Sie auszusprechen“¹⁸⁾.

Saa hurtigt skulde det imidlertid ikke komme til at gaa.

20. Maj rejste Andersen med Jernbanen til Castellammare, og Dagen efter tog han en Vogn til Værtshuset Cocumella nær ved Sorrent, hvor han slog sig til Ro de næste seks Dage for rigtigt at arbejde. Han tog straks fat, og Dagbogen for de følgende Dage vidner om hans Flid:

21. Maj. „Siddet paa Balkonen og skrevet Biographie“. — 22. Maj. „Hele Dagen skrevet paa Biographien; jeg var ganske opfyldt deraf; Slutning af Ophold i Kjøbenhavn og Ankomst til Slagelse“ [c: *Slutningen af Kap. II og Begyndelsen af Kap. III; Manuskriptets Ark 5, 3. Side; MmL 1,55-56*]. — 25. Maj. „Skrevet paa Biographien“. — 26. Maj. „Hele Dagen skrevet paa Biographien. Øm i Tungen“.

Efter en 3 Dages-Udflugt til Capri var han 30. Maj igjen i Neapel og kunde straks Dagen efter i et Brev til Lorck — besynderligt nok dateret „Neapel den 31 Maj 1837“ — meddele, at næste Levering hermed fulgte. Brev og Pakke kom afsted 2. Juni; Dagbogen noterer: „Hele Dagen flittig paa Biographien og sendt 6 skrevne Ark til Lorck, de kostede 4½ Carlin ufrankeret“. Sendingen omfatter altsaa Arksignaturerne 4—9; Fortællingen gaar fra Trængselstiden i Kjøbenhavn og ned til Modtagelsen i Paris 1833 af det berømte ufrankerede Brev med det anonyme Smædedigt (MmL I, 38—96). Det var et godt Stykke fremad, og Forfatteren følte, at han ret havde været i Stemning til at arbejde. Et friskt Indtryk heraf giver nogle Linier i et Brev til Edvard Collin 31. Maj:

„Her er nok en Ladning Biographie, Resten følger om en 14 Dage; den har taget mig megen Tid op, og det har været mig et Savn, at jeg ikke havde flere Optegnelser og Blade der ligge hjemmel imidlertid har mit Ophold ude, hvor den skjød frem, været mig til det Gode at jeg ligesom har staaet uden for alle Forhold og Ind-

¹⁸⁾ Jonas 39.

virksomheder; jeg troer det Hele er skrevet uforbeholdent, uden nogen Bitterhed mod Personer og at jeg i at skildre disse har, i faar: Træk, viist en Slags Talent; Molbech og Deres Fader troer jeg saaledes ere characteristisk givne, hvad der staaer om min Ven Eduard, veed jeg ikke om De billiger, men naturligviis maa De være *meget forsigtig* med at strege noget ud. Det Hele er kommet i en Gyldning, friskt, aabent og ærligt troer jeg¹⁴⁾.

Brevet til Collin blev lagt med i Pakken til Lorck; til sin Forlægger skrev Digteren fuld af Optimisme: „nu har De over Halvdelen, hvilken [o: *den anden Halvdel*] jeg sender om 12 a 14 Dage!“. Han forregnede sig dog. Baade med Hensyn til Omfanget: Manuskriftet kom til at fylde 24 Kwartark; og med Hensyn til Tiden: der skulde ikke gaa 12 à 14 Dage, men mere end 2 $\frac{1}{2}$ Maaned, inden det sidste Blad af Biografien kunde sendes til Leipzig.

I Sorrent havde Arbejdsbetingelserne været gunstige. I Neapel derimod viste det sig hurtigt, at den næsten tropiske Hede stadig ikke var til at spøge med for den, som havde travlt. De første Uger søgte Andersen at holde Tempoet. Men da Varmen tog fat af al sin Magt — den danske Chargé d’Affaires, Etatsraad Fr. S. Vogt forsikrede, at „det var i hans Tid i Neapel ikke indtruffet at det havde været saa hedt i Juni, som iaar“ (Dagbogen 18. Juni) —, maatte selv den soltørstende Digter kapitulere for dens Vælde.

4. Juni var han med Christian Jürgensen Thomsen i Billedgalleriet, men befandt sig ilde: „Nerveus, Diareh, nær ved at falde om“; medens Thomsen kørte til Herculanium, tog han „hjem og skrev paa Biographien“ (Dagbogen). — 6. Juni. „Skrevet paa Biographien; træet af Neapel; let afficeret, gaet smaa Toure“. — 10. Juni. „Flittig paa Biographien; jeg besøger Ingen; . . . den halve Dag ligger jeg paa Sophaen og bestiller intet“. — 13. Juni. „Gik til Posthuset, hvor jeg sendte Brev med Biographie til Lorck“.

Dette Brev mangler, og det er næppe muligt med Bestemthed at afgøre, hvor mange Ark Andersen denne Gang kunde sende. Antagelig fire eller fem. For den kommende Uge tier Optegnelserne om Selvbiografien i Dagbogen, men 19. Juni staar der igen: „Sendt Biographie til Lorck; følt mig angrebet af Skrivningen; Varmen den samme“.

Det var i disse Dage (8. Juni ff.), hvor Heden væltede ned, hvor

¹⁴⁾ Brevveksling II, 97.

han forsigtigt sneg sig ud paa smaa Ture og i Timevis maatte ligge uvirksom paa sin Sofa, at Ideen til „Skyggen“ blev til. I sin Bog om H. C. Andersen har Hans Brix aftrykt et Par af de markanteste Dagbogssteder, der maler Neapel under Hedeølgen¹⁵⁾. Saa nødigt Andersen vilde, maatte han tilstaa overfor sig selv: „Det er egenlig et skidt Climat for mig“ (12. Juni). Maven var slet, Legemet afficeret og Heden utaalelig (17. Juni). De sidste Dage inden Afrejsen d. 23. synes han at have lagt alt Arbejde paa Hylden. Fra 19. Juni skulde der gaa præcis 3 Uger, før Selvbiografien igen nævnes i hans Diarium.

Trods alle Hindringer var dog langt den største Del af den nye Bog blevet færdig i Neapel. Med Afsendelsen af 4. Levering d. 19. Juni var 18 Ark, altsaa tre Fjerdedele af hele Værket, ekspederet til Leipzig. 15. Juni havde Andersen da ogsaa skrevet til Fru v. Eisendecker i Oldenburg: „Sonst habe ich hier und im Rom, *beinahe meine Biographie beendiget*“¹⁶⁾. Dette lader sig nogenlunde høre. Men naar han i et Brev til Adler, dat. Vernet 11. Juli, fortæller: „Imidlertid har jeg i Rom og Neapel *fuldendt min Biographie* for den tydske Udgave af mine Skrifter“¹⁷⁾, saa tager han unægtelig rigeligt Forskud paa Fremtiden. Der var lang Vej igen.

Er Beregningen rigtig, gaar Sendingen af 19. Juni til og med Ark 18 5: frem til Samtalen i Foraaret 1844 mellem Andersen og Heiberg, som indleder Kap. VII (MmL II, 94). Tilbage stod nu kun at fortælle de sidste to Aars Oplevelser.

19. Juni havde han skrevet til Lorck: „Her er endnu en Levering af min „*Biographie*“; jeg vil haabe at De har faaet hvert Afsnit jeg i Brevconvelut har sendt Dem, det vilde være mig en slem Historie, om der ved den ikke ordenlige Postgang, man siger her gaaer i Italien, kom noget bort; De kan af Indhold og Paginieren see om noget mangler, skriv mig endelig til derom. Paa Tirsdag den 23de reiser jeg med Dampskibet *Castor* til Marseille, det vil nu vise sig om denne Søe Reise styrker mig til at besøge Spanien, thi jeg er meget angrebet af Climat og Varme her i Neapel, jeg maa næsten hele Dagen ligge hen paa Sophaen, det er kun Aften og Nat jeg i den sidste Tid har kunnet skrive paa Biographien, saa mat er jeg.

¹⁵⁾ Brix: H. C. Andersen og hans Eventyr, 1907, 268—70. ¹⁶⁾ Utrykt. Holger Laage-Petersens Samling. ¹⁷⁾ B & B II, 154—55.

Vi have daglig 25 a 27 Grader i Skyggen, saa kan De tænke Dem hvorledes det er i Solen. Alle raade mig fra Reisen i Spanien, som de sige jeg paa denne Aarstid ikke kan udholde, men min Lyst er stor; i Marseille maa jeg bestemme mig, og da gaaer det enten til Valenzia eller ind i Schweitz. Fra Marseille sender jeg Dem det sidste af Biographien der nok endnu bliver henved to trykte Ark, saa regner De nok sammen, hvor meget det Hele kan blive, naar De faaer det tilbage fra Collin; jeg ønsker gjerne at være i Tydskland under Trykningen, da jeg nok vil læse det og de andre Sager. Ikke sandt, nu da Biographien er blevet saa stor, saa kommer den (i første Bind) sammen med „Billedbog uden Billeder“ . . . “.

H. C. Andersen forregnede sig igen. Der blev intet at sende fra Marseille. Og Bogen blev saa uforholdsmæssigt skævt komponeret, at dens sidste Afsnit kom til at fylde — ikke knapt to trykte Ark, men godt fire. Stoffet overvældede ham, jo nærmere han kom Nutiden.

Under Selvbiografiens pompøse Slutningsord satte dens Forfatter Dateringen: *Vernet* (Pyrenées orientales) Juli 1846. Efter en lang Pause i Meddelelserne om Arbejdet fortæller Dagbogen for 10. Juli: „Skrevet paa Biographien. Gik op i den lille Kirke i Vernet og knælede foran Alteret! Gud din Villie skee med mig bad jeg!“ I tre Breve fra den lille By: 7. Juli til Arvestorhertugen i Weimar, 8. Juli til Ingeborg Drewsen og 11. Juli til J. G. Adler varieres Motivet: Moses, der fra Bjerget skuer ind i det forjættede Land, som han ikke skal betræde, der saa virkningsfuldt gennemspilles paa Bogens sidste Blade: „Et Par Dage her har fuldkommen gjort mig sund; Pennen flyver igjen hen over Papiret og Tanken ind i det underfulde Spanien. Jeg staaer, som *Moses* og seer Landet for mig, men skal ikke betræde det“¹⁹⁾. Det er rimeligt at antage, at Andersen har faaet Ideen til Bogens Slutningsbetragtninger i Vernet, og det er overvejende sandsynligt, at han her er blevet klar over, at Skildringen af Rejsen gennem Livet burde afsluttes med Besøget ved det lille Pyrenæer-Badested. Herved opnaede han en kunstnerisk set udmærket virkningsfuld Udgang paa Historien: Vandrerens, der standser paa Bjergtoppen for baade at se sig tilbage og at kaste Blikket ind i den dunkle, ukendte Fremtid. Moses vilde forstyrre Virkningen ved at stige ned af Bjerget igen til den varme Hverdag og alle dens Plager.

¹⁹⁾ Smlgn. MmL II, 151.

Men den endelige *Udformning* af de sidste Rejsebilleder er først blevet til, da Fortælleren forlængst havde lagt Pyrenæerne bag sig.

Begivenhederne havde nemlig udviklet sig paa følgende Maade. Efter en urolig Sejltur fra Neapel kom Andersen 27. Juni til Marseille og skrev næste Dag til Lorck, ængstelig for sit Manuskripts Skæbne, da der ingen Brev laa til ham fra Forlæggeren: „Der mangler endnu „Slutningen“, denne har jeg færdig, men vover ikke at kaste den saaledes ud i den vide Verden før jeg hører et Ord fra Dem. Det kan nu ikke skee før i *Genf*, men skriv mig der, uopholdeligt til, (Genève en Suisse post restante) jeg venter at være der om 3 Uger; i Dag reiser jeg herfra til Spanien, uagtet jeg er meget angrebet af den italienske Reise og Opholdet i Neapel; Touren her til Marseille har ogsaa været meget stormfuld, jeg er halv syg, men ganske opgive Spanien kan jeg ikke!“

Disse Ord om „Slutningen“ skal naturligvis ikke tages efter Bogstaven. Om Opholdet i Sorrent hedder det i Selvbiografien: „her skrev jeg paa disse Blade, i Rom, ved Neapels Bugt og *inde i Pyrenæerne* har jeg bragt mit Livs Eventyr paa Papiret“ (smlgn. MmL II, 140). Men først i Marseille opstaar Tanken om at tage til Pyrenæerne; dette Afsnit er følgelig først skrevet efter Besøget i Vernet, som slet ikke indgik i det oprindelige Rejseprogram. For ikke at tale om, at Rejsen gennem Sydfrankrig, der udførligt beskrives i Bogen, endnu stod for Døren 28. Juni! Men naturligvis kan den oprindelige Plan for Bogen være blevet udvidet under Udarbejdelsen.

Problemet under hele denne Rejse var: Spanien eller ikke Spanien? I Marseille drømte Andersen endnu om at gennemføre sin planlagte Rute. Det fremgaar af Brevet til Lorck, og han skrev samme Dag (28. Juni) til Jonas Collin: „jeg *maa til Spanien!*, vor Herre vil det saa, ellers var jeg kommet over Genua til Schweiz [*han var paa Nippet til i Genua at afbryde Sørejsen Neapel-Marseille!*]; vel kommer jeg ikke omkring i Spanien, det føler jeg er umueligt i denne Aarstid, jeg kommer ikke til Granada, men jeg vil dog see at naae Barzelona“. Hans Hensigt var nu at rejse over Montpellier og Perpignan til Vernet i Pyrenæerne for at samle Kræfter der; derfra skulde Diligencen saa føre ham til Barcelona. „I Barzelona seer jeg hvorledes det gaaer med Sundheden og om det er mueligt at reise videre; jeg veed da at jeg har gjort mit; min Villie har

drevet det Hele; gaaer det nu ikke længer ind i Landet, saa forlader jeg igjen Spanien og reiser saa hurtig mine Kræfter tillader det *til Genf*, her venter jeg sikkert at finde et *Brev fra Dem post restante*“. Jo længere Rejsen skred frem gennem Sydfrankrig, jo besværligere og vanskeligere den blev i den stadig brændende Solhede, desto mere kom Spaniensplanerne paa Afstand. Da han naaede Vernet, skrev han 7. Juli til Arvestorhertugen af Weimar, at Spaniensrejsen var opgivet¹⁹⁾. Endnu 9. Juli gaar der i et Brev til Jonas Collin svære Dønninger af Overvejelser — men: „Alle raade mig fra Reisen paa denne Aarstid og jeg opgiver den, uagtet det er mig skrækkeligt tungt, gid jeg havde begyndt min Reise i Foraaret med Spanien, saa havde jeg været der, men jeg vilde have det Interessanteste til sidst og havde ikke Anelse om at Varmen i de sydlige Lande saaledes kan betvinge et Menneske“. 11. Juli konstaterer Dagbogen ærgerlig: „jeg kommer ei til Valenzia, ei engang til Barzelone denne Gang“. Næste Dag var han endnu „i Kamp med mig selv om at reise til Barzelone“. Men han besluttede dog at begynde Hjemrejsen 13. Juli. 14. Juli staar der dette Hjertesuk i Dagbogen, inden han forlod Perpignan: „Slet Humeur fordi jeg opgiver Spanien, ærgerlig“. Men d. 19. skrev han fra Avignon til Edvard Collin: „Reisen fra Vernet til Perpignan overtlyede mig om at jeg hellere maatte benytte de Kræfter jeg havde tilbage for at naae Schweiz og den næstfølgende Dag og Nats Reise, fra Perpignan til Cette, lærte mig at jeg aldrig havde naaet Barzelone“²⁰⁾.

Afsnittet om Vernet kan altsaa først være skrevet, efter at alle Drømme om Spanien definitivt var skrinlagt. At dette virkelig er Tilfældet, fremgaar ogsaa af den Kendsgerning, som i anden Sammenhæng skal blive grundigere belyst, at selve Skildringen af Rejsen gennem Sydfrankrig til Pyrenæerne bygger paa Oplevelser fra saavel Henturen som Hjemturen, der omhyggeligt er sammenarbejdede²¹⁾; ganske tydeligt fremgaar dette af Dagbogen 13.—18. Juli, Rejsen fra Vernet til Nîmes. Et lille Træk som Andersens Frygt for Jernbanelykker kan netop henføres til disse Dage. 17. Juli læste han i Cette om en frygtelig Jernbanekatastrofe i Valenciennes, og de følgende

¹⁹⁾ Jonas 43. ²⁰⁾ Brevveksling II, 99. ²¹⁾ Andersen selv bestræbte sig for ogsaa privat at fastholde, at Selvbiografien endtes i Pyrenæerne. Se saaledes Koncepten til et Brev til Berlinerlitteraten Sturm, dat. Weimar 2. Sept. 1846: „Meine Biographie ist beendigt in die Pyrenæen“.

Dage røber han Gang paa Gang sin Ængstelse for, at Toget skal vælte paa Grund af den vilde Fart, man kører med.

Først efter at have naaet Lyon fik han Ro til at arbejde igen; 23. og 24. Juli staar der i Dagbogen: „Skrevet paa Biographien“. I Cette havde han til sin Beroligelse faaet Brev fra Lorck om, at „de fire Ladninger af Biographien“ lykkeligt var naaet deres Bestemmelsessted. Han var nu klar over, at det skrevne vilde fylde nok til et helt Bind af Værkerne, men haabede dog stadig paa, at Biografien kunde rummes sammen med „Billedbog uden Billeder“. Forresten skrev han i samme Brev fra Lyon til Lorck (24. Juli), at han fra Schweiz skulde sende Resten af sit Manuskript.

26. Juli kom han til Genève. I Lyon havde han lovet Lorck „at slutte Brevet og sende det med Slutningen af Biographien strax den første Dag jeg kom her til Genf“. Men da han skrev 27. Juli, var Bogen alligevel ikke blevet færdig. Han undskyldte sig igen med det usikre Postvæsen: „Jeg vover derfor ikke fra Genf at sende Dem Resten af Biographien, da jeg ikke har Afskrift af den, men vil f Ex fra *Basel* lade den afgaae“. De følgende Dagbogoptegnelser viser imidlertid, at der stadig arbejdedes flittigt paa alle Rastdage i Schweiz; han „skrev paa Biographien“ 28. og 29. Juli i Vevay, 31. Juli og 1. August i Bern. Derfra gik Rejsen videre over Basel, hvor han *ikke* skrev til Lorck, til Mainz. Tre rolige Dage i St. Goar udnyttedes nu til en energisk Kraftanspændelse. Her er en hel Klimax i Dagbogen: 7. August skriver han „hele Formiddagen“; 8. August: „Skrevet mig nerveus paa Biographien“; 9. August: „spadseret og skrevet saa meget paa Biographien, at jeg følte mig angrebet“, og endelig fra Frankfurt, 11. August: „Skrevet paa Biographien saa jeg var ødelagt“. Den sidstnævnte Dag blev det Alvor med det i Genf bebudede Brev til Lorck:

„Endelig har De her paa to Blade nær Slutningen af Biographien, den er blevet en heel Bog; den har opfyldt mig min hele Reise og er dette Aars Virksomhed.

Mit Brev fra Genf har De vist faaet, veed at jeg fandt der en Uorden med Brevene, saa at jeg ikke vovede der at sende *mit eneste* Manuscript ud i Verden; Byerne jeg siden kom til vare alle ubetydelige, jeg søgte jo meest Bjergluft og først i Basel kunde jeg have sendt Dem det Skrevne, her blev jeg imidlertid kun een Dag

og er ligeledes i een Dag gaaet lige til *Mains*; jeg tænkte da som saa; een Dag før eller senere nu, gjør vel Intet og Portoen bliver ham da ringere; derfor kommer Pakken herfra Frankfurth, hvor jeg strax sender den paa Posten. . . .

Dette Biographie-Manuskript sender De jo *øieblikkelig* til *Collin* i Kjøbenhavn; de to Blade, som endnu mangle og som paa en ubegribelig Maade er forsvundet, maaskee glemt i Genf, sender jeg Dem fra Weimar, de maa først skrives og her har jeg ikke Tid, *de to Blade* behøves da heller ikke at sendes til Eduard, *de* er kun et Par Ord om Opholdet i Pyrenæerne og en lille Sløife, om jeg saa maa sige, der binder Biographie-Bouquetten sammen“.

Har Lorck i sine nu tabte Breve til Digteren utaalmodigt presset paa? Anderledes kan man ikke forklare, at Andersen søgte Dækning bag en Serie Udflugter og Undskyldninger, som just ikke var helt i Overensstemmelse med Sandheden. Med den livlige Flid in mente, som han ifølge Dagbogen netop efter Afrejsen fra Genève udfoldede, er det tydeligt, at den ovenstaaende Redegørelse overfor Lorck ikke kan være korrekt. Et enkelt Eksempel er oplysende: Paa sidste Blad af Ark 23, hvor Jernbaneturen fra Montpellier til Cette omtales, hedder det: „man flyver, som gik det omkap med *den vilde Hær*; jeg huskede uvilkaarlig paa en Indskrift i Basel paa Gadehjørnet til Jernbanen; netop paa Pladsen hvor engang den berømte Dødningdands var malet paa Muren, nu staaer med store Bogstaver skrevet: *Dødningdands*, men lige over denne Indskrift, staaer en anden: „*Vei til Jernbanen*“, disse to, netop paa Grændsen af Frankerige, giver Spil for Phantasien, i den susende Flugt kom den mig i Tanke, „Dødninge Dands og Jernbanen“, det var, som Signalpiben, gav Tegn til Dandsen, paa de tyske Jernbaner har man ikke saa vilde Phantasier“²³).

Men Andersen havde aldrig set Jernbanen i Basel, før han 4. August paa denne Rejse besøgte Byen. I Virkeligheden kan dette Afsnit altsaa først være skrevet i Frankfurt en Uge senere, umiddelbart før Manuskriptpakken sendtes til Leipzig.

Ser vi altsaa bort fra „de to Blade, som endnu mangle“ (c: Ark 24), har denne Sending indeholdt i et hvert Tilfælde Arkene 19—23 (MmL II, 94—146). Ark 19, 3. Side, hvor Andersens gode Veninde

²³) Smlgn. MmL II, 146.

Henriette Hanck omtales, er der nemlig paaklistret en Seddel med en Fodnote: „Efter at disse Blade vare skrevne, modtog jeg fra Hjemmet Efterretning om at hun (Juli 1846) var død . . .“. Dette Dødsbudskab naaede Andersen 4. August i Basel. Straks paa første Side af samme Ark har han iøvrigt tegnet en Stjerne og nedenunder skrevet: „Mærke for E. Collin“. Hertil refererer sig et Afsnit af hans Brev til Vennen, dat. St. Goar 8. August, hvor han drøfter Muligheden af at indlemme en Omtale i Selvbiografien af sit hidtil anonyme Lystspil „Den ny Barselstue“. Videre hedder det: „Iøvrigt beder jeg Dem ret nøiagtig og eftertænkende at læse denne sidste Deel, min Reise vedkommende, der ligger mig saa nær og derfor har været mig høist besværligt at skrive. Jeg veed hvorledes næsten enhver Selvbiograph omtales som Egoist, jeg veed om mig grændser det til Talemaade, og i dette Reiseliv bliver facta næsten som Forfængelighedens største Udtalelse. Mit Forhold til Hertugen af Weimar [omtalt paa de to midterste Sider af det iøvrigt delvis omskrevne Ark 21; jvnfr. *MmL II*, 119—22] haaber jeg imidlertid saa beskedent og tilbageholdende at have behandlet at hans Kongelige og Keiserlige Frænder ikke kunde stødes der over, *De* vil i dette Punkt see at min Klogskab er større end min Forfængelighed. — Skriv mig lidt om hele Biographien, Deres og *Deres Kones* Dom, hendes har jeg stor Lyst at vide; selv troer jeg det er flydende, naturligt og maadeholdent skrevet“²⁸⁾.

13. August fortæller Almanaken: „Igaar sendt Biographie til Lorck“. Det fremgaar af næste Brev til Forlæggeren, dat. 18. August, at hermed menes „Min store Manuscript-Pakke, den jeg sendte Dem fra Frankfurth“. 15. August forlod Andersen Frankfurt, kom d. 16. til Eisenach, var næste Dag paa Wartburg og naaede om Aftenen til Erfurt. Og her staar han omsider ved Vejs Ende:

18. August. „Endt min Biographie, som den endtes i Vernet“. — 19. August. „Reenskrevet det sidste Blad af Biographien. Reist Kl. 1½ fra Erfurt til Weimar“.

Til Lorck skrev han straks efter Ankomsten — Brevet er ved en Fejltagelse dateret 18. August —, at han ilede med strax at sende „det sidste Blad af Biographien“. Ark 24 fører Handlingens Traad fra Besøget i Cette til Opholdet i Vernet (*MmL II*, 146 nederst—159). Maaneders Arbejde var tilendebragt.

²⁸⁾ Brevveksling II, 105—06.

II

KILDER

Resultatet af disse Maaneders Flid kan vi nu studere i den Colinske Manuskriptsamling i et Haandskrift, som findes i Fascikel Nr. 8, 4to. Manuskriptet bærer Titlen: „*Mit eget Eventyr uden Digtning (en Skizze)*“. Det er skrevet paa forskelligfarvet (graat, blaagraat) Postpapir i Kvartformat ($27\frac{1}{2} \times 22$) og bestaar af 47 Blade, fordelt paa 24 Arksignaturer (nummereret af Andersen 1—24), saaledes at Ark 6 og 9 kun bestaar af 1 Blad hvert, Ark 12 derimod af 3 Blade. Til Arkene 16 og 21 findes tidligere Udkast paa henholdsvis 2 og 1 Blad; de er vedlagt Manuskriptet.

Det falder straks en Læser i Øjet, at Bogen er noget skævt komponeret. Tiden indtil 1838 fylder i den trykte tyske Udgave 122 Sider, medens der paa Beretningen om de sidste otte Aar ofres 159 Sider, hvoraf endda den sidste Udenlandsrejse lægger Beslag paa de 59. Til Sammenligning kan anføres, at Rejsen 1833—34, der blev afgørende for Andersens hele digteriske og menneskelige Udvikling, gøres af paa kun 10 Sider. Forklaringen herpaa giver Værkets Tilblivelses-historie: Arkene er blevet sendt afsted, efterhaanden som et passende Antal var for Haanden, og Bogens Dimensioner er vokset under Udarbejdelsen; Forfatteren havde tabt Begyndelsen af Syne, inden han afleverede Slutningen. Vi husker, at Selvbiografien var anslaaet til 8 Trykark; den naaede op paa 18.

Havde H. C. Andersen nu forberedt sig paa at skulle løse en saadan Opgave under sin Udenlandsfærd, eller kom den bag paa ham? Svaret bliver, at han ikke var rejst ganske uforberedt hjemmefra.

Mellem Brevene til H. C. Andersen i Ny kgl. Samling 2315, 4to, findes en fransk Skrivelse fra den hollandske Litterat J. L. van der Vliet, Redaktør af Haager-Tidsskriftet „De Tijd“. Den er dateret 15.

April 1847. Brevskriveren minder heri Andersen om, at denne havde lovet ham en selvbiografisk Skitse til „De Tijd“, som allerede i sin første Aargang havde bragt flere Prøver af hans Skrifter, men at det hidtil var forblevet ved Løftet¹⁾. For yderligere at dokumentere Rigtigheden af sin Paastand gaar Hollænderen over til et direkte Citat:

„Dans votre lettre datée de Copenhague 27. octobre 1845, vous m'écriviez“:

„Vous désirez une esquisse biographique de ma main. Eh bien, vous l'aurez, écrite en Danois. Pouvez vous vous en servir? Pouvez vous la faire traduire? Vers le mois Janvier [1846] j'espère pouvoir vous l'envoyer d'Allemagne; car je pars encore cette semaine. Envoyez moi donc votre prochaine lettre à *Hambourg, poste restante*, j'aurai soin de me la faire envoyer à Berlin, à Weimar ou ailleurs“.

Van der Vliet havde skrevet 28. November 1845 — han vedlægger endog en Kopi af sit Brev, men han havde intet Svar faaet.

H. C. Andersen har altsaa ikke staaet fremmed for Tanken om, at han under sit Ophold i Tyskland under en eller anden Form kunde komme til at beskæftige sig med sin Selvbiografi. Den følgende Undersøgelse af mulige Kilder til „Mit eget Eventyr uden Digtning“ vil godtgøre, at han havde taget sine Forholdsregler med Henblik paa en saadan Situation.

I sin Kuffert medbragte han baade „Nur ein Geiger“ med Kaptajn G. F. v. Jenssens Indledning (1838) og P. L. Møllers biografiske Skitse

¹⁾ Van der Vliet havde 12. Maj 1845 skrevet til Andersen og bedt om hans Portræt og en biografisk Skitse (Ny kgl. Saml. 2315, 4to). Andersen svarede 31. Maj (udateret dansk Koncept i Collinske Brevsaml. XVII), sendte det for „Dansk Pantheon“ bestemte Litografi efter Em. Barentzens Tegning og anbefalede med Hensyn til sit Levned Indledningen til Mary Howitt's Oversættelse af „Improvisatoren“ samt Marmiers og Jenssens Biografer. „Jeg henviser Dem til disse Skrifter, da De alt der finder hvad der ellers vilde blive mig et heelt Arbejde udførligt selv at levere Dem, dog naar det var Dem saa særdeles vigtig at just jeg skrev den, da — men jeg maa have nogen Tid — da skal jeg efter at have hørt fra Dem igjen, med Fornøielse vise Dem min Beredvillighed.“ Naar Andersen ikke i Tyskland opfyldte det Løfte, han gav i Brevet af 27. Oktober 1845, skyldes det vistnok, at han var blevet ængstelig ved at indlade sig mere med van der Vliet, efter at han i Weimar havde hørt Arvestorhertuginde, der var hollandsk Prinsesse, fortælle, at „Van der Vliet var en daarlig Person og at han den sidste Tid havde været i Fængsel for noget, han havde skrevet om Kartoffelsygdommen“ (Dagbogen 20. Januar 1846). — „De Tijd“ bragte i Bd. V—VI (1847) den lovede „levenschets“, men denne er — ifølge Meddelelse af H. C. Andersen-Oversætteren og -Forskeren W. van Eeden, Rotterdam — aabenbart en af van der Vliet selv besøgt Extrait af MmL.

af ham fra „Dansk Pantheon“ (XXX. Levering, 1845). Hermed havde han et udmærket Grundlag for Skildringen af sin Barndom og første Ungdom. Naaede han frem til Bogens sidste Afsnit, Rejsen 1845—46, kunde han støtte sig til sin Rejsedagbog m. m., og Resultatet bliver straks en udførligere og fyldigere Behandling af Stoffet, end han i de nærmest foregaaende Kapitler havde kunnet præstere. Alligevel klagede han med Rette sin Nød til Edvard Collin i sit Brev fra Neapel, 31. Maj: „det har været mig et Savn, at jeg ikke havde flere Optegnelser og Blade der ligge hjemme!“²⁾ — uvilkaarligt tænker man her paa Levnedsbogen.

For store Partiers Vedkommende *maatte* han altsaa nøjes med at fortælle, hvad han kunde huske. Men for H. C. Andersen, der var et Stykke af en Historiker, og som elskede den veldokumenterede Fremstilling, har det ikke mindst været generende, at han ikke havde Teksten ved Haanden, naar han vilde krydre sin Beretning med et skønsomt valgt *Citat*.

1.

Da han saaledes i sit Manuskript har anført Ordlyden af det Stambogsblad, Rachel gav ham, tilføjer han, henvendt til sin Censor Edvard Collin: „(NB vil De see efter om der er gramatikalske Feil i dette, efter Erindringen nedskrevne Fransk)“ (Ark 15.2)³⁾. Her er han dog sluppet ret heldigt fra det; kun en enkelt Glose er husket forkert: „un ecrivain ausi distingue comme Monsieur Andersen“ for: „un ecrivain aussi distingué que Monsieur Andersen“ (Fejlen rettet MLE 284).

Mærkeligere er det, at han i flere Tilfælde ikke har kunnet citere sine egne Vers rigtigt. Hvor Familien Bunkeflod omtales (2. 2), giver Andersen sit Epigram over Spindevisernes Digter fra „Vignetter til danske Digtere“ denne for første Linies Vedkommende ganske meningsløse Form (smlgn. MmL I, 17).

Rokken snurrer, Hjulet gaer, Spindevisen tier,
Ungdoms Sangen bliver snart gamle Melodier.

Den oprindelige Tekst⁴⁾ lyder:

²⁾ Brevveksling II, 97. ³⁾ Manuskriptet er ikke pagineret. I Henvisninger til det anføres først Arksignaturen, derefter Sidetallet indenfor Arket. ⁴⁾ „Vignetter til danske Digtere“, 1832, 12.

Traaden brister, Rokken staaer, Spindevisen tier.

Fejlen er rettet i MLE 17.

I Andersens Mindedigt over Chamisso begynder 2. Strofe saaledes⁵⁾:

Der fløi en Svane rundt om hele Jorden,
Den lagde Hoved i den Vildes Skjød.

Det bliver (17.3) til følgende, der uforandret er gaaet over i MLE 317:

Den vilde Svane, som fløi vidt om Jorden
Og lagde Hoved i den Vildes Skjød.

I det lille Vers over Korftz Ulfeld⁶⁾:

Man opskrev dine Feil, din Dyd man dulgte,
Om denne dog de danske Hjerter veed;
Den ædleste af Qvinder tro Dig fulgte,
Dit Monument er hendes Kjærlighed.

kommer de to første Linier til at se saaledes ud (22.3):

Man blotted⁷⁾ dine Feil, din Dyd man dulgte,
Din bedste Storhed Verden ikke veed.

Fejlen er rettet i MLE 370.

Langt friere er dog naturligvis hans Gengivelser af Prosastykker. Efter Hukommelsen, men i Citationstegn, leveres der Smaaprøver paa Anmeldelser som Carl Baggers af „Improvisatoren“ (10.3; smlgn. MmL I, 104-05) og „Maanedsskrift for Litteratur“s af „O. T.“ (11.1; MmL I, 109). Bemærkningen: „„det var for at ligne Øehlenschläger, der engang havde sendt Mesterværker hjem, jeg nu ogsaa skulde sende noget!“ sagde man“ (10.1; MmL I, 98) hentyder til en Udtalelse i Edvard Collins berygtede Brev om „Agnete“ af 18. December 1833, hvor Brevskriveren refererer velvillige Venners Dom over denne Digtning saaledes: „Ulykken er, at Øehlenschläger engang har sendt Mesterværker hjem fra Paris; derfor er formodentlig dette over Hals og Hoved smurt sammen“⁸⁾. Andersen havde aldrig forvundet denne hjerteløse Haan.

Mest afvigende fra Originalen er dog Brudstykket af et Brev fra

⁵⁾ SS, XII, 351. ⁶⁾ SS, XII, 281. ⁷⁾ Først skrevet: *dulgte*. ⁸⁾ Brevveksling I, 204.

Fredrika Bremer til Andersen om Jenny Lind, som endog uforandret er gaaet over i MLE 303, skønt han ellers i flere Tilfælde reviderede sine Citater. Det lyder i Manuskriptet (16.2; MmL II, 66):

„som Kunstnerinde ere vi fuldkommen enig om *Jenny Lind*, hun staaer saa høit, som nogen Kunstnerinde i vor Tid kan staae, men De kjender hende dog ikke nok i hendes hele Betydning; tal med hende om hendes Kunst og De skal forstaae hendes Forstand, see hendes Ansigt straaale af Begeistring, tal dernæst med hende om Gud og Religionens Hellighed og De skal see Taarer i de uskyldige (!) Øine, hun er stor som Kunstnerinde, men endnu større, som Meneske! —“

Brevet, dat. Årsta den 6. November 1843, havde optaget Andersen saa meget, da han fik det, at han 24. November fra Nysø havde meddelt sin gode Veninde Henriette Collin en Ekstrakt af det⁹⁾. I sin Helhed er det første Gang trykt i „Breve til H. C. Andersen“. Sammenligner vi det med den Prøve, som Digteren har medtaget i sin Selvbiografi, ser vi, at hele Begyndelsen staaer for Andersens egen Regning. Resten er en meget fri Gengivelse af følgende Afsnit:

„Vill Ni se Jenny Linds öga blixtra, och hela hennes anlete och väsen genomstrålas af glädjens och ingifvelsens *skönhet*, så tala med henne om hennes konst, om det sköna och oskyldiga i den, om dess välgörande verkan på menskosjälar. Men vill Ni se det djupaste och vackraste, så tala med henne om religionens djupaste läror, om Guds nåd och vilja, om allas lika värde och rätt inför honom, om hans uppenbarelse i Christo, om alla menskors bestämmelse, — se då tårar af glädje och rörelse skölja öfver det unga ansigtet med dess barnsliga uttryck och blicken stråla så fromt och stort, då — då är hon vacker!“¹⁰⁾.

2.

Men heldigvis var han altsaa ikke udelukkende henvist til sin Hukommelse. Og han udnyttede tilbunds det Materiale, der stod til hans Raadighed. I første Række kommer her den hidtil udførligste trykte Skildring af hans Levned, *Indledningen til G. F. v. Jenssens Oversættelse af „Nur ein Geiger“*.

Der staaer i Dagbogen for 4. April 1846: „Tabt min Pengepung

⁹⁾ Brevveksling I, 345. ¹⁰⁾ Breve til A. 666—67. I Fredrika Bremers brev, utg. av Klara Johanson och Ellen Kleman, II, 1916, 369 er Brevet dateret 8. Nov.

med henimod 2 Scudi; opdaget at jeg paa Reisen ogsaa har mistet Nur ein Geiger, det er nok i Dag Tabets Dag“. Men 22. August læste han „Begyndelsen af nur ein Geiger“ paa Ettersburg for Arvestorhertugen. Bogen *kan* naturligvis have hørt til Jagtslottets Bibliotek, men da den i Tid ligger forud for Bekendtskabet mellem Prins og Digter, er det ogsaa muligt, at sidstnævnte har bragt den med sig. Han kan have faaet det i Rom tabte Eksemplar tilbage, eller han kan have haft flere Eksemplarer med hjemmefra. At Indledningen til denne Bog har været en Hovedkilde til „Mit eget Eventyr uden Digtning“, vil det være de følgende Siders Opgave at bevise. Der skal dog paa Forhaand straks peges paa to Vidnesbyrd om, at Andersen har benyttet den. Bemærkningen 8.4 (smlgn. MmL I, 91): „Jeg følte, *hvad siden er erkjendt*, at Reiselivet har været mig den bedste Skole“, er en direkte Hentydning til Jenssen XXXVII: „voll Misstrauen eine Reise antrat, die ihm die beste Schule wurde“. Og det store, korrekt gengivne Citat af Chamissos Dom om Andersens Lyrik fra „Morgenblatt für gebildete Stände“, som anføres 8.1—2 (MmL I, 83), er tydeligt taget fra Jenssens Bog S. XXXIV. Da Ark 8 først er afsendt fra Neapel 2. Juni, maa Indledningen enten have været ekscerperet inden 4. April, eller, hvad der naturligvis er langt det sandsynligste, Digteren maa have haft sin Roman i Behold trods Notatet om Tabet i Rom.

Mest udnyttet er den Jenssenske Biografi i Indledningskapitlet om Barndomsaarene i Odense. Ogsaa i den derpaa følgende Skildring af Trængselstiden i København kan dens Indflydelse spores. For senere Afsnits Vedkommende har Andersen kun haft Brug for et Par enkelte Sætninger.

Forholdet for 1. Kapitels Vedkommende mellem de to Tekster kan anskueliggøres ved en summarisk Indholdsoversigt. Nytilkomne Partier i MmL angives ved Kursiv.

Jenssen. Prolog. Bedsteforældrenes Vanskæbne; Farfar sindssyg; Faderen bliver Skomager, maa opgive Tanken om at studere. Faderen læser Holberg for Drengen og laver Legetøj til ham. Forældrenes Bryllup; Brudesengen. H. C. A.'s Fødsel. Skriger ved Daaben. Faderens Skovture. Farmor og hendes Slægt. Hospitalet: de Gale og de gamle Koner. Spanierne i Odense. Odense By: Skikke. Faderens Rationalisme; han gaar i Krigstjeneste. Hans Hjemkomst, Sygdom og Død.

Drengen overladt til sig selv. Bunkeflods. Drengen digter Sørge­spil. Fattigskolen. Arbejde paa Fabrikken. Skrædder eller Skuespiller? Guldberg. Moderens andet Giftermaal. Konfirmationen. Drengen vil være berømt. Spaakonen. Bogtrykker Iversen. Afrejsen.

MmL. Prolog. Odense. Det unge Ægtepar. Brudesengen. H. C. A.'s Fødsel. Barnet skriger, medens Faderen læser højt; skriger ved Daaben. *Barndomshjemmet*. Eneste Barn; forkælet af Faderen, der laver Legetøj til ham og læser Holberg. Faderen ikke lykkelig; Bedsteforældrenes Vanskæbne; Faderen bliver Skomager, maa opgive Tanken om at studere. Hans Skovture med Drengen. Farmor og hendes Slægt. Hospitalet: de Gale og de gamle Koner. *Den sindssyge Farfar*. Odense By: Skikke. Spanierne i Odense. *Drengen syr Dukketøj, sidder under Ribsbussen. Den onde Forvalter. „Das Donauweibchen“*. Faderens Rationalisme; han gaar i Krigstjeneste. Hans Hjemkomst. *Drengens tyske Sprogkundskaber, hans Rejselyst*. Faderens Sygdom og Død; *hans Grav*. Drengen overladt til sig selv. Bunkeflods. Drengen digter Sørge­spil. Arbejde paa Fabrikken. *Præsteenken med den spændende Roman. Rejsen til Bogense*. Moderens andet Gifter­maal. Skrædder eller Skuespiller? Guldberg. Fattigskolen. *Konfirmationsforberedelse* og Konfirmation. Drengen vil være berømt. *Statist­jeneste paa Odense Teater*. Spaakonen. Bogtrykker Iversen. Afrejsen.

For væsentlige Partiers Vedkommende kunde det naturligtvis ikke undgaas, at den nye Skildring af Digterens Barndom faldt nøje sammen med den, han 8 Aar tidligere havde meddelt til Brug for Kap­tajn Jenssen. Men da det her drejer sig om en ny Bog, tilmed bestemt for et andet Forlag, har det været Forfatteren magtpaalig­gende saa vidt muligt at variere sin Fortælling. Han søger at opnaa dette dels ved at udvide de enkelte Episoder, dels ved at indføje helt nye Træk i Billedet. Alt dette er af Værdi og Interesse. Mindre heldig er undertiden en Tendens til at ændre Rækkefølgen af Beret­ningens forskellige Led, som her kortelig skal omtales, da den i visse Tilfælde betyder det modsatte af en Forbedring.

Det kan forsvares som Trang til en mere logisk Komposition, naar Redegørelsen for Bedsteforældrenes triste Skæbne flyttes hen efter Præsentationen af Heltens Forældre og hans Barndomshjem. Farmors Modgang i Verden belyses virkningsfuldere, naar den stilles

sammen med Oplysningen om hendes fornemme Herkomst. Der er ogsaa god Mening i, at Forfatteren først viser os Skuepladsen — Odense By — og dernæst opruller den historisk mærkværdige Scene, der hedder Spanierne Besøg. Men det bryder al fornuftig Kronologi, naar Fortællingen, om Drengens Oplevelser i Fattigskolen indføres *efter* Afsnittet om hans Genvordigheder paa Klædefabrikken, især da Fremstillingen hos Jenssen paa dette Punkt er i Overensstemmelse med Levnedsbogen.

I den nye Version af Barndomshistorien henflytted alle Drengens Skuespillerdrømme til Tiden efter Moderens andet Giftermaal (8. Juli 1818), hvad der synes rimeligt; hos Jenssen henlægges baade Teaterplanerne og den øvrige Diskussion om hans Fremtid, bl. a. om Muligheden for at faa ham i Skrædderlære, forud for denne vigtige Begivenhed i Hjemmet. Til Gengæld flytter MmL Omtalen af den lille Christians Venskab med Plakatbæreren Peter Juncker helt tilbage til hans første Teaterbesøg endnu under Faderens Levetid (før 26. April 1816; her i Overensstemmelse med Levnedsbogen). Guldbergs Interesse for ham, der fører til Audiensen hos Prinsen, fortælles hos Jenssen (S. XVIII—XIX) før Moderens nye Giftermaal; denne Begivenhed er nu placeret efter Bryllupet, men før Omtalen af Fattigskolen (jvnfr. MmL I, 23).

Denne Omflytten af Spillets Brikker er dog i sig selv ret mekanisk. Den udelukker ikke, at enkelte Tekststykker, selv om de skifter Plads i Rækken, ganske nøje følger deres Forlæg i Jenssens Indledning. Dog maa det stadig erindres, at Andersen ikke blot havde en tysk Tekst for sig, som skulde oversættes tilbage til Dansk, men at Jenssens usikre Smag yderligere havde sat sine Spor i denne Tekst. Den gode Kaptajn erklærede jo, „dass sein bescheidenes Verdienst bei Entwerfung der folgenden Skizze sich auf die Zusammenstellung *und den Vortrag* beschränkt“ (VI). Andersen har altsaa maattet søge bag om de militære Forsiringer for at genfinde sin egen Spogtone.

Hvor Digteren skildrer sin Fødsel, bruger han saaledes omtrent samme Ord, som findes i „Nur ein Geiger“¹¹⁾:

¹¹⁾ I det følgende hentes Citaterne fra Manuskriptet til „Mit eget Eventyr uden Digtning“, medens Henvisningerne af praktiske Grunde gælder den tyske Oversættelse (MmL).

Auf eben diesem Gestelle, worauf die gräfliche Leiche paradirt hatte, *reich und todt, lag nach Verlauf eines Jahres*, am 2. April 1805, *arm*, aber lebendig, *das Pfand der ehelichen Liebe*, Hans Christian Andersen (S.X).

istedet for det grevelige Liig omgivet af Flor og Kandelabrer, laae her den anden April 1805 et levende grædende Barn, det var mig Hans Christian Andersen (MmL I, 2).

Dette kan karakteriseres som et frit Citat — med Udeladelse af de kursiverede Steder, som stod for Jenssens Regning, og som Andersen baade i Smagens og Sandhedens Interesse med Rette har udeladt. Det samme gælder ogsaa Beskrivelsen af Baredaaben, hvor han ganske øjensynligt har haft den tyske Tekst liggende opslaaet foran sig:

Als das neugeborne Kind in der Kirche getauft wurde, schrie es himmelhoch, worüber der mürrische Pastor sehr verdriesslich wurde und in seinem Ärger äusserte, es schrie das Ding, als wäre es eine Katze, was die Mutter entsetzlich betrübte. Einer der Gevatter tröstete sie indessen mit der Versicherung, je lauter das Kind schreie, desto schöner werde es, einst singen, und das beruhigte sie (S.X).

Jeg skreeg fort, ogsaa i Kirken, da jeg blev døbt og Præsten der var en ærgerlig Mand, sagde: „den Unge skriger jo, som en Kat“ hvilke Ord min Moder aldrig kunde glemme ham; en fattig Emigrant *Gomar*, som stod Fadder, trøstede hende imidlertid med at jo høiere jeg, som Barn skreeg, des smukkere vilde jeg synges, naar jeg blev ældre (MmL I, 2—3).

Eller disse Ord om Faderen:

der Mann fühlte sich doch nicht glücklich . . . las aus Holbergs Komödien und Tausend und Eine Nacht vor und machte Perspective und Puppentheater für seinen kleinen Sohn (S.XI).

om Søndagen gjorde han for mig Theater, Perspectiv, Billeder, som kunde forvandle sig; han læste for af Holbergs Komedier og tusind og een Nat; kun da husker jeg ret at have seet ham smile; thi i sit Liv og som Haandværker følte han sig ikke lykkelig (MmL I, 4).

Saaledes er Jenssens Tekst fulgt nøje i Afsnit som Stykkerne om Faderens Rationalisme, Oplevelserne paa Fabrikken, Konfirmations-tøjet og de lange Støvler, den kloge Kones Indgriben. Undertiden foreligger der ligefrem verbal Overensstemmelse:

Das Corps, wobei er diente, kam jedoch nicht weiter als nach Holstein; der Friede erfolgte, und bald sass der freiwillige Krieger wieder geborgen in seiner bürgerlichen Behausung in Odense (S. XIII—XIV).

Inden for en Periode kan Forfatteren flytte lidt om paa dens enkelte Led, men han passer omhyggeligt paa, at der intet gaar tabt ved Omstillingen:

Andersens Lesebegierde und hübsche Stimme hatten indessen die Aufmerksamkeit mehrer vornehmer Familien der Stadt auf sich gezogen, von welchen ihn die eine [nach der anderen] rufen liess. Des Knaben kindliches Wesen, sein starkes Gedächtniss und seine schöne Stimme verliehen ihm in der That etwas ganz Eigenthümliches, man sprach davon, und bald ward er in mehre Häuser beschieden. Doch blieb ihm die erste Familie, die ihn mit so vieler Theilnahme aufgenommen, ja ihn sogar einst dem Prinzen Christian vorgestellt hatte, die liebste. Es war dies die Familie des Obersten Høegh-Guldberg... (S. XVIII—XIX).

Allerede her mærker man, hvorledes Andersens personlige Prosa-stil slaar igennem. Hvor naturligt og fornemt den gennem ganske enkle Ændringer kan stemple en Periode med Mesterens Præg, kan anskueliggøres ved at sammenstille den med Rette berømte Skildring af Afskeden fra Odense i de to Redaktioner.

Die Mutter begleitete ihn vor das Thor, und hier erwartete ihn die alte Grossmutter, deren sonst so schönes Haar seit wenig Wochen ergraut war. Weinend küsste sie den geliebten Enkel; ihr Schmerz hatte keine Worte, und bald deckte ein kühles Grab ihren Kummer (S. XXII).

Regimentet kom imidlertid ikke længer end til Holstein, der blev sluttet Fred og den frivillige Krieger sad igjen paa sit Værksted (MmL I, 14).

Min Læselyst, de mange dramatiske Scener jeg kunde udenad, min særdeles smukke Stemme, Alt vakte en Slags Opmærksomhed hos flere fornemme Familier i Odense, jeg blev kaldt til dem, min hele forunderlige Personlighed vakte Interesse, og blandt de mange hos hvem jeg nu kom var Oberst *Høegh-Guldberg*, den der med sin Familie-Kreds viiste den sandeste Deeltagelse, ja han førte mig endogsaa en Gang til Prinds Christian, vor nuværende Konge (MmL I, 23).

Moder fulgte mig bedrøvet ud af Porten; her stod gamle Faermoder, i den sidste Tid var hendes smukke Haar blevet graat, *hun tog mig om Halsen, græd uden at kunde sige et Ord, jeg var selv inderlig bedrøvet; saa skildtes vi ad, jeg saae hende aldrig mere, hun døde Aaret efter, — jeg veed ikke hendes Grav, hun ligger paa de Fattiges Kirkegaard* (MmL I, 29).

I mange Tilfælde har Andersen ønsket at *gøre sin vel summariske Skildring til Kaptajn Jenssen fyldigere i dens nye Skikkelse*. Der kommer mere Liv og Varme over Fortællemaaden, naar knap Telegramstil: „Andersens Vater war nicht ohne Bildung, die Mutter aber war ganz Herz“ (S. X) udvides saaledes: „en ung Skomager . . . , et forunderligt begavet Menneske, en ægte poetisk Natur, Konen nogle Aar ældre, uvidende om Verden og Livet, men fuld af Hjerte“ (MmL I, 2). En enkelt Sætning om Faderens Søndagsture erstattes nu med et lille Genrebillede af Skomagerfamiliens Sommerglæder (MmL I, 5):

„Sjælden kom han sammen med sine Lige, men om Søndagen gik han ud til Skoven og da tog han mig med; han talte ikke meget der ude, sad stille i Tanker, mens jeg sprang omkring og samlede Jordbær paa et Straa eller bandt Krandse; kun eengang i Aaret og det i Mai naar Skoven nys var udsprunget gik min Moder med og da bar hun en Katuns Klædning, som kun blev taget paa den Dag og til Altargang, og som saaledes blev den eneste Kjole jeg i alle Aaringer erindrer at have været hendes Fest-Kjole; hun tog da altid hjem med en heel Mængde friske Bøgegrene og de bleve plantede bag den polerede Kakkellovn, St Hans Urter bleve siden stukne ind i Bjælkesprækkerne og af disse, eftersom de voxte kunde vi see om vi skulde leve længe eller kort. Grønt og Billeder pyntede vor lille Stue, som min Moder holdt reen og næt, hendes Stolthed var at Lagnerne og Vinduesgardinerne vare saa hvide“.

Naar han nu omtaler Farmor, husker han det lille Træk, at hun altid havde Blomster med til sit Barnebarn. Stærkt udvides Beretningen om Bedsteforældrenes Skæbne, Scener som Besøget i Hospitalet og hos den kloge Kone, Faderens Afrejse og hans Død. Andersen gaar i Detaljer, naar han skal fortælle om sine barnlige Forsøg som Skuespilforfatter, og han faar et helt lille dramatisk Optrin ud af Visitten hos Bogtrykker Iversen, hvor han sørger for, at saavel dennes som Danserinden Mad. Schalls Navn nu kommer med. Farmors Pigenavn Nommesen faar vi ogsaa Underretning om. Paa et enkelt Punkt har han ønsket at korrigere Indledningen til „Nur ein Geiger“, nemlig i Angivelsen af Faderens Alder, da han blev gift. „Kaum zwanzig Jahre alt“ rettes nu til: „neppe 22 Aar“. Og naturligvis undgaar han helt en Brøler som Kapt. Jenssens: „das Volk

wanderte nach der wunderthätigen Quelle der heiligen Regisse“ (XIII).

Endelig afrundes Skildringen ved *Indføjelsen af en Række nye Episoder*. Et Par af disse kender vi allerede fra P. L. Møllers Afhandling: den onde Forvalter paa Marken, Andersens Statisttjeneste paa Odense Teater og de københavnske Skuespilleres Besøg. Helt ny er f. Eks. den klassiske Beskrivelse af Barndomshjemmet (MmL I, 3):

„En eneste lille Stue, der næsten var opfyldt med Skomagerværkstedet, Sengen og den Slagbænk hvori jeg sov, var Barndoms Hjemmet; men Væggene vare fulde af Billeder og over Værkstedet var en Hylde, med Bøger og Viser; det lille Kjøkken var fuldt af skinnende Talerkner og Kar og paa en Stige kunde man herfra komme op paa Loftet, hvor der i Tagrenden ind imod Naboens Huus stod en stor Kasse med Jord og Kjøkkenurter, min Moders hele Have; i mit Eventyr: Sneedronningen, blomstrer den endnu“.

For første Gang møder vi den lille gribende Historie om Moderen, der som Barn var jaget ud af sine Forældre for at tigge; ny er Oplysningen om Faderen, at et Par velhavende Borgere i Staden havde villet holdt ham til Bogen. Vi hører nu Drengen fortælle om „det indvendige Menneske“ for de maabende Hospitalslemmer, er Vidne til hans Mørkerædhed i Slagbænken og forstaaer det ængstende Indtryk, den sindssyge Farfar gør ved sin sælsomme Apparition. To Ting har Digteren bestræbt sig for. Han har for det første understreget Idyllen i sin tidligste Barndom; til Skildringen af Hjemmet kommer nu yderligere den nydelige Scene, hvor den lille Dagdrømmer spændte „et af min Moders Forklæder ud mellem Muren og to Stænger foran en eneste Ripsbusk¹³⁾ jeg havde faaet plantet i Gaarden og der saa ind i de solbelyste Blade“ (MmL I, 10-11). Og for det andet har det været ham magtpaaliggende at meddele nye Bidrag til Belysning af Drengens Tankeverden og hans Karakter: hans første Teateroplevelser; den mærkelige Rejse til Herregaarden ved Bøgense med Eventyrfortællingerne under Humleplukningen og Spekulationerne over Forudbestemmelsens vanskelige Problem; Skolegangen og Konfirmationsforberedelsen, hvor hans Følelse af at være

¹³⁾ Den bliver MLE 10 til en Stikkelsbærbusk — i Overensstemmelse med Digtet: „Solen skinner i Naboens Gaard“.

isoleret og (i sidste Tilfælde) hans Trang til at frigøre sig fra det sociale Milieu, han ved sin Fødsel tilhørte, har faaet meget tydelige og meget typiske Udtryk.

Vi gaar nu videre til *Trængselstiden i København*. Endnu for Begyndelsen af Kap. II er Indledningen til „Nur ein Geiger“ Hovedkilden. Begivenhederne fra Ankomsten til Hovedstaden og indtil Weyses Indsamling til Fordel for den lille Eventyrer efter den berømte Middag hos Siboni fortælles nok lidt udførligere nu, men i ganske samme Rækkefølge som før. Meget udvidet er derimod Kapitlets Midterparti, hvor Digteren røber adskilligt mere om sine Oplevelser, end han 1838 havde fundet nødvendigt at meddele sin Oversætter. Endelig genoptager dets Slutning den tabte Traad, men Skildringen udstyres med talrige nye Smaatræk.

Som Tilfældet var med Kap. I, har Forfatteren ogsaa her flere Steder nøje fulgt Jenssen — dette gælder saaledes hele Stykket om Ankomsten til København (Jenssen XXII—XXIII; MmL I, 30-31) —, og i Detaljer kan der ligesom før paavises verbal Overensstemmelse mellem de to Tekster.

Drengen staar foran Det kgl. Teater:

Damals hatte er gewiss noch keine Ahnung davon, dass zehn Jahre später hier eine seiner dramatischen Arbeiten beifällig aufgenommen, und er zum ersten Male das Publikum anreden sollte (S. XXIII).

ikke anede jeg da at 10 Aar efter skulde der mit første dramatiske Arbejde blive opført og at jeg saaledes her skulde træde frem for det danske Publicum (MmL I, 31).

Her er Mødet med Teaterchefen, hvor dog Jenssens specielle militære Terminologi heldigt undgaas:

Nun wandte sich Andersen an den Director des Theaters, ihn um Anstellung ersuchend, aber auch hier war der Erfolg schlecht. „Er sei zu mager für das Theater“, lautete die Antwort. „O!“ erwiderte Andersen, „wenn Sie mir 100 Thaler Gage

Nu gik jeg til Theaterchefen, for at søge Ansættelse, han saae paa mig og sagde at jeg var „for mager for Theatret!“ — „O“ svarede jeg, „naar jeg kun maa blive ansat med 100 Rdls Gage, vil jeg nok blive feed!“ — Chefen viiste mig alvorlig

geben, will ich wol fett werden“. *Der Chef wollte sich jedoch auf diese ungewisse Aussicht auf einen fetteren Rekruten für die königliche Bühne nicht einlassen, und wies den Supplikanten mit dem Bedeuten ab, man engagire auch nur Leute von Bildung* (XXIII—XXIV).

bort og tilføiede at man kun engagerede Mennesker, som havde Dannelse (MmL I, 33).

Ved Afskeden fra Teatret:

da man wünschte, er möchte seine Zeit wissenschaftlichen Studien weihen; doch Niemand that Etwas für ihn in dieser Hinsicht (XXIX).

man opmuntrede mig til at lægge mig efter Videnskaberne, men Ingen gjorde et Skridt for mig (MmL I, 49).

Ogsaa dette Kapitel indeholder Eksempler paa, at en lille Tilføjelse kan give Fortællemaaden Rejsning og Karakter. Drengen har i sin Nød kun Gud at ty til:

„Wenn Alles erst recht unglücklich geht, wird er mir helfen“, sagte er, „denn so steht es ja in allen Büchern, die ich gelesen habe“ (XXIV).

jeg græd ret ud og sagde da til mig selv, „naar først Alt gaaer ret ulykkeligt, saa sender han hjælp, det har [jeg] jo læst; *man skal lide meget og saa bliver man til noget!*“ (MmL I, 33).

Men det kan dog ogsaa ske, at Indgreb i den gamle Tekst kan medføre Uklarhed i Sammenhængen. MmL I, 39—40 skildrer Andersen udførligt den sælsomme Scene, hvor han ved magiske Midler søger at blødgøre sin Værtinde, Mad. Thorgesens haarde Hjerte. Han smører Øjnene paa hendes afdøde Mands Portræt med Taarer, da Madammen ubilligt har forlangt alle hans 20 Rigsdaler om Maanedes for Kost og Logis, „for, som jeg meente at den døde Mand kunde føle hvor bedrøvet jeg var og virke ind paa sin Kones Hjerte at hun stemtes til at beholde mig maanedlig for 16 Daler. Hun maa have indseet at der ikke var flere [at] præsse ud af mig, thi da hun kom tilbage, sagde hun at hun vilde beholde mig for de 16 R.; jeg takkede Gud og den døde Mand“.

Det sidste Punktum er en senere Tilføjelse. Andersen har vel syntes, at Historien savnede Pointe, naar Magien blev uvirksom og nytteløs — naar, med andre Ord, Madammen alligevel gik med alle

Pengene. Men det var aabenbart netop det, hun gjorde! Dette ses tydeligt hos Jenssen (S. XXVII), der her bygger paa Levnedsbog 58—59. At de to ældre Fremstillinger er rigtige, bekræftes nemlig i Virkeligheden af den nye Selvbiografi. Thi en Side længere fremme — MmL I, 41 — hedder det med tilsyneladende Inkonsekvens: „Jeg eiede selv ikke en eneste Skilling, Madammen fik dem Alle Maanednen forud, kun imellem naar jeg havde besørget et Ærinde for hende gav hun mig lidt og det var da til at købe Papir eller gamle Komediebøger for“. Disse Linier svarer nemlig ganske til Ordene hos Jenssen: „Er gab ihr indessen das verlangte Geld, und bekam dagegen mitunter einige Schillinge von ihr, wenn er Stadtgewerbe für sie besorgte“. Selvmodsigelsen er blevet staaende MLE 40.

Næsten helt igennem har Andersen i dette Kapitel udvidet de Afsnit, som er overtaget fra Jenssen. Fra Kapitlets første Tredjedel gælder dette: Besøget hos Mad. Schall, Teateraftenen med „Paul og Virginie“, Snedkeren i Borgergade, Sibonis Middag. Fra dets midterste Del: Lejemaalet hos Mad. Thorgesen, Undervisningen hos Lindgreen og Dahlén (hvis Navn nu nævnes), Nytaarsdag i Skuespilhuset. I sidste Tredjedel, hvor Afslutningen af hans Teatertid skildres, er der gjort meget ud af de to Tragedier „Røverne i Vissenbjerg“ og „Alfsol“, som der tidligere kun ofredes faa Linier paa; Stykket om det afgørende Besøg hos Jonas Collin er fuldstændigt omarbejdet.

Endelig indeholder Kap. II betydeligt mere helt nyt Stof i Forhold til „Nur ein Geiger“-Indledningen, end det havde været Tilfældet i Afsnittet om Andersens Barndom. Man mærker her, at Forfatteren som Supplement har haft P. L. Møllers Biografi; den er kommet til Nytte, hvor han fortæller om Drengen, der forfærdede Mad. Schall ved at agere Cendrillons Parti for hende; hvor Snedkeren, der søgte en Læredreng, omtales, og hvor Visitten paa Bakkehuset nævnes. Og han har endelig, hvad der er endnu vigtigere, i Tankerne haft alle de Smaatræk og Episoder, som han tidligere havde meddelt Petit til Brug for dennes biografiske Indledning¹⁵⁾, selv om der naturligvis ikke kan paavises nogen verbal Overensstemmelse mellem MmL og dette Værk, som Andersen først modtog paa Hjemrejsen i Weimar (Dagbogen 5. September 1846).

¹⁵⁾ I „Abenteuer und Märchen einer Neujahrsnacht, auf einer Fussreise nach Amack“ (1846).

I Bogens Rækkefølge skal her de Afsnit af MmL nævnes, der ligeledes forekommer hos Petit: Tjenestepigen paa Mad. Schalls Trappe; Madammerne, der trakterer med Rullepølse under Opførelsen af „Paul og Virginie“; Thorgesens Portræt; den unge venlige Dame og hendes værdige gamle Fader; Solodanser Dahléns Hjem; Balletten Armida med Andersens Navn paa det trykte Program; Drengen paa Spisehus, i Kongens Have og i Frederiksberg Have (sidstnævnte Scene nu henlagt til Foraaret 1822, jvnfr. MmL I, 46, og fortalt med det smukke Træk: den unge Andersen, der overvældet af Foraarets Magt slynger sine Arme om et af Træerne og kysser Barken). De er altsaa især kommet Kapitlets Midterparti tilgode.

Helt nye Partier er følgende: Billetsjoveren paa Kongens Nytorv; Sibonis Jomfrus Raad til Andersen at søge Weyses Hjælp; det første Brev til Hjemmet; Andersen faar Undervisning i Tysk og Latin; hans „Debut“ i „De to Savoyarder“; Flytningen til Skipperenken; Stemmen kommer igen, Andersen paa Syngeskolen; Brud med Guldberg; Bekendtskabet med Thiele; „Der kleine Deklamator“; Oplæsningen i den rige Grosserers Salon.

Fra og med Afslutningen af Københavnstiden har Indledningen til „Nur ein Geiger“ næsten intet betydet for den nye Bog. Kun ganske enkelte Episoder fra det sidste Afsnit af Jenssens Fortale er gaaet over i Selvbioграфien, f. Eks. Affæren med det anonyme Brev i Paris og Mødet med Rektor Meisling paa Gaden, hvor han erkender sin Uret overfor Digteren. Denne sidste Scene — Jenssen XL—XLI — er iøvrigt nu flyttet hen til Slutningen af Beretningen om Andersens Skoletid (MmL I, 67), hvor den danner en harmonisk og forsonende Udgang paa Martyriet i Slagelse og Helsingør.

Andersen vilde dog ikke være den gode Husholder, han altid var, hvis der ikke ogsaa i den nye Bogs senere Partier kunde findes Sætninger eller Vendinger, som helt eller delvis kan føres tilbage til Jenssen. Et Par Prøver skal godtgøre, at det virkelige forholder sig saaledes.

Som Indledning til Omtalen af „Phantasier og Skizzer“ nævner han sin første Forfattertids Hang til Selvparodiering: „I min Fodreise og i det meeste jeg havde skrevet var det paroderende Element det fremtrædende og Flere misbilligede dette og meente at denne Retning i Aanden ikke vilde føre til noget godt“ (MmL I, 78

—79). Denne Udtalelse er hentet fra Jenssen XXXII, hvor den dog — mere træffende — falder i Anledning af „Digte“: „was jedoch von Einigen gemissbilligt wurde, die besorgten, es möge eine solche Richtung des Gemüths nicht gut enden“.

Begge Skrifter nævner, at Andersen som ung Forfatter udelukkende var henvist til at leve af sin Pen, hvad de utroligt smaa Honorarer i Danmark gjorde dobbelt svært; han greb derfor til, da en ung Komponist meldte sig hos ham og bad om en Operatekst (MmL I, 85; Jenssen XXXIV—V). Men hos Jenssen er den unge Komponist Ivar Bredal, i MmL er det J. P. E. Hartmann. I samme Anledning hedder det:

Allein die Kritik billigte nicht, was sie ein Zerstückeln anderer Dichterwerke nannte, und eiferte schonungslos gegen das verkehrte Beginnen, bekannte Romane dramatisch zu bearbeiten (XXXV).

men jeg udsattes for den meest skaanselsløse Critik; man kunde ikke billige at jeg havde sønderskaaret andre Digterværker, det blev sagt i de strængeste Udtryk (MmL I, 86).

Da han nævner sine Venners Arbejde paa at skaffe ham et Rejsestipendium, indfletter han en Bemærkning fra Jenssen om, at man almindeligt ansaa ham paa dette Tidspunkt for at have kulmineret (MmL I, 90—91; Jenssen XXXVI); Anbefalernes Fremhæven af vidt forskellige Egenskaber hos ham er ogsaa omtalt begge Steder.

To Citater vedrørende den store Udenlandsrejse:

An den nämlichen Tage, an welchem Andersen vor vierzehn Jahren fremd und hülflos nach Kopenhagen gekommen war, am 5. September wanderte er über den Simplon in's schöne Land... (XXXVIII).

Den femte September 1833 gik jeg over Simplon; ind i *Italien*; Netop den Dag jeg for 14 Aar siden, fattig og hjælpeløs kom til Kjøbenhavn, skulde jeg betræde dette Land for min Længsel og Digter Lykke (MmL I, 99).

Seine Freunde theilten ihm auch jetzt Alles mit und gestanden ihm offenherzig, wie sie der nämlichen Meinung, wie die grössere Menge, wären, dass er nämlich abgeblüht habe. — Ein folgender Brief brachte ihm die Trauerbotschaft vom Tode seiner Mutter, der Einzigen, die noch von seinen Angehörigen am Leben gewesen (XXXIX).

I *Rom* fandt jeg den første Efterretning om hvor lidt man hjemme syntes om min hjemsendte Digtning *Agnete*; i *Rom* bragte det næste Brev mig Efterretning at min Moder var død; jeg stod nu i hver Betydning ganske ene i Verden (MmL I, 100).

Resultatet af en Sammenligning mellem de to Tekster bliver, at H. C. Andersen har udnyttet sin gamle Selvbibliografi til Kaptajn Jensen til sidste Draabe af Citronen, da han arbejdede paa „Mit eget Eventyr uden Digtning“. Den har tjent ham som det faste Grundlag, paa hvilket der sikkert kunde bygges videre. For den bredere Fremstilling, som det nu gjaldt om at give, egnede dens knappe Telegramstil sig ikke. Det blev derfor Andersens Opgave udførligere at fortælle, hvad han yderligere huskede, og at give sin Fortælling en mere kunstnerisk afrundet Form. Men sin Sædvane tro indlod han sig aldrig paa fri Genfortælling, naar det lod sig gøre helt eller delvis at benytte det engang skrevne. Denne vidtdrevne Forfatter-Økonomi gør det muligt at betragte hele den lange Række af hans Selvbibliografier som en bestandig fortsat Syslen med den samme Tekst.

3.

Ogsaa *P. L. Møllers Biografi* i 30. Levering af „Dansk Pantheon“ havde H. C. Andersen i sin Kuffert, da han i Efteraaret 1845 forlod København. „Mit eget Eventyr uden Digtning“ indeholder to Citater af denne Afhandling.

Det første findes under Omtalen af Samtidens ugunstige Modtagelse af „Agnete og Havmanden“. Andersen mener, at dette Digt i de senere Aar er blevet mere læst og har vundet nye Venner:

„Man har ogsaa nylig i Danmark skrevet derom, at uagtet det ved sin Fremtræden vakte langt ringere Opmærksomhed end tidligere, mindre fuldkomne Arbejder af mig, klang min Poesi dog her i: „dybere, fuldere og kraftigere Toner, end før““ (MmL I, 98).

P. L. Møller skriver: „Agnete og Havmanden“, som, uagtet det vidner om en mærkelig Udvikling hos Digteren, uagtet hans Poesi her frembryder i dybere, fuldere og kraftigere Toner end før, dog i Hjemmet vakte langt mindre Opmærksomhed, end hans tidligere mindre fuldkomne Arbejder“.

Møllers Navn nævnes saaledes ikke her. Derimod henviser Andersen andetsteds — MmL II, 35—36 — til „min Biograph i „Dansk Pantheon““, og derpaa følger et langt Citat af Indledningen til hans Afhandling. Maaden, hvorpaa Andersen faar det anbragt, er ganske karakteristisk. Han bebuder at ville skildre sit Forhold til sine to store Venner Oehlenschläger og Thorvaldsen; begynder saa med et

Par Linier om Oehlenschlägers Personlighed, nævner hans Venlighed mod den yngre Digterkollega og indsmugler derpaa behændigt Citatet fra P. L. Møller, der netop sammenstiller de to fødte Digtere, begge udrustede med et primitivt Naturkald, Oehlenschläger og H. C. Andersen. I sin danske Form kan dette Citat læses MLE 260. Andersen afskriver de første 2 $\frac{1}{2}$ Linier af Møllers Tekst: „Det bliver i vore Dage meer og meer et Særsyn ... af selve Naturen fødte og baarne til denne Virksomhed“. En Tankestreg i Ms., men udgaaet i MmL og MLE, markerer dernæst et Spring paa 6 Linier. Derefter fortsættes: „Hos de fleste af vore Digtere ... udlevede Reflexions Viisdom“ yderligere 7 Linier.

Andersen har imidlertid ikke kunnet skrive rigtigt af, og det lille Stykke indeholder flere meningsforstyrrende Fejl, som burde rettes i en kritisk Udgave af MLE.

Han skriver saaledes: „Hos de fleste af vore Digtere træde ofte et tidligere Bekjendtskab med Lidenskaberne, tidligere indre Erfaringer, eller ydre Anledning, istedenfor det primitive Naturkald“, og den tyske Oversættelse har „eine zeitigere Bekanntschaft“ og „frühere innere Erfahrung“. Det er aabenbart Vrøvl. Hos P. L. Møller staar der nemlig: „Hos de fleste af *vor Tids* Digtere træder ofte et *tidligt* Bekjendtskab med Lidenskaberne, *tidlige* indre Erfaringer“ etc.

Men foruden disse to Steder, hvor han direkte paaberaaber sig en venligtsindet kritisk Autoritet, viser en nærmere Undersøgelse, at han med sædvanlig Eftertanke har studeret Biografiens Tekst og mærket sig, hvor han kunde laane en Glose eller en Sætning derfra til eget Brug. Undertiden drejer det sig virkelig kun om et enkelt Ord, som Andersen har fornemmet som le mot propre. Møller skildrer den Opmærksomhed, Drengen vækker i Høkerlogen under Opførelsen af „Paul og Virginie“: „og med sin sædvanlige Aabenhed fortalte han det forsamlede Publikum hele sin Skjæbne“. Andersen skriver i præcis samme Anledning: „og med fuld Aabenhed fortalte jeg“ etc. (MmL I, 34). Her er et Par Prøver paa Laan fra Biografien i „Dansk Pantheon“:

Møller:

og paa hendes [3: *Mad. Schalls*]
Spørgsmaal om, hvilke Partier han
troede at kunne udføre, svarede han

Andersen:

og paa hendes Spørgsmaal om
hvilke Partier jeg troede at kunde
udføre svarede jeg „*Cendrillon*“ ...

„Cendrillon“! og med det samme sang og dandsede han denne (som bekendt en Damerolle), men med saa selsomme Gebærder, at hun troede, han var vanvittig, og lod ham gaae.

Mine sælsomme Gebærder, min hele Bevægelighed, gjorde at Dandserinden, troede at jeg var vanvittig og skyndte sig med at faae mig bort (MmL I, 32).

„Kjærlighed paa Nicolai Taarn“ kalder P. L. Møller „et forfeilet Arbeide, navnlig fordi det satiriserede med Noget, som ikke eksisterede hos os“. Andersen indrømmer: „det var forfeilet i det der satiriseredes med hvad der ikke eksisterede hos os“ (MmL I, 74). — Udtrykket om hans Manuduktør Ludvig Chr. Müller: „hæderlig bekendt for sin Iver for nordisk Sprog og Historie“ (MmL I, 68) stammer ordret fra P. L. Møller.

Der tales om en Forfatters vanskelige Kaar i Danmark:

Møller:

Journallitteraturen havde dengang endnu ikke udviklet sig hos os, og der var ikke Tale om Honorar for indsendte Bidrag. Andersen maatte da gribe til at oversætte Stykker for Theatret („Skibet“ og „Dronningen paa 16 Aar“).

Andersen:

Bladlitteraturen gav da intet Honorar for Bidrag; producere og altid producere, var ødelæggende, ja umueligt; jeg oversatte da et Par Stykker for Theatret: „La Quarantaine“ og „la reine de seise ans“ (MmL I, 85).

„Den Usynlige paa Sprogø“:

[Han] skrev (1839) for en Decoration, der var anskaffet til et Stykke af Hertz, Vaudevillen „Den Usynlige paa Sprogø“, som ved sin friske overgivne Lystighed har holdt sig i Publikums Yndest, saa ofte det end er blevet opført.

Til en Decoration, der var malet til [et] andet Stykke, som faldt, skrev jeg saaledes i Sommeren 1839 Vaudevillen: „Den Usynlige paa Sprogø“. Den overgivne Lystighed i Stykket tiltalte . . . endnu flyver det let skizzerede Arbeide over Scenen, har opnaaet en Række Forestillinger jeg ikke havde anet (MmL II, 10—11).

Han kan tage en Møllersk Sætning op, men samtidig omforme den helt, saa at den faar en Brod og en Skarphed, som den oprindeligt slet ikke havde. P. L. Møller skildrer Situationen 1835: „Selv hos hans Venner var der opstaaet Tvivl om, hvorvidt hans ualmindelige poetiske Evne vilde modne sig til høiere Fuldendelse, men disse

Tvivel forsvandt, da *Improvisatoren* udkom^a. Men Andersen finder det ikke stærkt nok: „Selv mine bedste Venner vare ved at opgive mig, som Digter; „Man havde taget Feil af mit Talent!“, hvorofte var ikke, i den sidste Tid, dette Anathema lyst over mig“ (MmL I, 104).

Paa den anden Side kan han ogsaa moderere sin Biografs Fremstilling. P. L. Møller havde fortalt om hans Teaterinteresse og Skuespillerbekendtskaber i Odense, hvor det var lykkedes ham „at erholde smaa, sædvanlig stumme Roller, og synge med i Chorene, hvorved han lærte en Mængde Sange, ja hele Operapartier“.

Allerede tidligere, da han i Kladder fik forelagt Møllers biografiske Skitse, havde Andersen faaet indsat „smaa, sædvanligt stumme Roller“ for „Pageroller“¹⁴). Men i „Mit eget Eventyr uden Digtning“ er han yderligere forsigtig; der er ikke mere Tale om hans Medvirken i Kor med deraf flydende Lejlighed til at lære Operapartier; nu hedder det, at han havde „ikke blot seet bag fra Couliserne alle deres Forestillinger, men endog optraadt, som Page, Hyrde etc. — ja endogsaa sagt et Par Replikker!“ (MmL I, 27).

En enkelt Sætning hos P. L. Møller: „paa Bakkehuset havde Fru *Rahbek* halv i Spøg kaldt ham Digter, han tog Varsel heraf, og indsendte til Theatret et Par dramatiske Arbejder“, giver Andersen Anledning til detaljeret at fortælle om Teaterelevens Oplæsninger for Bakkehusets spirituelle Frue, hvis spøgende Ord, da hun gav ham en Buket Roser med op til gamle Fru Colbiørnsen: „det vil vist fornøje at faae dem af en Digtters Haand!“ blev ham den første Indvielse til Poetens hellige Kald (MmL I, 48).

Det er en Selvfølge, at Andersen har medtaget alle de Smaatræk af sit Liv, som han, udover hvad „Nur ein Geiger“-Indledningen indeholdt, havde meddelt sin Biograf, — ligefra Historien om Moderen, der sankede Aks paa den onde Forvalters Mark, og ned til hans Hædersdag paa Før, hvor 25-Aaret for hans Ankomst til København mindedes ved det kgl. Taffel.

Som et Kuriosum skal det tilsidst nævnes, at paa samme Maade som „Mit eget Eventyr uden Digtning“ staar i Gæld til P. L. Møllers Biografi i „Dansk Pantheon“, har Andersens Selvbiografi i dens tyske trykte Skikkelse senere været benyttet af en anden Medarbejder ved

¹⁴) B & B II, 113.

den samme udmærkede Serie. Det gælder Levnedsskildringen af Jonas Collin (XXXIX. Levering, 1847). Det hedder her om den fortræffelige gamle Embedsmand, at han er ordknap og alvorlig, men hører med Taalmodighed og Opmærksomhed paa „Enhver, der henvender sig til ham, og medens den, der ikke kjender ham nøiere, i hans alvorlige og stundom lidt ordknappe Væsen kun troer at see Forretningsmandens Kulde og Ligegyldighed, bløder hans Hjerte for de Ulykkelige, og han veed stedse at bringe virksom og hurtig Hjælp“. Karakteristiken forudsætter MmL I, 53. Med faa og uvæsenlige stilistiske Ændringer kan Stedet i sin danske Form læses MLE 54-55.

4.

Paa sin Rejse samlede Digteren undervejs nyt Kildestof, som han fik Anvendelse for i Selvbiografien. Saaledes modtog han efter Maaneders Ventetid omsider ved sin Ankomst til Wien 6. Marts 1846 i et allerede gammelt Brev fra sin Ven Edvard Collin *Carsten Hauchs* Afhandling „Nogle Bemærkninger med Hensyn til Digteren H. C. Andersens Poesie“, der optog hele Nr. 197 af „Dansk Ugeskrift“, 2. R. VIII, ⁸⁰/₁ 1846. Den skulde jo yde ham Satisfaktion for den utrolige Krænkelser, Hauch havde beredt ham ved at karikere den Intetanende som Digteren Eginhard i Romanen „Slottet ved Rhinen“ (Sommeren 1845). Edvard Collin, der var en paalidelig Ven og en stor Patriot, men en knap saa stor Menneskekender, mente, at Artiklen vilde glæde Andersen, som den havde glædet ham selv; „der ligger meer Opreisning for Dem i dette ene Ugeblad, end i mange tydske Laurbærblade“¹⁵). Andersen delte dog ingenlunde denne Opfattelse. Han gav ikke blot sin Misfornøjelse Luft i Dagbogen¹⁶), men lod rent ud Collin vide: „Det er jo en meget svag Opfatten af mig, det er løst og let kastet paa Papiret, han er aldeles ikke trængt ind i min Natur, men gaaer uden om og seer bare hvorvidt det er ham mueligt at bringe alt hvad jeg har skrevet ind i den Kasse han har tømret, som Maalet“¹⁷).

Alligevel — ogsaa Hauch kunde benyttes, ogsaa her kunde en gunstig Udtalelse lægges som et Lod i Vægtskaalen til Fordel for H. C. Andersen og hans „Erkjendelse“. Andersen præsenterer denne brave Ven, „een af de ædleste Characterer jeg kjender“, under Omtalen af

¹⁵) Brevveksling II, 57. ¹⁶) Brevveksling V, 142. ¹⁷) Brevveksling II, 78.

„Improvisatoren“ (MmL I, 105-06), hvor han baade faar Lejlighed til at minde om deres lille Mellemværende i Anledning af „Fodreisen“ og til at gribe om selve Brændenælden: „saa lidt have flere villet forstaaet det Fortræffelige hos ham, det ædle Forhold mellem os at da han senest skrev en Roman og i den skildrede et Vrængbilled af en sand Digter, der gaar til Galehuset af Forfængelighed, fandt man i Danmark, han havde handlet høist uretfærdig mod mig ved at fremstille *mine* Svagheder; man troe ikke dette er Enkeltes Yttring, en Misforstaaelse af mig, nei *Hauch* følte sig selv kaldet til senere at skrive en Afhandling over mig, som Digter, for at vise paa hvilken anden [*overstreget*: ædlere] Plads han stillede mig“.

Da han senere kommer til at tale om den Mangel paa Paaskønnelse, der i Danmark, i Modsætning til i Sverige og i Tyskland, er blevet hans Romaner til Del, siger han: „Først nu, forrige Aar har i Danmark en Mand af Betydning, Digteren *Hauch* i sin omtalte Afhandling over mig, som Digter, udtalt sig om Romanerne og i faae Træk fremhævet det Charakteristiske“. Derefter følger et Citat, som i MmL fylder to Tryksider, hvori *Hauch* træffende bestemmer „Hovedgjenstanden i Andersens bedste og mest gennemarbejdede Skrifter“ som: et Talent, der vil kæmpe sig frem af snevre og trykkende Kaar, hvad der giver hans af egne Oplevelser prægede Fremstilling en almengyldig Karakter¹⁹⁾.

Citatet er godt valgt; det er centralt og vægtigt. *Hauchs* meget kyndige og meget dybtgaaende, om end lidt ensidige Afhandling lagde Hovedvægten paa den uadskillelige Forbindelse mellem Liv og Kunst i H. C. Andersens Digtning; et Synspunkt, som fuldt ud kunde tiltrædes af en Forfatter, der altid betragtede sin Biografi som det nødvendige forklarende Supplement til sine Skrifter.

Triumfrejsen gennem Tyskland indbragte ham en lang Række *Stambogsblade* fra celebre Beundrere. Et Udvalg af disse kunde han nu indføre i sit Levned uden at behøve at frygte for, at Hukommelsen skulde svigte. Vi finder saaledes citeret Mosens Dedikationsdigt foran i hans „*Johann von Oesterreich*“, Rolletts sjælfulde *Stambogsblad* om Rosen og Nattergalen i Fürstengruft i Weimar, Kirkehistorikeren Hases Aforisme om Eventyrene og den joviale *Castellis* hjærtelige Epigram.

¹⁹⁾ Dansk Ugeskrift, 2. R. VIII, 1846, 265 ff.

Endelig benyttede Andersen *Breve*, han havde skrevet eller modtaget paa Rejsen. For at skildre sine Følelser ved Gensynet med Rom i Foraaret 1846 tager Forfatteren sin Tilflugt til, hvad han „i et Brev skrev til [en] af mine Venner“ (MmL II, 134—35). Vennen er Arvestorhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar-Eisenach; Brevet findes i sin tyske Form, dat. Neapel 17. Maj 1846, i Jonas' Udgave¹⁹⁾. Andersen har aabenbart gemt sin danske Koncept til det; hans Tekst i „Mit eget Eventyr uden Digtning“ indeholder i al Fald en lille Sætning, der ikke kom med i den endelige tyske Renskrift: „jeg hører ikke Tamburinen klinge i Gaden og seer de unge Piger dandse der deres Saltarello“.

Men Benyttelsen af Brevet standser ikke, hvor det afsluttende Citationstegn staar i Teksten. Det følgende Afsnit i Selvbiografien, der fortæller, hvorledes Andersen først i Italien fik Øjet op for Billedhuggerkunsten, og som fra denne Rejse fremhæver Jerichaus Værker, som han i Rom lærte at kende, er ligeledes skrevet med Koncepten liggende foran paa Bordet²⁰⁾. Senere Partier af Brevet, der skildrer Golfen ved Neapel, bygger direkte paa Dagbogen, og den har Andersen for dette Punkts Vedkommende lagt til Grund for Selvbiografien — uden at behøve at gaa Omvejen ad Brevet. Dog har han i dette forlesket sig i et enkelt Billede. Til Carl Alexander skrev han: „die Hitze fällt wie Hercules Giftkleidung über die Glieder, es ist, als ob das Mark aus den Beinen gebrannt würde“²¹⁾; sammenlign nu hermed: „Solen brændte med samme Straaler, og om Luften end var mere elastisk den var mig dog en Herkulesgiftkaabe, der ligesom drak Kraft og Marv ud af mig“ (MmL II, 141).

I Marseille traf Digteren Ole Bull, der fortalte ham, hvor kendt hans Navn og hvor udbredt hans Romaner var i Amerika. Han følte sig ganske lille derved, men saa glad og lykkelig. „Jeg havde og har en Følelse derved, som var jeg en fattig Bondeknøs man kastede en Konge-Kaabe omkring“ (MmL II, 144). Udtrykket findes i samme Forbindelse i et andet Brev til Arvestorhertugen, dat. Vernet 7. Juli 1846: „ich fühle mich ganz klein dabei, aber es ist eine Freude, ein Glück; warum habe doch *ich* so viel gewonnen! ich habe dabei ein Gefühl, als ob ich ein armer Bauernbube wäre, dem man einen Königs-Mantel umgeworfen und Huldigung und Ehre giebt!“²²⁾.

¹⁹⁾ Jonas 37 ff. ²⁰⁾ Smign. Jonas 37—38 og MmL II, 135—36. ²¹⁾ Jonas 38. ²²⁾ Sst. 43.

Ogsaa til en Stump af et Brev fra Andersens gode Ven Edvard Collin er der blevet Plads i „Mit eget Eventyr uden Digtning“. Den stammer fra hans Epistel af 27. Februar 1846, og Citatet er anbragt straks i Begyndelsen af Kap. VI — Vendepunktet i Digterens Liv, hvor han har opnaaet at faa fast Digtergage og derfor har lagt de værste Bekymringer paa Hylden — som Indledning til en Redegørelse for H. C. Andersens Forhold til den danske Skueplads. Brevstykket er imidlertid meddelt med saa karakteristiske Smaaændringer, at det lønner sig at konfrontere de to Tekster med hinanden:

Collin:

... saa laver De Dem, med Deres udsøgte Indbildningskraft, strax en Historie om, at De er foragtet i Danmark og at De foragter Danmark, og det er Løgn begge Dele; thi i Grunden forliges De og Danmark fortræffeligt og vilde forliges endnu bedre, dersom der ikke var et Theater i Danmark; hinc illæ lacrymæ! Dette forbandede Theater kommer De altid tilbage til, og det kan jeg ærgre mig over; er dette Theater da Danmark, og er De da ikke andet end Theaterskribent? (Brevveksling II, 72—73).

Andersen:

Det er Deres usøgte(!) Indbildningskraft der strax laver Historier at De er foragtet i Danmark, det er jo Usandhed! De og Danmark forliges fortræffeligt og vilde forliges endnu bedre, dersom der ikke var et Theater i Danmark: hinc illæ lacrymæ! dette forbandede Theater! er *det* da *Danmark*, og er *De* ikke andet end Theaterskribent? (MmL II, 8).

5.

Det er tidligere (S. 29) omtalt, at Skildringen af Udenlandsrejsen 1845—46 optager en uforholdsmæssig stor Plads i „Mit eget Eventyr uden Digtning“, omtrent en Fjerdedel af hele Bogen. Forklaringen herpaa er den ganske simple, at under Udarbejdelsen af dette Afsnit har Andersen stadig haft den *Dagbog* at ty til, som han førte paa selve Rejsen. De følgende Sider vil vise, at han benyttede den i stor Udstrækning og med megen Eftertanke. Dokumentationen heraf vil maaske forekomme lovligt udførlig, men den vil til Overflod godtgøre den tidligere (S. 46) fremsatte Paastand, at den store Skribent og Sprogmeister paa ingen Maade var nogen Ødeland med sine Indfald; tvertimod vaagede han gerrigt over hver lille Iagttagelse, han havde indsamlet paa sin Vej, over hver lykkeligt formet Passage og

hver heldigt fundet Glose. Ud af Dagbogens kaotiske Mylder af Personer og Begivenheder har han med sikker kunstnerisk Haand og med udpræget Sans for det pittoreske valgt en Række karakteristiske Typer og Situationer. Og har hans Pen i Flugten formet en koncis Sætning eller et blankt og skinnende lille Billede, skal han nok vide at finde dem frem af Dagbogens tæt og gnidret beskrevne Sider.

Naturligvis virker en enkelt Dagbogsoptegnelse i mange Tilfælde blot som en Art Stikord, der giver Digteren Impulsen til en rigere Udførelse af en Scene eller en Tankegang. Som Eksempel kan anføres Dagbogen 25. November 1845, Hamburg: „gik med Speckter til en riig Mand Abendroth eller Morgenroth, hvor man sværmede for mine Eventyr“.

Af denne tørre, intetsigende Meddelelse udspringer i Selvbiografien den nydelige Scene, hvor den geniale Tegner, da Eventyrdigteren er paa Vej til Operaen, pludselig trækker ham ind i en Familiekreds, lader ham til Børnenes Overraskelse og Henrykkelse fortælle dem et Eventyr og derpaa forsvinde lige saa brat, som han var kommet (MmL II, 104).

Eller det yndefulde Optrin ved det sachsiske Hof: „en Skare velsignede, elskværdige Børn, alle Prinds Johans vare tilstede; den mindste af Prindsesserne, en lille Pige, som vidste jeg havde skrevet Historien om Grantræet, begyndte fortrolig sin Tale til mig med: „vi havde ogsaa et Grantræ sidste Juul og det stod her i denne Stuel“, da hun tidligere, end de andre Børn blev fulgt bort og havde sagt god Nat til Forældrene, og til Kongen og Dronningen, vendte hun sig endnu engang i den halv tillukkede Dør, nikkede saa venlig og bekjendt til mig, gav mig den sidste Hilsen, jeg var hende nok der Mährchenprinds!“ (MmL II, 125—26). — Dagbogen har kort og prosaisk: „det var høist elskværdige Børn; de to yngste Prindsesser nikkede endnu fra Døren til mig, efter at de havde sagt god Nat“ (27. Februar 1846).

Undertiden bliver den videre Udformning en forskønnende Retouchering af et Billede, der i Dagbogens Fotografi-Stil staar mere haardt. Dette gælder den sympatiske Skildring i MmL II, 145—46 af Besøget i Nîmes hos Bageren og Digteren Reboul. Dagbogen 1.

Juli 1846 siger nok saa respektløst: „Jeg syntes hele Bager-Haand-teringen var en Maskarade“²⁸⁾).

Men i alt dette er der jo intet mærkeligt eller interessant. Vi vil holde os til de Partier af Dagbogen, som ikke blot har forsynet „Mit eget Eventyr uden Digtning“ med Kendsgerninger, men som har øvet Indflydelse paa Sprog og Stil i Selvbiografien.

For at begynde med det mest uanselige: tit træffer vi i Selvbiografien tilsyneladende mindre væsenlige Bemærkninger eller enkelte Udtryk, som der ikke forekommer Læseren at være noget særligt ejendommeligt ved, men som ved nærmere Eftersyn viser sig at være overført direkte fra Dagbogen — et Bevis for, med hvilken Omhyggelighed den har været læst.

Fra Besøget i Oldenburg fortælles saaledes: „Det var allerede blevet Vinter; Engene, der stode under Vand og dannede store Søer om Staden, bar tyk Iis, Skøiteløberne fløi hen over den“ (MmL II, 108). Stedet er bygget over to smaa Sætninger i Dagbogen:

8. December. Hele Engen bag Haven staaer om Vinteren under Vand. — 14. December. Deiligt Solskins Frostveir. Folk løbe alt paa Skøiter.

Paa hans Fødselsdag i Rom staaer der i Dagbogen 2. April: „Fru Goethe sendt mig en stor Bouquet, som var den af Mosaik, de deiligste dobbelte Anemoner og Stifmoderblomster“. Ordet *Mosaik* er bevaret som en karakteristisk Oplysning om Buketten: „Fru Göthe ... sendte mig ... en stor ægte romersk Bouquet, som Romerne binde den, et heelt duftende Mosaik“ (MmL II, 138).

I Neapel siger Dagbogen 14. Juni: „Badet, den Eene siger det er godt, den anden at det svækker; nu har jeg ondt i Halsen.“ Selvbiografien paastaar: „Søbadene syntes mere at svække end at styrke“ (MmL II, 141). — Ole Bull i Marseille:

Dagbogen:

Selvbiografien:

29. Juni. ... kom hjem og fandt ... ved Table d'hote mødtes vi, fløi ved Table d hote *Ole Bull*, der sagde hinanden i Møde og han fortalte mig

²⁸⁾ Paa Bager Rebouls Væg hang ifølge Dagbogen to Billeder, der illustrerede hans Digt „Det døende Barn“. Andersen noterer: „Engelen alvorlig, Moder[en] som sovet ind af at vaage i Smerte“. Det er jo ganske Indledningsscenen til „Historien om en Moder“.

mig at jeg i Amerika havde mange Venner, man havde spurgt ham meget om mig, min Spillemand f Ex var i godtkjøbs Udgave spredt mellem tusinder

hvad jeg mindst tænkte, at jeg i Amerika havde mange Venner, at man paa det meest deltagende havde spurgt ham om mig, at, de engelske Oversættelser af mine Romaner vare eftertrykte i Amerika og ved Godkjøbs Udgaver [disse Ord senere tilføjet] vidt udbredte i Landet! (MmL II, 144).

Respekten for smaa præcise Kendsgerninger mærker man især i Selvbiografiens *Personskildringer*. De meddelte Iagttagelser og Bemærkninger bygger i mange Tilfælde paa Indtryk, som omgaaende var registrerede i Dagbogen. Et Par Eksempler:

Dagbogen:

6. December. Besøg af Digteren Mosen ... han ligner noget Alexander Dumas; seer ud som en Africaner; brune funkende Øine!

Selvbiografien:

Mosen, der noget ligner Alexander Dumas, et halv africansk Ansigt med brune funkende Øine... (MmL II, 10).

Digteren blev modtaget af Frederik Wilhelm IV saavel i Berlin som i Potsdam.

Dagbogen:

26. December, Berlin. Kongen var meget naadig, talte meget om Spillemanden, sagde, at han i Kjøbenhavn strax havde spurgt efter mig, mine Eventyr kjendte han ikke, Dronningen beklage[de] vor Kronprindsesses Sygdom, talte hjerteligt om Majestæterne etc.

Selvbiografien:

Kongen modtog mig høist naadig, sagde at han under sit Ophold i Kjøbenhavn havde spurgt efter mig, og hørt at jeg var bortreist, han udtalte en stor Interesse for min Roman: Kun en Spillemand; ogsaa hendes Majestæt Dronningen udtalte sig med saa megen Mildhed og Naade; senere havde jeg den Lykke en Aften at blive indbudt til Slottet i Potsdam, en Aften for mig saa riig og uforglemmelig; foruden de to opvartende Hofdamer og Kammerherrer, var her alene Kongen, Dronningen og Humboldt; ved samme lille Bord hvor de sad fik jeg Plads, netop den samme, sagde Dronningen, hvor *Oehlenschläger* havde siddet og foreløst sin Tragedie *Dina*; jeg læste fire Eventyr:

3. Januar, Potsdam. Kongen og Dronningen meget naadige, de sad i Sopha, Humboldt og jeg ved samme Bord. 2 Hofdamer og tre Kavalerer ved et andet; drak Thee, læste: Grantræet; den grimme Ælling, Toppen og Boldten og Svinedrengen, jeg

sad hvor Oehlenschläger havde sidet, Kongen talte om Danmark og Naturen, var henrykt, især Humboldt over mine Eventyr.

4. Januar. ... hele Natten sov jeg ikke, mit Blod i Bevægelse, hele Natten spillede et Klokkespil i Taarnet.

Rundt om i Dagbogen havde Andersen noteret smaa *Stemningsbilleder og Tankesprog* — ofte vist med en senere Anvendelse i mente. Flere af dem genfinder vi i Selvbiografien. Dette gælder saaledes straks den første Dags Optegnelser, Afrejsen fra København 31. Oktober 1845:

Dagbogen:

Gud, naar jeg iaften ruller ud af Byen, hvor mange Liigvogne kunde da ikke kjøre forbi for det kommende Aar og fra Liigkisten lyse de kjæreste Navne. Før naar jeg reiste ud bad jeg: Gud hvad vil Du paa denne Reise lade skee for mig; nu siger jeg: Gud hvad skeer med mine Venner i denne lange Tid.

Selvbiografien:

Altid før, naar jeg reiste ud tænkte jeg: „Gud hvad vil Du paa denne Reise lade skee for mig!“ — denne Gang var min Tanke: „Gud, hvad skeer med mine Venner her hjemme i den lange Tid!“ Og jeg følte en Angest: i eet Aar kan Liigvognen mange Gange kjøre ud af Porten, og hvilke Navne skulle skinne fra Kisterne! (MmL II, 100).

En Efteraarsstemning fra Glorup:

Dagbogen:

2. November. En smuk Efteraars Dag, naar Løvet er af Træerne men

Selvbiografien:

... naar Løvet er af Træerne, men Solen skinner paa det grønne

Solen skinner paa det grønne Græs og Fuglene qvidre, kan man ret bilde sig ind at det er en Foraarsdag; saaledes har den ældre Mand sine Øieblikke i Høsten, hvor hans Hjerte endnu drømmer Foraar.

Græs og Fuglene qvidre, kan man tidt bilde sig ind det er en Foraarsdag; saaledes har vist den ældre Mand Øieblikke i sin Høst hvor hans Hjerte endnu drømmer Foraar (MmL II, 101).

To store Virtuosers Spil:

Dagbogen:

8. Marts. Liszt ... jeg hørte igjen hans Phantasie over Robert. Han er en Storm Aand, der leger med Tonerne. En Tone-Jongleur, jeg forbauses, men smelter ikke.

14. Marts. Besøgt *Ernst* der spillede for mig, hans Violin klang, som en Menneskestemme.

Selvbiografien:

Liszt var her; ... jeg hørte igjen hans Phantasier over *Robert*, hørte ham igjen som en Storm-Aand lege med Strengene. Han er en Tone-Jongleur der forbauser Phantasien; ogsaa *Ernst* var her, hans Concert var først ansat efter min Afreise, men da han hørte derom, greb han ved mit Besøg hos ham Violinen og den sang gennem Taarer et Menneskehjertes Hemmelighed (MmL II, 128).

Hvor forsigtigt han holder sig til det engang skrevne, ogsaa naar det gælder om at reproducere de Tanker og Stemninger, der i et givet Øjeblik opfyldte ham, derom vidner det bekendte Stykke om Digterens ensomme Juleaften i Berlin 1845. Det er, som om han ved den verbale Overensstemmelse paa de afgørende Punkter med Dagbogen har villet overbevise sig selv om, at *Selvbiografiens* Skildring virkelig er autentisk. Stedet, der i MmL II læses S. 113-14, tager sig saaledes ud i Andersens Manuskript:

„Og dog i denne festlige Travlhed, i denne kjærlige Iver og Interesse for mig, stod een Aften tom, aldeles ubesat, een Aften hvor jeg pludselig følte Eensomheden i sin trykkende Skikkelse: *Juleaften*. Just den Aften hvor jeg endnu barnagtig hænger ved at see Noget festligt, at være med ved et Juletræ, glæde mig over Børnenes Glæde, see de Ældre blive Børn igjen. Alle de mange Familiecredse, hvor jeg i Sandhed følte mig, som en Beslægtet optaget, troede hver, som de siden sagde mig, at jeg naturligviis havde den Aften taget [mod] Indbydelse og netop der hvor jeg helst vilde være, og jeg sad ganske alene i min Stue i Hotellet, tænkte paa Hjemmet i Kjøbenhavn;

jeg sadte mig ved det aabne Vindue og saae op i Stjernehimlen, det var det Juletræe der var tændt for mig, [*overstreget*: og uvilkaarlig strakte jeg] „Fader i Himlen“, bad jeg, som Børnene bede, „hvad giver Du mig!“ — [*overstreget*: Hvormange i Verden gjorde bad maaskee i samme Ti under samme Juletræ det samme som jeg].“

Gaar vi nu til Dagbogen for 24. December, kan vi konstatere, hvor nøjagtigt dens Stemning er gengivet i MmL, idet Andersen dog i Selvbiografien har udeladt den noget dystre Slutningsbetragtning, som han vist frygtede for, vilde kalde paa Smilet hos Forfatterens Landsmænd:

„Nu er det Juleaften! hvor lykkeligt i Hjemmet hvor Manden har en Arne! nu er Juletræet tændt; Konen staaer med det mindste Barn paa Armen, det strækker Hænderne ud mod de mange Lys og springer høit af Glæde paa Moderens Arm, de andre Børn juble og see efter hvad mon de dog faae og en Kreds af Venner sidde der. — Den Fremmede ude, hans Juletræ er Stjernehimlen, Billederne nye Byer, nye Ansigter! — han flyver afsted! — under Guds Juletræ hæver jeg mit Hoved og siger Fader hvad giver Du mig — og maaskee faaer jeg en Liigkiste“.

Læser man videre i Dagbogen, opdager man dog hurtigt, at Selvbiografens Fremstilling er, hvad Andersen et Sted undskyldende kalder „lidt grupperet“. MLE 352 fortæller ærligt den sande Grund til hans Ensomhed: han sagde nej til alle Invitationer, fordi han regnede med at blive indbudt til Jenny Lind. Det skete ikke, og det skal ikke skjules, at Dagbogen Juledag indeholder overordentlig bitre Bemærkninger om den store Sangerinde, fordi hun tog saalidt Notits af ham. Derimod har han end ikke i MLE nænnet at spolere en rørende Historie ved at fortælle, hvordan Juleaften *virkeligt* endte. Efter at have siddet i sine egne sørgmodige Tanker — og vel ogsaa at have skrevet dem ned! — gik han Kl. 8 i Juleselskab hos Fru Zimmermann, „der var megen Forstyrrelse, a la Mad: Trumfmayer“, hedder det i Dagbogen. Han traf her en Hofdame hos Prinsessen af Preussen, en Komponist og en Maler; „to Engle stode med Faner om Juletræerne, jeg fik en smukt indbundet Bog at skrive i og en Lampeskjærm; Damerne sang, jeg læste et Par Eventyr, kom hjem Klokken 11, Alle sov i Hotellet, jeg gik stille i Seng“. Det kan man kalde *Dichtung und Wahrheit!*

Senere troede han ovenikøbet selv paa Historien. 24. December 1871 skrev han i sin Dagbog: „Jeg havde det ret hyggelig denne eensomme Juleaften; kun eengang, i Berlin, da jeg ikke fra *Jenny Lind* fik Indbydelse, har jeg Juleaften været alene“²⁴).

Den formende Kunstner fornemmes i de mange *Situationer af anekdotisk Karakter*. Selvbiografien forholder sig her til Dagbogen som det færdige Billede til Skitsen; Hovedtrækkene er fælles, men Udførelsen mere forfinet og udpenslet. Her er saaledes den fra Eventyret „Det gamle Huus“ kendte Tinsoldat:

Dagbogen:

16. December. . . . sagt Farvel . . . hos Mosens; den lille Erik græd ved Afskeden. . . . Mosen bragte mig fra lille Erik een af hans Tinsoldater; hvilken han havde givet Faderen med til mig, at jeg skulde have den med paa Reisen; der var noget Rørende deri.

Selvbiografien:

. . . da jeg den sidste Dag sagde Farvel og Moderen sagde han skulde give mig Haanden, „der gaar maaskee mange Tider før Du seer ham igjen!“, brast Drengen i Graad og da om Aftenen Mosen kom i Theatret, sagde han: min lille *Erik* eier to Tinsoldater, han har givet mig den ene til Dem at tage med paa Reisen!“ (MmL II, 105—06).

En af Andersens største Fornøjelser var paa sine Rejser at blive genkendt af udenlandske Beundrere og opleve deres Overraskelse og Glæde. Følgende Episode fra Berlin var bestemt for Selvbiografien, men udgik efter Henstilling af Edvard Collin:

Dagbogen:

23. December. Gik i Nummerplads . . . ; bag ved sad et Ægtepar, den unge Kone indlod sig i Samtale, spurgte mig om jeg var *Jenny Linds* Landsmand, jeg sagde jeg var Dansk: „Kjender De da Deres berømte Landsmand Andersen?“ — „Ja noget“, svarede jeg. Frøken Frohmann loe stille. „Jeg elsker hans „Nur ein Geiger“ og „Billedbog“ — Ja De kjender vel hans Portrait! nei!“ — Jeg følte jeg blev blodrød. — „Gud“, sagde hun,

Selvbiografien:

. . . jeg var i Operahuset og hørte: „*Søvnkjængersken*“, en ung fremmed Dame med sin Mand sad bag ved mig; hun laante Placaten af mig, hørte mig tale, og ved min fremmede Udtale, udbrød hun, „De er vistnok en Landsmand til den guddommelige *Lind*!“ — „Nei, kun en halv!“ svarede jeg. „De er altsaa en Russer?“ Spurgte hun. „Nei en Dansk!“ — „Dansk!? Kjender De Deres Landsmand Digteren Andersen?“ — „Ja

²⁴) H. C. Andersens sidste Leveaar, 107.

„det er dog ikke Dem selv!“ jeg sagde jo; og [hun] priste sin Lykke, osv det var en Datter af Digterinden Hohenhausen i Kassel, hun var her med sin Mand Ober-Regierungs Rath Rüdiger aus Minden in Westfalen²⁵⁾.

noget!“ svarede jeg; [*overstreget*: Frøken Fhromann(!) fra Jena med hvem jeg var fulgt i Operaen, smilte, saae ned for sig og ventede paa hvad Opløsning den Samtale vilde tage]. Den fremmede unge Dame udtalte sig nu saa varmt og begejstret for Digteren Andersen, at jeg følte Blodet steg mig op i Kinderne, jeg svarede lidt keitet, hun saae stift paa mig, blev blodrød og udbrød, „det er dog ikke Dem selv!“ „Hvoraf troer De det?“ — „Jo, thi De er ganske forandret!“ — Og jeg sagde hende, hvem jeg var. — Nu blandede Manden sig i Samtalen, de vare begge fra en langt bortliggende Stad, syntes at glæde sig over vort Sammentræf og gav mig Navn og Adresse, for at besøge dem, førte Tilfældet mig til Byen hvor de boe (Ms. 20.4).

Andersen fortæller ogsaa H. C. Ørsted Historien i et Brev af 26. December 1845²⁶⁾. Den kan altsaa læses i tre Redaktioner, og Fortælleren har pudset lidt paa den for hver Gang. Den samme Tilbøjelighed til virkningsfuldt at iscenesætte en Situation, gøre et Oprind dramatisk levende, kan studeres gennem endnu et sidste Eksempel. Det drejer sig om Andersens Samtale med den berlinske Folkedigter, Skrædder Worch.

Dagbogen 29. December: „I Morgenstunden kom her Naturdigteren Worch der er Skrædder; for at høre Jenny Lind, var han gaaet til Formanden for Statisterne og blevet Statist i Norma, romersk Kriger, han havde staaet hende ganske nær og blev rørt, det maa man ikke og nu kunde han ikke oftere komme der. Jeg bød ham til Billet 1 Thaler, han vilde ikke modtage den, jeg gav ham mine Eventyr, siden tog han da Rigsdaleren, han saae fattig ud, fra mit Vindue saae jeg da han kom, at han gik om i Sidegaden og redede sit Haar. Han fortalte om sin Vandring paa Harzen, der er Gemyt i Manden. Jeg sagde jeg vilde besøge ham: Det er saa mange Trapper, men en

²⁵⁾ Andersen fik senere et Brev fra hende (Almanak 1. April 1847). Det er ikke bevaret. ²⁶⁾ B & B II, 130—31.

saadan Udsigt seer De ikke noget andet Sted i Berlin, jeg kan see Solen staae op. —“

Anekdoten skal bruges til at illustrere Jenny Linds Berømmelse. Slutningen af Dagbogsoptegnelsen har Andersen derfor ikke kunnet benytte, og han har fintfølede fortiet, at den fattige Skrædder modtog den tilbudte Almisse. Han sætter sig nu til at flytte lidt om paa Leddene i Fortællingen, gaar i Detaljer i Beskrivelsen af Mandens hele Apparition og udpensler det lille komisk-rørende Optrin paa Teatret. Resultatet kan minde lidt om visse Sider i „Billedbog uden Billeder“:

„En lille Historie, som Bidrag til hendes Triumph blev jeg indviet i. — En Morgenstund jeg seer fra mit Vindue ud „under dem Lind“, opdager jeg under eet af Træerne, halv skjult, en Mand, noget fattigt klædt, tage en Kam op af Lommen, sætte sit Haar, glatte Halsdugen, og børste Kjolen med Haanden. — Jeg kjender den ædle Armod, der trykkes af de fattige Klæder, — et Øieblik efter bankede det paa min Dør, og samme Mand traadte ind, det var Naturdigteren B—, der kun er en fattig Skrædder, men et ægte poetisk Gemyt; Rellstab, Klettke og flere Forfattere i Berlin have hæderligt omtalt ham; der er noget sundt i hans Digte, noget religiøst, Inderligt. Han havde læst at jeg var i Berlin og kom at besøge mig. Vi sad i Sophaen sammen og han udtalte en saa elskelig Nøisomhed, et saa ufordærvet godt Gemyt, at det gjorde mig ondt at jeg ikke var riig for at kunne gjøre Noget for ham. Penge skulde han have, men det Lidet jeg kunde give, skammede jeg mig ved at byde, det maatte mindste [o: i det mindste] derfor komme under en modtagelig Skikkelse; jeg spurgte ham om jeg turde indvitere ham til at høre *Jenny Lind*. „Jeg har hørt hende!“ sagde han med et Smil. „Ja, jeg havde jo ikke Penge til at kjøbe Billet, men saa gik jeg hen til Formanden for Statisterne og spurgte om jeg ikke en Aften kunde blive Statist i *Norma*, og man antog mig, jeg blev klædt, som romersk Krieger, fik et stort Sværd ved Siden og kom ind paa Theatret, hørte hende bedre end alle Andre, jeg stod tæt ved hende, ak hvor sang hun!, hvor spillede hun!, jeg kunde ikke lade være, jeg maatte græde derved; men det blev man vred over, Formanden forbød det og vil ikke oftere lade mig komme med, thi man tør ikke græde paa Theatret!““ (MmL II, 114—16).

Stor Betydning for Selvbiografien har Dagbogens mange *Naturskildringer* haft; dens Landskaber med og uden Personstaffage er Gang paa Gang anvendt som Forlæg i „Mit eget Eventyr uden Digting“.

Italiens Ynde, oplevet paa Rejsen fra Ancona til Rom, males saaledes i et Par Sætninger, der er sammenstillet fra forskellige Dagbogsoptegnelser:

Dagbogen:

26. Marts. Igaar var det skjøndt, Solen varm, det var som Foraaret havde kysset alle Frugttræer, de stode i Blomster, Hvert Straae i Kornmarkerne vare fyldte med Solskin, de saae ud som det prægtigste Fløiel.

30. Marts. Ulmetræerne Charyatider med Frugtkurve, Backantinder.

Selvbiografien:

Igjen laae Italien i hele sin male-
riske Herlighed for mig; Foraaret havde kysset alle Frugttræerne saa at de vare sprungne i Blomster, hvert Straae i Kornmarkerne var fyldt med Solskin. Ulmetræerne stode som Kareatyder med opbundne Viinranker der skjøde de grønne Blade (MmL II, 133)

Fra Afrejsen fra Prag har vi dette Landskab med Figurer:

Dagbogen:

5. Marts. . . . flere 1000 Soldater skulde bort $\frac{1}{2}$ Time efter os; det var Tropper, som flere Aar havde ligget der; Gaden og Pladsen udenfor fyldt med Mennesker; Lommestørklæderne vaiede . . . , det var et storartet Skue da vi foer afsted; hele Bjergskrænten besat med Mennesker. Sligt har jeg aldrig seet før; det var storartet, sligt lader sig ikke arrangere; det var Masserne, som imponerede, det saae ud som det rigeste tyrkiske Teppe, men Farverne var Menneske Klædninger, Hoveder; det var som Bjerget var formet af Mennesker; — overalt, milevidt saae vi Folk. Vi foer igjennem det store Bøhmer Land i Maaneskin og ved hver By stode Grupper, det saae ud som hele Folket havde samlet sig; disse bøhmiske Ansigter, Fakkeltelysning

Selvbiografien:

Det var i øvrigt et ret interessant Tidspunkt jeg afreiste fra Prag; det Militair, som i en Række af Aar havde ligget her, reiste paa Jernbanen bort for at begive sig til Polen hvor Uroligheder var udbrudt; den hele By syntes i Bevægelse for at tage Afsked med deres militaire Venner; Gaden ud til Banegaarden var besværlig at trænge sig igjennem; flere tusinde Soldater skulde paa Vognene; endelig sattes Toget i Bevægelse! rundt om var hele Bjergsiden besat med Mennesker, det saae ud som det rigeste tyrkiske Teppe, men Vævning var Mænd, Qvinder og Børn; Hoved bevægede sig ved Hoved, Hatte og Tørklæder svingede; en saadan Menneskemasse har jeg aldrig før seet, eller rettere overseet, det var et storartet Skue, Sligt lader sig

gen, de lasede Klæder, det uforstaaelige Sprog, som overalt klang, vi foer i den mørke Nat, Maanen var nede, over Viaducter, gennem Tuneler, Vinduerne raslede, Signalpiben lød, Damphesten pustede og jeg hældede tilsidst Hovedet mod Væggen og sov under den beskyttende Gud.

ikke arrangere paa Scenen eller i sin Udstrækning og Storhed male paa Lærrede, det var her Masserne, som imponerede; overalt, milevidt saae vi Folk samlede langs Veien for at see de Bortreisende. Vi foer hele Natten gennem det store Bøhmerland; ved hver By stode Grupper af Mennesker; det var som om hele Folket havde samlet sig; de brune Ansigter, de lasede Klæder, Fakkelysningen og det for mig uforstaaelige bøhmiske Sprog gav det Hele et eget Præg; og fremad fløi vi, gennem Tunneler og over Viaducter, Vinduerne raslede, Signalpiben lød, Damphesten pustede — jeg hældede tilsidst mit Hoved mod Vognen og sov under den beskyttende Gud (MmL II, 127—28).

Atter her — som ved den lille Episode med Beundrerinden i Berlineroperaen — kan vi henvise til et Par Brevsteder som Mellemled mellem Dagbogen og Selvbiografien, der viser, hvorledes Andersen arbejdede med den endelige og tilfredsstillende Udformning af en Situation; Afrejsen fra Prag er beskrevet i Brev til Henriette Collin af 6. Marts 1846⁷⁷⁾ og i Koncepten til det store Brev til Kong Christian VIII⁷⁸⁾. Den har moret Andersen saa meget, at han endnu næsten en Maaned senere havde Dagbogen fremme, da han 2. April vilde skildre Scenen for Arvestorhertug Carl Alexander⁷⁹⁾. Denne fyrstelige Ven nød ogsaa — i et Brev, som Digteren 17. Maj sendte ham fra Neapel⁸⁰⁾ — godt af nedenstaaende dejlige Maaneskinsbillede fra Golfen. Naar H. C. Andersen havde gjort et lykkeligt Fund, var han ikke den, der gravede sit Pund ned i Jorden:

Dagbogen:

6. Maj. Hvilken Lys Effekt, det skinnende blaa Vand i Maaneskin; i Norden strøer Maanen Sølv paa Vandet, her er det Guld; jeg tæller

Selvbiografien:

Det var deilige Aftener, maaneklare Nætter! det var som Himlen var løftet høiere og Stjernerne veget bort derved. — Hvilken Lys-Efect!

⁷⁷⁾ Brevveksling II, 82. ⁷⁸⁾ B & B II, 140. ⁷⁹⁾ Jonas 33. ⁸⁰⁾ sst. 39.

11 Fiskerblus, der kaster deres obeliskartige Glands hen af Vandfladen. Fyrtaarnet med den dreierende Lanterne hvor Lyset snart blænder i sin Glands, snart svinder ganske bort; de tusinde Lys paa Gaden ved Fiske og Orangesælgerne; nu kom en Række Børn i Procession med Lys; det er som en Leeg, de skrige og tumle, vælte under denne Skrigen, som var det en Fest en [*ulæseligt*] der satte alle i Bevægelse! som sorte Skygger over Vandet og under det ligge Baadene med de udspændte Seil, kun faae Stjerner sees, det er, som Himlen var løftet høiere og Stjernerne vejet fra den. Prægtigt seer det ud naar Blusset paa Fiskernes Baad er skjult paa den anden Side, da ligger Baaden mørk paa Vandet, der er belyst under den; det er klart til Bunden, og man troer at see Fiske og Planter røre sig dernede.

I Norden strøer Maanen Sølv paa Vandet her var det Guld; Fyrtaarnets dreierende Lanterne viiste snart sit blændende Lys, snart udsluktes det ganske; Fiskerbaadenes Blus kastede deres obeliskartede Skjær henover Vandfladen, eller ogsaa skjulte Baaden dem som en sort Skygge, under hvilken da Vand-Dybet blev belyst, man troede at see til Bunden hvor Fiske og Planter rørte sig. Paa Gaden selv brændte tusinde Lys foran Fiske- og Frugthandlernes Boutiker; nu kom en Skare Børn med Lys og gik i Procession til St Luzias Kirke, et Par af de mindste væltede om med deres Lys, men over det Hele, som Helten i det store Lysdrama, stod Vesuv med sit blodrøde Blus og de belyste Røgskyer! (MmL II, 139—40).

Bortset fra den sidste Sætning, der iøvrigt foregribes i Brevet til Carl Alexander: „und über das Alles schwingt der Vesuv seine ewige Girandole“, er intet nyt Træk tilføjet. Men Forfatteren har med kyndig Haand ordnet sine aforistisk nedskrevne lagttagelser i logisk Rækkefølge.

Skildringen af Solvarmen i Neapel — MmL II, 140—42 — er holdt i nøjeste Tilknytning til Dagbogen. Men de vigtigste Steder er (som nævnt S. 22) allerede meddelt af Brix i Kapitlet „Skyggen“ i „H. C. Andersen og hans Eventyr“⁸¹⁾, saa vi kan nøjes med at henviser til dette Skrift. Andersen havde i Mellemtiden flittigt udnyttet dem i Breve, saaledes til Carl Alexander, dat. Vernet 7. Juli 1846⁸²⁾.

Størst Betydning som Tekstkilde fik Dagbogen imidlertid for Selvbiografiens allersidste Afsnit: *Rejsen gennem Sydfrankrig til Badestedet Vernet i Pyrenæerne*. For det første har Andersen været klar over, at Skildringer fra disse Egne, der laa helt udenfor den Tids

⁸¹⁾ S. 268—70. ⁸²⁾ Jonas 41.

tyske eller nordiske Turisters Rejseruter, paa Forhaand maatte interessere, og han gaar derfor i langt højere Grad i Enkeltheder, end hvor det gjaldt Rom eller Neapel. Og for det andet har han af kunstneriske Grunde villet give sin Bog en saa vægtigt og fyldigt virkende Slutning, som det var ham muligt, og han har virkelig opnaaet en ikke ringe Effekt i den brede Udmaling af Strabadserne og Møjen paa Vejen til det Maal — Spanien —, der tilsidst for Moses paa Bjerget fortoner sig uopnaeligt i det Fjerne.

For at give sin Fremstilling denne Fylde har Andersen, som omtalt S. 25, komponeret Beretningen af Elementer fra saavel Rejsen op til Vernet som fra Hjemturen gennem Sydfrankrig. Dette skal ved Hjælp af Dagbogen i det følgende dokumenteres; det vil ses, at næsten alle Genvordigheder stammer fra Tilbagereisen. Man vil ogsaa lægge Mærke til den pudsige Vanskelighed, det undertiden medfører, naar Begivenheder skal fortælles i modsat Rækkefølge af den, hvori de er foregaaet. Andersen beretter saaledes i Selvbiografien, at han blev sat i Land en halv Times Vej fra Béziers; „ingen Vogne var her; Omnibusføreren havde ikke ventet os saa tidlig“ (MmL II, 149). Som det vil fremgaa af Dagbogen, var det omvendte Tilfældet: Omnibussen var paa Pletten med sine Passagerer i rette Tid, men det var Trækbaaden, der var forsinket og lod vente paa sig.

Rejsen til Vernet, hvor Selvbiografien fingeres at være afsluttet, begyndte 30. Juni i Marseille og varede til 7. Juli; han opholdt sig derefter i Vernet 7.—13. Juli. 13. Juli begyndte Tilbageturen; den gik over Perpignan, Cette, Montpellier. 21. Juli kom Andersen til Lyon.

Den første Episode, som fra vort Synspunkt har Interesse, er Jernbaneturen fra Montpellier til Cette. Den ængstelige Rejsende skriver: „man flyver, som gik det omkap med *den vilde Hær*“ (MmL II, 146). Derefter følger det ovenfor S. 27 citerede Stykke om Jernbanen og Dødningsdansen i Basel. Som sammesteds omtalt havde Andersen først 4. August Lejlighed til at lære de to Indskrifter i Basel at kende, der efter hans Mening saa uhyggeligt supplerede hinanden. Dagbogen: „Hvor Dødningsdansen før var staaer skreven Chemin de fere, og Todtentanz. De to Ting paa een Muur har ved Grændsen af Frankerige noget gyseligt“. Angsten for den hastige Jernbanekørsel kommer i Dagbogen til Udtryk 18. Juli — altsaa paa Hjemreisen fra Vernet! — og paa Strækningen Montpellier-Nîmes,

ikke Montpellier-Cette. Om *Diligenceturen* Avignon-Valence 20. Juli hedder det: „vi foer afsted, som Djævelen naar han vil hente en Sjæl før vor Herre, det var ængsteligt ... Vi fløi, som Leonore (!) paa Wilhelms Hest“.

De egentlige Besværligheder paa Rejsen melder sig efter Andersens Skildring først, da han fra Cette sejler over l'étang de Thau for derefter at fortsætte med Trækbaaden paa Languedoc-Kanalen til Béziers. Dette Afsnit er sammensat af et lille Stykke af Dagbogen fra Oprejsen og et anseligere fra Tilbageturen.

Dagbogen:

4. Juli. ... jeg kom paa Dampskib og vi gik over en stor Søe der strækker sig om Bjerget bag Cette og vrimlede af Meduser, nu kom vi til Kanalen, der fik vi Plads i et daarligt Trækfartøi, Solen brændte, der var overfyldt og evigt det samme, grønne Aleer langs Vandet; flere Sluser løftede os! — Ved Beziers forlod jeg Trækbaaden, og kom i Omnibus der førte mig op til Byen.

15. Juli. Klokken 11 skulde Trækbaaden komme fra Toulouse, jeg ventede inde, drak Øl i et lille Opholdelses Huus; der var næsten ikke Skygge under de smaa Træer, maatte vente til Klokken 12 1/2; jeg var næsten afmægtig, og nu var der ingen til at bære min Kuffert ombord; jeg maatte selv; Skibet var overfyldt, uden Rækværk, jeg var ved at segne om, Solen djævelsk, ingen Luftning; det var en lang gruelig Tour, jeg var eengang nær ved at besvime (ogsaa i Deligensen havde jeg i Nat denne Fornemmelse) jeg var glad ved ikke at være reist til Barzelone. — Propfuldt i Skibet var der, som en Noas

Selvbiografien:

... en tidlig Morgen var jeg paa Dampskibet og foer over l'étang de Thau. Solen kom høiere, den brændte fra oven, den brændte fra Vandfladen, Myriader af de geleeagtige Vandpolypper fyldte Vandet rundt om, det var som Solstraalerne havde forvandlet det hele Hav til en gyngende Dyreverden; Aldrig har jeg før seet Sligt. — Ved Languedoc Kanalen kom vi Alle fra Dampskibet over i et stort Trækfartøi, der mere syntes indrettet for Gods, end for Pasagerer. Dækket blev overfyldt med Kufferter og Kister, disse igjen besat med Mennesker, som under udspændte Paraplyer søgte Skygge; det var ikke mueligt at bevæge sig heroppe og intet Rækværk omgav denne Kuffert og Menneske Stabel, som tre fire Heste ved lange Toug slæbte afsted; nede i begge Kahytterne saae det lige saa bepakket ud; Side ved Side sad man som Fluor i en Sukkerkop; eet af Hede og Tobaksrøg afmægtigt Fruentimmer blev baaret ind til os i første Kahyt og lagt paa Gulvet, den eeneste Plet der var fri, hun skulde trække Luft, den var der ikke, ihvor mange Vifter der end bevægede sig. Ingen Forfriskninger fandtes, ikke engang en Drik Vand var

Ark, Side ved Side sad vi og uden paa, som Fluor paa en Sukkerkop, den lille Trappe op og Been hang ned fra alle Sider, det luftede gennem et lille Vindue, men snart kom et Menneske her og satte sig udenfra ind i det med hele Bagdelen; en syg Kone fra anden Plads blev baa-ret ind og lagt paa Gulvet hos os for at faae Luft. Og saa var der en utaalelig vittig Mand, godt klædt, men bestemt en Skrædder, han skulde sige altid noget klogt! og saa skreeg de paa *Marie*, det var en almindelig, kjedelig, ung Pige af Haandværksklassen. — Tilsidst røg de Tobak; en Drik Vand kunde man ikke faae, jeg var yderst trængende. — Klokkeren 5¹/₂ naaede vi først Dampskibet, hvor der blev lidt bedre Plads, kjøligere, men ikke Vand at drikke, for 2 sou fik jeg en Slurk lunket Vand af en Dunk. Jeg var meget angrebet da vi kom i Land.

det mueligt at bringe tilveie, uden det gule lunkne Vand Kanalen frem-bød. Ned over Lugerne, hang fra Dækket bestøvlede Been, der ved Lyset de lukkede ude, ligesom gav den trykkende Luft Legeme og indelukkede i dette Rum havde man endnu den Qval at maatte høre paa en Mand, der bestandigt vilde sige noget vittigt, bestandig synes interessant, Ordstrømmen squulpede ham om Munden, som den eensformige Kløven af Vandet squulpede ved Fartøiet forude. Det var ikke til at døie. Jeg brød mig Vei op imellem Kufferter, Mennesker og Paraplyer og stod i en kogheed Luft; og til begge Sider, fremad og tilbage, Time for Time, var det evige eet og det samme at see: grønt Græs, grønt Træ, en Sluse — grønt Græs, grønt Træ, en Sluse, og saa igjen det samme. Det var til at blive vanvittig over (MmL II, 147—49).

Stilistisk set er Sejlturen paa Languedoc-Kanalen et af Selvbioografiens ypperste Partier. Sammenholder man det med Dagbogen, vil man se, hvor grundigt denne er udnyttet, men ogsaa, hvor meget Fremstillingen har vundet ved en gennemtænkt Ordning af Stoffet og en omhyggelig sproglig Gennemarbejdelse af alle Detaljer. En overordentlig virkningsfuld Udgang danner Slutningsbilledet af Sejladsens haabløse Monotoni. Vi træffer det første Gang i et Brev til Edvard Collin, paabegyndt 19. Juli i Avignon, afsluttet i Genève 27. Juli: „I sex Timer gleeed vi under den brændende Sol hen af den til at blive gal over eensformige Canal, grønt Græs, grønt Træ, en Sluse — grønt Græs grønt Træ, en Sluse osv“⁸⁸⁾.

Digteren har øjeblikkeligt været klar over, at her havde han et Par Sætninger, som kunde benyttes senere, og han afskrev dem derfor med det samme i sin Dagbog (19. Juli, Avignon): „(Skrev paa Brev til Eduard om Languedoc Kanalen jeg seilede paa: I flere

⁸⁸⁾ Brevveksling II, 100.

Timer glede vi under den brændende Sol . . .“ [hele Stedet afskrevet!]. Saaledes sikrede han sig denne vellykkede lille Passus. Her som ved flere andre Lejligheder paa denne Rejse har han aabenbart haft Selvbiografien i Tankerne, naar han i Dagbogen nedskrev sine Oplevelser.

Men Selvbiografien skrider frem mod Maalet: Pyrenæerne, samtidig med at Dagbogen, hvorfra Optegnelserne hentes, fortsætter *sin* Kurs: bortfra Højlandet, tilbage til Provence.

Dagbogen:

15. Juli. Se ovenfor!

14. Juli, Perpignan. Efter Bordet hentedes mit Tøi og Klokker 10 rullede vi afsted; det var en ækelt Plads bag i med to smudsige Karle og en Kone, uden for Byen fik Conducteuren hende oven paa Vognen og en ung halvtrukken Matros kom ind; det var høist sjofelt Selskab, de trak deres Støvler af og sad med bare Been, smudsige, stinkende Skjorter havde de paa, Støvet foer ind i Vognen, det var en Qval; i smaa Byer spurgtes efter Pas.

Selvbiografien:

En halv Times Vei fra *Béziers* bleve vi satte i Land; jeg følte mig næsten afmægtig, og ingen Vogne var her; Omnibusføreren havde ikke ventet os saa tidlig. Solen brændte dæmonisk, de smaae Træer stode saa godt som uden Skygge. . . . I *Beziers* ventede Delegensen. Alle de bedre Pladse vare optagne, jeg kom for første og jeg vil haabe for sidste Gang, ind i det bageste Aflukke af en saadan Vogn, en skrækkelig Madam i Tøfler og alenhøit Hovedtøi der blev ophængt derinde, tog Plads ved Siden, nu kom en syngende Matros, der vist havde drukket for mange Skaaler, saa et Par smudsige Karle etc. Den første Maneuver var at de trak deres Støvler og Kjole af og sad der hede og skidne, medens de tykke Støvskyer væltede ind, og Solen brændte og blændede, det var umueligt at holde dette længer ud end til Narbonne . . . Herfra til ind i Pyrenæerne fulgte en gjentagen Pasvisitation (MmL II, 149—50).

En omhyggelig Mosaik af Dagbogssteder danner endelig Grundlaget for Beskrivelsen af Pyrenæerbadet Vernet, der optager Bogens sidste Blade. Stedet lyder som følger i Selvbiografien:

„Det er her, som om de meest forskjellige Naturer vare kastede mellem hinanden, Norden og Syden, Bjerg og Dal Vegetationen. Fra eet Punkt seer man ud over Viinhaver og op ad et Bjerg der synes

et Prøvemønster paa Kornmarker og grønne Enge, hvor Høet staaer i Stakker; fra et andet har man kun de nøgne metalagtige Klipper, med sælsomt fremspringende Steenblokke, smalle og lange, som vare de sønderbrudte Statuer eller Søiler; snart gaaer man under Poppeltræer i smaa Enge, hvor Krusemynterne groe, en saa ægte dansk Natur, som var den skaaret ud af Sjælland selv, snart staaer man i Læ af Klippen hvor Cypresser og Figen skyde frem mellem Viinløvet; det er et heelt Stykke af Italien. Dog Sjælen i det Hele her, de Pulse, som i utallige Millioner banke lydeligt i Pyrenæerne⁸⁴⁾, ere Kilderne; der er et Liv, en Sladdren i det evigt fortbrusende Vand. Overalt vælder det frem, pipler i Mosset, bruser over de store Stene; der er en Flugt, et Liv deri, som Ordet ikke kan gjengive; man hører en evig brusende Accord fra de milioner Strænge; over, under, rundt omkring sladdrer Flodnymphen.

Høit paa Klippesiden, ved den steile Afgrund, ligger Ruinerne af et maurisk Slot, Skyerne hænge hvor Balkonen hang, Gangestien hvor Æselet gaaer fører gennem Riddersalen; heroppe fra og paa Veien som fører til Badestedet, har man Skuet over hele Dalen, der lang og smal, synes en Flod af Træer der bugter sig mellem de røde, udbrændte Klipper; og midt i denne grønne Dal, hæver sig paa et Bjerg terrasseformigt, den lille By *Vernet*, der kun mangler Minareterne for at synes en bulgarisk Tyrkeby; en ussel Kirke med to lange Huller, som Vinduer og tætved et forfaldet Taarn, danner den øverste Deel, neden under kommer de mørkebrune Tage, de smudsig graa Huse med aabne Træluger istedetfor Vinduer; men malerisk er det! Kommer man imidlertid ind i selve Byen, hvis Apothek tillige er dens Boghandel, er Uselhed Totalindtrykket. Næsten alle Husene ere opførte af Brostene, saaledes som de ere fundne, de synes stablede paa hinanden og et Par mørke Huller danner Dør og Vinduer, Svalerne flyve ud og ind, de har deres Reder under Bjælkerne, gjør man selv en Visit, i det mindste hvor jeg traadte ind, da har man fra første Stokværk transperante Gulve under sig; gennem de slidte Bræder seer man ned i chaotisk Mørke. Paa Væggen hænger sædvanlig et Stykke fedt Kjød med haaret Side; man forklarede mig at det brugtes til at gnide Støvler og Skoe med, naar disse skulde pudses. — Sovekammeret er paa det grelleste

⁸⁴⁾ Dette Ord er udeladt i MmL.

malet al fresco med Helgenbilleder, Engle, Krandsse og Kroner, som i Malerkunstens aller ufuldkomneste Tider. Menneskene selv [ere] usædvanlig stygge, endogsaa Børnene, sande Dverge Ansigter, det barnlige Udtryk mildner ikke de plumpe Træk og kun faae Timers Vandring, paa Bjergenes modsatte Side ned i Spanien, blomstrer Skjønheden, lyser de kloge brune Øine. Som det eneste poetiske Billed *Vernet* endnu har viist mig var et Skue igaar: paa Torvet, under et prægtigt stort Træ, havde en vandrende Bissekræmmer udbredt alle sine Varer, Tørklæder, Bøger og Billeder, en heel Bazar; men Jorden selv var Disken; hele Byens uskønne Ungdom, gjenembarket af Solen, stod forsamlet om disse Herligheder; et Par gamle Morliller skottede der hen fra deres aabne Luge, til Hest og Æsels drog en lang Skare af Badegjæster, Herrer og Damer forbi, medens to Smaabørn, halv skjult bag en Brædestabbel agerede Haner og idelig raabte „Kykkeliky!“ (MmL II, 152—55).

Til Sammenligning tjener udvalgte Dagbogsoptegnelser i kronologisk Orden:

7. Juli. „... evigt suser og bruser Vandet udenfor. Der er en Musik, et Liv deri, Luften høist forfriskende . . . Byen selv har ganske bulgarisk Characteer, der mangler kun Minareterne; den er meget lille, ligger Therasseformig, og smudsig bruun, Tagene mørkerøde og aabne Træluger overalt istedet for Vinduer, jeg saa kun to ordenlige Vinduer i hele Byen, man seer ellers ind i den mørke aabne Luge; øverst en ussel Kirke, med to smaa aflange Huller, som Vinduer og tæt ved et halvnedstyrtet Taarn; Byen hæver sig over et Lag af Viinløv og Kastanier; her er ved hvert hundredede(!) Skridt en mærkelig Forandring, det er som de meest forskellige Naturer var kastet mellem hverandre; paa et Punkt seer man over Viinhaver, Kornmarker paa Bjerget og over disse igjen grønne Enge, paa et andet Punkt er der kun de nøgne metalagtige Bjerge, med underlige fremspringende Stenblokke, nogle smalle og lange, som sønderbrudte Søiler eller Statuer, andre Steder er der smaa Enge med Popler og vilde Krusemynter, saa ægte dansk at man skulde troe at man havde skaaret det ud af Sjællands Sider; man gaer nogle Skridt om en Klippe og Cypresser og Figen skyde frem mellem Viinløvet. — Overalt sladdrer Vandet, over Alt hører man Flodnymphen, som har tu-

sinde Ting at fortælle^a. — 8. Juli. „Her er egentlig en ydre Bjergmuur, steil og nøgen, derpaa en lavere, der som man draperer med Tepper, synes draperet med Prøver af dansk Natur, Kornmarker, Enge med Høe, grønne Plainer, Fugle synge idelig i Dalen.“ — 9. Juli. „Vi tog ind i et skrækkeligt Vertshuus [*i Cornelia, paa Udflugt fra Vernet*], hvor Væggene vare malet af Støv og Tid, Gulvet transparent; (Svalerederne inde i Stuen); der hang slette Billeder af to Kardinaler, nogle iluminerede Gibs Portrætter og over det ene hang et Stykke fedt Kjød med Haar paa, det brugtes hver Morgen til at pudse Støvlerne med, vi fik Brændeviin og Vand; reed i Solheden hjem til Etablissementet“. — 10. Juli. „... kravlet om paa Bjergene: den lange, smalle Dal bugter sig mellem Bjergene, der synes en Flod af Træer mellem de udbrændte rødlige Klipper . . . Byen er som reist af Brostene, smalle Gyder, man seer ind i smudsige Huller; Menneskene stykke, Børnene see ud som Dverge. — En Bissekræmmer havde under Træet midt paa Pladsen udbredt sine Varer, Tørklæder og Bøger^a.

Vi har her et saa fuldgodt Paradigma som tænkeligt paa Benyttelsen af Dagbogen under Udarbejdelsen af Selvbiografien. Den første Dags store Optegnelse lægges til Grund, men den suppleres med Smaastykker fra de følgende Dage. Som altid ordner og grupperer Forfatteren de spredte Detaljer. Først gives der et almindeligt Indtryk af Egnens Natur med dens Blanding af sydlandske og hjemlige Træk. Saa gaar Andersen over til at skildre selve Byen; han kigger indenfor i Husene (her røber Dagbogen, at det er fra et Besøg i Naboflækkens Værtshus, at han har sin Viden); endelig viser han os Menneskene og tilsidst et idyllisk Glimt af en Markedsscene, set fra Badegæsternes Karavane.

Direkte overtaget fra Dagbogen (med de nødvendige smaa stilistiske Ændringer, men med gennemgaaende verbal Overensstemmelse) er den store almindelige Skildring af Landskabet (⁷/₇); Stykket om den lange smalle Dal, der som en Flod af Træer bugter sig mellem de øde, rødlige Klippemasser (¹⁰/₇); Bemærkningen om Byens bulgarske Karakter og Beskrivelsen af Kirken (⁷/₇). Sammenarbejdet af to forskellige Dages Notater er Linierne om Husenes Ydre (⁷/₇ og ¹⁰/₇). Stærkt udvidet er det poetiske Billede af Kilderne, hvis Brusen fyl-

der, Egnen med en sød Musik — det er antydet i to smaa Sætninger ^{7/7} —, og Afsnittet om det primitive og fattige Interiør, som møder Digteren, da han vil se indenfor i Husene (^{9/7}). Sætningen om Bissekræmmeren (^{10/7}) danner Udgangspunktet for en frit og selvstændigt behandlet Situation som den idylliske Markedsscene. Helt nye Træk i Billedet er den mauriske Ruin og Apoteket, der paa samme Tid fungerer som Boghandel.

„Mit eget Eventyr uden Digtning“s Forhold til Kilderne er dokumenteret saa udførligt, fordi vi herigennem faar et overraskende Indtryk af den samvittighedsfulde, i Detaljer næsten pedantisk forsigtige Maade, hvorpaa H. C. Andersen med de faa Hjælpemidler, han havde ved Haanden, rejste sig dette Monument over sit Liv og dets brogede Oplevelser. Han har følt sig tryggest, naar han havde fast Grund under Fødderne, og — hvor paradoksalt det end lyder — han skrev friest og bedst, naar han ikke arbejdede paa bar Bund, men kunde støtte sig til Tekststykker, hvor det første vanskelige Arbejde med den sproglige Udformning havde fundet Sted, og hvor han tilmed ikke var henvist til sin Hukommelse, men kunde bygge sin Skildring op paa et solidt Grundlag af dokumenterede Kendsgerninger. Op imod Halvdelen af Bogen er baseret enten paa tidligere Skildringer af Andersens Liv eller paa hans Dagbog fra den sidste store Rejse. Disse Afsnit er ikke blot de mest stofrige, men ogsaa de mest vel-skrevne. Derfor blev der ogsaa mindre at tilføje og rette her, da Turen kom til den sidste store Omarbejdelse med MLE, end det var Tilfældet med det væsentlig efter Hukommelsen nedskrevne Midterstykke, der behandler Aarene 1828—1845.

III

H. C. ANDERSEN VED ARBEJDET

1.

Som det vil erindres, meddelte H. C. Andersen 19. Maj 1846 sin Forlægger, at han i Rom var begyndt at ordne de Optegnelser om sit Liv, som han havde gjort under Rejsen. Om disse Optegnelser Art og Karakter er det vanskeligt at danne sig nogen begrundet Mening; der er ingenting bevaret af dem i den Collinske Manuskript-samling.

Det næste Brev til Lorck, dat. 31. Maj, indeholder Oplysninger om, at i al Fald enkelte Afsnit i den nye Bog er gennemskrevet flere Gange: „altid synes jeg ved Gjennemlæsningen at *det* og *det* skulde være bedre sagt, Eet og Andet endnu fortalt, saa at jeg har forkastet omskrevet og selv i dette, som her kommer udstreget en Deel“.

Imidlertid har der aabenbart ikke foreligget nogen fuldstændig Kladde. Dette fremgaar af Forfatterens Breve, og det forklarer hans Angst for, at Manuskriptet skulde gaa tabt undervejs til Leipzig. I et Brev til Lorck 24. Juli fra Lyon glæder han sig over, at de fire Leveringer af Biografien lykkeligt er kommet Forlæggeren ihænde: „jeg var meget urolig for at eet af Brevene skulde forkomme, da det vilde have blevet mig et besværligt Arbeide at levere det Manglende og maaskee ikke engang leveret det saa godt; vaag endelig vel over Manuskriptet . . .“. Han slutter Brevet 29. Juli i Genève efter at have beklaget sig over Uordenen paa Byens Posthus: „Jeg vover derfor ikke fra Genf at sende Dem Resten af Biographien, da jeg ikke har Afskrift af den“. Og næste Brev, Frankfurt 11. August, gentager med særlig Understregning: „Mit Brev fra Genf har De vist faaet, veed at jeg fandt der en Uorden med Brevene, saa at jeg ikke

vovede at sende *mit eneste* Manuscript ud i Verden^a. 24. September skrev han fra Oldenburg til Edvard Collin: „De kan troe det har været et ikke let Arbeide at samle i Tanken det Hele, at sammentrænge det paa Papiret og det i een eneste Nedskrivning, jeg er ogsaa aldeles vis paa at dette Arbeide har lige saameget som Heden virket paa mit hele Nervesystem^{a 1)}).

Til Brevenes Vidnesbyrd føjer vi nu, hvad selve Manuskriptet kan fortælle os. Dets tre første Ark er tydeligt nok en rettet Renskrift med kun faa og smaa Rettelser. Men fra Ark 4 skifter det ganske Karakter. Herfra og til og med Ark 23 er der paa hver eneste Side foretaget saa mange og saa store Ændringer, at vi nu synes at staa overfor en stærkt gennemrettet Kladde. Der har aabenbart ikke været Tid til at præstere en Renskrift, saa Brevene taler Sandhed, naar Autor er ængstelig for sit *eneste* Manuskript. Andersen hjalp sig senere, naar han ønskede at omskrive en Passus i et af sine Arbejder, ved at overklistre det kassable Sted med en Strimmel Papir og indføre Rettelsen herpaa. I meget gennearbejdede Eventyrmanuskripter som „Iisjomfruen“ og „Portnøglen“ har man kunnet afdække indtil fem Lag af saadanne Strimler. Metoden er ogsaa anvendt i „Mit eget Eventyr uden Digtning“, men kun faa Steder: Ark 7.2, 14.4, 19.1 og 19.3 (samt i det kasserede Udkast til 16); endelig er der i Marginen af 14.3 vedføjet en lille Lap med et Par indskudte Sætninger. Ellers har hans Fremgangsmaade i Selvbiografien været den ganske simple blot at strege over og saa skrive Rettelsen ovenover eller i umiddelbar Tilslutning til det overstregede. Overstregningerne er i de fleste Tilfælde saa lidt grundigt udført, at man uden alt for stort Besvær kan læse, hvad Andersen først havde skrevet. Manuskriptet giver saaledes Læseren en fortræffelig Lejlighed til at kigge Forfatteren over Skulderen, medens han sidder fordybet i Arbejdet ved sit Skrivebord. Snart gælder Rettelserne enkelte Ord, snart Sætninger, undertiden hele Smaaepisoder; i stort og smaat er de et Vidnesbyrd om, hvorledes H. C. Andersen har valgt og vraget, indtil han fandt netop det Udtryk, der dækkede hans Tanke.

Hermed skulde der være givet en almindelig Karakteristik af Manuskriptet. Men gransker vi det nøjere, viser det sig, at der foruden Ark 1—3 (og Ark 24, der ifølge Andersens Udtalelser (se S. 27) skal være

¹⁾ Brevveksling II, 121.

rekonstrueret efter et tabt Forlæg, og som kun indeholder faa Rettelser) dog endnu er Partier af Manuskriptet, som foreligger i „anden Skrivning“. Af Ark 12 er det oprindelige andet Blad bortskaaret og erstattet af to nye Blade, saa at denne Signatur nu dækker tre Blade. Begyndelseslinierne af Ark 13 slutter da heller ikke til, hvor Ark 12 ender; hele det første Afsnit, der begynder midt i en Sætning: „men disse Meddelelser, den Irritabilitet jeg var i, forøget med en næsten to Maaneder vedvarende Tandpine“, og som gaar fra Andersens Samvær med Holst i Rom til hans Ankomst til Grækenland, er overstreget, da det allerede er benyttet 12.6. Traaden knyttes igen ved Ordene: „hvert udbrændt Flodleie, hver Høi, hver Steen havde store Erindringer at fortælle“. Det er aabenbart „Maurerpige“-Affæren, som Digteren har ønsket at detaljere, der har foraarsaget denne Udvidelse af Teksten med endnu to Sider. Gaar vi videre, ser vi, at Ark 16 er helt omskrevet; af Ark 21 er det første Blad skaaret fra og erstattet af et nyt; i begge Tilfælde er de oprindelige Udkast bevaret. Den Omstændighed, at Arkene 6 og 9 nu kun hver bestaar af et Blad, tyder ogsaa paa, at Saksen har været i Brug for at bortoperere Afsnit, der i den foreliggende Form ikke tilfredsstillede deres Forfatter.

Vedlagt Manuskriptet findes endnu de kasserede Udkast til Ark 16, der svarer til MmL II, 61—71, og til 21.1—2 (MmL II, 116, nederst, — 121). Sammenholder vi disse Blade med den endelige Tekst, bliver Resultatet kun faa og uvæsentlige Ændringer, mest af rent sproglig Art. En enkelt godtgør paa en snurrig Maade hvor vanskeligt det kan være at faa Bugt med en Afskriverfejl. I Kladden til Ark 21 dateres Rolletts bekendte smukke Digt om Andersen og Jenny Lind i Fürstengruft: Weimar am 29 Jan: 1846, hvilket er rigtigt. Ved Renskrivningen har han fejlagtigt skrevet 29 Juni. Enten Collin eller Oversætteren har rettet Juni tilbage til Januar — saaledes MmL II, 120. Men da Andersen under Udarbejdelsen af MLE benyttede „Mit eget Eventyr uden Digtning“ uden at konferere det med den tyske Oversættelse, dukker Fejlen: 29. Juni op igen, og den staar nu i samtlige Udgaver af den store Selvbiografi. Efter Afskriften af Rolletts Digt findes endnu i 1. Redaktion følgende lille Strykke, som der ikke blev Plads til ved Omskrivningen af Arket:

„Den østeriske Gesant Digteren Baron von *Maltitz* beboer for

Øieblikket *Goethes* Huus, han og hans elskværdige Kone, havde indbudt *Jenny Lind* til en Middag(?) indenfor disse Vægge, hvorfra de herligste Sange vare udgaaet over Verden, foruden hende og hendes Ledsagerinde, vare ingen indbudne uden Beaulieu og jeg, et særdeles smukt Digt af Maltitz hilsede *Jenny Lind*; Stedet, Omgivningen, den Duft af Poesie, der omgav disse, hører med til mine rigeste Timer i Weimar, [en] lignende gik op for mig i Aftenkredsen hos den aandfulde“ [*mere findes ikke*].

Ændringer i Renskriften betyder ikke altid Forbedringer. I Ark 16 hed det i Kladden: „snart hørte det næsten til, at mine Eventyr maatte med paa Juletræet“. Det rettes til: „snart hørte det næsten til, at paa et Juletræ maatte mine Eventyr ikke savnes“ (MmL II, 61). — Naar der nu siges om Bournonville under *Jenny Linds* Besøg: „han bad mig følge med sig til hende og da ogsaa anvende min Overtalelse til at hun gav nogle Gjæsteroller paa det kjøbenhavnske Theater“ (MmL II, 64), faldt det naturligere i Kladden: „og da være med at overtale hende til at give et Par Gjæsteroller“. Langt at foretrække er ogsaa denne Sætning om *Jenny Lind*, der kvitterer for danske Studenters Hyldest: „hun takkede dem med at synge et Par af sine Sange“, for dens endelige Form: „hun udtalte sin Tak ved atter at synge et Par af hendes Sange“.

2.

Som Indledning til en Gennemgang af Manuskriptet skal der meddeles nogle af de mange Vidnesbyrd om *Skribentens Kvaler for at faa formet en Sætning eller en Periode*. Flere Gange har Vaklen og Usikkerhed meldt sig; han har maattet slette ud, rette, tilføje. Alt sammen viser det levende, hvor meget af en Kladdes Karakter dette „endelige“ Manuskript har bevaret, hvor mange Smaa vanskeligheder selve det at skrive voldte den store Prosaist; Vanskeligheder, som iøvrigt ikke blev mindre med Aarene. I det følgende er overstregede Steder [] trykt med Kursiv; senere Indskud og Rettelser < > er markerede med spærret Skrift.

12.1 (af Indledningen til Kap. VI). „et Ungdoms Liv begyndte egentligt først fra [*disse*] denne Tid, [*hvor indtil hvilken alt var*] <før var> [*Alt*] <det> kun en tung Svømmen mod [*Særne*] Bølgerne.“ — 15.2 (Heine i Paris 1843). „jeg saae intet saarende bittert

Smiil, jeg hørte kun Pulseslaget af det tydske Hjerter, der evigt høres [i hans Bø] i de [af hans] Sange, som maa [blive udødelige leve igjennem Slægterne] leve! — 20. 1 (I Oldenburg) „... havde jeg flere Gange læst paa Tydsk mine Eventyr; paa Dansk <kan jeg vel> læse[r jeg] dem som de skulle læses, [de faae] <give dem> den Belysning, [som] <en> Forelæsning skal give [et Eventyr, men tydsk] paa Dansk har de selv i Sproget en Magt“ etc. — 20. 1. „Julen nærmede sig og til den Tid vilde jeg være i Berlin; men hvad ere Afstande i vor Tid; [Jern paa Jernbane fra Hanover til Berlin er <i vor Tid> een Dags Reise] Fra [Berlin] Hanover til Berlin gaaer Dampvognen i een Dag!“ — 23. 1 (Jerichau i Rom 1846). „hans Roes lød i Aviserne, [i hans den lød i hans ved hans herl foran] herlige Værker stode i hans Attellier“.

Karakteristisk for en „første Skrivning“ er det, at *Forfatteren begynder en Sætning, men kommer undervejs i Tanker om forskelligt andet, han først vil have sagt*, og inden han naar frem til Punktum, har Sætningen i væsentlig Grad skiftet Udseende. „Mit eget Eventyr uden Digtning“ indeholder talrige Eksempler herpaa.

Undertiden skifter Autor Sind straks i Starten. Andersen vil fortælle, at Jenny Lind kun ved en eneste Lejlighed udtrykte sin Glæde over sit Talent, men han maa tage Tilløb to Gange: 16. 3. „[Kun] Et ædelt, fromt Sind, som hendes bliver ikke fordærvet ved Hyldest! [Kun] Een eneste Gang hørte jeg hende udtale sig glad over sit Talent, Følelse deraf“. I Reglen er han dog naaet et Stykke videre, før han kommer paa andre Tanker. Her er ganske simple Sætninger, hvor det kun drejer sig om en enkelt lille Tilføjelse:

17. 2 (Weimar). „Hvor tidt er ikke [Tanken] <Brevduen> flyvet til dette Sted og endnu oftere Tanken“. — 20. 4 (Naturdigteren Worch som Statist ved Jenny Lind-Opførelse af „Norma“). „jeg kom ind paa Theatret, [stod tæt ved hende], hørte hende bedre end alle Andre, jeg stod tæt ved hende“. — 24. 3 (Vernet). „midt i denne grønne [Flod] Dal, hæver sig [den lille] paa et Bjerg terrasseformigt, den lille By Vernet“.

Men vi finder ogsaa bredt udførte Perioder, hvor Forfatteren i sin Utaalmodighed har ondt ved at lade Tanke og Ord gaa i Spand sammen:

20. 3. „Tieck var syg, kunde Ingen see, sagde man mig og jeg aflagde derfor kun mit Kort; [vilde] nogle Dage efter, [i en Familie-kreds i de] i en Familie-kreds hvor man feirede Rauchs Fødselsdag, traf jeg Billedhuggeren Tieck. „Min Broder ventede <forleden> paa Dem to Timer med Middagsmaden!“ sagde han, „vi var en ganske lille Kreds, og det var første Gang han i lang Tid havde indbudt Nogen!“ — Jeg vidste aldeles Intet om Indbydelse, [og søgte] havde endogsaa opgivet at see [den ædle] Digteren; jeg gik til ham, blev strax modtaget og han fortalte at han [havde skrevet mig] efter at jeg havde [været] aflagt mit Kort, strax havde skrevet mig til, indbudt mig til en lille Dinée, for at vi dog lidt kunde være sammen, Brevet var sendt til [mit] Hotellet hvor jeg boede <sagde han>“.

Eller saadanne, hvor Andersen pludselig begynder forfra for at sige omtrent det samme igen, blot med lidt flere Ord:

21. 2. [„Hvilke Summer af Naade, Hjertelighed og Interesse havde jeg ikke modtaget, hvor mange Navne ere ikke her oversprungne skulde ikke her nævnes Theodor Mügge, Geibel, Häring og <etc.> saa mange fra den litteraire Verden som fra de huuslige Kredse; men jeg har maaskee allerede fremhævet for] jeg har fortalt her en Deel af de [uendelige Meget] utallige Beviser paa Naade og Godhed <her i Berlin>, i det jeg føler mig som den der fra en stor Forsamling har modtaget til et vist Øiemed rige Summer, han lægger Regnskab af for det Modtagne, siger hvad han har faaet; mange Navne fra den litteraire Verden, Theodor Mügge, Geibel, Häring og flere, som fra de huuslige Kredse kunde tilføies, Regnskabet er meget stort, Gud give mig Kraft til at kunne aflægge det for hvad jeg herefter bør virke efter at have modtaget Opmuntringens Sum i saa rig Fylde“.

Nogle yderligere Prøver skal meddeles:

4. 1 (Digteren Guldberg). „jeg [søgte ud til ham, fandt ham mellem Bøger og Tobakspiber, den kraftige hjertelige Mand, hørte med Velvi] skrev ham til, fortalte ham Alt; jeg var [alt] forlegen ved, som tidligere, frit at fortælle min Lyst og min Stilling, siden gik jeg til ham og fandt ham mellem Bøger og Tobakspiber; den kraftige, hjertelige Mand tog venligt mod mig“. — 4. 4. „Da faldt det mig ind at skrive en Tragedie . . .; [en tydsk Fortælling „Skovcapellet“ blev mit Stof, Guldberg corrigerede det] medens Guldberg endnu læste Dansk med mig havde jeg, efter en tydsk Fortælling: „Skovcapellet“ skre-

vet en Tragedie, men den blev [da] betragtet som en dansk Stil, en Øvelse i Sproget“. — 7. 4 (Riborg Voigt). „*Hun var forlovet og giftede den hun elskede*] Nye Planer for Livet [opgik for mig] <fyldte mig>; jeg vilde læse for at blive Præst, jeg havde kun een Tanke og det var hende — men det var Selvskuffelse; hun [giftede] elskede en anden — hun giftede ham“. — 10. 3 („Improvisatoren“). „begge Skikkelser smæltede sammen til Anunziata i Romanen jeg skrev, og [hos Ingem] Italien [blev] <var> Baggrunden for det Oplevede og Digtede. — Jeg kom i August 1834 tilbage til Danmark og [endte] hos Ingemann i Sorø, paa et lille Qvistkammer mellem duftende Linde endte jeg første Deel af Bogen“. — 13. 2 (Høedt). „Kritik kom ... i et poetisk Forsøg af en ung Digter, der Aaret forud skriftligt havde bevidnet mig sin Kjærlighed og [nu rev ned hvad han viiste ikke at f] Trang til at hædre [og] <mig, men> nu i sin første Op-trædelse kastede, jeg vil ikke sige Skarn men sine [Digte paa] satiriske Digte paa <— Vennen>“. — 18. 4 (Heiberg). „Han [erklærede at han aldeles intet personlig havde mod mig], satte mig [derpaa] klart sine Grunde frem hvorfor han forkastede dette Stykke, de vare fra hans Standpunkt rigtige, men de vare aldeles ikke mine; vi kunne <altsaa> ikke mødes. Han erklærede at han aldeles ingen Uvillie nærede imod mig“. — 21. 3 (Kirkehistorikeren Hase). „hvad han [nedskrev paa] i Hjertets og Interessens varme Øieblik om mine Eventyr nedskrev paa et Erindrings Blad til mig“. — 23. 1. „Fru Goethe som var i Rom, [sendte mig i Morgenstunden en ægte romersk Bouquet, et duftende Mosaik, som Romerne binder den med en hjertelig Hilsen fra Improvisatorens Huus; ti] og tilfældigviis boede i det Huus, hvor jeg har ladet min „Improvisator“ føde og tilbringe sin Barndoms Aar, sendte mig derfra en stor ægte romersk Bouquet, som Romerne binde den, et heelt duftende Mosaik“. — 23. 3-4 (Ole Bull). „han fortalte mig hvad jeg mindst tænkte, at [de engelske Oversættelser af] jeg i Amerika havde mange Venner, at man paa det meest deeltagende havde spurgt ham om mig, at, de engelske Oversættelser af mine Romaner vare eftertrykte i Amerika“.

Imidlertid kan Forfatterens pludseligt ændrede Intentioner sætte sig større Spor end Omformningen af en allerede paabegyndt Sæt-

ning eller Periode. Han kan erstatte en knap Omtale med en udførlig Fortælling. Eller han kan begynde paa en Historie og saa pludseligt ofre fra en halv til en hel Side paa en Digression, inden Traaden tages op igen, fordi der er Ting af Vigtighed, som pludseligt falder ham ind, og som Læseren først skal have Besked om. Men han kan ogsaa efter moden Overvejelse udstrege en Betragtning, han allerede er kommet dybt ind i, for saa senere at lade den dukke op igen i en helt anden Sammenhæng.

Mest Betydning faar Eksemplerne paa det første: de større Udvigelser af Teksten. Saaledes omtales Alexandre Dumas først kun i ganske faa Linier: „Den joviale Alexander Dumas, [*førte mig saa venlig omkring; vi vare saaledes en Aften sammen paa de forskjellige Theatere og saae Livet bag Couliserne og hvor hans Maade at hilse paa de forskjellige Actricer, fuldkommen var en Slags Skala for deres Personlighed eller den Rang de indtog, ham skylder jeg mit Bekjendtskab med Rachel; jeg havde endnu ikke seet hende spille, det havde været mig*]“ (14. 4). I Stedet for denne Passus giver Andersen os nu sin fornøjelige Skildring af, hvorledes han tager sin Digterkollega paa Sengen, af deres Vandringer paa Boulevarderne og deres Besøg hos Rachel under Opførelsen af „Phèdre“. 15. 2 er der sat en tyk Streg over disse fem Ord: *Med Balzac, Kalkbrenner, Heine, Gathy*. Han har følt det urimelige i at slaa disse fire Personligheder, der i højst forskellig Grad havde interesseret ham, sammen i en Linie. Han nøjes derfor med at nævne Klavervirtuosen og Musikforfatteren, fortæller blot om Balzac, at han traf sammen med ham i et Selskab — for derefter at glemme ham for en anden af Selskabets Gæster, Madame Reybaud, hvis Novelle „Les épaves“ han skyldte Sujettet til sin „Mulat“ —, men dvæler udførligt ved Heine, fra hvis Hjem han skitserer det nydelige Billede af Digterens unge franske Kone og de legende Børn.

Den anden Type, hvor Fortællingen afbrydes af en lang Digression, finder vi 7. 1 og 19. 2.

7. 1 omtaler Forfatteren sin Ungdomsveninde Jette Wulff: „Wulfs ældste Datter, en genial, livlig Pige, forstod [og] opmuntrede den Humor, som kom tilsyne i mine enkelte Digte, hun fik hele min Fortrolighed, beskyttede mig, som en god Søster og var af stor Indvirkning paa < mig i > at vække min Sands for det komiske“. Som op-

lysende Eksempel herpaa vil han fortælle om den Modtagelse, hans første Digte fik i Kommandørkaptajnens Hus, og fortsætter: „[*Da skrev jeg saaledes de to Digte Aftenen og den røde*]“ — Længere kom han ikke; inden han fik skrevet Titlen til Ende, udstregede han den paabegyndte Sætning og tog nu i ny Linie fat paa en Ekskurs om J. L. Heibergs første Optræden og hans nyvundne Position i den danske Litteratur som Vaudevilledigter og Udgiver af „Den flyvende Post“, fordybde sig à propos „Flyveposten“ i en Redegørelse for „Det døende Barn“s Skæbne og naaede saa omsider frem til sit Udgangspunkt: „to humoristiske Digte af mig, var <hos ham> min egentlige Debut, men uden Navn, kun Mærket h -- stod der under“ etc.; Titlerne paa Digtene fik han ikke med i den endelige Redaktion, men Anekdoten om Frøken Wulff og hendes Fader kommer, da Fortællingens Traad atter knyttes (MmL I, 71-72).

19. 2 vil han skildre Afsløringen af Frederik VI.s Mindestøtte paa Skanderborg Slotsbanke. „I Slutningen af Juli skulde ved Skanderborg, midt i Jylland, Monumentet for Kong Frederik den 6 afsløres, [*et Arbejde af Thorvaldsen*]“. Inden de sidste, overstregede Ord paany fandt deres Plads, havde Andersen først meddelt Læseren, at han paa Komiteens Anmodning havde skrevet Kantaten til Festen, som skulde synges til Hartmanns Musik af Studentersangforeningen, og at han var indbudt til selv at komme tilstede. Derefter følger en lille Beskrivelse af Byens skønne Beliggenhed, og endelig hedder det: „Udenfor Byen, tæt ved Kirken, der er reist paa Ruiner af et gammelt Slot staaer nu Monumentet, et Arbejde af Thorvaldsen“.

Den tredie Type endelig, hvor et Afsnit stryges for at gemmes til en senere Lejlighed, kan illustreres ved et Eksempel fra 4. 3. I Tilslutning til den bekendte Episode Nytaarsdag, hvor den arme Danseelev sneg sig ind paa den tomme Scene og læste sit Fadervor, skriver Andersen: „[*Ikke drømte jeg da om at omtrent udfor det Sted hvor jeg da knælede, skulde jeg i Hofparquét 18 Aar senere have min fri Plads ved Siden af Oehlenschläger og Thorvaldsen og hædres med deres Venskab, var det da blevet sagt mig jeg havde ikke begrebet Maaden og Mueligheden*]“.

Ideen var imidlertid allerede benyttet 3. 3: „ikke anede jeg da at 10 Aar efter skulde der mit første dramatiske Arbejde blive opført“ etc. — se S. 41! Den lod sig ikke godt gentage med saa kort Melle-

rum. Andersen har da med et Suk udstreget dette Vidnesbyrd om, at hans Liv var et rigt og mærkeligt Eventyr. Men gemt er ikke glemt. 14. 1 er Fremstillingen ført frem til 1840; Andersen har faaet opført syv Stykker paa Det kgl. Teater og har derfor faaet sin Plads i Hofparkettet. Og nu gaar det!

„Thorvaldsen vilde gjerne jeg skulde sidde hos ham, tale med ham og jeg var, mens han levede gjerne der ved hans Side; Oehlen-schlæger var ogsaa min Naboe, og mangen Aftenstund, Ingen drømte <vist> derom, gik just hos disse Store en from ydmyghed gjennem min Sjæl, mit Livs forskjellige Perioder foresvævede mig, fra jeg sad paa bageste Bænk i Figurantindernes Loge, fra jeg barnagtig overtroisk knælede i Mørket deroppe paa Scenen og læste mit „Fader vor“ netop ud for den Plads hvor jeg nu sad, blandt de første, de betydeligste Mænd“.

Jo, Andersen var ikke af dem, der lader et godt Indfald gaa tilspilde!

Vi har hidtil beskæftiget os med det Stadium i en Kladdes Historie, hvor Autor stadig gør Tilføjelser under Skrivningen, hvor Ideerne yngler under hans Pen. Vi vender os nu til det næste og ligesaa vigtige: *Gennemsynet af det engang skrevne, under hvilket man forkorter, skærer alt overflødig bort.* H. C. Andersen lod i første Omgang Pennen løbe, og der løb i Farten adskilligt med, som ved en nærmere Efterprøvelse meget vel kunde undværes. Han havde, jævnfør hans Breve, en Tilbøjelighed til en ret prolix Skrivemaade, og han har aabenbart haft paa Fornemmelsen, at en for vidt dreven Polysynesi kunde skade Stilens præcise Holdning og faste Rejsning. Med fast Haand har han derfor søgt at luge Vildskuddene ud i „Mit eget Eventyr uden Digtning“.

For at begynde med et lille Omraade, hvor sproglige Hensyn ikke har været eneraadende: naar Personer omtales, som i Fortællingens Løb maa antages at være Læserne bekendt, stryges ved Revisionen deres Titler: [*Kong*] Frederik den Sjette (4. 3), [*Geheimconferentsraad*] Christian Colbjørnsen (4. 4), [*Conferentsraad*] Ørsted (5. 1), [*Admiral*] Wulfs (7. 1), [*Kong*] Louis Philip (9. 2), [*Digteren*] Hertz (12. 1). Det ligger paa samme Linie, naar det under Skaanebesøget 1840 hedder: de [*lundske*] Studerende (12. 3) — det er over-

flødigt at nævne Universitetets Navn! — eller naar den sachsiske Læge og Skribent Carus forudsættes at være saa bekendt, at man kan tillade sig at slette selve dette Tillægsord: [*Den bekjendte*] Dr Carus i Dresden (22. 1).

Contexten er i de følgende Tilfælde saa indlysende, at man uden at afstedkomme Misforstaaelser kan forkorte:

6. 1. „hvilket ikke kunde blive Tilfældet om jeg blev tilbage [*i Slagelse*]“. — 6. 2. „een af [*Skolens*] Lærerne“. — 13. 2. „hvor jeg fandt et tydsk Hjem og tydske Venner [*midt ved Bosporus*]“.

For at gøre Stilen strammere, foranstalter Forfatteren Jagt paa Smaaord, som udtrykker en Sammenligning eller en Modsætning:

14. 1 (Thorvaldsens Hjemkomst). „det var, [*som*] en National-Fest“. — 15. 1 (Rachel). „hun var særdeles mager, [*men*] fint bygget“. — 23. 2. „om Luften end var elastisk den var mig dog [*som*] en Herkulesgiftkaabe“.

Fra mere sammensatte Udtryk, undertiden med Tilløb til et lille Billede, finder han frem til den jævnest og knappest Formel:

15. 1 (Rachel). „jeg saae hende [*spille*] deri“. — 15. 4. „havde jeg, som Musæus, men paa min Maade, [*at fortælle paa,*] givet gamle Eventyr, jeg havde hørt“. — 17. 1 (Beaulieu) „indbød mig . . . at fløtte ind til ham; [*og nogle*] <faae> Timer efter var jeg hans blivende Gæst“. — 19. 1 (Gl. Fru Collins Død). „en Søndag Aften forlod jeg hende glad og sund, om Natten [*jeg sov*] blev jeg kaldt op“. — 22. 3. „Paa Jernbane og med Deligense gik det [*i hurtig Flugt*] til Triest, [*paa*] <med> Dampen flyver man [*som en*] i det lange Vogntog den snævre Klippevei“.

Unødigt sinkende Gentagelser undgaas:

7. 4. „Der bliver i mit Ungdoms Liv saaledes kun tre Forfattere der ligesom aandelig er gaaet mig over i Blodet, som jeg en Tid ganske har levet i og det er Walter Skott, Hofmann og Heine [*de bleve læste paa en Tid hvor jeg netop var modtagelig for disse, de greb den Gang ganske ind i min aandelige Væren*]“. — 8. 4. „Den almindelige Dom var <at> jeg havde culmineret; [*og skulde det vilde bestandig blive slettere,*] skulde jeg [*altsaa*] komme til at reise maatte det være nu“. — 11. 4. „jeg . . . overtydedes om, at min Frygt for at vise mig paa Scenen er [*stor*] langt større end det Talent jeg maaskee kan have <for den> [*for Scenen*] og at det vilde

have seet ulykkeligt ud for mig om jeg med denne Angst skulde have blevet Skuespiller]“. — 12.5. „fra Hjemmet sendtes ogsaa kun aandelige kolde Omslag! [*dersom jeg endnu havde nogen Varme tilbage*]“.

Tendensen til at bortamputere overflødig Fyld kan spores overalt. Det er mere virkningsfuldt nu, hvor det kort og knapt hedder om det andet Møde mellem Jacob Grimm og Andersen: „strax ved Ankomsten ilede den elskværdige, hjertelige Mand op til mig, nu kjendte han mig“ (20. 2); oprindeligt havde han tilføjet: „*ikke blot fra vore fælles Venner*“. I Fortællingen om det uventede Sammen-træf i Marseille med Ole Bull er der renonceret paa en fristende, men billig Overraskelseeffekt: „ved Table d’hote [*saa jeg et kjendt Ansigt betragte mig nøie, det var ham, vi*] <mødtes vi,> fløi hinanden i Møde“ (23. 3).

Hvor hurtigt og let et Par Forkortelser kan sætte Skik paa omstændelige, ja vanskabte Sætninger, vil de følgende Prøver vise:

5. 1. „Hun betalte Een [*Mand*] for at afskrive et læseligt Exemplar af mit Stykke, [*og*] besørgede [*at*] det [*blev*] indleveret“. — 7. 3. „Endnu havde jeg kun seet en lille Deel af <mit> Fædreland, [*jeg havde været paa*] et Par Punkter i Fyen og Sjælland, samt [*faaet forud seet*] Møens Klint, rigtig nok eet af [*de*] <vore> smukkeste Stæder [*i Danmark*]“. — 8. 3 („Kenilworth“). „jeg lovede [*at skrive*] <Texten> [*og*] tog strax fat [*der paa*] <paa den>; [*jeg var*] <og først> halv færdig [*da jeg*] hørte <jeg> de mange skaanselløse Domme over „*Bruden*“ at [*jeg havde benyttet*] <bruge> Walter-Skott <s Romaner>“. — 9. 2. „et Skamdigt over mig; [*jeg blev spottet og man sagde og dette Digt*] <det> havde [*en Ubekjendt, vistnok*] Forfatteren selv, [*thi der er neppe to saa*] der ei stod nævnet, ufrankeret sendt mig den lange Vei fra Kjøbenhavn til Paris“. — 14. 4 (Hvor mange Piber var der ved Opførelsen af „Fuglen i Pæretræet“?) „Ja, det kan gjerne være, men [*saa har*] det var een forbandet! [*Pibe!, een der lød, som fem!*]“

I det bekendte og fortræffelige Stykke om Thorvaldsen paa Dødslejet har Andersen just gennem lempelige Forkortelser opnaaet en betydelig æstetisk Virkning, fordi Fortællemaaden derved har vundet i Monumentalitet: „Man siger han er død [*ovre*] i aftes ovre i

Theatret!^a sagde Karlen; [*jeg*] „Han er blevet syg!^a sagde jeg og troede <det saa>, men følte dog en sælsom Angest, [*og*] tog strax min Hat og ilede over i hans Bolig. [*„Er Thorvaldsen syg?^a Spurgte*] Der laae hans Liig udstrakt paa Sengen, Værelset var opfyldt af fremmede Mennesker der var trængt ind, [*i Værelset, og havde*] Gulvet var vaadt af Sneevandet deres Fodtøi <havde> bragt[e] med, Luf-ten qvalm, [*for det var et*] Ingen sagde et Ord, Baronesse Stampe sad ved Sengekanten og græd dybt^a (14. 3). — Et smukt Eksempel paa, hvorledes han arbejdede med sit ofte genstridige Sprog!

Efter Tilføjelserne og Forkortelserne kommer som vor tredje Hovedgruppe *de egentlige Rettelser*.

Først skal nævnes de Ændringer, som skyldes en almindelig Trang til at bringe Variation i Ordvalget. De er hverken særlig mange eller særlig interessante:

12. 2. „*ældre og* dygtige Mænd, ældre Venner^a. — 12. 5. „*[Det var min anden]* Jeg gik for anden Gang til Italien^a. — 17. 3. „jeg følte mig usigelig lykkelig paa denne lille Reise i Tydskland, [*falte*] overtydedes om at jeg var ingen Fremmed der^a. — 23. 4. „som Signalpiben, gav [*Signal*] <Tegn> til Dandsen^a.

Værdifuldere er de Bestræbelser, Forfatteren udfolder for at gøre Stilen saa naturlig som muligt, saa præcis som muligt, og endelig for at udtrykke sig saa uangribeligt korrekt som muligt.

Den Stræben efter naturlig Jævnhed, som vi lagde Mærke til i Andersens Forkortelser, genfinder vi Gang paa Gang, naar han mener sig beføjet til at forny en Glose eller en Vending:

3. 1. „Hendes Søn bliver en stor Mand!^a sagde [*Sybillen*] <den Gamle>^a. *Sybillen* var et Arvestykke fra Marmier og Jenssen. (Et andet Rudiment fra den Jenssenske Tekst blev ogsaa nu efter modent Overlæg heldigt fjernet: den krukkede Anvendelse af et Hugo-Citat som Karakteristik af Indvaanerne i Holmensgade: „min Uvidenhed med Verden førte mig til en Enke i een af Kjøbenhavns meest berygtede Gader; [*hvis Navn neppe kan nævnes i godt Sel-skab, Damerne der nævner Victor Hugo i sine Sange, som „les femmes échevelées qui vendent le doux nom d amour*]^a (4. 1)). — 4. 2. „som [*om jeg havde bragt det til at faae en Fod paa*] havde jeg allerede Foden paa Theatret^a. — 7. 4. „Nye Planer for Livet

[*opgik for mig*] <fyldte mig>“. — 10. 2. „Italien med sin Natur og sit Folkeliv fyldte min hele Tanke ...; [*udgjød*] mit tidligere Liv og hvad jeg nu havde seet, gik sammen i et eget Billed, i en Digtning“. — 21. 3. „[*kom Afskeden*] <reiste jeg>“. — 22. 1. „jeg [*sagde*] <udtalte> det“. — 22. 2 (Selskabet Concordia, Wien). „her var [*enkelte af sand literair fortjeneste*] Mænd af Dygtighed og Betydning“.

Dog kan der iagttages en vis Ængstelse for at anvende Ord, som falder saa dagligdags ud, at de ikke hører hjemme i det pæne Skriftsprog. Da de københavnske Digtere ved Thorvaldsens Hjemkomst forgæves venter paa Oehlenschläger og Heiberg, og Andersen omsider faar dem overtalt til at støde fra Land, erklærer en Kollega, at uden disse to Store ombord kan Baaden ikke sejle under Pegasus-Flaget; vor Poet gengiver først sit Svar saaledes: „Den *smidder* vi ned i Baaden“, men retter derpaa forsigtigt til: kaster (14. 1). I Referatet af Thorvaldsens Enetale paa Nysø hed det først: „*ikke en Kat* har hørt paa mig“ (14. 2); nu staar der ganske farveløst: Ingen.

Ved Siden af Tendensen mod prunkløs Jævnhed og Naturlighed gør der sig dog ogsaa gældende en Søgen efter le mot propre, den præcise, rammende Glose. Et Overgangstilfælde, der med lige Ret kan henføres til begge Grupper, er den fortræffelige Sammenligning mellem Dagbladskritikerne og de uopdragne Hunde, der i Tonen helt foregriber Georg Brandes. Andersen ytrer Lyst til at „banke saadanne vaade Hunde der træder ind i vor [*Salon*] Stue og lægge sig <der> paa de bedste Steder“²⁾ (13. 3).

Andre Eksempler:

7. 1 (Religionen). „thi fra min første Indtrædelse i Skolen havde jeg levende [*interesseret mig*] opfattet Alt hvad der om denne blev sagt og lært“. — 7. 1. „saa kunde jeg en heel Dag være [*bedrøvet*] ulykkelig over at have mødt et suurt Ansigt“. — 13. 3 (Politik). „Jeg følte imidlertid [*ingen Trang*] ingen Evne og ingen Nødvendighed til at blande mig i sligt“. — 17. 3. „det var [*Gemyttet*] <Hjertet> og Natur-Sandheden i mine Skrifter man skattede“.

Stort Besvær volder naturligvis de Adjektiver, der i Forbifarten skal hæftes paa de mange celebre Personer, som passerer Revy paa Bogens Blade. Om man (17. 2) kalder Schumann den *hædrede* Com-

²⁾ 24. 2, hvor Talen er om Ibrahim Paschas Besøg i Vernet, rettes *Stuer* til *Værelser*.

ponist eller retter „hædrede“ til „geniale“, kan vel omtrent komme ud paa et. Et lille Tilløb til at undgaa det intetsigende banale kan dog findes:

17. 2. „den barnligt sindede, [*elskværdige*] grundtrofaste Ecker-mann“.

Ofte lykkes det at faa en finere Nuance markeret gennem en ganske lille Rettelse:

4. 3. „Jeg stod pludselig under de første store udsprungne Bøge, Solen [*skinne*] gjorde Bladene transparente“. — 11. 3 (I Skærgaarden). „Lodsens Øie [*speider*] er heftet paa et Punkt“. — 15. 1 (Rachel). „Hun tiltalte os venligt, [*med sin dybe*] <det var en dyb mandig> Stemme“.

Herfra er der ikke saa langt til en Forstærkelse af Udtryksmaaden, et Forsøg paa at gøre den mere impressionistisk, som kontrasterer med den klare og jævne Saglighed, der ellers var et Hovedformaal med den stilistiske Gennemarbejdelse af Manuskriptet. Naar Andersen er i det Hjørne, siger han ikke: „*jeg reiste*“, men retter det til: „lidende og forstemt ilede jeg med at komme bort“ (12. 5). I Omtalen af „Lykkens Blomst“ udvides Udtrykket: „et idyllisk Liv“ til „et idyllisk solbelyst Liv“ (18. 4). Om Sejladsen paa Trækfartøjet staar der: „Ned over Lugerne hang fra Dækket bestøvlede Been, der ved Lyset de lukkede ude, ligesom [*gjorde mig den trykkende*] gav den trykkende Luft Legeme“ (24. 1).

H. C. Andersen vilde imidlertid ikke være den, han var, hvis man ikke Side op og Side ned kunde konstatere hans næsten ængsteligt pedantiske *Trang til Korrekthed i Smaating*, der hænger saa nøje sammen med hans stærkt udviklede Ordenssans. Vi befinder os her i Grænseomraadet mellem de Rettelser og Tilføjelser, der skyldes stilistiske Grunde, og dem, hvor Hensynet til Realia har været det afgørende.

Han retter altsaa:

11. 3 (Fredrika Bremer). „i Stockholm [*knøttedes*] <fortsattes> Bekjendtskabet“ — o: det var jo allerede knyttet paa Kanaldamperen. — 12. 6. „[*til Grækenland*] fra Neapel til Grækenland“. — 13. 1 (Forarbejder til „Ahasverus“). „læst og [*samlet*] <optegnet> en Deel til min Digtning“. — 14. 1 (Thorvaldsens Hjemkomst). „og de

[af Heiberg] indbudte, jeg troer af Heiberg udpegede, Digtere, stode ved [Baaden] <deres Baad>“. — 14. 3. „[Her skrev] I hans Selskab, paa Nysø skrev jeg et Par af mine Eventyr“. — 17. 4 (Betina viser ham en Tegning, en Fantasi over en ung Mand, der „var dræbt af Viingeist“). „halv nøgen [steeg han] <lod hun ham stige> ned i Hvælvingen“. — 20. 2 (Brødrene Grimm). „de hvis Navne ville evig staae saalænge [Eventyret] „tydske Folke-Eventyr“ [kjendes] læses“.

Og han tilføjer:

17. 1 (Rantzau-Breitenburg). „og hans sørgelige Ord bleve sande, <han døde Vinteren efter i Wiesbaden>, jeg mistede en Ven, en Beskytter, et ædelt fortræffeligt Hjerte“. — 19. 3 (Henriette Hanck). „Een af de unge Piger, som stille, med lysende Øine <dengang> sad og lyttede her til mine første Digte ... sidder nu langt mere stille i det larmende Kjøbenhavn og har derfra <som ældre> sendt sine første Skrifter ud i Verden“. — 22. 2 (Ernst). „greb han <ved mit Besøg hos ham> Violinen“. — 23. 1 (Billedhuggeren Jerichaus Velynderinde). „en ædeltænkende <ældre> Kunstnerinde“. — 23. 1. „Kolberg, Elev af Thorvaldsen, og en Yndling af den store Mester, <traf jeg i Rom han> hædrede mig med at gjøre min Büste“.

3.

Den vigtigste Del af Forfatterrettelserne i Manuskriptet er imidlertid ikke foretaget af sproglige Grunde; *det er Hensynet til selve Indholdet, der har dikteret de mange Ændringer i Teksten.*

Under Arbejdet har Forfatteren flere Gange maattet holde sig for Øje, at hans Bog var bestemt for *et udenlandsk Publikum*. Dette nødvendiggjorde ikke blot, at han maatte tage forskellige Oplysninger med, som var overflødige for danske Læsere, men det medførte ogsaa, at et og andet, som han først havde tænkt paa at fortælle, maatte kvitteres som altfor lokalt eller altfor privat.

Ud fra saadanne Overvejelser har han i Beretningen om sin første historiske Vandring fra Frederiksberg Bakke ind til Kongens København strøget Vesterport: „ind [af Vesterport] i Byen“ (3. 2). Han indsaa ogsaa det haabløse i at forklare Tyskerne den triste Historie om Prins Buris og Liden Kirsten, da han er naaet til Omtalen af Eventyrkomedien „Lykkens Blomst“: „og [den ulykkelige Prinds

Buris, hvis Øine bleve udstukne, hvis Brud dandset tildøde og som den i vore Kjæmpeviser tragisk besungne Prinds Buris“ (18. 4). Anledningen til Andersens lille Vaudeville „Den Usynlige paa Sprogø“: at Teatret var kommet i Forlegenhed med en ny, fin Dekoration fra Rivalen Hertz' Fiasko-Stykke „Flugten til Sprogø“, og det paa et Tidspunkt i Nationalscenens Historie, hvor en splinterny Dekoration just ikke var nogen Hverdagsbegivenhed, var ogsaa for lokal en Af-fære til at kunne detaljeres overfor et udenlandsk Publikum: „skrev jeg saaledes i Sommeren 1839 Vaudevillen: „Den Usynlige paa Sprogø“ — [*Decorationen, der er ypperlig malet, men forestiller et bestemt Sted, et bestemt Vinterparti, vilde være ubrugelig for andre Stykker, blevet overmalet, nu bliver(?) den godt*]“ (12. 2).

Adskilligt maatte ogsaa ved nærmere Eftertanke forekomme ham at være af vel privat Karakter. Saa slettede han Snedker Madsen i Borgergaden (3. 3), Pastor Bentzien, som indviede ham i Latinens Hemmeligheder (4. 2), „den nævnte Overlærer [*nu Pastor Quistgaard*]“ (5. 4), endog sin Dimissor til Universitetet, Ludvig Chr. Müller, som dog tilhørte Litteraturen: „En [*Student Müller*] <ung Mand>, senere i Danmark hæderlig bekjendt for sin Iver for nordisk Sprog og Historie“ (7. 1). Andersen fortier diskret, hvem der var Ophavsmand til Øgenavnet „Der kleine Declamator“: „[*Skuespillerinden Madam Andersen opdraget af i Rhab i Rabeks Huus, en Dame med megen Læsning og Aand*] <man> havde i Spøg givet mig Navnet: „der kleine Declamator““ (4. 4). Heller ikke har han ment at burde nævne sin første Velgørerinde, Frk. Tønder-Lund: „dog Een blev indviet i min Hemmelighed, [*det var Frøken Tønder-Lund*], den unge Dame jeg i Odense havde truffet [*hos Stiftsprovsten*], ved Forberedelsen til Confirmationen, hun den eneste der <da> havde været mig venlig og god; [*hun levede i Huset hos Admiral Krieger, hvis Kone var Gehejmeraadinde Colbjørnsens Søster*]“ (5. 1) — eller fundet det passende at fortælle, hos hvilke Familier han ved sin Tilbagekomst 1827 til København fik sin Middagsmad: „<Et Par Familier gave mig Plads ved> [*Collins, Ørsteds, Wulffs, en godhjertet fortræffelig Mand Forvalter Balling og den hjertelige Theater-Directeur Olsen, et Huus med hjertensgode Mennesker, gav mig Plads ved*] deres Bord, Ugedagene vare besatte“ (7. 1).

Mellem sin Ungdoms Velgørere havde han oprindeligt ogsaa nævnt

Kuhlau: „den fortræffelige Weyse, [ligesom ogsaa Komponisten Kuhlau, hvem jeg dog aldrig har talt med viste] <rakte> mig med flere hjælpsom Haand“ (4. 1). Han har med Rette skønnet, at det var et altfor ubetydeligt Moment i hans Livs Historie. Af samme Aarsag udgaar Omtalen af et Par litterære Bekendtskaber fra den første Tysklandsrejse: „*Foruden Chamisso sluttede jeg her endnu Bekjendtskab med Hitzig og Wilibald Alexis*“ (8. 2). Der sættes en Streg over en ligegyldig lagttagelse fra Pariserbesøget 1833: „*Napoleons Søile blev afsløret, jeg stod nær ved den, [i det Nationalgarden marscerede forbi Louis Philip og raabte: „ned med Forterne!“]*“ (9. 2).

Standset i Starten er en Anekdote fra Steffens' Hus, som Andersen vistnok har fortrudt; hvad han sigter til, er mig ikke bekendt, men hans Betænkeligheder har medført, at den store Nordmand er gledet helt ud af Selvbiografien: „*Den sidste Aften tilbragte jeg hos min halve Landsmand, Nordmanden Steffens; jeg nævner denne Aften, der var den første og tillige den sidste jeg samlet med Philosophen og Digteren var i hans Huus, Aaret efter døde han; da jeg tidligere var i Berlin vidste jeg Steffens boede der, jeg havde den største Lyst at gjøre hans Bekjendtskab, men jeg vidste at jeg i hans Huus mødtes med en Dansk, en Slægtning af Steffens hvem*“ (17. 4). Denne Slægtning er vistnok Teologen F. L. Zeuthen, som i 1834 voldte Andersen adskillige Ubehageligheder i Rom og Neapel.

Derimod har artistiske Hensyn aabenbart været bestemmende for den Forkortelse, der er foretaget i Beretningen om „*Naturdigteren*“ i Berlin, som optraadte som Statist i „*Norma*“ for at faa Lejlighed til at høre Jenny Lind. Den endte oprindelig saaledes: „— *Jeg sagde han skulde gaae ud til hende, jeg skulde mælde hans Komme. — Nogle Dage efter hos Jenny Lind, saae jeg en stor Pakke af hans samlede Digte hun havde afkjøbt*“ (20. 4). Historien vandt meget ved, at denne Passage udgik, saa at den nu slutter med den arme Fyrs naive Begejstringsudbrud: „*jeg stod tæt ved hende, ak hvor sang hun; hvor spillede hun*“ o. s. v. — se S. 62.

Forskellige Meddelelser ham selv vedkommende har han formentlig ogsaa fundet for ubetydelige til at publiceres nu. F. Eks. at Latin og Græsk var de Fag han i Skolen var „*meest tilbage i*“ (6. 1), eller denne Undskyldning for Slagelse-Elevens beskedne Fremskridt: „*men uagtet det gik fremad, [og ikke kunde være anderledes efter den al-*

deles Forandring der skulde foregaae med mig], mistede jeg dog meer og meer Tilliden til mig selv^a (5. 3). Det samme gælder Udfaldet af Artium: „September 1828 blev jeg Student, [*med næst bedste Character*]^a (7. 2).

Samme Betragtningmaade har vel gjort sig gældende, da han besluttede sig til at udelade en Række Oplysninger om sine Ungdomsværker, der imidlertid ingenlunde er uden Interesse:

4. 4 — 5. 1. „medens Guldberg endnu læste Dansk med mig havde jeg, efter en tydsk Fortælling: „Skovcapellet“ skrevet en Tragedie, men den blev [*da*] betragtet som en dansk Stiil, en Øvelse i Sproget, [*den daværende Theaterdirecteur Olsen, der selv skrev Digte, havde hørt nogle Scener og meente at jeg kunde indlevered det, Guldberg forbød det*] <og af ham> paa det bestemteste <da> <forbudt mig> [*som et høist umodent arbeide, en Stiil kun, det sagde jeg Olsen, men tilføiede, at jeg kunde jo strax skrive en anden Tragedie, hvor da*] <at indlevere heller ikke nu vilde jeg tage [*den jeg kunde jo*] den, men strax skrive en ny>, Ingen skulde kjende Forfatteren [*før Stykket [var] antaget, meente jeg*] selv opfandt jeg mit Stof, det var fædrenelandsk, Tragedien hedte „Røverne i Wissenberg“; en lille Landsby i Fyen, [*men jeg fik den Gang kun de første Scener færdig; det var, som jeg alt har sagt, kun en Leeg, mit Dukketheater morede mig mere; nu bleve disse første Scener igjen tagne frem, Scenegangen overveiet og*] i Løb af neppe 14 Dage var Tragedien færdig“.

Om „Alfsol“ fortælles det 5. 3 — henimod Slutningen af Bogens Kap. II — at Andersen, da Indtegningen af Prænumeranter var slaet fejl, vilde afhente sit Manuskript hos Bogtrykkeren, inden han drog til Slagelse, men fandt Trykkeriet lukket, hvorfor han ikke ventede at se sit Manuskript mere: „[*hvilket ogsaa var mig mindre vigtig, da jeg havde det Exemplar, der havde været hos Theaterdirectionen*]^a.

7. 2 findes der paa en tilklistret Lap en kort Redegørelse for J. L. Heibergs Forhold til den vordende Student Andersens Digte: „han fandt mine humoristiske Digte værd at optages i hans høist fortræffelige Ugeblad: den flyvende Post; kort forud havde jeg med Nød og Neppe faaet mit i Skolen skrevne Digt: Det døende Barn trykt i et Blad; ingen af de mange Blad-Udgivere havde Mod

til, uagtet de ellers optog de jammerligste Ting at trykke første Gang et Digt af en Skoledecippel; mit bekendteste Digt der er blevet høit skattet, optog man første Gang, med en Undskyldning; Heiberg fandt det der og gav det en hæderlig Plads hos sig; to humoristiske Digte af mig, var < h o s h a m > min egenlige Debut, men uden Navn, kun Mærket h -- stod der under, det skulde sige H. C. A., men Folk troede, at [*Digteren*] det var Navnet Heiberg og det var vistnok til Gavn for Digtene, de gjorde stor Lykke^a.

Denne Fremstilling er hverken korrekt eller retfærdig; man har Indtrykket af, at vor Digter enten har husket forkert eller er gaet lidt for vidt for at tækkes den mægtige Heiberg. Men løsner man det overklitrede Stykke med den nye Redaktion af Teksten, kan man læse den oprindelige, kasserede Ordlyd, som i nogen Grad lod den hæderlige Etatsraad Olsen vederfares den Ære for Offentliggørelsen af „Det døende Barn“^a), der i første Række vitterligt tilkom ham: „han fandt mine humoristiske Digte værdig til at optages i sit udbredte og fortræffelige Ugeblad: Den flyvende Post; et Blad der [*i sin første Aargang* (?)] gjorde Epoke og maatte gjøre det. — Kort forud havde jeg [*vel*] < med Nød og Neppe > opnaaet at see eet af mine Digte trykte, [*men det havde været mig vanskeligt og da det blev opnaaet skaffet mig Sorg istedetfor Glæde. — Det var mit i Skolen skrevne Digt*] „Det døende Barn“, som nu selv Grønlænderne synges, og er oversat i de fleste Sprog, ingen af vore Blad-

^a) „Det døende Barn“ tryktes i „Kjøbenhavns flyvende Post“, 1828, Nr. 99, 12. December, med følgende Fodnote: „Uagtet nærværende Digt allerede tilforn har været trykt i et andet Blad, saa gjør den flyvende Post sig dog en Fornøielse af at opbevare det i sit Archiv, og derved opfylde Forfatterens Ønske“ (sic!). Digtet tryktes første Gang under Mærket H -- i „Kjøbenhavnsposten“, 1827, Nr. 77, 25. September, men da havde Flyvende Post *over en Maaned tidligere* — Nr. 66, 17. August 1827 — bragt de to første Bidrag af Andersen (under Mærket h --): „Aftenen“ og „Den rædselfulde Time“. Jævnside med den danske Tekst bragte „Kjøbenhavnsposten“ Ludolph Schleys tyske Oversættelse, der allerede tidligere — jvnfr. utrykt Brev fra Schley af 4.—10. August — havde været trykt i et Blad i Libau. Det var ledsaget af følgende Note: „Ovenstaaende tyske Digt saae Indsenderen for nogen Tid siden i et tydsk Blad, uden at kjende sammes danske Original. Tilfældigen traf jeg sammen med dets Forfatter, som fortalte mig, at Originalen aldrig havde været trykt, og at Ludolph Schley, havde oversat det efter Forf.s Manuscript. Jeg meddeler herfor begge Dele til Afbenyttelse for Kjøbenhavnsposten“. Hertil knyttede Redaktionen denne Kommentar: „I den Overbeviisning, at Udg., om ikke af anden Grund, saa dog i Betragtning af, fra hvem denne Meddelelse skeer, vilde afbenytte baade Originalen og Oversættelsen, tillader jeg mig at meddele Læserne Digtet baade paa Dansk og Tydsk“. Andersens Fremstilling af sit Martyrium virker usægteligt noget søgt!

Udgivere havde da Mod til at optage et Digt af en Skole-Decippel, [*jeg sendte det til en Udgiver af et læst Maaneskrift (1), hvori findes*] <Ingen jeg sendte det endog til dem der ellers optog> det elendigste Tøi, [*men mit Digt kom ikke deri, endelig ved Theater-Directeuren Olsens Omhue fik jeg det i eet af vore Dagblade, Kjøbenhavnsposten, <men med en Slags Undskyldning> men Udgiveren lod en Anmærkning følge med, hvoraf man saae at det var men med en Anmærkning at jeg saae det var den der havde indleveret det, for hvis Skyld det og dog med en Slags Undskyldning; en Forklaring at det var taget fra en agtet Haand; Heiberg optog det derpaa i sin „Flyvepost“ med Bemærkning at han vilde opbevare det uagtet han ikke havde <Dog> Heiberg optog det senere i Flyveposten med en kort Bemærkning, en Roes for Digtet, et Udfald mod Kjøbenhavnsposten; to af mine humoristiske Digte: Aftenen og Den rædselsfulde Time, kom i eet af „Flyvepostens“ Nummere, med Mærke „h - -“, dertunder forstod jeg et H. C. A., Folk i Almindelighed bærede mig med at troe at Digtene vare af Heiberg, og de gjorde maaskee ogsaa derved stor Lykke]“.*

8.2 „Skyggebilleder“; [*der senere er blevet oversat paa Tydsk af Genthe og udkommet i Breslau]*“. — 8.3 („Festen paa Kenilworth“). „og da jeg senere før han [o: Weyse] fik den færdig, reiste til Udlandet, gav jeg ham <sa> aldeles [*Hals*] Haand over [*Texten*] <den at> han [*har*] selv [*skrevet og en yngre dansk Forfatter, som ofte besøgte ham*⁴⁾] skrev[et] hele Vers deri“. — 12.6. [*„Mulatten havde indbragt mig fra Theater og Boghandler omtrent 1000 Rdlr. dansk, for Maurerpigen fik jeg kun en lille Sum, men min naadige, deeltagende Konge forøgede denne, gjorde mig med hvad jeg saaledes selv havde og <ved sin> Deeltagelse det mueligt at udvide Reisen“*].

Det sidste Eksempel viser, at det har generet Andersen at tale om Pengesager. Derfor har han ogsaa senere i Manuskriptet sat en tyk Blækstreg over følgende omfattende Redegørelse for Forhandlingerne med tyske Forlæggere om en samlet Udgave af sine Værker:

„Da 1834 den første af mine Bøger „Improvisatoren“ blev oversat paa Tydsk, var jeg lykkelig ved at een af mine Bøger bleve oversatte, senere da man i Tydskland saa venligt optog mine andre Skrifter,

⁴⁾ F. J. Hansen, den saakaldte „Fine Hansen“.

talte Flere til mig om at jeg skulde see at drage Fordeel deraf, men derpaa kunde jeg ikke tænke, gjerne, var jeg riig nok dertil, [*havde jeg*] skjænkede <jeg selv> mit danske Manuskript bort, det forekommer mig egentlig sælsomt at skulde sælge og i Penge vurdere hvad der strømmer [*fra Gud os gennem Hjertet. Men for at leve hører der Penge til og jeg indsaae fornuftigviis jo flere man kan erhverve sig des behageligere kan man gjøre sig Livet*] fra Gud os gennem Hjertet. Da senere et Par tyske Boghandlere forærede mig nogle smukt indbundne Exemplarer af mine oversatte Skrifter syntes jeg mig rigelig betalt og følte mig disse forbundet. Paa denne min Reise var i Berlin første Gang gjort mig et Pengetilbud for selv at besørge [*et*] en samlet Udgave af mine Skrifter, jeg fandt Tilbudet høist fordeelagtigt og var ved at indgaae det, da mine Venner i Weimar erklærede at det vilde være uklogt, [*saaledes som*] jeg vilde kunde erholde langt bedre Tilbud, [*Hase og Wulff*] i Jena tog man sig af at arrangere Sagen for mig, jeg fik hæderlige Tilbud fra Leipzig og blandt disse antog jeg det som gjortes mig af min Landsmand Lorck, der betingede sig at jeg maatte levere en Selvbiographie dertil, og det er denne jeg [*her paa Reisen*] under Opholdet i Italien har skrevet og endte her [*paa Spanien*] i Pyrenæerne* (21. 3—4).

Allerede den pludseligt opgivne Anekdote om Steffens viste os H. C. Andersen som den forsigtige Mand. Og *Forsigtighed*, en af hans Hoveddyder Livet igennem, har i mange og interessante Tilfælde været det ledende Motiv til Forkortelser og Ændringer i Selvbioграфияen. Træffende skriver han selv til Edvard Collin om sit Arbejde: „Imidlertid er det dybt tænkt, om ikke langsomt skrevet. Jeg har, som De vil finde veiet selv Udtrykkene* ^{b)}). To Strømninger brødes i hans Sind: en Trang til at tale rent ud om Tingene, faa Luft, gøre hele Verden til sin Fortrolige — og samtidig en aabenlys Frygt for Følgerne af for stor Aabenhjertighed. Nogen Helt var han ikke, men han var et Stykke af en Diplomat.

H. C. Andersen var et udpræget Stemningsmenneske; hans Reaktionen i Glæde, Sorg og — Ærgrelse var eruptive; han trængte til umiddelbart at give sine Følelser Luft, men Aarene havde lært ham at beherske dem; saa vidt det da var ham muligt. Revisionen af Selv-

^{b)} Brevveksling II, 109.

biografien tvang ham til at moderere sig; meget, der i Øjeblikkets Hede var løbet ham i Pennen, maatte ofres, naar ængstelige Skrupler meldte sig under Gennemsynet af det skrevne.

Først og fremmest var det ham magtpaaliggende at undgaa, at hans egen Person kunde blive Offer for Smilet. Mistænksom og saarbar var han bestandig paa Vagt overfor sine Omgivelser — og slumpedede dog Gang paa Gang til at tale over sig.

Hans Forsigtighed kan gælde rene Smaatterier. Saaledes fortæller han fra sin Barndom, at han til Madam Bunkeflod, hvis Geburtsdag det var, komponerede og syede en „hvid silke Naalepude“, men har ikke turdet beholde Fortsættelsen: „*som endnu opbevares*“ (2.3). Forskellige Smaaglæder, han har haft, omtaler han enten i afdæmpede Vendinger, eller han springer dem helt over:

7.2. „i et Huus hvor man var mig [*særdeles*] god“. — 10.2. (Thorvaldsen) „bad mig have Mod, [*forsikkrede at hvor der var Geni, der brød det nok sin*] det vilde, det maatte blive godt!“ — 12.3. („Mulatten“) „blev modtaget med det meest jublende Bifald, [*gjentaget og atter gjentaget*]“. — 19.4 (En overraskende Opmærksomhed i Hamburg). „[*Et venligt Digt af Zeise, der fortræffeligt har oversat mine nyeste Eventyr, bragte mig den første Velkomst i Hamburg, jeg overraskedes derved, ved just først af alle Blade tilfældigt at gribe dette Nummer; dog Velkomst og Afskeed laae her saa nær; to Dage efter var jeg alt i Oldenburg*]“. — 20.1 (Oplæsning af Eventyrene). „og dog her i Oldenburg og overalt hos Venner i Tydskland følte man, [*jeg*] tør [*sige den største*] <jeg tro> Interesse ved at høre mig selv forelæse dem.“

Som han forsigtigt omtaler sine Glæder, passer han ogsaa paa ikke at blive for bitter, naar det gælder den Modgang, han har mødt, eller de Genvordigheder, han har udstaaet. De stærke Ord om Meislings Hjem: „Det var et ulykkelig Huus“, bliver staaende, men den bedske Tilføjelse udgaar: „[*jeg prøvede det, og den Mildhed i Ord der havde ført mig derind fordünstede snart*]“ (6.1). — 5.3. „i Skolen fik jeg Plads imellem [*ganske*] smaa Drengene“. — 9.1. „jeg er den eneste af alle tidligere og senere danske Poeter, der i Hjemmet har leveret Attest paa at jeg [*ikke*] var [*saa elendig, som man troede*] <en Digter>“. — 9.2. „var jeg endnu [*saa*] misundt for min Reise-

Understøttelse? — 15. 4. „det første Hefte Eventyr, der [*slet ikke*] i Almindelighed [*ikke*] da ikke blev stort anseet“.

Navnlig censurerer han Steder, hvor han selv skildres i Affekt, og Udtalelser, der har Karakter af en Bekendelse, en Klage eller en Anklage:

10. 3. „I Neapel hørte jeg første Gang Malibrans; hendes Sang [*fik mig i nerveus Graad, jeg var ogsaa lidt for sygelig da, <men> jeg hørte med Henrykkelse, som*] <og Spil stod over Alt hvad jeg havde hørt>“. — 19. 2. „Sidst i October 1845 forlod jeg Kjøbenhavn. [*Det er en egen Følelse saaledes paa længere Aar og Dag i det mindste at forlade Hjemmet; i det jeg rullede ud af Porten gik en mørk Stemn*]“. — 23. 3 (Sejlturen Neapel—Marseille paa „Castor“). „Der var en Jamren, jeg laae stille og saae op i de drivende Skyer, [*ventede hvert Øieblik at Skibet maatte gaae itu,*] tænkte paa Gud og mine Kjære!“ — 11. 1 („Kun en Spillemand“). „[*Livet, som jeg havde prøvet og opfattet det blev Grund og Farve for hele Billedet*]“. — 15. 3. „man <vil> ikke kalde det Hovmod, Forfængelighed! det er ikke Navnene; [*jeg kunde tryk for Guds Domstol fortælle det som her fortælles. Der er jo ogsaa en mildere Dom end hos fra Menneskenes*]“. — 20. 2 (Hans Sukces i Berlin). „[*Enkelte Øieblikke maa jeg ved min Lykke tænke paa „Klein Zaches“ af i Hofmanns Eventyr, om ikke jeg som han er*]“. — 9. 1 (Vennerne). „De skulde vide hvorledes vi maa forsvare Dem, og somme Tider kunne vi det ikke!“ [*Naar Fjender slaae med Svøber, da slaae Vennerne med Scorpioner; jeg havde da Øieblikke ganske stridende mod min Natur, i hvilke jeg begyndte at tvivle paa*] <Det var blodigt at høre>“. — 12. 2. „Staven blev [*naturligviis*] brudt over alt hvad jeg skrev!“ — 12. 3. „Stykket blev indleveret og [*naturligviis*] forkastet af Molbeck“. — 20. 3 (Tiecks Venlighed). „[*Man kan glemme Slaget af Svøben men man glemmer aldrig Deeltagelse*]“.

Der findes dog ogsaa Eksempler paa det modsatte: at Forfatteren ved en bitter Tilføjelse giver en tilsyneladende neutral Sætning en giftig Brod. Saaledes hedder det 19. 1 om Rejseunderstøttelsen 1833: „thi det Aar just, jeg følte ret Udtrykkene, var der saa mange, udmærkede unge Mennesker som søgte Reisestipendium, <det vilde

være vanskeligt at jeg mellem disse kunde tages i Betænkning>“.

I en Tid med *stigende politiske Modsætninger*, hvor Opgøret 1848 tegnede sig forude, bedyrede H. C. Andersen indtrængende sin absolutte Neutralitet overfor Samfundet; Balancekunsten voldte ham sproglige Bekymringer, da jo selve Neutralitetserklæringen skulde have en saa forsigtig og lidet udæskende Form som muligt:

13. 3. „Politik er ikke min Sag, Gud har givet mig en anden Opgave; jeg [*føler*] <følte> [*det*] og føler det; [*derfor holder jeg mig ganske fra alle Partier; man sagde til mig, vistnok i Spøg at jeg, der var udsprunget af Folket, sluttede mig til Aristocratiet; ja der er en Sandhed i denne udtalte Spøg, jeg sluttede mig helst til*] jeg mødte hos hvad man kalder Landets første Familier, en Deel venlige, hjertelige Mennesker, der skattede det Gode hos mig“. —

13. 4. „Hos Førsterne, hos Adelen og hos den Fattigste i Folket, har jeg fundet det ædle Menneskelige beslægtet; i det Gode, i det Bedste, ligne vi Alle hverandre! [*Gid at de Alle forstode og begrebe hinanden her hvor megen Bitterhed vilde da ikke falde bort! Det bedre Menneske vilde gjensee sig selv i det andet! enten han bar Vadmæl eller Flæiel! aldrig sang jeg noget sandere end de to Strofer:*

*O kunde vi hernelen saa klart i andre see
Som i vort eget Indre, vi gjorde dem ei Vee!*

Overalt er der godt i Mennesket og i det Gode just ere de faae beslægtede, fra Førsten til Betleren“.

Overfor den vaagnende Skandinavisme stod Andersen med varm Sympati; han havde jo i Skaane 1840 modtaget den første offentlige Hyldest udenfor sit Fædreland. Men ogsaa denne Sympati har afgjort en upolitisk Karakter:

11. 3—4. „Naboerne forstode bedre hinanden, Oehlenschlæger, Frøken Bremer og Tegner, bragte dem gjensidig til at læse deres Forfattere; [*politiske Gemytter hamrede paa det varme Jern*]“. —

11. 4. „Det er et smukt hjerteligt Forhold mellem Svensk og Dansk, [*Norge troer jeg det ikke om*]“. — 11. 4 („Jeg er en Skandinav —“). „Nu synges min Vise, componeret saa vel i Sverrig, som Danmark; [*den staaer i den politiske Visebog, en Plads jeg ikke giver den,*

som *Enighed, Fred og Kjærlighed er jo Treklangen i den og den Treklang hører jo ikke til Politik*“.

Betydeligt vanskeligere var Situationen for Digteren, naar det gjaldt det andet store Spørgsmaal i hjemlig Politik: det slesvigholstenske Problem. Andersen havde nydt Gæstfrihed to Gange hos Hertugparret af Augustenborg, og simpel Høflighed krævede, at han i sit Levned gav Udtryk for sin Taknemmelighed; Hertugen var tilmed Broder til den regerende Dronning. Paa den anden Side var han i Tiden mellem de to Besøg blevet tydeligt paavirket af hjemlige københavnske Synspunkter; under et intetsigende Paaskud blev han af politisk Forsigtighed hjemme fra Sølvbrylluppet paa Augustenborg, og hans venskabelige Forhold til det høje Par var allerede nu noget kølnet^o). Han omtaler altsaa sine to Ophold som Hertugens Gæst med ærbødig Varme, men gør det ret kort; et Par Forkortelser viser, at han ikke ønsker at fortælle mere, end hvad der absolut er nødvendigt: Følgende Sætning stryges 18. 1 midt i Beretningen om hans Ankomst til Før: „[*jeg hørte mit Navn: det var Prindsesserne af Augustenborg der naadigst hilsede*]“^a. 18. 2 fortælles om Udflugten til Amrum: „fra een af de høie Klitter saae jeg ud over Nordsøen“; denne Passus begyndte oprindeligt med Ordene: „*med Statholderen*“ — d. e. den i København i særlig høj Grad upopulære Prins af Nør. Tydeligere end disse Smaating taler det følgende Eksempel, der viser, hvorledes han en Gang er lige ved tankeløst at „træde i Spinaten“, men griber sig i det med et Ryk. 19. 3 har han skrevet følgende Ord, men derefter skyndt sig at slette dem igen: „[*Jeg maa dog*“, *sagde Hertugen en Dag „præsentere for Dem en Landsmand!*]“^a. Mere faar man ikke. Scenen foregaar paa Graasten Slot, og Gaadens Løsning finder vi i Dagbogen for 14. November 1845: „Han har taget sig af en lille fattig dansk Dreng Peter Larsen fra Christianshavn der har musikalsk Talent. „Jeg maa dog præsentere en Landsmand for Dem!“ sagde Hertugen. Ved Theen kom den lille med en Slags Harmonica og spillede: *schwanke nicht mein Vaterland* og flere Stykker“. Drengens Repertoire — den senere saa famøse Oprørssang — har allerede i det afgørende Aar 1846 umuliggjort et velvilligt Referat af denne Episode.

^o) Se min Artikelserie: „H. C. Andersen og Hertuginde Louise Sophie af Augustenborg“, Berlingske Søndag Okt.— Dec. 1935.

Under Kategorien politisk Forsigtighed maa vist ogsaa henregnes Andersens Respekt for kronede Hoveder og hans Ængstelse for at synes for familiær i sin Omtale af „Førsterne“. Blandt de mange Prøver skal vælges et Par, der belyser hans Forhold til Kong Christian VIII:

2. 4. „Guldberg ... førte mig endogsaa en Gang til Prinds Christian, vor nuværende Konge, [*der med megen Venlighed hørte mig synge og sige mine Vers*]“. — 18.1 (Paa Før). „Kongen og Dronningen ... vare saa naadige, saa elskelige mod mig, [*at jeg maatte være utaknemlig om jeg ikke med Sjæl og Hjerte skjønnede derpaa*]“. — 18.3 (Digteren taler med Kongen paa sin Jubilæumsdag). „Om Aftenen, ved Hofconserten fortsattes samme Samtale, mit Hjerte var dybt bevæget [*ved at erkjende det ædle, deeltagende Sind hos min kloge*]“ — Pennen standser respektfuldt!

Almindelige Takthensyn kombineret med den tidligere omtalte Sky for at behandle et udelikat Emne som Pengesager har vel foranlediget ham til at udelade det S. 94 citerede lille Stykke om den økonomiske Støtte, den „naadige, deeltagende Konge“ gennem Fonden ad usus publicos ydede til Orientreisen 1841.

Endnu interessantere er det dog gennem Manuskriptets Rettelser at studere den Varsomhed, H. C. Andersen lagde for Dagen, naar hans Livseventyr strejfede *dansk Litteraturpolitik*. Straks skal det dog indrømmes, at med sin gamle Hovedmodstander Molbech gjorde han kort Proces. Her var der Krig paa Kniven; der kunde ingen Skaansel ventes, og Risikoen var iøvrigt minimal, da den gamle Hugafs Anseelse som Æstetiker og Kritiker siden 30'ernes Midte stadig var paa Retur, hans Magt paa Det kgl. Teater definitivt brudt, men Forfatterlaugets Animositet imod ham saa levende som nogensinde. 8.3 skildrer Andersen sine Genvordigheder inden Udenlandsreisen og omtaler den haarde Medfart, „Aarets tolv Maaneder“ fik — Underretningen om denne Anmeldelse naaede ham forøvrigt først i Rom. Han vil fortsætte: „[*Historikeren Molbech, en skrive virksom, men*]“ — men beslutter sig saa til ikke at lade denne Lejlighed til et Generalopgør med Arvefjenden gaa fra sig. Altsaa gaar han i ny Linie i Gang med en udførlig Karakteristik af „Maanedsskrift for Litteratur“, hvorefter han læser Molbech Teksten som Kunstdommer, fra-

kender ham baade Skriveevne og Menneskekundskab, beskylder ham for at være sygelig og vredladen. Stykket kan efterlæses MmL I, 88—89.

Men helt anderledes laa Forholdene for Andersens Vedkommende, da han i Selvbiografien skulde tage Stilling til sit Mellemværende med J. L. Heiberg. Her var Forsigtighed og Diplomati en bydende Nødvendighed; her maatte hvert Udtryk vejes paa Guldvægt.

Fjendtlighederne mellem dem var som bekendt blevet aabnede 1840 i Anledning af „Maurerpigen“s forestaaende Opførelse⁷⁾; Prima-donnanykker hos Fru Heiberg og meget uforsigtig Aabenmundethed hos Stykkets Forfatter havde fremskyndet Katastrofen. Fru Heiberg nægtede at udføre Titelrollen i den spanske Tragedie, og Heiberg skyndte sig at sekundere sin Kone ved under selve Korrekturlæsningen paa „En Sjæl efter Døden“ at mane „Mulatten“s og „Maurerpigen“s Digter ned i Trivialitetens Helvede. Saa var Spillet gaaende. Andersen riposterede ikke uden Virkning i Kapitlet „Qvarantainen“ i „En Digters Bazar“. Heiberg replicerede med et ikke meget træffende Udfald i Digtet „Kronborg“ i „Danmark, et malerisk Atlas“ (1842) og foreholdt i en adskilligt vittigere Anmeldelse af Sceneudgaven af „Agnete og Havmanden“ i „Intelligensblade“ 1843, Nr. 29—30 sin Kontrapart hans „sædvanlige Mangel paa egen Opfindelse og paa Evne til at bringe fornuftig Sammenhæng i sine Characterer og Klarhed i de fremstilte Ideer“.⁸⁾

Det følgende Aar tog den store Smagsdommer imidlertid „Kongen drømmer“ i Forsvar i en forstaaende Anmeldelse i „Intelligensblade“, 1844, Nr. 47—48, og skønt han var imod Antagelsen af Eventyrspillet „Lykkens Blomst“⁹⁾, lykkedes det dog Andersen i sin berømte, allerede i „Mit eget Eventyr uden Digtning“ refererede Samtale med ham at opnaa en Art Vaabenstilstand; Dagens Indtryk er livagtigt gengivet i denne Almanakoptegnelse af 16. Maj 1844: „I Morges ude hos Heiberg, talt om Lykkens Blomst, hvor vi var uenige om Ideen, udtalt os om vort Forhold til hinanden, sluttet et Slags Forliig. Gik hjem, men var saa afkræftet“.

Situationen var altsaa delikat. H. C. Andersen havde ikke glemt gammel Uret og Tort, men oversaa heller ikke Faren ved at aabne

⁷⁾ Nic. Bøgh i „Museum“, 1891, II, 81—99. ⁸⁾ Prosaiske Skrifter, VII, 1861, 349.

⁹⁾ Brevveksling, V, 116—17.

Felttoget paany, efter at Fjendtlighederne tilsyneladende var indstillede. Paa den anden Side længtes han efter at faa sit tidligere gode Forhold til det mægtige heibergske Hus genoprettet; han var parat til at strække sig ret vidt, men blev ved nærmere Eftertanke klar over det uværdige i en betingelsesløs Kapitulation, som maaske slet ikke vilde faa den tilsigtede Virkning, og han maatte derfor vogte sig for at faa Skin af at ville opnaa Fred for enhver Pris.

Man mærker den hæmmede Oppositionslyst i Udtalelser som de følgende:

7. 4. „en Omdigtning af mit eget Hjertes Historie kom frem i en alvorlig Vaudeville, [*Alting skulde jo da være Vaudeville*], „Skilles og mødes“. — 12. 6 („En Sjæl efter Døden“). „først ved min Hjemkomst læste jeg den og fandt at det Sagte mod mig, var [*for det Svageste i Bogen, i selv*] isig selv Intet at tage sig nær“.

Man ser derimod Trangen til Fred og Forsoning i det før — S. 92—93 — citerede omarbejdede Afsnit, der priser Heiberg for hans Hjælp og Støtte til den debuterende Poet, eller i denne udglattende Slutning af Redegørelsen for „Maurerpige“-Kontroversen, hvor Andersen forkaster den Vending, han først har nedskrevet, og ligefrem frier til sin Modpart:

12. 4. „fra dette Øjeblik blev Heiberg min Angriber, [*ham jeg personlig holdt af*] ham hvis aandelige Værd jeg skattede høit, ham hvem jeg saa gjerne havde sluttet mig til og flere Gange, jeg tør sige det, med min Naturs Inderlighed nærmet mig“.

Men saa melder Reaktionen sig ogsaa, naar han har paa Fornemelsen, at han har drevet Underdanigheden for vidt, at han for aabenlyst gør Heiberg eller hans Kone sin Opvartning. Efter at have prist Fru Heiberg som en Kunstnerinde af europæisk Format, der i Tragødien er højst interessant ved den Forstand og Genialitet, hvormed hun opfatter hver Rolle, i Lystspillet er uovertræffelig ved Sandhed og Natur, har han med god Ret kasseret den følgende Meddelelse til den gunstige Læser: „[*den af mine Bøger jeg havde hørt behage hende, var mine Eventyr og jeg havde dediceret hende den nyeste Samling, jeg troer jeg saa dybt og fornuftigt, som Nogen skattede hende*]“ (12. 5). — Omtalen af Tieck som Eventyrdigter var fra først af en camoufleret Lovtale over Heiberg, men Andersen føler, at Hensigten er forstemmende tydelig, og han drejer brat om ad en mere

neutral Gade: „[Hans mesterlige Eventyr: „Alferne“ har den danske Digter Heiberg behandlet i en fortræf Eventyr-Komedie, saa fortræffeligt, at dette Stykke fortjente at kjendes og opføres paa de tydske Skuepladse.] — „Alferne“, maaskee det skjønneste Eventyr der er digtet i vor Tid formaaer, om Tieck ikke havde skrevet andet, at bære hans Navn til Udødeligheden“ (20. 3). Det er jo en Vending, man altid har paa rede Haand, hvis Opfindsomheden pludseligt skulde svigte!

Saaledes fortæller selve Manuskriptet til „Mit eget Eventyr uden Digtning“ omtrent paa hver eneste Side om sin Forfatters Arbejde, hans Tanker og hans Kampe under dets Tilblivelse. Ark efter Ark, tæt beskrevne, vanskeligt læselige ved de talløse Rettelser og Tilføjelser, gik nu via Leipzig op til Censur hos Vennen Edvard Collin i København. Og dermed staar vi overfor et nyt Kapitel i Selvbiografiens Historie.

IV

EDVARD COLLINS REVISION

1.

Det er omtalt under „Mit eget Eventyr uden Digting“s Tilblivelseshistorie (S. 15), at H. C. Andersen straks havde betinget sig, da Aftalen med Lorck om den nye Selvbiografi var kommet istand, at Manuskriptet først passerede Edvard Collin, inden det gik til Oversætteren. Og ligeledes er det nævnt (S. 18), at han fra Rom havde forhørt sig, om Collin ønskede de færdige Ark sendt direkte til Wien, eller han vilde modtage dem gennem Lorck i Leipzig, eller Lorck skulde sende Manuskriptet hjem til København. Collin skrev 15. Maj fra Venedig; han valgte det sidste¹⁾. Andersen mindede sin Forlægger herom i Breve af 19. og 31. Maj.

Endelig 30. Juni fik Collin, der i Mellemtiden var kommet hjem fra Udlandet og nu ferierede paa Rungstedlund, fra Lorck den første Sending Manuskript, hvad han næste Dag skyndte sig at meddele Andersen: „Af Deres Manuscript har jeg kun læst Begyndelsen, der har rørt mig meget; dernæst har jeg efterseet, hvad De siger om mig; jeg har intet imod det; paa Pennestrøgene ved dette Sted, som ere halv rørte (fordi De er borte fra mig) halv arrige (fordi De er stolt), kan jeg tydelig see, at De har maattet bekjæmpe Deres Lyst til at sige noget Pikant om mig, eller i det mindste Deres Frygt for at jeg skulde troe, at De holdt altfor meget af mig; men jeg synes, at De er kommet meget godt fra dette vanskelige Sted“²⁾.

Lorck har altsaa slaaet de to første Manuskriptpækker sammen til en og sendt Ark 1—9 til København.

Oprindeligt var det Andersens Mening, at Collin blot skulde god-

¹⁾ Brevveksling II, 97. ²⁾ sst. II, 98. Smlgn. V, 148, hvor A.s Tekst det paagældende Sted i Ms. (9. 1) er aftrykt med Rettelserne.

kende hans Manuskript; derefter skulde en tysk danskkyndig Litterat benytte det som direkte Forlæg for Oversættelsen. Han har dog ikke kunnet skjule for sig selv, at dette sidste maaske vilde have sine Vanskeligheder. Det hedder derfor i Brevet af 31. Maj til Lorck:

„ . . . hver Dag har jeg arbeidet herpaa, i Neapel, i Sorrent og paa Capri; altid synes jeg ved Gjennemlæsningen at *det* og *det* skulde være bedre sagt, Eet og Andet endnu fortalt, saa at jeg har forkastet omskrevet og selv i dette, som her kommer udstreget en Deel. Jeg troer imidlertid at det er meget læseligt, især for indfødte Danske, men er det *en Tydsker*, som kan Dansk, hvem De overdrager Oversættelsen, da lad heller i Kjøbenhavn, en tydelig Haand reenskrive mit Manuskript, og Eduard Collin nok engang gennem læse det. De husker vor Aftale at Collin faaer mit Manuskript allerførst, han er den af mig indsatte Censor. Det vil ogsaa være mig *særdeles* kjært om De overlod enten Reuscher i Berlin eller *Zeise* i Altona at fortydske Biographien . . .“

Da Collin fik Tid til at sætte sig ind i Manuskriptet, delte han ingenlunde sin Vens optimistiske Opfattelse med Hensyn til dets Læselighed. Han var ganske klar over, at kun en med Andersens Haand meget fortrolig Afskriver vilde være istand til at tyde Haandskriftets mange Gaader. Efter at have modtaget endnu en Sending fra Leipzig — han har altsaa antagelig paa dette Tidspunkt haft de 18 første Ark ihænde (se S. 22) — skrev han 15. August til Forfatteren:

„ . . . hvad Realiteten angaaer har jeg, som tidligere bemærket, saa lidet mod samme at erindre, at jeg næsten ikke rører derved. Men ved Formen, nemlig det Gemeneste af Formen har jeg meget at bemærke, d. e. det ligefremme Skrivevæsen; thi det er i den Grad skrevet *currente calamo*, at jeg skulde tage meget feil, om De har gennemlæst Manuscriptet, der intetsteds viser Spor af Filen, og om De ikke egentlig har stolet paa mit Correctur-Blik; dette bebreider jeg Dem ikke, men Følgen deraf er, at jeg umulig kunde give det til en Afskriver, der sandelig ikke vilde kunne have bragt noget saadant forstaaeligt Dansk ud deraf, som kan lægges til Grund for en dansk [*o: tysk!*] Oversættelse; hvad var altsaa at gjøre — jeg har selv begyndt at reenskrive det, et Arbeide, som jeg næsten fortryder, men som jeg maa fuldføre. Jeg afskriver det paa denne Slags Post-

papir og har sendt Webers Boghandel 8 Ark, d. e. omtrent 3 af Deres⁵⁾); nu skal jeg skynde mig med Fortsættelsen⁶⁾).

Det er en Selvfølge, at denne Vennetjeneste gjorde et stærkt Indtryk paa Andersen, da han 24. August læste Collins Brev i Weimar. „Brev fra Eduard der skriver min Biographie reent, jeg føler ordenlig Skam derved“ (Dagbogen). Helt overvældet gav han næste Dag i et Brev fra Ettersburg sit rørte Hjerte Luft: „Min Gud, det er jo grueligt meget! hvad skal jeg gjøre for Dem! Det er et herkulisk Arbeide, ja De maa ikke have tænkt derpaa da De begyndte! ikke ventet at Biographien var saa vidløftig, jeg finder næsten det er for overdrevent Meget af Dem, at jeg formeligt er forlegen, her saa mange Mile fra Dem! Tak, tak! — aldrig glemmer jeg dette Træk paa Deres broderlige Sind, det er en Omfavnelse, det er et Kys, — det er en Drikken-Duus — De forstaaer mig nok. Tak!⁶⁾“)

Samme Følelser i Anledning af Collins Ædelmodighed lægger han for Dagen i et langt Brev til Lorck 26. August, hvor han beder sin Forlægger sende denne det sidste Blad af Biografien; „vil De da, fra mig tilføie, om han vil beholde mit *Original-Manuscript*, eller, er det alt i stykkeviis fulgt med tilbage til Dem, da gjem det for mig, thi De veed — jeg selv eier intet⁷⁾“. 24. September bekræftede han denne Gave overfor Collin: „Min Haandskrift af Biographien er nu naturligviis *Deres* Eiendom, men De laaner mig den nok naar jeg kommer hjem, thi for Ørsteds og Thieles vilde jeg nok læse den paa Dansk⁸⁾“).

I Takkebrevet af 25. August indrømmede han, at Collins Anker over Stilen i Selvbioografien var berettigede, men anførte til sit Forsvar: „dersom det skulde trykkes af paa Dansk, da havde jeg brugt Filen, men nu det skulde gives paa Tydsk troede jeg hver Sætning vilde være forstaaelig nok og at Oversætteren i sit Sprog vilde afrunde det. Tiden var mig saa kort, Lorck ønskede at faae det Hele ud til denne Høst-Messe, jeg maatte ile; Reisen selv frembød en Deel der maatte sees og legemlig angrebet var jeg, saa at dette Værk har været mig en Byrde. Imidlertid er det dybt tænkt, om ikke langsomt skrevet. Jeg har, som De vil finde veiet selv Udtrykkene⁹⁾“).

⁵⁾ Altsaa omtrent til Middagsselskabet hos Siboni. Collins Papir maaler 27×21¹/₂ cm.

⁶⁾ Brevveksling II, 107—108. ⁷⁾ Brevveksling II, 109. ⁸⁾ sst. II, 123. ⁹⁾ sst. II, 109.

Paa sin sædvanlige mut beskedne Maade afviste Collin 8. September Digterens Taksigelser; „thi det var en ligefrem Pligt af mig at gjøre det, eftersom det var nødvendigt; hermed er det ikke min Hensigt, at komme igjen med de gamle Stile-Historier, men kun, hvad jeg forbeholder mig at bevise Dem, at De i Deres Iver ofte har sat det Sidste først, og omvendt, alt i logisk Forstand, at den Dem eiendommelige Maade at skrive abrupte Sætninger, uden nogensomhelst copula, her er anvendt i saadan Overflødighed, at jeg maatte frygte for, at Oversætteren, naar han ikke var en indgjort Dansk, vilde faae gale Meninger ud deraf. Dertil kommer, at Manuscriptet er saa tæt skrevet, at det ikke er muligt at forandre deri. Mine Forandringer angaae, som tidligere bemærket, yderst lidt Realiteten, men jeg har enkelte Steder bortskaaret nogle Bredheder o. dsl.^{a 9)}).

Da Collin skrev disse Linier, havde han endnu ikke faaet Slutningen af Selvbiografien⁹⁾. Trods Andersens store Utaalmodighed havde Lorck, der indsaa, at Bogen ikke kunde naa at udkomme til Leipziger Høstmesse, ikke mere nogen Interesse i at forcere Udgivelsen; han og Collin havde drøftet Sagen i København. Collin selv mente, som han 19. September skrev til Andersen, der den 11. rykkede ham for Manuskript, at han i Oktober kunde blive færdig med Afskriften; „jeg taxerer den til 60 à 70 af mine Ark, og jeg ender i Dag det 30te, altsaa omtrent det Halve^{a 10)}. Oversætteren gav sig endnu bedre Tid; Andersen klagede 11. September til Collin over, at „endnu er knap mere end eet oversat Ark her^{a 11)} (nemlig i Leipzig; Oversætteren boede i Berlin). 24. September bad han indtrængende Lorck om inden 3. Oktober, den Dag han skulde forlade Oldenburg for at rejse hjem, at sende ham noget mere enten af Collins Manuskript eller af Oversættelsen.

Collin fortsatte imens støt sit Afskriverarbejde. Hans Korrespondance for dette Aar med Andersen ender med en lille Billet, dat.

⁹⁾ Brevveksling II, 113. ⁹⁾ sst. II, 114. ¹⁰⁾ sst. II, 120. Beregningen slog nogenlunde til; Collins Afskrift maa have fyldt ca. 72 Ark. Brevet indeholder Hentydninger til Nicolai: „Italien wie es wirklich ist“ (jvnfr. 10. 4) og omtaler Smaapoeten i Kongens Forgemak (10. 4) samt Gadedrengene, der bujer efter de svenske Kaner (11. 2). I sidste Halvdel af Manuskriptet findes der flere Steder Tal i Marginen, som er tilføjet af Collin; de angiver aabenbart, hvormange Ark Afskriften er avanceret. Det første Tal — 38 — staar 13. 2 ved Omtalen af Besøget i Konstantinopel (MmL II, 26); det sidste — 70 — findes 24. 1, Diligenceturen fra Béziers (MmL II, 149). ¹¹⁾ Brevveksling II, 117.

26. September 1846, hvor han først i spøgefulde Vendinger meddeler Vennen, at det saa længselsfuldt ventede danske Ridderkors omsider er arriveret; dernæst hedder det:

„Jeg arbejder flittigt paa Reenskrivningen. Kommer De snart, der ere dog enkelte Steder, som jeg gjerne vilde tale med Dem om; jeg har noteret disse, og de kunne derfor maaskee nok komme i Betragtning inden Trykningen; jeg er nu avanceret til det 43de Ark af mine og antager, at der blive 70^{a 13)}).

Tallet 43 er af Collin tilskrevet i Marginen 14. 4 i Manuskriptet, Besøget i Paris 1843, ud for Omtalen af Martins Digt til Andersen (MmL II, 46).

Allerede inden Digteren 14. Oktober vendte hjem fra sin lange Udenlandsrejse, havde han selv stillet Forslag til visse Ændringer i Selvbiografiens Tekst. 8. August havde han saaledes forespurgt Vennen, om han fandt Tidspunktet inde til at løfte Sløret for den anonyme Forfatter til „Den nye Barselstue“, og han havde paa et særligt Blad vedlagt et lille Stykke om denne Komodies Skæbne til Indføjelse i Manuskriptet paa et nærmere betegnet Sted — umiddelbart efter Samtalen med Heiberg om „Lykkens Blomst“¹³⁾. Collin fraraadede imidlertid at røbe Hemmeligheden allerede nu.

Fra Ettersburg skrev Andersen 25. August: „Imidlertid, endogsaa med ret god Hukommelse, er mangt et Træk, maaskee af større Betydning, end enkelte meddelte, glemte, da jeg skrev paa den Livsperiode hvor det skulde stilles; senere er det dykket op i min Erindring, men da var det for seent. Selv fra denne sidste Reise er et Par interessante Personligheder oversprunget, een af disse fra Rom, ønskede jeg gjerne *De* vilde paa et passende Sted skyde ind (under Romer-Opholdet) det er den hanoveranske Minister *Kästner*, en høist elskværdig Personlighed, hvis Venskab for mig jeg skylder mange behagelige Timer ikke blot i Rom, men i Neapel hos Brockhausen (den preusiske Gesandt) indførte han mig. *Kästner* har et ikke ringe Talent for Poesie, Musik og Malerie; og hos ham har jeg egentlig første Gang seet Blomstermaleriet hævet ved Ideen. I een af sine Stuer har han anbragt en Blomster Arabesk, der viser os hele Aarets Flora, den begynder med de første Vaar Blomster Krokus, Sommergjække osv da kommer Sommervæxterne, saa Høstens og

¹³⁾ Brevveksling II, 124. ¹⁴⁾ sst. II, 105—07.

tilsidst ender Guirlanden med Decembers røde Bær og bruungule Blade (dette kunde indskydes)¹⁴.

Collin indførte dette Brevsted i sit Manuskript; det findes altsaa MmL II, 138—39, men mangler i MLE, fordi Andersen som tidligere sagt (S. 76) ved Udarbejdelsen af den store danske Selvbiografi kun benyttede „Mit eget Eventyr uden Digtning“, men ikke den trykte tyske Tekst.

1. Oktober hedder det i et Brev til Jonas Collin: „Beed Eduard beholde hos sig den sidste Deel af Biographien, den, som indeholder min Reise, da jeg deri gjerne vilde tilføie et Par Træk før samme sendtes til Leipzig.“ Det blev dog ved Tanken. Kestner-Episoden blev den eneste Tilføjelse til Manuskriptet.

Efter Andersens Hjemkomst indeholder Dagbogen og hans Breve ingen yderligere Oplysninger til Bogens videre Historie. Det kan saaledes ikke konstateres, naar Collin blev færdig med Afskrivningen. Selvbiografien skulde være udkommet ved Juletid, men blev forsinket — vistnok paa Grund af Lorcks øjeblikkelige økonomiske Vanskeligheder. Endelig 15. Januar 1847 fik Andersen hos Boghandler Høst et Eksemplar af første Bind, og han sendte derfor Blade med Dedikationer til Indklæbning i Frieksemplarer til Leipzig. 9. Februar modtog han Bind II. Hvorvidt den heldige Ændring af Bogens Titel fra „Mit eget Eventyr uden Digtning“ til „Das Märchen meines Lebens ohne Dichtung“ skyldes Forfatteren eller Oversætterten, kan ikke afgøres.

2.

En berlinsk Litterat, *Julius Reüscher*, fik overdraget at besørge Oversættelsen. Gennem Borggaard var han og Andersen kommet i Forbindelse med hinanden 1841. Reuscher havde samme Aar oversat „Billedbog uden Billeder“, det Værk, han satte højest af vor Digtters Skrifter — højere endog end Eventyrene. 1844 fulgte „Neue Märchen“, 1845—47 i tre Bind „Märchen. Gesammt-Ausgabe“. Denne sidste kom paa Simions Forlag, og Reuscher havde paa Simions Vegne i Januar 1846 forhandlet med Digteren om en Udgave af hans Samlede Værker med en Selvbiografi som Indledning — det

¹⁴) Brevveksling II, 109—10.

Projekt, der blev krydset af Andersens fordelagtigere Kontrakt med Lorck (se S. 14).

Lorck gik imidlertid ogsaa til Reuscher, som maatte anses for at være fortrolig med Andersens Forfatterskab, og 26. August skriver Digteren til sin Forlægger: „Det glæder mig at Reuscher oversætter Biographien, han forstaaer særdeles godt Dansk og jeg finder hans Stil temmelig flydende“. Glæden varede kun kort. I Leipzig gennemgik han den første Prøve paa Oversættelsen med Digteren Adolf Böttger (Dagbogen 10. September: „Hele Formiddagen corrigeret med Bötger min Biographie“), og han beklager sig nu til Collin: „*Reuscher* oversætter slet, jeg har med Bötcher maatte corrigere det Tydske og fundet Huller deri, Stæder, som han har oversprunget, thi det var Intet, De kunde finde Grund til at udstrege“ (Leipzig 11. September)¹⁵). Da Collin gik ham nærmere paa Klingen, forklarede han (Oldenburg 24. September), at „det som i Manuscriptet var udeladt var omtrent den 10de til 12 Linie forfra, samme har jeg tilføiet, det var noget om „vor Herre“, og altsaa kan ingen Anstød findes hos Personer“¹⁶). Det drejer sig aabenbart om Sætningen: „*Meine Lebensgeschichte wird der Welt sagen, was sie mir sagt: es giebt einen liebevollen Gott, der Alles zum Besten führt*“ (MmL I,1).

Men i sit mellemliggende Brev — 19. September — havde Edvard Collin taget Spørgsmaalet op: „De skriver, at Reuscher oversætter daarligt, at der ere oversprungne Steder „som jeg umulig kan have udeladt“. De maatte jo kunne have seet mit Manuscript hos ham, da han oversætter efter det¹⁷), De kunde da have opgivet mig Stedet, og det vilde interessere mig, thi saaledes i sin Almindelighed kan jeg ikke svare for det. Saavidt jeg nu erindrer, har jeg kun 2 Steder i hvad jeg hidtil har læst, bestemt hele Sætninger til Udsletelse, og disse vil jeg nævne Dem, for at De, hvis De ønsker det, igjen kan faae dem anbragt, nemlig:

1. Historien om en Smaapoet der i Kongens Forgemak vilde lære Dem, hvorledes Colosseum staves, er dog altfor dagligdags, dertil er den bredt fortalt — jeg siger Dem min Mening lige ud, for det kan jo ikke fornærme Dem — og endelig er den overflødig, thi jeg kan

¹⁵) Brevveksling II, 117. ¹⁶) sst. II, 121. ¹⁷) Dette lod sig dog ikke gøre; Reuscher var i Berlin, Andersen i Leipzig.

forsikkre Dem, at der næsten paa hver anden Side tales om, hvorledes Folk rettede paa Dem; at De ikke glemmer dette, kan Ingen fortænke Dem i, men for Publicum er en Anecdote som hiin dog altfor lidt interessant og characteristisk. Ikke sandt?¹⁸⁾

2. Ved Reisen til Sverrig siger De: „Da kjendte man ikke, hvad *man nu kalder* skandinaviske Sympathier“. Dette Udtryk har jeg ladet staae, endskjøndt jeg havde en Følelse af, at man vilde finde noget spottende i det Understrøgne, som De dog ikke har meent. Men derefter følger en Passus, som skal bevise factisk den „nedarvede Mistillid“, nemlig om Gadedrengene, der skrige efter Svenskerne, der kjøre i Kane. Denne Bemærkning er vel factisk sand, men usandt anvendt; spørg Dem selv, om den med Forholdene her bekjendte Kritik ikke med Rette vilde kunne bebreide Dem, at De havde fortalt Tydskerne denne Fabel, for at nedsætte Kjøbenhavnerne; thi det er dog en vitterlig Sag, at Gadedrengene pibe og skrige ad alle Kaner og ikke alene efter Svenskernes; og selv om dette ikke var saa, er da ikke Gadedrengene Commercen de skandinaviske Sympathier aldeles uvedkommende!¹⁹⁾

Jeg behøvede vel ikke at udbrede mig saaledes herover, thi jeg tvivler ikke om, at De er enig med mig heri; men jeg interesserer mig altfor meget for, at dette Arbeide — der vel i det Hele kunde have fortjent en omhyggeligere Bearbejdelse, end en Reise kan give Tid til — kan være frit for Pletter. Til saadanne Pletter vilde jeg henregne, dersom man i Deres Bog ved Siden af en retfærdig Harme over tidligere Uret skulde finde en Ærgerlighed imod Kjøbenhavnerne, kort sagt, at De skulde betragtes som en Nicolai, der skrev: Kopenhagen, wie es wirklich ist. De staaer for godt og sikkert nu, til at tage Notice af alle Smaaligheder²⁰⁾.

Andersen gav sin Ven Ret²¹⁾; de to Anekdoter udgik af den tyske Selvbiografi. Men det havde han glemt ni Aar senere, og begge figurerer derfor i MLE.

Gennem sine Breve havde Collin altsaa forberedt H. C. Andersen paa, at han forbeholdt sig Ret til stilistiske Ændringer, Bortskærelse af „nogle Bredheder o. dsl.“ Han havde kondemneret de to

¹⁸⁾ 10. 4. Historien findes MLE 191—92. ¹⁹⁾ 11. 2. Smlgn. MLE 201. ²⁰⁾ Brevveksling II, 119—20. ²¹⁾ sst. II, 121.

Episoder. Og han bebudede endelig i sin Billet af 26. Sept., at han angaaende visse Enkeltheder i Manuskriptet vilde tage en mundtlig Konference med Forfatteren, naar denne vendte hjem.

Allerede inden man aabner „Das Märchen meines Lebens“, er man saaledes forberedt paa, at Oversættelsen skal udvise Afvigelser fra det danske Manuskript. En nærmere Sammenligning mellem de to Tekster godtgør, at Ændringerne er meget talrige og tildels af indgribende Karakter.

Collins Afskrift af „Mit eget Eventyr uden Digtning“ — Mellemløbet mellem det danske Originalmanuskript og den tyske Oversættelse — er ikke bevaret. Det er altsaa ikke muligt med Sikkerhed at afgøre, hvorledes Æren eller Ansvar for Afvigelserne i den endelige Redaktion af Selvbioграфияen skal fordeles mellem Afskriver og Oversætter.

Paa Oversætterens Kappe maa dog dels komme nogle Steder, som han ikke har kunnet gengive paa Tysk, dels nogle, som han aabenbart har misforstaaet.

Han har maattet give blankt op overfor visse specielt Andersen-ske Vendinger:

5. 1. „det Huus der blev mig Hjemmets Hjem“.

7. 2—3. „jeg hørte kun Jubelen, jeg var paa Bølge!“.

9. 1 (Fru Læssøe). „og da næsten Alle opgav mig, som Digter, holdt hun min Tanke over de tunge Søer.“

14. 2 (Lotterispil paa Nysø). „naar Baronessen om Aftenen tog Gnavposen frem“.

14. 4 (Udpibningen af „Fuglen i Pæretreet“). „Ja, det kan gjærne være, men det var *een* forbandet!“

I, 52. „nach dem Hause, welches mir so theuer werden sollte“.

I, 74. „ich vernahm nur das Gejubil“.

I, 93. „hielt sie meinen Sinn aufrecht“.

II, 40. „wenn des Abends das Lottospiel begann“.

II, 45. „Ja, das kann möglich sein, aber dann war es eine starke mächtige Pfeife“.

Enkelte Steder er der ligefremme Oversætterfejl. Reuscher kan læse forkert som naar „*venlig*“ gengives „*reinlich*“ (I, 98). Om Andersens Indtog i Italien erfarer vi: „Alles war Sonnenschein, Alles war *Frühling!*“ (I, 99) — en forbløffende Oplysning, da det af Contexten fremgaar, at vi befinder os i September Maaned. Men Manu-

skriptet har: „Alt var Solskin, Alt var *Farver!*“ I Stykket om Leonora Christine hedder det: „Dichter, singe die Fesseln hinweg“ (II, 132), hvor Andersen har: „Digter, syng de *Skygger* bort en haard Tidsalder kastet over ham“ (22. 3). Ved Uagtsomhed sammenblandes Marmier og Martin:

14. 4. Marmier havde tidligere i *Revue de Paris* skrevet en Artikel over mig: *La vie d'un Poet*. Martin havde oversat paa fransk et Par af mine Digte, ja beæret mig med et Digt.

II, 45—46. Marmier hatte früher in der *Revue de Paris* einen Artikel über mich: *la vie d'un poète* geschrieben. Derselbe hatte einige meiner Gedichte ins Französische übersetzt, ja mich mit einem Gedicht beehrt.

Man forstaar at Oversætteren har maattet gribe fejl overfor en saa vanskabt Maade at udtrykke sig paa som følgende: Der staar 16.3 om Jenny Lind: „Een eneste Gang hørte jeg hende udtale sig glad over sit Talent, Følelse deraf“. Det bliver lidt tydeligere MLE 305: „udtale Følelsen af sit Talent, og Glæden over det“. Reuscher gengiver det: „Ein einziges Mal hörte ich sie ihre Freude über ihr Talent und ihr Selbstgefühl aussprechen“ (II, 68—69). Der er heller ikke noget at sige til, at Oversætteren, der ikke var fortrolig med sin Forfatters næsten private Forhold til Vorherre, paa en pudsigt Maade har fortolket denne Sætning om den natlige Jernbanerejse gennem Böhmen: „jeg hældede tilsidst mit Hoved mod Vognen og sov under den beskyttende Gud“ (22.1) saaledes: „und schlieff unter dem Schutze des Gottes Morpheus ein“ (II, 128).

Mindre tilgiveligt er det, naar han undertiden har faaet en Mening ud af Teksten, der er omtrent modsat Forfatterens:

13. 1. „Jeg havde læst og optegnet en Deel til min Digting Ahasverus, men dog ikke nok; i Grækenland troer jeg samlede det Hele sig i Klarhed“. Det bliver til: „in Griechenland glaubte ich, würde sich das Ganze in Klarheit sammeln“ (II, 24).

16.1. Eventyrene blev en Læsning for Børn og Voxne, hvilket, jeg troer, i vor Tid er Opgaven for den der vil skrive Eventyr.

II, 62. Die Märchen wurden eine Lectüre für Kinder und Erwachsene, und das ist sicher eine schwierige Aufgabe für den, der Märchen schreiben will.

Til Gengæld har han et Par Steder rettet Fejl i Andersens Tekst, hvis det da ikke er gjort af Collin i Forvejen. Goethes „Sønnedatter“ (17.1) rettes til „Seine Schwiegertochter, Frau von Goethe“ (II, 72); „Vogel von Vogelsberg“ (17.2) til „Vogel von Vogelstein“ (II, 77); „Naturdigteren B—“ (20.4) til „der Naturdichter W—“ (II, 115); (Manden hed som nævnt S. 61 Worch, men Fejlen gentages MLE 353); „Krahl“ (21.4) til „Grah!“ (II, 125). Det er tidligere — S. 76 — omtalt, at MmL i Modsætning til baade „Mit eget Eventyr uden Digting“ og MLE har den rigtige Dato — 29. Januar — under Rollets Digt om Eventyrdigteren og den svenske Nattergal.

3.

Imidlertid kan der overhovedet ikke være Tvivl om, at Majoriteten af de talrige Rettelser i Forhold til Manuskriptet, der findes i MmL, skal henføres til *Edvard Collin*. Kan man slutte fra en senere Fremgangsmaade til en tidligere, og det er dog vel i nogen Grad tilladeligt, vil man af hans Tekstbehandling i „H. C. Andersen og det Collinske Huus“ faa et levende Indtryk af, at det intet Øjeblik vilde tynde hans Samvittighed at „bortskære nogle Bredheder o. dsl.“ eller at omkalfatre Sætningsbygningen, hvis den ikke svarede til hans Begreb om dansk Normalprosa²²⁾). Meningen kom for ham afgjort i første Række; stilistiske Ejendommeligheder eller Særegenheder havde han hverken Sans for eller Respekt for; hvad der kunde siges kort og klart, kom Idealet nærmest.

Under Afskrivningen af de første Ark havde Collin i Spørgsmaal om Fastsættelsen af den rette Tekst fulgt sit eget Hoved. Men efterhaanden har han, for at undgaa Vrøvl bagefter, fundet det rigtigst, at Forfatteren i Tvivlstilfælde ogsaa havde en Stemme med; han skulde nok være Mand for at sætte sin Krig igennem alligevel. Derfor den før (S. 108) citerede Bemærkning i det sidste Brev, Andersen paa Rejsen fik fra ham: „Kommer De snart, der ere dog enkelte Steder, som jeg gjerne vilde tale med Dem om; jeg har noteret disse, og de kunne derfor maaskee nok komme i Betragtning inden Trykningen“²³⁾).

²²⁾ Om Collin som Udgiver se Brevveksling VI, 6—8, og Aage Houken i DSt. 1937, 129—33. ²³⁾ Mærker med Collins Blyant har jeg noteret mig følgende Steder i Ms.: 11. 2, 11. 4 (2 G.), 12. 1 (2 G.), 12. 2, 12. 4 (3 G.), 12. 5, 12. 6 (3 G.), 13. 1,

Undersøger man med disse Ord som Udgangspunkt Manuskriptet, vil man finde, at der fra 11.2 (= MmL I, 112), det før citerede Stykke om Gadedrengene og de svenske Kaner, og ned til 24.3 (= MmL II, 138), Andersen i Vernet, findes en Række Blyantsmærker i Teksten. Jeg har noteret mig ialt 71. Al Sandsynlighed taler for, at de angiver de Punkter, som skulde drøftes mellem Collin og Digteren, inden Afskriften blev sendt til Forlægger og Oversætter.

Mest formaalstjenligt vil det være at betragte disse Rettelser i Sammenhæng med Collins øvrige Ændringer. Paa dette Sted skal kun de meget faa Tilfælde anføres, hvor et Tekststed trods Blyantsanmærkning er gaaet praktisk talt uændret over i Oversættelsen. Thi her kan man gaa ud fra, at Andersen har fastholdt sin Mening overfor sin Censor, medens han for Restens Vedkommende har maattet tage Ændringsforslagene til Efterretning, NB! dog saaledes, at en Del af de forkastede Læsemaader senere blev genoptaget i MLE.

Vi genkender selve Situationen fra Edvard Collins Bog om Digteren: „Fra sin første Forfattertid og i en lang Række af Aar kom han til mig med sine Manuscripter; ligeoverfor mig var han i Reglen eftergivende, men jeg saae godt, at han betragtede en stor Deel af mine Rettelser som Pedanterier eller, for at bruge et Rahbeks Udtryk, kritiske Lappeskræder-Bemærkninger. Han modtog denne Corrigeren som en sørgelig Nødvendighed, og under den fælles Gjennemlæsning undslap der ham mangt et Suk. Jeg maatte derfor behandle ham med stor Forsigtighed, for ikke at gjøre ham ganske kjed deraf“²⁴).

13.4. „den gamle Grevinde Danneskjold, Moder til Hertuginde af Augustenborg“. Collin ønskede de sidste 5 Ord slettet; de er bevaret MmL II, 31, men pudsigt nok slettet MLE 257. — 15.4 (Forfatteren Boas' Angreb paa Andersen). „jeg troer at jeg derfor her bør udtale, hvor feil hans Opfattelse af dansk Litteratur og danske Digtere er, hvorledes i mit Fædreland hans Bog er modtaget og *hvorledes man veed den er blevet sammenskrevet*“. Collin har sat Parentes om de kursiverede Ord, men de findes uden Ændring MmL II, 59. — 16.3. Collin har antagelig fundet følgende Passus om Hovedpersonen i Operaen „Norma“ overflødig og har derfor ønsket 13.2 (2 G.), 13.3 (5 G.), 13.4, 14.1, 14.3, 15.2 (2 G.), 15.3, 15.4, 16.1 (3 G.), 16.2, 16.3 (4 G.), 17.4 (2 G.), 18.1, 18.3, 18.4 (3 G.), 19.3, 19.4 (2 G.), 20.1, 20.2, 20.3 (2 G.), 20.4 (2 G.), 21.1, 21.2 (2 G.), 21.3, 22.1 (2 G.), 22.2 (4 G.), 22.3 (3 G.), 22.4, 23.1 (2 G.), 24.1 (2 G.), 24.3. ²⁴) A & C 452.

den slettet. Den er imidlertid beholdt MmL II, 67 og gentaget MLE 304: „Norma“ er ingen rasende Italienerinde, hun er den krænkede Qvinde, Qvinden der har Hjerte til at opoffre sig for en ulykkelig Medbeilerinde; Qvinden, hos hvem i Øieblikkets Heftighed Tanken kan opstaae at dræbe en troløs Elskers Børn, men naar hun seer de Uskyldige ind i Øiet, er afvæbnet. „Norma, Du hellige Præstinde!“ synger Choret og dette „hellige Præstinde“ har Jenny Lind opfattet og viser os i Sangen „Casta diva“! — 19.3. Andersen skildrer sin Ensomhedsfølelse ved at vandre i Odense 1845. Collin har med Blyant understreget følgende Sætning: „Mine Forældres fattige Grave gemme senere jordede, Alt er forandret“. Den findes uforandret MmL II, 101. I MLE er den udvidet lidt: „Mine Forældres fattige Grave findes ikke mere, andre Døde ere igjen her nedlagte; Alt er forandret“ (341).

I alle de andre Tilfælde²⁵⁾ maatte H. C. Andersen give efter. Hertil kommer fremdeles de talrige Smaarettelser, Collin foretog helt paa egen Haand. En detaljeret Gennemgang af de Hundreder af Afvigelser fra „Mit eget Eventyr uden Digtning“, som kan paavises i Oversættelsen, vilde ganske sprænge Rammerne for denne Undersøgelse. Vi maa nøjes med at efterspore de Retningslinjer, Justitsraaden i København fulgte, da han tilrettelagde den rejsende Digers Bekendelser til Brug for hans berlinske Oversætter.

Allerførst sørgede Edvard Collin for *at hugge Andersens lange, stakaandede Perioder over* ved en rigelig Brug af Punktum — et Skilletegn, den store Digter altfor sparsomt anvendte —, hvorved han søgte at gøre Stilen mere rolig og mere overskuelig. Dernæst tog han fat paa Sætningsbygningen, omstillede de enkelte Led indenfor hvert Punktum, saa at de logiske Krav til Konstruktionen respekteredes, men hvorved rigtignok ogsaa den for Andersen ejendommelige Sprogtone gik tabt²⁶⁾.

Et enkelt Eksempel blandt mange skal vise dette; det vil tillige demonstrere, hvorledes Tegnsætningen ændres og dermed Fortællingens Tempo.

²⁵⁾ For en Fuldstændigheds Skyld bør det dog nævnes, at Collin 24.1 har haft Skrupler med Hensyn til Stednavnet „l'étang de Thau“ og 24.3 har understreget Ordene: „Altrene som i de spanske Kirker“. Her har A. kunnet klare for sig.

²⁶⁾ Jvnfr. A & C 452—53.

1. 3. der sat et nøgent Fruentimmer paa en Mængde Straae, hendes Haar hang ned om Skuldrene, hun sang med en ganske deilig Stemme, med eet sprang hun op, styrtede mod Døren hvor jeg laae, den lille Laage, hvor igjennem Maden ræktes hende, gik op, hun stirrede ned paa mig, strakte sin lange Arm efter mig; jeg skreeg af Rædsel, endnu, som ældre er dette Syn og dette Indtryk ikke udslettet af min Sjæl; jeg følte hendes Fingerspids røre ved mine Klæder, jeg var halv død da Vogteren kom.

I, 7. da sass ein nacktes Frauenzimmer auf einem Strohlager, ihre Haare hingen über die Schultern hinab und sie sang mit einer ganz lieblichen Stimme. Auf einmal sprang sie auf und stürzte gegen die Thür, wo ich lag; die kleine Klappe, durch welche ihr die Speisen gereicht wurden, ging auf, sie starrte auf mich herab und streckte ihren langen Arm nach mir aus; ich schrie vor Schreck — ich fühlte ihre Fingerspitzen meine Kleider berühren — ich var halv todt als der Wächter kam; selbst im späteren Alter ist dieser Anblick und dieser Eindruck nicht aus meiner Seele gewichen.

Eksemplet illustrerer Collins før (S. 107) citerede Anke, „at De i Deres Iver ofte har sat det Sidste først, og omvendt, alt i logisk Forstand, at den Dem eiendommelige Maade at skrive abrupte Sætninger, uden nogensomhelst copula, her er anvendt i Overflødighed“.

Logiske Hensyn kan faa Collin til at *omskrive en hel Periode*, fordi de enkelte Faktorer i Fortællingen efter hans Mening ved urigtig Placering bliver forkert akcentuerede. Her er Skildringen af Digterens Jubilæumsdag paa Før:

18. 3. Rantzau-Breitenburg vidste hvilken Betydning den 5 September havde for mig, at just denne Dag jeg oplevede her, var som sagt, fem og tyve Aars Dagen efter at jeg første Gang kom til Kjøbenhavn. Da jeg sad ved det kongelige Taffel om Middagen, rullede i mine Tanker hele mit Liv op for mig, jeg maatte samle al min Kraft for ei at bryde i Taarer; der er Øieblikke fulde af Taknemlighed i hvilke vi ligesom have Trang til at trykke Gud til vort Hjerte! hvor dybt følte jeg mit Intet at Alt, Alt var fra ham.

II, 89—90. Als ich an dem erwähnten 25sten Jahrestage, dem 5. September, an der königlichen Mittagstafel sass, ging in meinen Gedanken mein ganzes Leben an mir vorüber; ich musste alle meine Kraft zusammennehmen, um nicht in Thränen auszubrechen. Es giebt Augenblicke der Dankbarkeit, in welchen wir gleichsam einen Drang fühlen, Gott an unser Herz zu drücken; wie tief fühlte ich mein Nichts, und dass Alles von ihm komme. Rantzau wusste, welche Bedeutung dieser Tag für mich hatte.

Og her Ingemanns Hjem i Sorø:

6. 1. Som et deiligt Eventyr forekom mig hans Liv derude; hans fortræffelige, elskelige Kone, behandlede mig, som var hun en ældre Søster for mig; der var saa mange Blomster, Viinranker op om Vinduerne, Stuerne pyntede med Billeder og næsten alle udmærkede Digteres Portrætter hang paa Væggene. Vi seilede paa Søen, en Æolsharpe, den første jeg havde hørt var bundet i Masten, Ingemann fortalte saa livligt, jeg elskede disse Mennesker ...

I, 61—62. Gleich einem herrlichen Märchen kam mir sein Leben hier vor; Blumen und Weinranken schlängelten sich um die Fenster, die Zimmer waren mit den Portraits ausgezeichneter Dichter und andern Bildern geschmückt. Wir fuhren auf dem See mit einer Aeolsharfe, die am Mast befestigt war. Ingemann erzählte so lebhaft, seine vortreffliche, lebenswürdige Frau behandelte mich, als wäre sie mir eine ältere Schwester — ich liebte diese Menschen.

Lidelserne hos Meislings i Helsingør:

6. 2. ... jeg havde ikke Gran af Tillid til mig selv; det var Rectoren en Moerskab at spotte mig, latterliggjøre min Følelse; aldrig udtalte jeg i Breve hvor haardt jeg havde det; jeg vidste vel man vilde sige: „han har ikke Lyst at bestille noget! det phantastiske Væsen kan ikke finde sig i Virkeligheden!“ — jeg beklagede mig aldrig over Nogen uden over mig selv; mine Breve til Collin dengang skulle have viist en saa mørk, fortvivlet Stemning, at de rørte dybt; men der var intet at gøre, det syntes at ligge i Sindet og ikke, som Tilfældet var, at komme uden fra om mig.

I, 65. Ich besass keine Spur von Vertrauen zu mir selbst; nie sprach ich in meinen Briefen aus, wie hart es mir gehe, wenn der Rector sein Gefallen daran fand, meiner zu spotten und meine Gefühle lächerlich zu machen; ich beklagte mich nie über Jemand, ausgenommen über mich selbst, ich wusste, man würde in Kopenhagen sagen, er hat nicht Lust etwas zu thun, das phantastische Wesen kann sich nicht in die Wirklichkeit finden. Meine Briefe an Collin aus diesem Zeitraume sollen eine so finster verzweifelte Stimmung gezeigt haben, dass sie ihn tief rührten; aber dem var nicht abzuhelfen; man glaubte, dass es in meinem Innern liege, und nicht, wie es der Fall war, dass es die Folge äusserer Einwirkungen sei.

Mest indgribende er Omflytningen I, 74—76, der handler om „Kjærlighed paa Nicolai Taarn“, og som svarer til 7. 3 i Manuskriptet. Rækkefølgen var hos Andersen: Stykkets Opførelse og de Medstuderendes Jubel; Andersen regnes sammen med Arnesen blandt

sin Aargang 4 store Poeter; udførligt Referat af Handlingen. Collin ændrer Faktorernes Orden saaledes: Stykkets Handling, Opførelse, Kammeraternes Jubel; Andersen regnes med Arnesen blandt Aarets 16 Poeter.

Med sin Embedsmands-Sans for Stringens og Klarhed gik Collin nu videre. Det var ham ikke nok at bringe Orden i Tegnsetning og Ordstilling. Det næste Skridt var at *bortskære alt overflødigt* af Digterens arabeskaagtigt slyngede Prosa, hvis Rytme bestemmes af Sindets Bølgeslag. Mest radikalt gik Afskriveren tilværks, hvor han — som det ogsaa saa ofte er Tilfældet i hans Gengivelse af Vennens Breve i „H. C. Andersen og det Collinske Huus“²⁰⁾ — ligefrem erstattede Originalens Ordlyd med et koncentreret Referat.

4. 3. Fru Heiberg, Digterens Hustru, nu den danske Scenes høit hædrede Kunstnerinde, var ogsaa som lille Pige med i denne Ballet, jeg husker hende første Gang herfra; og i Programmet staaer første Gang her hendes Navn trykt ligesom ogsaa mit.

8. 4. ... den afdøde Baggesen sendte polemiske Breve fra Paradis; de vare ham saa ypperligt afcopierede, at man maatte sige, „Det er jo Baggesen der virkelig har skrevet dem!“

I, 44. Von diesem Ballet her kenne ich Frau Professorin Heiberg, des Dichters Gemahlin, jetzt der dänischen Bühne hochgeehrte Künstlerin, die damals als kleines Mädchen auch eine Partie darin hatte; unsere Namen standen auf dem Zettel gedruckt.

I, 89. Der verstorbene Baggesen sandte vom Paradiese polemische Briefe — dem Style des Verstorbenen im höchsten Grade ähnlich —; ...

Ofte er Resultatet overbevisende elegant, saaledes i de to følgende Eksempler:

12. 6. ... især var Entusiasmen hjemme for ham vakt ved et Sørge-Digt han havde skrevet, over den afdøde Konge Frederik den Sjette; det havde erholdt en Interesse i Danmark, og gik fra Mund til Mund, beslægtet med Entusiasmen paa samme Tid i Tydskland for Beckers „Rheinlied“.

II, 22. Holst hatte ein Trauerge-dicht über König Friedrich VI. geschrieben, es ging von Mund zu Mund und weckte einen Enthusiasmus, ungefähr wie Becker's gleichzeitiges Rheinlied in Deutschland.

²⁰⁾ Brevveksling VI, 7. At denne forkastelige Fremgangsmaade endnu i vore Dage har haft sine Tilhængere, beviser Elith Reumerts Bog „H. C. Andersen og det Melchioriske Hjem“ (1924), et afskrækkende Eksempel paa uforsvarlig Dilettantisme.

16. 1. . . . snart hørte det næsten til at paa et Juletræ maatte mine Eventyr ikke savnes.

II, 61. . . . bald durften an keinem Weihnachtsbaume meine Märchen fehlen.

Andre Eksempler viser, at Collin har travlt og derfor uden Omsvøb gaar lige løs paa Sagen:

13. 4—14. 1. . . . efter tre dramatiske Arbejder, der have fyldt en Aften og flere Gange ere gaaet over Scenen, eller et større Antal mindre Stykker, der indtage samme Tidslængde, avancerer Digteren ind i den nume[re]rede første Plads, i den afslukkede Deel hvor Kongen giver Hoffets Kavalerer, Diplomater og de første Embedsmænd Plads.

II, 33. . . . nach drei grösseren Arbeiten oder einer Anzahl kleinerer Stücke avancirt der Dichter bis zu den numerirten ersten Plätzen.

19. 2. . . . og fra Petersborg mældtes mig at „Improvisatoren“ var i de samme Dage udkommet paa russisk.

II, 99. . . . und endlich eine russische Uebersetzung des „Improvisators“.

21. 4. . . . det er ikke første Gang Gade og jeg arbejdede sammen, den første dramatiske Digtning han i Danmark har leveret Musik til og som er bragt der paa Scenen er mit Drama „Agnete og Havmanden“, hans Komposition gjorde overordenlig Lykke.

II, 124. Gade hat früher die Musik zu meinem Drama „Agnete und der Meeremann“ geschrieben, welche Composition viel Glück machte.

22. 1. . . . en saadan Menneskemasse har jeg aldrig før seet, eller rettere overseet, det var et storartet Skue, Sligt lader sig ikke arangere paa Scenen eller i sin Udstrækning og Storhed male paa Lærrede, det var her Masserne, som imponerede; overalt, milevidt saae vi Folk samlede langs Veien for at see de Bortreisende.

II, 127. . . . eine solche Menschenmasse habe ich früher noch nie gesehen oder doch nie auf ein Mal übersehen; ein solcher Anblick lässt sich nicht malen [*Stedet drøftet med Andersen*].

Bortset fra det sidste synes intet af de her citerede Steder at have været præsenteret Andersen til Godkendelse.

Naturligvis er det dog kun i de færreste Tilfælde, at Afskriveren har erstattet Forfatterens Tekst med et Referat. I Hovedsagen følger han med største Troskab Manuskriptet, men hans stadige og kraftige

Forkortelser er et Udtryk for den samme utaalmodige Trang til at skære alt overflødigt bort. Eksempler herpaa kan hentes fra saa at sige hvert eneste af Bogens Blade; vi maa nøjes med en lille tilfældigt valgt Buket:

4.3. ... en Ballet, Armida, jeg fik et lille Partie deri; jeg var en Troid, mit eget Ansigt sad i Gabet paa en stor Maske.

5.1. ... mine mange Venner vilde tæge sig af mig og skaffe mig den Dannelse og de Kundskaber, der hørte til for at blive noget dygtig i Verden, uden hvilken det ikke hjalp at have noget Slags Talent.

5.3. ... der vidste de Alle at det var gaaet mig saa mærkeligt vel, at jeg nu studerede.

7.4. Eftermiddagen og Aftenen gik, jeg maatte blive der Natten over, saa silde var det.

10.3. Seng stod ved Seng, med et Lille Skab, en Stol eller Bord, som hele Boehavet.

11.4. Nu synges min Vise, komponeret saa vel i Sverrig, som Danmark.

13.3. Naar jeg i „Bazaren“ ved at skildre Nyrnberg, brugte for at bringe Variation i Stilen, saadanne Taler som: „var jeg Maler vilde jeg tegne denne Broe, dette Taarn, osv men jeg er ikke Maler, jeg er Digter, jeg maa derfor sige —“ og, nu kom en anden Skildring der skulde gjøre det Hele mere beskueligt!, saa hedte det: „han er saa forfængelig at han selv fortæller os at han er en Digter!“

14.3. Husets Frue der var fuldkommen vis paa at Udtrykket i mit Ansigt hidrørte fra Aftenens Begivenhed traadte mig imøde, tog deeltagende min Haand og sagde...

I, 44. ... ein Ballet Armide, worin ich eine kleine Rolle bekam; ich war ein Dämon.

I, 50. ... meine vielen Freunde möchten sich meiner annehmen und mir die Bildung verschaffen, ohne welche es nichts helfe irgend ein Talent zu besitzen.

I, 58. ... denn das wussten Alle, dass es mir so ausgezeichnet gut ergangen sei.

I, 79. Der Nachmittag und der Abend vergingen, ich musste die Nacht über dort bleiben.

I, 103. ... wo ein Bett am andern stand.

I, 118. Jetzt wird dieses Lied in Schweden wie in Dänemark gesungen.

II, 29. Wenn ich im „Bazar“ sage: „wäre ich Maler, so würde ich diese Brücke zeichnen, aber ich bin nicht Maler, ich bin Dichter, ich muss deshalb sagen u.s.w.“, so sagt die Kritik hierüber: „er ist so eitel, dass er uns selbst erzählt, dass er ein Dichter ist“ [*Stedet drøfted med Andersen*].

II, 44. ... die Hausfrau kam mir theilnehmend entgegen, nahm meine Hand und sagte ...

16. 4. Rantzau Breitenburg gjen-
tog i sine Breve hvor velkommen jeg
var ham, at jeg dog maatte komme
til ham i det smukke Holsteen.

16. 4. ... han ... udtalte sin
Glæde over min Erkjendelse i Ud-
landet, som Digter.

18. 4. ... han [o: *Heiberg*] aflagde
mig strax et venligt Besøg, som da
jeg ikke var hjemme, jeg Dagen efter
gjengjældte, og blev paa det ven-
ligste modtaget i hans Sommerbolig.

19. 2. ... mine Skrifter synes at
staae under en Lykkestjerne, jeg kan
ikke forklare det anderledes.

20. 1. ... og dog her i Olden-
borg og overalt hos Venner i Tydsk-
land følte man, tør jeg tro Interesse
ved at høre mig selv forelæse dem.

20. 3. Alle de mange Familie-
kredse, hvor jeg i Sandhed følte mig,
som en Beslægtet optaget, troede
hver, som de siden sagde mig, at jeg
naturligviis havde den Aften taget
[imod] Indbydelse og netop der hvor
jeg helst vilde være.

22. 2. ... han [o: *Castelli*] er
mig Billedet paa en ægte Wiener,
saaledes som de bedste der fødes og
trives!

24. 1. Solen brændte dæmonisk,
de smaae Træer stode saa godt som
uden Skygge.

24. 3. ... et Par mørke Huller
danner Dør og Vinduer, Svalerne
flyve ud og ind, de har deres Reder
under Bjælken.

II, 70. Graf von Rantzau-Breiten-
burg wiederholte ebenfalls in seinen
Briefen, wie willkommen ich ihm sein
würde.

II, 71. ... er ... sprach seine
Freude über meine Anerkennung im
Auslande ... aus.

II, 93—94. Er machte mir so-
gleich einen Besuch, den ich, da er
mich nicht zu Hause traf, am folgen-
den Tage erwiderte; ich wurde auf
das Freundlichste aufgenommen.

II, 99. ... meine Schriften schei-
nen unter einem Glücksstern zu
stehen.

II, 107. ... und doch hat man
überall in Deutschland ein Interesse
daran gefunden, mich sie vorlesen
zu hören.

II, 113. Jeder der vielen Familien-
kreise, in denen ich mich in Wahr-
heit wie ein Verwandter aufgenom-
men fühlte, hatte, wie ich später er-
fuhr, geglaubt, ich sei ausgebeten.

II, 129. ... er kömmt mir wie
das Bild eines echten Wieners vor.

II, 149. ... die Sonne brannte
dämonisch.

II, 154. ... einige finstere Lö-
cher bilden Thür und Fenster, durch
welche die Schwalben aus und ein-
fliegen.

Denne puritanske Udryddelseskrig mod al Overflødighed og alle
Forsiringer rammer særlig ubarmhjertigt en Skrivemaade, som H. C.
Andersen yndede og gerne praktiserede. Det knappe, nøgne Udtryk

var i Almindelighed ikke hans Stil-Ideal; han hørte ikke til den Skole, hvor man nævner Tingen en Gang og dermed basta. Tværtimod, han elskede at operere med parallelle Vendinger og med Sæt af beslægtede eller enstyldige Ord; med tveleddede Konstruktioner, hvis andet Led virker som en omskrivende Gentagelse — altsaa, hvad Vilh. Andersen i sin Afhandling „Gentagelsen“ har kaldt „en Sidestillen af Sætninger af forskellig Form, men samme eller næsten det samme Indhold“²⁷⁾). Hensigten er tilsyneladende at præcisere og supplere, men bagved ligger i Virkeligheden en Stræben efter at opnaa en rytmisk-musikalsk Effekt gennem en symmetrisk Opbygning. Foredraget kan derved vinde i Fylde og Afrundethed, men ogsaa i visse Tilfælde falde noget omstændeligt ud, virke som en Marche paa Stedet. Altsaa nærme sig Tautologien i Else David Skolemesters Maner. Edvard Collin havde ingen Smag for denne Forfatterejendommelighed; han skar med fast Haand alle aabenlyse eller maskerede Dubletter bort.

4. 4. . . . man . . . bad mig fremsige et af mine egne Digte og jeg skal have sagt det med en Følelse, udtalt mig i Digtet saa ubevidst, at Spotten forvandlede sig til Deeltagelse.

7. 4. Der bliver i mit Ungdoms Liv saaledes kun tre Forfattere der ligesom aandelig er gaaet mig over i Blodet, som jeg en Tid ganske har levet i og det er Walter Skott, Hoffmann og Heine.

12. 3. . . . de svenske Naboer modtog mig saa hjerteligt, saa inderligt velvilligt.

18. 1. . . . hvorfra jeg end klarere kunde skue tilbage over de fem og tyve Aar, med al den Lykke og Glæde der i dem havde udfoldet sig for mig og hvorledes Alt var skeet og gaaet til det Bedste for mig.

I, 49. . . . wo man . . . mich bat, eins meiner eigenen Gedichte vorzutragen, und ich soll dieses mit solchem Gefühl gethan haben, dass der Spott sich in Theilnahme verwandelte.

I, 80. So sind in meinem Jugendleben nur drei Schriftsteller mir gleichsam in das Blut übergegangen: Walter Scott, Hoffmann und Heine.

II, 13. . . . wo ich so herzlich aufgenommen wurde.

II, 83. . . . von dem aus ich noch klarer über die fünf und zwanzig Jahre zurückblicken konnte, mit all dem Glück und der Freude, welche sich in ihnen für mich entfaltet hatten.

²⁷⁾ Vilh. Andersen: Danske Studier, 1893, 2. Anker Jensen: Studier over H. C. Andersens Sprog, 1929, 36 ff. og 46 ff.

19. 1. ... hun sov stille, uden Smerte, uden, som det syntes at drømme, det var den Godes Søvn.

21. 3. ... hvad han i Hjertets og Interessens varme Øieblik ... nedskrev.

24. 2. ... jeg gruede for Tilbagereisen, indsaae ikke hvorledes jeg skulde kunde gjøre den.

24. 4. Hvad mon ruller op? Hvad skal jeg udrette? Mon den virksomste Deel af mit Liv endnu ligger for mig? Jeg veed det ikke!

I sin Afskrift har Collin foranstaltet en formelig Jagt paa visse stereotype Andersenske Yndlingsadjektiver; de udeladte Ord er i det følgende kursiverede. F. Eks.: „vor berømte, *dygtigste* Componist“ (8. 3; I, 86: „unserm berühmtesten Componist“); „den *elskelige gamle* Kanzler Müller“ (17. 2; II, 75); „hos Professor Weis, *de kjære hjertelige Mennesker!*“ (17. 4; II, 81); „den *berømte Lærde*, Professor Hase“ (21. 3; II, 122); „en Skare *velsignede* elskværdige Børn“ (22. 1; II, 125); „denne *rige* Verdens By“ (22. 4; II, 133: „diese Weltstadt“).

I en Række Tilfælde er Forkortelserne saa haardhændet foretaget, at man har ondt ved at indse deres Berettigelse:

6. 1. ... det Bittre for dunster, og hele Verden faaer en Solglands, der egenlig udgaaer fra det hyggelige Hjem.

6. 1. ... begge disse Academister vare høist forskellige fra mig; Livet sprudlede dem gjennem Aarene, jeg var blød og barnlig; det stille Sorø med sin Skovensomhed var mig Ven-skabs Hjemmet.

8. 1 (Tieck). ... ved min Afreise skrev han nogle Ord i mit Album, ønskede mig Digter Lykke.

9. 1. Heiberg erklærede at siden Wessel levede, een af Danmarks er-

II, 96. ... sie schlief still und ohne Schmerzen, es war der Schlaf des Gerechten.

II, 123. ... was er im Augenblick des Interesses ... niederschrieb.

II, 151. Es grauete mir vor der Rückreise.

II, 157. Was mag sich wohl darin aufrollen? Ich weiss es nicht.

I, 62. Das Bittere verdunstet und die ganze Welt erscheint im Sonnenglanz.

I, 63. Diese beiden Akademisten waren höchst verschieden von mir, das Leben sprudelte ihnen durch die Adern, ich war weich und kindlich.

I, 82. ... bei meiner Abreise wünschte er mir Dichterglück.

I, 91. Heiberg erklärte, dass er seit Wessel's Zeit keinen dänischen

kjendte Vittigheds Forfattere, havde Dichter kenne, der mehr Laune als han Ingen truffet blandt de Unge, ich besitze.
der havde mere Lune end jeg.

(Man undres over, at Collin har strøget Præsentationen af Wes- sel, der dog maatte være et tysk Publikum ganske ubekendt; Hei- bergs Dom gengives ogsaa af Oversætteren paa en Maade, som Andersen ikke helt kunde være tjent med).

14. 1. ... man øinede først Ski- bet, i det samme var ganske nær Byen, Signalerne lød, Folk strøm- mede afsted.

II, 37. ... man erblickte das Schiff erst, als es schon nahe bei der Stadt war; nun strömte Alles hin [*Stedet drøftet med Andersen*].

23. 4. (Bager Reboul). ... et Par Billeder paa Væggen vare Presenter til ham og forestillede hans berøm- teste Digt: Det døende Barn.

II, 145. Ein Bild an der Wand stellte sein berühmtestes Gedicht „das sterbende Kind“ dar.

Det maa i denne Forbindelse nævnes, at flere af de yndefulde Smaatræk, som netop giver Andersens Fortællemaade dens Liv, uden Skrupler slettes. Hvor fattig en lille velfortalt Historie, der har gen- nemgaaet denne Operation, kan tage sig ud, viser Anekdoten om Professoren, der tilbød sin Assistance som Korrekturlæser:

11. 1. ... da „O. T.“ skulde ud- komme tilbød sig een af Universi- tetets Professorer, at han vilde læse Correctur: „jeg er øvet deri og er- holder altid Roes for min Corecthed, saa skal man ikke have den min- dre betydelige Ting Bogstavering at dvæle ved naar man resencerer Dem“. — Han læste Ark for Ark, to dygtige Mænd, foruden saae og- saa disse nøiagtig igjennem; Bogen kom ud og i Maanedskriftet for Li- teratur — endte Anmeldelsen med: „de sædvanlige gramatikalske Skjø- desløsheder, som altid hos Andersen, findes ogsaa i denne Bog!“ — „Nei, nu er det for galt!“, sagde Profes- soren, „jeg har været correct, som i mine egne Bøger! man gjør Dem virkelig Uret!“ —

I, 109. Als „O. T.“ herauskam, wurde das Buch Bogen für Bogen von einem Professor der Universität durchgesehen, der sich erboten hatte diese Arbeit zu übernehmen, und ausserdem noch von zwei anderen tüchtigen Männern; dessenungeach- tet hiess es in der Beurtheilung: die gewöhnlichen grammatikalischen Nachlässigkeiten finde man, wie im- mer bei Andersen, auch in diesem Buche.

10. 1. ... som en Slægtning blev jeg i deres Kreds, og der var ikke tale om Betalning; „det er en Indbydelse!“ sagde Mand og Kone, de trykkede venligt mine Hænder, og da vi skulde skilles, græd Børnene.

I, 97. ... hier war nicht die Rede von Bezahlung, ich lebte in ihrem Kreis wie ein Verwandter, und als wir scheiden mussten, weinten die Kinder.

Meget bliver der ikke igen af Originaltekstens indre Bevægelse, naar Budskabet om Thorvaldsens Død gengives saa koldsindigt, som det her er Tilfældet:

14. 3. „Han er blevet syg!“ sagde jeg og troede det saa, men følte dog en sælsom Angest, tog strax min Hat og ilede over i hans Bolig.

II, 43. Ich glaubte, er wäre krank geworden, fühlte aber doch eine seltsame Beängstigung und eilte sogleich nach seiner Wohnung hinüber.

Besyderligt er det, at Oversættelsen udelader et helt Afsnit — 16. 1 —, der burde have haft sin Plads II, 62, umiddelbart før Skildringen af Andersens Bekendtskab med Jenny Lind. Man ved ikke ret, om der her kan være Tale om en Forglemmelse fra Afskrivers eller Oversætters Side, eller der ligger en bestemt Hensigt bag. Men Stedet er vigtigt; det indeholder selve den centrale Idé i Selvbiografien (smlgn. S. 149). Med en lille Forkortelse er det gaet over i MLE 297—98, men skal her gives i „Mit eget Eventyr uden Digtning“s Redaktion:

„Som naar man Skridt for Skridt hugger sig en Vei op ad en steil Klippe, havde jeg i Hjemmet, fra een Side hugget mig fremad og saae mig nu indrømmet og erkjendt en bestemt, sikkert Plads i mit Fædrelands Litteratur. Denne Erkjendelse og Mildhed hjemme, udrettede mere hos mig, end al skaanselsløs Kritik. Udenfra opgik saaledes en Slags vederqvægende, styrkende Solskin, inden i mig selv blev det ogsaa klar Dag, der kom en Ro, en Erkjendelse af, at Alt, selv det Bittre i Livet havde været nødvendigt for mig til min Uddannelse og Lykke“.

4.

Det gælder om Edvard Collins Revision af Selvbiografien, som det allerede gjaldt om H. C. Andersens eget Gennemsyn af Originalmanuskriptet: de interessanteste Ændringer (hvilket i de allerfleste

Tilfælde vil sige: Forkortelser) er bestemt af Hensynet til Tekstens *Indhold*, ikke til dens Form. I Hovedsagen kan disse Ændringer indordnes under de samme Kategorier, som var opstillet under Gennemgangen af Forfatterrettelserne i Manuskriptet. Collin er paa en Række Punkter gaaet videre, hvor Andersen i Forvejen var begyndt.

Saaledes er Udskillelsen fortsat af Stof, der maatte synes for *lo-kalt* præget fra en tysk Læzers Standpunkt. Derfor bliver „Balles lille Lærebog“ (2. 2) til „der kleine Katechismus“ (1, 18); man undgaar københavnske Lokalteter som Gardergaarden (3. 2), Assistenskirkegaarden (4. 1; I, 38: „Er wohnte damals bei dem neuen Kirchhofe vor der Stadt“) og Christianshavn (7. 2; „Mein Lehrer wohnte ziemlich weit entfernt“, I, 73). Det kan ikke paaregne Interesse i Udlandet, at Madam Dahlén „af Rahbek og flere danske Digtere da blev besjunget“ (4. 2), og saa gaar det ud. II, 33 medtager Collin, at Andersen faar Friplads i Hofparkettet, men han udelader den forklarende Tilføjelse: „i den aflukkede Deel hvor Kongen giver Hoffets Kavalerer, Diplomater og de første Embedsmænd Plads“ (13. 4 — 14. 1).

Collin er ligeledes gaaet i Andersens Fodspor ved at udelukke Omtalen af Personer, som efter hans Skøn enten kun tilhørte *Privatlivet*, eller som i al Fald ingen almindelig Interesse kunde paaregne. I, 29 gengives Drengens kække Svar til gamle Bogtrykker Iversen: „Det vilde virkelig være en stor Synd!“, men den altfor private Fortsættelse stryges: „endnu i Dag huskes denne min Tale til ham af hans Familie“ (3. 2). Andersen havde — uden Navns Næv-nelse — omtalt sin gamle bizarre Velgørerinde Fru Catharina Bügel, der havde været hans Støtte i de første Aar efter Hjemkomsten fra Udenlandsrejsen 1833—34. Stedet, der noget omredigeret findes MLE 208, lyder saaledes i Manuskriptet:

„... en gammel Dame, hvis originale Eiendommelighed, lettere kunde opfattes af Enhver, end det Menneskekjærlige og Gode der rørte sig i hende, fandt Glæde i at læse mine Skrifter og til Tak, søgte, med moderligt Sind at vise sin Velvillie; det vilde være utaknemlig i mit Livs Eventyr at forbigaae hende“ (11. 4).

Collins Blyantstreg staar i Marginen; efter hans Henstilling gled

den gamle Dame alligevel ud af Selvbiografien. Efter Konference med Forfatteren er der ligeledes strøget en Bemærkning om Tegneren Speckters Beundring for Eventyrene (19.4), som delvis er beholdt MLE 344, og tre Linier om Forfatterinden Therese v. Bacheracht, som han havde truffet hos Speckter, og som havde „et talende Øie og noget høist Behageligt i Samtalen“ (19.4). De kom ikke med 1855. Streg i Marginen er der ligeledes sat 22. 2 udfor en Meddelelse om, at Walther Goethe forærede vor Digter et smukt Skrivetøj, der fulgte ham paa hele Rejsen, og som i Danmark skulde minde ham „om hans kjærlige Sind og Mødet i Wien“. Umiddelbart før havde Andersen skrevet om Goethes Børnebørn: „men det er som Storheden af deres Bedstefader trykkede dem *for dybt til Jorden*“. Collin har sat en Parentes om de her kursiverede Ord; de udgik II, 128 og er heller ikke taget med i MLE.

Derimod har Afskriveren som sin Faders ægte Søn i Andersens smukke og taknemlige Skildring af sin Velgører, den gamle Jonas Collin, efter Ordene: „Damals aber verstand ich die Ruhe nicht, mit der er zuzuhören scheint, während sein Herz bei den Worten des Bedrängten blutet“ (I, 53), paa egen Haand udeladt de følgende Ord: „og naar denne er borte, Taarerne komme i hans Øine“ (5. 2). Hverken den gamle eller den unge Collin brød sig om at give Hjertets Følelser til Pris for et nyfient Publikum.

En Hovedsag har det været for Vennen at *gardere den paa samme Tid saa aabnemmede og saa saarbare Digter mod Læserens spot-tende Smil*. I sin Frygt for at udfordre den københavnske Munterhed gik Collin langt, langt videre end H. C. Andersen selv; adskilligt, som faldt for hans kritiske Blyant, genopstod da ogsaa ni Aar senere i MLE. Vi har tidligere set, hvorledes han skriftligt henstillede, at Episoden i Kongens Forgemak og Omtalen af de svenskfjendtlige københavnske Gadedrenge udelodes; en Gennemgang af Oversættelsen vil kunne forøge disse to Tilfælde med mange flere.

Først har Collin reageret overfor den næsten selvbespejlende Aabenhertighed, hvormed H. C. Andersen flere Steder fremstiller sig selv som det naive Naturbarn. Efter Gengivelsen af Baggenses Profeti ved Weyses Middagsbord (I, 36) fulgte i Manuskriptet endnu følgende

Linier (3. 4), der ikke er med i den tyske Oversættelse, men som lidt omarbejdede optoges i MLE 35:

„... jeg forstod ikke alt, men et eiendommeligt ægte Natur Barn maa jeg have været, hvert Træk hos mig Enkelte fra den Tid senere have fortalt mig, er til at smile over. Jeg troede hvert Menneskes Ord, og at Alle vare mig gode; ikke en Tanke havde jeg, uden jeg udtalte den“.

Selvkarakteristiken er meget træffende, men den fandt altsaa ikke Naade for Vennens Øjne.

I, 46 skildres Andersens Vandring i Frederiksberg Have, hvor han overvældet af Foraaret omfavner et af Træerne og kysser Barken. Manuskriptet har derefter: „jeg var i det Øieblik ganske Naturmenneske“ (4. 3); men Sætningen er udeladt i Oversættelsen.

Om den berømte ensomme Juleaften i Berlin 1845 staar der ret upersonligt og selvfølgeligt II, 113: „der Weihnachtsabend, gerade dieser Abend, an welchem ich noch immer gern etwas Festliches sehe“. Den danske Tekst har her: „Just den Aften hvor jeg endnu barnagtig hænger ved at see Noget festligt“ (20. 3).

Collin har fundet denne Bekendelse for stærk og altsaa uforenelig med Autors Værdighed: „jeg troer at naar man har medfødt Feighed og dog af egen Drift gaar tvertimod denne, saa har man gjort sit“ (13. 2). Feighed mildnes II, 26 til „angeborene Furcht“.

Dernæst var han paa Vagt overfor Andersens ofte ret harmløse Trang til at lufte sin Forfængelighed eller prale lidt. Foran S. 60—61 er Episoden fra Berlineroperaen, hvor han genkendes af en Beundrerinde, aftrykt; den blev slettet af Collin i Samraad med Forfatteren.

Andersen fortæller om „Fodreisen“s Sukces: „Bogen har fundet Eftertryk i Sverrig, noget der kun har fundet Sted med eet af Øehenschlægers betydelige Arbejder“ (7. 2). Collin strøg sidste Sætning, men den kom igen i MLE 83: „oppe i Fahlun kom i Eftertryk en dansk Udgave, noget, der kun er skeet med Oehenschlægers betydeligste Arbejder“. Stedet har naget Collin; han anfører det A & C 471 blandt „ubesindigt henkastede Yttringer, som gjorde ham ubodelig Skade“, fandt, at Andersen her „blotter sin Forfængelighed“. Det er dog en temmelig uskyldig Bemærkning. Der synes heller ikke at

ligge noget udfordrende i Meddelelsen om, at Digteren tog Philologicum og Philosophicum „med Universitetets bedste Character“ (7. 3). Men det dæmpes ned til „gut bestand“ (I, 76).

Censor gaar overhovedet strængt tilværks. II, 125: „der Professor Grahl malte mich“; Andersen havde tilføjet: „der vist nok er det smukkeste opfattede af alle mine Portrætter“ (21. 4). Det faar Lov at passere, at Kolberg i Rom gjorde hans Buste (II, 137—38), men den tilsyneladende uskyldige Oplysning: „den første der er gjort siden Jerichau gjorde sit første Forsøg“ (23. 1) har Afskriveren ikke følt sig forpligtiget til at lade gaa videre til Efterverdenen.

Fremdeles har Collin opponeret mod Andersens Tilbøjelighed til at tage sig selv altfor højtideligt. I Afsnittet om Digterens Sygdom i Neapel 1841 har han sat en kraftig Parentes om Sætningen: „Til Danmark kom Rygtet at jeg var død“ (12. 6). Han har fundet den latterlig, og Andersen har bøjet sig. Den kom heller ikke med i MLE. Navnlige har han søgt at moderere den overhaandtagende lamenterende Bitterhed lidt, der som en rød Traad gaar gennem „Mit eget Eventyr uden Digting“; noget spydigt skrev han 19. September 1846 i et Brev til Vennen: „jeg kan forsikre Dem, at der næsten paa hver anden Side tales om, hvorledes Folk rettede paa Dem“²⁹⁾.

Derfor nøjes han I, 89 med kort og godt at skrive: „Man hat ein dänisches Sprichwort: „wenn der Wagen hängt, schieben Alle nach“; das erprobte ich hier“. Andersen har fortsat saa ivrigt, at Meningen er slaet fejl for ham: „Jeg prøvede det her, overalt kun mine Feil“³⁰⁾, og det er menneskelig, jeg da ømmede mig; efter min Natur, udtalte jeg mig for, hvad man kalder Venner, og den store Stad, der er tidt saa lille, vidste det“ (8. 4). Collin har foretaget Operationen uden først at spørge Forfatteren, men han har afgjort handlet i hans Interesse og baaret sig fornuftigt ad.

Naar Oversættelsen medtager Andersens Anklage mod Vennerne, der havde været nær ved at opgive ham som Digter: „man hatte sich in meinem Talente geirrt“ (I, 104), har den med god Samvittighed kunnet spare det yderligere Hjertesuk: „hvorofte var ikke, i den sidste Tid, dette Anathema lyst over mig“ (10. 3). „Es ist doppelt peinlich, verspottet zu werden, wenn man nicht weiss, worüber gespot-

²⁹⁾ Brevveksling II, 119. ³⁰⁾ MLE 103 restaurerer Teksten saaledes: „overalt talte man kun om mine Feil“.

tet wird“ (II, 20), staar der om den Virkning, Nyheden om „En Sjæl efter Døden“ fremkaldte hos Andersen. Derefter fulgte: „At jeg ikke vidste det, ikke kunde udgrunde det, piinte mig haardt“ (12.5). Sætningen er forsynet med Parentes i Manuskriptet, har altsaa været forelagt Forfatteren. Han respekterede ogsaa Forkortelsen i MLE.

Et Ledemotiv i Selvbiografiens sidste Afsnit er den formentlige Uret, der i Danmark var øvet mod H. C. Andersen. Collin har søgt at mildne lidt paa en særlig klodset Passage i Tilslutning til Omtalen af „Vignetter til danske Digtere“, der efter Andersens Sigende vakte Opmærksomhed og blev efterlignede, men ikke anmeldt:

8. 4. . . . som ogsaa det har viist sig, at mine bedste Sager, da, ikke omtaltes, men Mangelfulde bragte mig tre fire forskjellige Irettesættelser, Kritiker var det ikke.

I, 90. . . . es zeigte sich hier, wie schon früher, dass die Kritik sich gerade mit denjenigen meiner Arbeiten nicht befasste, welche die gelungensten waren.

Umiddelbart herefter nævnes det (I, 91), at man tilraadete Andersen at skaffe sig Attester til Støtte af sin Ansøgning om Rejsestipendium; „thi det Aar just, *jeg følte ret Udtrykkene*, var der saa mange udmærkede unge Mennesker som søgte Rejsestipendium“ (9.1). Collin har strøget den kursiverede Giftighed; den dukker op i MLE 108 som „jeg følte ret Betydningen“.

„Jeg er den eneste af alle tidligere og senere danske Poeter, der i Hjemmet har leveret Attest paa at jeg var en Digter“, skriver Andersen (9.1). Collin ikke blot afdæmper Paastanden, men tager endog et lille Forbehold overfor den: „ich bin, *soviel ich weiss*, der einzige dänische Dichter, welcher in der Heimath hat Empfehlungen produciren müssen, dass er Dichter sei“ (I, 91). I sin Karakteristik af Andersen har han senere udførligt dvælet ved denne Bemærkning, der stod for ham som et Skoleeksempel paa Digterens Mistænksomhed⁸⁰⁾.

Da H. C. Andersen i sin Fortælling naar til det famøse ufrankerede Brev med Udklippet af „Kjøbenhavnsposten“, som han 1833 modtog i Paris, koger hans Harme over. Han indleder sin omstændelige Redegørelse for Affæren med at beklage sig over, at han en hel Maaned intet Brev havde faaet; kunde Vennerne intet Glædeligt melde

⁸⁰⁾ A & C 464.

ham fra Hjemmet? Derefter kommer saa følgende ligesaa uforsigtige som umotiverede Bitterhed: „var jeg endnu misundt for min Reise-Understøttelse?“ (9.2). Den paalidelige Ven har skyndt sig at springe den over, da han afskrev Bogen.

Eksemplernes Tal kunde forøges; de her meddelte taler dog deres tydelige Sprog.

Edvard Collin har ikke blot taget sine Forsigtighedsregler, hvor Andersen efter hans Mening blot stillede sin egen Person. Ogsaa gennem et Par Forkortelser i *Omtalen af Venner og Bekendte* sporer man, at han har tænkt sig om, før han skrev. II, 43 læser vi: „Thorwaldsen selbst, im Schlafrock und in Pantoffeln, öffnete die Thür“. Respekt for Decorum forbød at afskrive Stedet fuldstændigt, men det er bevaret MLE 267 og lyder: „Thorwaldsen selv i Sloprok, Tøfler og *Underbuxer* aabnede Døren“. Selve Situationen — den store Billedhugger i sit sædvanlige Morgenkostume — findes iøvrigt kosteligt udmalet i Collins Brev til Andersen af 7. Februar 1843⁸¹⁾.

Ogsaa en Bemærkning af Thorwaldsen om Bettina v. Arnims Tegninger har Collin følt sig foranlediget til at stryge; den er tilmed daarligt refereret. Stedet er i Manuskriptet markeret med den sædvanlige Censorstreg, som Andersen ogsaa har respekteret i MLE. Til II, 81: „Ich weiss, dass Thorwaldsen, dem sie einst alle ihre Zeichnungen zeigte, durch die Ideen in denselben im höchsten Grade überrascht war“ svarer i Manuskriptet: „Jeg veed at Thorwaldsen, hvem hun viiste engang alle sine Tegninger, var i høieste Grad overrasket: „jeg troede ikke“, sagde han, „hun havde fundet paa saadant, men da jeg saae den Mængde, den samme Aand i Alle, — hvor skulde hun faae en saadan en Samling fra, af Een Eeneste! hun har selv gjort dem, men det er mærkværdigt i Ideen!“ (17. 4).

Endelig har han, som nedenstaaende Citater viser, behændigt forkortet den udførlige Skildring af, hvorledes H. C. Andersen gik Glip af en Middagsindbydelse hos Digteren Tieck:

20. 3. . . . traf jeg Billedhuggeren Tieck. „Min Broder ventede forleden paa Dem to Timer med Middagsmaden!“ sagde han, „vi var en gan-

II, 112. . . . traf ich den Bildhauer Tieck, welcher mir sagte, dass sein Bruder mich neulich zwei Stunden lang zum Mittagessen erwartet

⁸¹⁾ Brevveksling I, 331.

ske lille Kreds, og det var første Gang han i lang Tid havde indbudt Nogen! — Jeg vidste aldeles intet om Indbydelse, havde endogsaa opgivet at see Digteren; jeg gik til ham, blev strax modtaget og han fortalte at han efter at jeg havde aflagt mit Kort, strax havde skrevet mig til, indbudt mig til en lille Dinée, for at vi dog lidt kunde være sammen, Brevet var sendt til Hotellet hvor jeg boede sagde han. Det var imidlertid ikke Tilfælde, Tjeneren havde bragt det til [et] andet Hotel.

habe; ich ging zu ihm und erfuhr, dass mir eine Einladung gesandt, aber nach einem falschen Gasthof gebracht worden war [*Stedet drøftet med Andersen*].

Med Hensyn til *politiske Betæneligheder* har Collins Bemærkninger om de københavnske Gadedreng og Svenskerne tidligere været anført (se S. 111). Naar han foreslog Andersen at stryge en længere Kommentar til Sangen „Jeg er en Skandinav —“ (omtalt I, 118), har det næppe været, fordi han mente, at den kunde vække Anstød, men fordi han har følt den som en unødvendig Gentagelse af tidligere fremsatte Betragtninger. Den kasserede Passus, der genoptoges i MLE 204—05, lyder: „Den fremsprang i Følelsen af det Beslægtede hos de tre Folk, den Kjærlighed jeg følte, og ønskede de i Aand og Hjerte maatte føle for hinanden, ikke uvenligt og misforstaaende staae skilte ved de stride Strømme“ (11. 4).

I Løbet af Eftersommeren 1846 tilspidsedes Modsætningerne mellem Danmark og det slesvig-holstenske Parti i Hertugdømmerne yderligere; det var derfor en Selvfølge, at Afsnittene om de to Besøg hos det augustenburgske Hertugpar, der allerede under Nedskrivningen havde forvoldt Forfatteren Kvaler, krævede mange delikate Overvejelser, inden de kunde gives i Trykken. I Collins Gengivelse er Augustenburgbesøget 1844 saa kort og knapt refereret, som det paa nogen Maade kunde lade sig gøre, naar man ikke vilde støde an mod Høflighedens elementære Krav.

18. 4. Jeg fandt den hjerteligste Modtagelse, det behageligste Hjem, det elskeligste Familie-Liv i den Hertugelige Kreds; hele 14 Dage blev jeg der, begyndte paa en ny Roman,

II, 92. Ich fand die herzlichste Aufnahme, das liebenswürdigste Familienleben in dem herzoglichen Kreise; ich verweilte dort 14 Tage und wohnte dem Geburtstage der Herzogin und

som jeg haaber snart at fuldende, arbejdede paa den under Afvexling af Kjøretoure og Vandringer i den rige Natur; hyggelige Aftener, hvor Kunstneren Kellermann spillede sine bløde vuggende Phantasier; Hertuginens Fødselsdag feiredes; „Liedertaffel“ bragte under Fakkeltog deres Sang; paa Slottet var Bal og Festlighed; de augustenburgske Veddeløb, der ere henlagt til denne Fest, varede tre Dage, By og Slot var opfyldt med Mennesker. Ved Taffelet overraskedes jeg ved Hertugen naadigst udbragte min: den danske Digters Skaal, lige saa smukt, som hjerteligt, og Viva lød gennem Salen⁹⁹). I et lykkeligt Familieliv er man, som i en smuk Sommeraften, man opfyldes af dens Fred og Alt rundt om faaer en egen Glands, man siger af fuldt Hjerte: her er godt at være! og det følte jeg paa Augustenburg.

den bei dieser Gelegenheit stattfindenden Festlichkeiten mit bei, worunter Wettrennen, welche drei Tage währten; Stadt und Schloss waren mit Menschen angefüllt. — In einem glücklichen Familienleben ist es Einem wie an einem schönen Sommerabend; man wird von Frieden erfüllt, und Alles rings umher erhält einen eigenen Glanz; man sagt aus vollem Herzen; hier ist gut sein! und das fühlte ich auf Augustenburg. — [Stedet drøftet med Andersen].

I Forbigaaende skal nævnes, at den altfor aabenlyse Bærethed, Digteren i Omtalen af *kongelige Personer* lægger for Dagen, af og til er faldet Borgeren Edvard Collin for Brystet. Han gaar med til (II, 91), at Andersen daglig havde haft den Lykke (Ms. har endogsaa: *nydt* den Lykke) paa Før at være sammen med Hertuginen af Augustenburg og hendes Døtre. Men naar det saa hedder videre i Originalen (18. 3), „og paa det naadigste faaet en gjentagen Indbydelse om at lægge Veien hjem over Slottet Augustenburg og blive der nogle Dage,“ har han anset det for fuldt tilstrækkeligt at skrive: „und wiederholte Einladungen erhalten, den Rückweg über Augustenburg zu nehmen“. I Beretningen om Andersens Besøg ved det sachsiske Hof er med Autors Billigelse en lidt for privat Detalje fjernet, som heller ikke har fundet Optagelse i MLE: „i høi Grad fraperede mig den Lighed Prinds Johans Gemalinde har med sin Tvillingsøster Dronningen af Preusen. Denne er saa stor at jeg i første Øieblik

⁹⁹) Dette Punktum har Collin i Ms. forsynet med en Parentes. Omarbejdet findes det MLE 329.

troede at see hiin for mig, jeg udtalte det og Prindsessen sagde at det var gaaet mange som mig, især i tidligere Tid, da de begge vare endnu i Bayern og gik eens klædte" (22. 1). Faa Linier længere nede paa samme Side, hvor Afreisen fra Dresden fortælles, fandtes der oprindeligt et Par Linier om Prins Emil af Augustenborgs Døtre: „endnu engang fløi Øie og Tanke hen over Elben til det hvide Huus med Viinløvet hvor de holsteenske Prindsesser boe, hvor een deilig Aften var henrundet hos disse fortræffelige Damer" (22. 1). De savnes i Oversættelsen; Stedet er ikke markeret i Manuskriptet, men er alligevel udeladt i MLE.

Andersens sidste store Hof-Oplevelse er Aftenheen hos Enkehertuginde Sophie i Wien. Her er Collin ved at blive træt. Først bestemmer han ved sin Parentes følgende værdifulde Oplysning til Udslettelse: „En smagfuld Ring jeg før min Afreise erholdt vil med Erindringen om denne Aften blive mig kjær og interessant". Han opgiver at detaljere Andersens Repertoire ved Eventyroplæsningen i denne fornemme Kreds: „Ich las einige von meinen Märchen vor" (II, 130; „Efter Theebordet læste jeg et Par af mine Eventyr, Toppen og Boldten, den grimme Ælling, de røde Skoe", 22. 2); umiddelbart efter finder vi hans Blyantsstreg i Marginen ud for dette rørte Hjertesuk: „den høieste Velvillie og Naade mødte jeg her. Fra Keiserens Slot til Bondens Stue kan jeg sige man har været hjertelig og god mod mig!" (22. 2 — 22. 3). Ringen og Hjertesukket blev genindsat paa deres Plads MLE 368, dog uden „den høieste Velvillie og Naade".

Tilbage staar at omtale de Forsigtighedshensyn, som Afskriveren fandt det rigtigt at tage i Betragtning af *den litteraturpolitiske Situation* i Forfatterens Fædreland.

Et Udfald mod den unge Poet og Skønaand F. L. Høedt, der havde angrebet H. C. Andersen, mildnes af Collin, idet han udelader de kursiverede Ord: „men nu i sin første Oprædelse kastede, jeg vil ikke sige Skarn men sine satiriske Digte paa — Vennen" (13. 2; smlgn. II, 28).

Overfor Molbech, mod hvem Andersen havde sat en hensynsløs Offensiv ind, søgte hans betænksomme Ven at holde lidt igen. Det hedder om Molbech som æstetisk Medarbejder ved „Maanedsskrift

for Litteratur“: „derjenige aber, welcher durch seinen besonderen Eifer zum Schreiben und Sprechen sich immer bereit dazu finden liess, war der Historiker, Etatsrath Molbech“ (I, 88). Andersen havde imidlertid været onskabsfuld nok til at tilføje: „ved sin mærkelige Iver for at skrive og tale *om al Ting*“ (8. 3). I Anledning af Molbechs Udnævnelse til Teaterdirektør insinuerede Andersen, at „han havde, over i 12 Aar ikke været i Theatret“ (8. 4). Collin strøg denne Beskyldning; MLE 102: „havde, som det almindelig hed, i mange Aar ikke været i Theatret“. Alligevel — der blev Ubehageligheder nok tilbage i Selvbiografien, og de har aabenbart indpræntet sig dybt i den uforsonlige gamle Herres Erindring. Han revancherede sig i et Brev af 4. Oktober 1852 til deres fælles Ven Atterbom, næsten patologisk ved Tonens Hadefuldhed, hvor han pure nægtede at videre-sende et til Andersen bestemt Dedikationseksemplar af Atterboms Bog om Rudbeck, og i en ondsindet Karakteristik af vor Digter ogsaa kom ind paa „hans superlativ og latterlig forfængelige „Selvbiographie“, hvorved han saa at sige har vadsket Øhlenschlæger reen for denne store Digters smaalige Forfængelighed“⁸⁸⁾.

Langt vigtigere, ogsaa set fra Collins Synspunkt, maatte det dog være, at MmL indeholdt saa faa angribelige Punkter som muligt, hvor Talen var om H. C. Andersens Forhold til det heibergske Hus. Derfor greb han ind, da han under sit Afskriverarbejde naaede til „Maurerpigen“s Forhistorie, hvorfra jo hele Konflikten havde sit Udspring. Collin beholdt II, 17 Begyndelsen af denne Redegørelse: „Heiberg syntes ikke om mit nye Stykke, og i det hele ikke om min dramatiske Færd, hans Kone, hvem jeg troede Hovedrollen var, som skrevet for“ — men derefter staar der i Manuskriptet med Blyant med hans Haand: „afslog at spille den“, og — ligeledes med Blyant — hele det følgende aabenhjertige, men meget uforsigtige Afsnit er streget over:

„... nægtede at spille den; og da vidste jeg, at i hvor godt den endogsaa blev givet, spille Fru Heiberg ikke, kom der ingen Folk i Theatret; jeg sagde hende det, jeg udtalte mig for hende; sagde hende hvor gavnlig for min hele aandelige Udvikling jeg troede denne større Reise vilde være, men at jeg ikke kunde foretage den dersom mit

⁸⁸⁾ Josef Ekedahl: Molbech den Äldre och Sverige, Lund 1906, 107—08. Jvnfr. Palle Raunkjær i „Politiken“s Kronik ^{80/7} 1925.

Stykke faldt eller gav en ringe Indtægt; jeg vilde betragte det som en god Gjerning mod mig om hun overtog dette Partie, der ikke behagede hende, lovede, at jeg aldrig skulde glemme denne Godhed, at jeg vilde erkjende at hun derved havde givet mig Midler i Hænde til min aandelige Udvikling og at jeg hele mit Liv vilde være hende taknemlig. Hun afslog det" (12. 4).

Operationen synes at være foretaget i to Tempi. Først er den ganske uværdige Sætning „og at jeg hele mit Liv vilde være hende taknemlig" sat i Blyantsparentes. Men Collin har med Rette ikke været tilfreds hermed, og efter nærmere Forhandling mellem Afskriver og Forfatter er hele Stykket klogeligt blevet ofret. I 1855, da Andersen havde sluttet Fred med det mægtige Hus, og da hans Position var mere befæstet, kunde han uden Lidenskab og uden at blotte sig vende tilbage til den pinlige Affære: „Fru Heiberg, hvem jeg troede at have skrevet Rollen for, afslog at spille den; og jeg vidste, at Publicum ikke brød sig om at komme i Theatret, naar hun ikke optraadte, Honoraret vilde altsaa blive ringe, og jeg ikke kunde udvide min Reise. Jeg udtalte det, tænkte ikke paa høiere Kunsthensyn, hun kunde have — hun afslog det, og ikke mildt" (MLE 226—27).

Da H. C. Andersen omtalte sine første Bidrag til „Den flyvende Post“, nævnede han, at hans Digte kom i Bladet „uden Navn, kun Mærket h -- stod der under, det skulde sige H. C. A., men Folk troede, at det var Navnet Heiberg og det var vistnok til Gavn for Digtene, de gjorde stor Lykke" (7. 2). Stedet er udeladt i MmL, næppe med Andersens gode Vilje, thi det staar nu at læse i MLE 80.

I en noget bitter Omtale af „Hverdagshistorierne“, der i Kraft af Heibergs Anbefaling (og deres eget Værd) havde sat Andersens Romaner i Skygge i Publikums Bevaagenhed, kaldes den store Kritiker „Litteraturens lysende Stjerne, Ufeilbarlighedens Dommer" (11. 1); Collin strøg det sidste Udtryk (I, 109).

Om „En Sjæl efter Døden“ indeholdt Manuskriptet et lille Af-snit, der er forsynet med Censors kendte Blyantsparentes; det fik altsaa ikke Lov til at passere, og det kom heller ikke med i MLE, meddeles saaledes her for første Gang. Det følger umiddelbart efter Omtalen af „Mulatten"s og „Maurerpigen"s Opførelse i Helvede (II, 21):

„Efter hvad jeg imidlertid senere hørte af Een af dem, hvem Heiberg henved et Aar tidligere læste sin satiriske Digting for, var jeg den Gang aldeles ikke deri, nu han var blevet vred paa mig, var jeg blevet lyst ned i hans Helved“ (12. 6).

Tilsidst skal der fra den tyske Oversættelse sammenstilles en lille Liste over *Rettelser og Tilføjelser*, der ingen Hjemmel har i Andersens Manuskript, men som viser hans gode Vens Omtanke og næsten pedantiske Omhu med det Arbejde, han havde paataget sig at besørge:

2. 3. ... at det var mit højeste Ønske at blive der [ɔ: *paa Landet*].

4. 4. Justitsraad Thiele.

6. 1. Øresund, der her [*ved Helsingør*] er een Miil bred.

8. 3. Justitsraad Molbeck.

12. 1 (Forfattere med Digtergæge). Oehlenschläger, tidligere Ingemann, Heiberg etc.

12. 2 (Udpibning i Det kgl. Teater). Ti Minutter er den reglementerede Tid.

12. 4 („Maurerpigen“). ... ved Indtægten for dette Stykke i Forening med hvad mit Drama havde indbragt mig.

13. 3. Veltalenheden der før halv ubevidst havde øvet sig paa Philosophens viis med at tage Smaastene i Munden. [*Fejlen er markeret med Collins Blyant, men gaar igen MLE 256.*]

14. 1. Baade ... fyldte Havbrededen.

16. 3. ... ulykkelige Børn der af deres Forældre bleve ... tvungne til at stjæle.

I, 21. ... dass es mein höchster Wunsch war, dort zu bleiben und Landmann zu werden.

I, 48. Professor Thiele.

I, 64. Oeresund, welcher hier nicht einmal eine Meile breit ist.

I, 88. Etatsrath Molbeck.

I, 121. Oehlenschläger, Ingemann, Heiberg, C. Winther und andere.

II, 9. Fünf Minuten ist die ordnungsmässige Zeit.

II, 17. ... durch die Einnahme von diesem Stück verbunden mit dem Ertrage für den Mulatten.

II, 30. Die Beredsamkeit, die sich früher auf demosthenische Weise geübt hatte, indem sie kleine Steine in den Mund nahm.

II, 36. Boote ... füllten die Rhede.

II, 69. ... unglücklichen Kindern zu helfen, die von ihren Eltern ... zum Betteln oder Stehlen gezwungen werden.

19. 3. Bille.

II, 103. ... dem Minister-Residenten Bille.

21. 3. Weimar. [*Overstreget i Ms. med Blyant af Collin.*]

II, 122. Jena.

22. 2. Grev Løvenørn.

II, 129. Baron von Löwenstern. [*Stedet drøftet med Andersen.*]

Naar „Das Märchen meines Lebens ohne Dichtung“ her er behandlet saa udførligt, skønt det kun er en Oversættelse, kan det vel forsvares med, at dette betydningsfulde Arbejde af H. C. Andersen foreløbigt kun er tilgængeligt for Læseverdenen i et fremmed Sprog, og dernæst med, at Originalens Tekst har gennemgaaet en saa grundig Bearbejdelse, at man, for at bedømme Værket rigtigt, først maa klare sig den Rolle, Edvard Collin — Mellemanden mellem Forfatter og Oversætter — har spillet, og de Friheder, han har tiltaget sig under Afskrivningen. Til Vurdering af denne Indsats er flere forskellige Synspunkter mulige. Man kan tage Forargelse over Collins Mangel paa Pietetsfølelse, hvor det gælder en Digers ejendommelige og personlige Skrivemaade. Eller man kan anerkende det uselviske og redelige Vennesind, der lægger sig for Dagen i det slidsomme Arbejde, det har kostet, at gøre et Manuskript færdigt til Trykken, der i høj Grad trængte til at gaas efter med Filen, og beundre den Omtanke, der har dikteret adskillige af de foretagne Ændringer, hvoraf mange ganske vist nu vil forekomme Eftertiden overflødige, men som i Virkeligheden ved Selvbiografiens Fremkomst har været velbegrundede.

Ikke mindst ved det indirekte Lys, som det Collinske Redaktionsarbejde kaster over H. C. Andersens egen Situation ved Midten af 1840'erne, vil „den tyske Selvbiografi“ beholde sin selvstændige Interesse, selv om man engang, hvad der turde være en rimelig Tanke, skulde foranstalte en tro dansk Udgave af „Mit eget Eventyr uden Digting“, Skitsen til og Forlæg for selve „Mit Livs Eventyr“.

V

„MIT EGET EVENTYR UDEN DIGTNING“

„*Mit eget Eventyr uden Digtning*“ stammer fra de maaske rigeste Aar i H. C. Andersens Forfatterliv. Trods den noget ufærdige Skikkelse, hvori dette vigtige Skrift foreligger fra Digterens Haand, fornægter det ikke Slægtskabet med de mere gennearbejdede „Nye Eventyr“. Den lystige, altfor aabenmundede og kunstløse Pludren, der var saa karakteristisk for „Levnedsbogen“, er afløst af en mere tugtet og stram Skrivemaade, og der lægges ganske anderledes Vægt paa Kompositionen. Dette gælder navnlig det omhyggeligt udførte Kapitel om Barndommen, der nu efterhaanden har faaet saa fast en Form, at der ved den næste og endelige Revision — i MLE — kun blev forholdsvis lidt at rette. Bogen er meget mere forsigtigt og forbeholdent fortalt end sin Forgænger, men den er til Gengæld skrevet af en mere udviklet Prosaist.

1.

I *Stilen* genfinder vi samme Stræben efter Enkelhed og Klarhed i Foredraget, som udmærker de nye Eventyr fra og med „Den grimme Ælling“. Unoderne fra de første tre Romaner, især „Kun en Spillemand“, hvor engelske og franske Modeforfatteres Eksempel undertiden forledte Andersen til at plette sin naturlige Prosa med præcise Vendinger, søgte Billeder og Similiaandricheder, er gennemgaaende heldigt overvundet. Enkelte Tilbagefald kan vel spores i Manuskriptet, men de er ofte blevet standset af Edvard Collins kritiske Skarpblik. 20. 4 havde Forfatteren saaledes forsøgt at indsmugle en lille spirituel Bemærkning, hvis Pointe var hentet fra Fakkeltelysningen af Antikerne i Vatikanmuseet. Han fortæller, at Olfers, Direktøren for

de berlinske Kunstsamlinger, foretog en hastig Museumsvandring med ham; „vi dvælede kun ved de betydeligste Gjenstande, der her ikke ere faae, Olfers belyste dem aandeligt med Ordet, og det giver et endnu interessantere Liv, end den bedste Fakkeltelysning“. Collin, der har sat sin Parentes om den sidste Sætning, erstattede den med det usigeligt flove: „ich bin ihm dafür unendlichen Dank schuldig“ (II, 116)¹). Bevaret er dog en saa kunstig Sammenligning som denne: „den Forfængelig[hed]s Beskyldning, som man, da ingen anden Feil i mit privat [Liv] kunde udpiles (!), blev baaret om og endnu som en gammel Mynt, stundom kastes paa mit Skuebord“ (8. 2; smlgn. I, 84—85).

Der er tidligere (S. 29) talt om *Ujævnheden i Opbygningen af Bogen*, og det kan heller ikke nægtes, at dens forskellige Afsnit er af ulige Værd. Medens saaledes Skildringen af den første Forfatter-tid (især Aarene 1830—33) og af den afgørende Italiensrejse 1833—34 er ret utilfredsstillende, hører de første Kapitler og den bredt fortalte sidste store Rejse 1845—46 til dens bedste Partier.

Sin Styrke har Bogen i Andersens Evne til at gøre en Situation levende og fortælle en Anekdote. Begge Dele lykkes rigtignok langt bedre i MLE, men allerede her i Selvbiografiens første, knappere Form er der Grund til at fremhæve Episoder som Faderens Farvel og Drengens Afsked med Odense, stemningsmættede Billeder som Thorvaldsen paa Dødslejet, elskværdigt satiriske som Opgøret med Heiberg, lunefuldt selvironiske som Besøget hos Jacob Grimm. Her-til kan føjes saa virkningsfulde Landskaber som Maaneskinnet over Neapels Golf og Trækbaadssejladsen paa Languedoc-Kanalen.

Mindre betyder Andersens Forsøg paa at tegne nogle *Portrætter* i større Format: gamle Collin, Heiberg og Molbech, Oehlenschläger og Thorvaldsen, Jenny Lind og Rachel. Den dybtgaaende Menneskekundskab, paa engang forstaaende og satirisk, som de samtidige Eventyr røber, mærker man ikke meget til. Opgaven har været hæmmet af mange forskellige Hensyn, og Andersen var altid stærkere i impressionistisk at karakterisere en Person ved et enkelt glimrende opfattet Træk end i at give et Helhedsbillede, endsige da en Vurdering. Ogsaa i denne Henseende viser iøvrigt MLE stor Fremgang. Især glipper Evnen til at særtegne det Mylder af Personligheder, som

¹) Hele Afsnittet om Olfers udgik i MLE.

dukker op i andet eller tredje Plan af Bogen. Da det gennemgaaende drejede sig om Nulevende, har Autor følt sig yderligere bundet, og Resultatet er da ogsaa blevet, at han Gang paa Gang maa tage sin Tilflugt til intetsigende Klichéer, og denne triste Udvej benyttes desto hyppigere, jo nærmere Fortællingen føres ned til det Tidspunkt, paa hvilket Bogen blev til. Kun Mennesker, som han virkelig har kendt grundigt, er han istand til at sige noget træffende om — uden at han iøvrigt derfor paa dette Tidspunkt altid har fundet det opportunt at *gøre* det.

Det er en Selvfølge, at de mange kongelige Personer, som den nybakte Verdensberømted træffer paa sine Rejser, alle præsenterer sig for Læseren i ren Glansbilledstil. Alle tilhobe er de højst naadige og elskelige, hvad enten det er vor egen Christian VIII eller Konger og Fyrster i Berlin, Dresden, Wien, Oldenburg og Weimar. De ser med „milde venlige Øine“ paa den celebre Gæst, udtaler sig med „Mildhed og Naade“, men tillige „klogt og aandfuldt“; fælles for dem alle er, at „der synes at herske det meest lykkelige Familieliv“. Andersen konstaterer til sin Glæde: „Det ædle Menneskelige aabenbarer sig der, hvor man ellers kun seer Kongekrone og Purpurkaabe“³⁾.

Ligesaa stereotypt karakteriseres de Stjerner af højst forskellig Lysstyrke paa Kunstens eller Videnskabens Himmel, som Digteren flygtigt observerer paa sin Vej. Rent bortset fra det misbrugte *berømt* varieres der mellem tre lige intetsigende Tillægsord: *genial* (Bournonville, Schumann, Bettina, Mendelssohn, Bendemann, Speckter, Retzsch, Fru Jerichau o. fl.), *herlig* (Mendelssohn, Grillparzer) og *aandfuld* (Grevinde Hahn-Hahn, Froriep, Bettina, Fru v. Weissenthurn). Prædikateret *elskværdig* uddeles hyppigt (Fru Serre, Alfred de Vigny, Olfers, Grillparzer); der tales om „*kjære, hjertelige Mennesker*“ (Prof. Weis og Familie); *dygtig* anvendes om Gade, Olfers o. fl.; om Dumas, Vigny og Tieck hedder det: „Jeg følte, han var mig venlig og god“. Er Talen om ældre Damer, fremhæves det som en staaende Ros, at vedkommende er ham „ganske moderlig god“ (Madame Reybaud, „Baronesse“ v. Decken, Fru v. Weissenthurn). Træffer Andersen store Billedhuggere som David d'Angers (II, 52) og Rauch (II, 108), finder han straks, at de ligner Thorvaldsen — David d'Angers saagar baade Thorvaldsen og Bissen!

³⁾ Smlgn. II, 74, 85, 90, 106—107, 117—19, 125—26, 130.

Hovedformaalet med Bogen er jo nu imidlertid ikke at skildre Digterens Omgivelser, men at give et omhyggeligt og levende udført Selvportræt. Trangen til Selvbeskuelse var et Grundtræk i hans aandelige Habitus. Dette Portræt er naturligvis ikke gjort af en uvildig Iagttager. Hele Selvbiografien maa opfattes som et stort anlagt Defensionsindlæg, hvori der dog bliver Plads til baade Selvironi og Selvbekendelse. Derfor er den fra første til sidste Blad baaret af en tydeligt udtalt Tendens, en ledende Idé.

2.

Ideen i „Mit eget Eventyr uden Digtning“ — ja, i Grunden var den paa ingen Maade ny; den kan, som tidligere paavist i mit Bidrag til Vilh. Andersen-Festskriftet, forfølges helt tilbage til H. C. Andersens allerførste Forsøg paa at skildre sit Livs Historie. Men den var aldrig før forkyndt af Digteren paa en saa udførlig og indtrængende Maade, hvor gamle Tankerækker støttedes med nye Argumenter. For at forstaa den Rolle, den kom til at spille i den nye Bog, vil det lønne sig at kaste et Blik paa Andersens Stilling i Vinteren 1845—46.

Hvad han havde anet ved sin Rejse gennem Rhinprovinserne efter Pariseropholdet 1843, og hvad han under det lille Sommerbesøg i Tyskland 1844 havde faaet en Forsmag paa, blev nu tilmaalt ham i fulde Skaaler: han oplevede den pludselige og overvældende Følelse af at være en europæisk Berømthed. I 1843 havde han skrevet til Jonas Collin: „Madam *Homberg*, Davids Søster, fortalte mig hvorledes Folk i Kjøbenhavn da hun sidst var der og havde sagt at jeg i Tydskland var den berømteste og meest yndede danske Digter, mine gode Landsmænd havde bedet hende for Guds Skyld ikke lade mig høre sligt, da jeg ikke kunde taale det! — Jo det kan jeg nok taale, thi [jeg] har Gud være Lovet Forstand nok til at vide hvorledes jeg skal dividere min Størelse“ (20. Maj, utrykt). Har han tvivlet lidt i 1843, kan han 1844 ikke skjule sin glade Overraskelse: „Jeg er jo virkelig et berømt Menneske!“ (Brev til E. Collin 6. Juli^a). Men i 1845—46 følte han sig ganske som Jeppe i Baronens Seng; han havde nu med Sikkerhed konstateret, at han var den i Udlandet mest læste danske Digter; „Enhver kjender mig i Tydskland, mine Romaner og Eventyr ere læste og atter læste! jeg er

^a) Brevveksling II, 6.

Danmarks bekendteste Digter! derfor er denne min Reise et sandt Triumpftog“ (Til E. Collin 6. Marts 1846)⁴⁾.

Glæden over Sejren bryder i al Fald momentvis den Tristhed og det Mismod, som Andersen med sit tunge Sind havde saa svært ved at bekæmpe. 22. Februar 1846 skriver han fra Dresden til Gehejmetatsraad Adler: „Det gaaer mig godt; jeg er næsten altfor lykkelig, mit Liv synes mig meer og meer at blive et solbelyst Eventyr; Gud er mig næsten al for god, jeg begriber det ikke selv“⁵⁾. Fra Rom hedder det 23. April i et Brev til Henriette Hanck: „Som et solbelyst Eventyr var mit Ophold i Weimar; jeg følte mig saa lykkelig, jeg elskede hele Verden, jeg kunde trykke Gud til mit Hjerte, jeg var ydmyg i Taknemmelighed til ham“⁶⁾. Sollyset fra de sidste Maaneder faldt nu for ham over hele hans Udvikling; en for Andersen sjældent uforbeholden Optimisme kommer til Orde i et Brev til Jonas Collin, skrevet paa Fødselsdagen 2. April i Rom: „Hvilket Liv fuldt af Lykke og Solskin ligger ikke bag ved mig, og det vil nok saa blive ved, min Tro paa Gud er fast“ (utrykt). Det er allerede nævnt S. 16—17, at som han i Brevet til Adler strejfer Sammenligningen mellem sit Liv og et solbelyst Eventyr, saaledes udfører han den saa nøje i sin store Skrivelse af 12. Marts 1846 til Kong Christian VIII, at Selvbiografiens Grundtema allerede her spilles fuldt igennem. Han er opfyldt af taknemlige Følelser overfor Gud, sit Land og sin Konge, som han i sin Bog haaber at kunne finde Udtryk for. „Ja jeg er et Lykkens Barn, men jeg skjønner paa det! *Vor Herre* har vist lagt Mærke der til, ellers var han mig ikke saa god“ (Til Adler 11. Juli)⁷⁾.

„En saadan Lykke, en saadan Erkjendelse gjør blød om Hjertet, ydmyger for Gud“, staar der i Brevet til Kongen. Og saa tilføjes der: „O, naar jeg tænker paa min fattige Barndom, Savn og Mangel; de tunge mørke Timer, da synes jeg ofte at dette hele er en Drøm“⁸⁾. For det kan jo dog ikke undgaas, at Bevidstheden om den overraskende Sukces uvilkaarligt fremkalder Erindringen om, hvad det har kostet ham at opnaa den. Følelsen af at være almindeligt „erkendt“ ude i den fremmede Verden, især i Tyskland, vakte samtidig bitre Minder om manglende Anerkendelse og ubillig Kritik i Forfatterens Fædreland. Patetisk stilles Modsætningen saaledes op: „Hvor

⁴⁾ Brevveksling II, 78. ⁵⁾ B & B II, 132. ⁶⁾ sst. II, 144. ⁷⁾ sst. II, 155. ⁸⁾ sst. II, 138.

kjærligt og skattet er jeg ikke overalt i Tydskland!; den forkastede Hjørnesteen synes at faae en god Plads i den europæiske Litteraturs store Bygning" (Til E. Collin 11. September⁹⁾). Imod den bornerte hjemlige Vurdering sættes Europas Dom: „Jeg veed nok man i Kjøbenhavn har en Skok Poeter, der stilles over mig, men Tydskland, England og om De vil, Holland, er dog ligesaa meget som Kjøbenhavn, og her sætter man mig over Skokken" (Til Jonas Collin 17. Marts, utrykt). Uadskillelig fra Glæden over Tyskland, hvor han først er blevet fuldt og helt anerkendt som Digter, er Harmen mod det utaknemlige Fædreland, der ikke fortjente at kunne regne Andersen som sin Søn: „Overalt veed man hvorlidt man forstaaer mig i Danmark, hvorledes man der skatter mig. Aviserne sige ogsaa at jeg tilhører Tydskland!"¹⁰⁾.

Som man ser, dels Tanker, der kommer igen i Selvbiografien, dels Ideer og Synspunkter, der er opstaaet under selve Arbejdet med denne og gentaget i Breve til Vennerne.

H. C. Andersen havde altsaa en tydelig Forestilling om, at Øjeblikket var ham gunstigt. Overfor Jonas Collin lagde han ikke Skjul paa, at hans Venner i Weimar og Jena, især Improvisatoren, Professor Bernhard Wolff, havde raadet ham til at udnytte den Situation, Sukces'en havde skabt: „I Berlin var i [de] faae Dage, da jeg var der alle de fra Hamborg tilsendte Exemplarer af mine Eventyr udsolgte, i Jena, fortalte man mig, var i faae Dage 14 Exemplarer solgt og Jena er en lille By, som De veed. — Det tyder paa at jeg endelig ogsaa ude skal kunde fortjene noget, men endnu er Intet arangert; min Reise bringer mig maaskee god Nytte" (30. Januar, utrykt). Da han med Rette opfattede sit Liv som den bedste Kommentar til sine Skrifter, var han ganske klar over, at en Selvbiografi betydeligt vilde forøge Værdien af en tysk Gesamtausgabe. Som han, den inderst inde verdenskløge og forsigtige Diplomat, elskede at give den klædelige Rolle som det naive Naturbarn, for hvilken han jo ogsaa havde store medfødte Gaver, saaledes var det hans Ønske, at hans megen Omtanke redigerede vita skulde opfattes som en aabenhjertig Konfession. Til Arvestorhertugen hedder det 14. September 1846 om Biografien: „da liege ich vor Ihnen wie ein aufgeschlagenes Buch!"¹¹⁾ Og han gentager det 15. Januar 1847 ved Oversendelsen af første

⁹⁾ Brevveksling II, 116. ¹⁰⁾ sst. II, 82. ¹¹⁾ Jonas 47.

Bind: „mein ganzes Leben, mein Aeusseres und Inneres liegt offen vor Ihnen“¹³⁾ samt 18. Marts s. A.: „Sie kennen mir aus- und inwendig, Sie wissen, dass der grösste Fürst über Alle, der liebe Herrgott, mein Freund ist und mir immer so gut, so gut gewesen ist“¹³⁾. Ganske tilsvarende Vendinger forekommer i Breve til Fru v. Eisen-decher (15. Februar 1847) og Charles Boner (4. Marts)¹⁴⁾.

Gennem alle Andersens tidligere Selvbiografier, helt tilbage til Bekendelsesbrevene fra hans Skoletid, gik som den røde Traad Tanken om Forsynets forunderlige Førelse, der sejrrigt havde ledet ham gennem al Modgang. I Jenssens Indledning og i P. L. Møllers Essay havde den faaet sin foreløbige Udformning. Men hvor han tidligere havde maattet nøjes med en Optakt, gennemspiller han nu sit Ledemotiv for fuldt Orkester. Hans Levned skal ikke være en blot annalistisk Fremstilling af, hvad der gennem Aarene hændte ham. Der sigtes mod et højere Maal: Selvbiografien skal forklare Meningen med hans Liv, konstatere den faste, guddommelige Plan for hans Udvikling. Selvfølgelig kniber det med i Praksis at gennemføre dette Synspunkt. I Bogens første Bind, der rækker fra hans Fødsel til 1838, da en Statsunderstøttelse sikrer hans Tilværelse, gaar det endda an at tegne en stadigt stigende Linie. Men i anden Del er den røde Traad adskilligt spinklere spundet og ofte paa Bristepunktet; Digteren fordyber sig mere og mere i Rejseminder, som vel kan være fornøjelige nok, men dog næppe alle er af lige stor principiell Interesse. Afslutningen har maattet vælges ganske vilkaarligt, men den er ikke uden kunstnerisk Virkning: Digteren, der som en anden Moses stirrer ind i det forjættede Land, der paa samme Tid er Spanien og den ventende Fremtid.

Bogens Grundtanke fremsættes paa dens første og dens sidste Blad som Prolog og Epilog til selve Livsskildringen. Først Prologen:

„Mit Liv er et smukt Eventyr, saa rigt og lykkeligt, havde jeg, som Dreng, da jeg fattig og ene gik ud i Verden, mødt en mægtig Fee og denne havde sagt: vælg din Bane og dit Maal! og da efter din Aands Udvikling, og som det fornuftigviis maa være i denne Verden beskytter og fører jeg Dig! min Skjæbne kunde da ikke have været lykkeligere, klogere og bedre ledet, end den er. Mit Livs-

¹³⁾ Jonas 59. ¹⁴⁾ sst. 62. ¹⁴⁾ Utrykt; begge i Grosserer H. Laage-Petersens Samling.

historie vil sige Verden hvad den siger mig, der er en kjærlig Gud, der fører Alt til det Bedste^a (I, 1).

Og Epilogen:

„Og her i den friske Bjergnatur, ved Grændsen af et Land, hvis Skjønhed og Savn jeg ikke nu skal kjende, er det jeg slutter disse Blade, der i mit Liv ogsaa ville danne en Grændse for kommende Aar med deres Skjønhed og Savn. Før jeg forlader Pyrenæerne flyver dette Skrevne til Tydskland, dette et stort Afsnit af mit Liv; jeg selv følger efter og et nyt ubekjendt Afsnit begynder. Hvad mon ruller op? Hvad skal jeg udrette? Mon den virksomste Deel af mit Liv endnu ligger for mig? Jeg veed det ikke! men taknemlig, trøstigt seer jeg fremad. Hele mit Liv, de lyse og de mørke Dage førte til det Bedste. Det er som en Søreise mod et bestemt Maal, jeg staaer ved Roret, jeg har valgt min Vei, jeg gjør mit¹⁵⁾, men Gud raader for Storm og Hav, han kan styre det anderledes og skeer det, da er dette det Bedste for mig. Den Tro er fast i mit Bryst, og den gjør lykkelig.

Mit Livs Eventyr, til denne Time, ligger oprullet, for mig saa rigt og smukt, jeg kunde ikke digte det saa. Jeg føler mig at være et Lykkens Barn; næsten Alle komme mig kjærligt og aabent imøde, sjældent er min Tillid til Menneskene bleven skuffet. Fra Fyrsterne ned til den fattigste Bonde har jeg følt det ædle Menneskehjerte banke. Det er en Lyst at leve, at troe paa Gud og Mennesker! — Ogsaa her, aabent og tillidsfuld, som sad jeg blandt kjære Venner har jeg fortalt mit eget Eventyr, udtalt min Sorg, som min Lykke; jeg har udtalt min Glæde over hver Hæder og Erkjendelse, som jeg troer at jeg for Gud selv kunde sige den; mon det er Forfængelighed? Jeg troer det ikke! mit Sind var bevæget og bøiet derved, min Tanke var Tak til Gud. At jeg vilde fortælle det, er ikke blot fordi Opfordringen kom, at levere en saadan Livs Skizze til den samlede Udgave af mine Skrifter, men fordi, som tidligere er sagt, mit Liv vil være den bedste Belysning over alle mine Arbejder. —

... En Lykkestjerne lyser over mig, Tusinde fortjente den vel bedre end jeg, selv begriber jeg tidt ikke hvorfor just jeg fik saa

¹⁵⁾ Smlgn. Brev til Jonas Collin, dat. Neapel 19. Juni 1846, hvor Planerne for Spaniensrejsen drøftes: „I Barzelona seer jeg hvorledes det gaer med Sundheden og om det er mueligt at reise videre jeg veed da at jeg har gjort mit; min Villie har drevet det Hele“.

megen Glæde frem for Utallige! den lyse! men gaer den ned, maa-
skee i det jeg her slutter disse Linier, den har lyst, jeg har mod-
taget min rige Deel, den gaee ned — ogsaa her af fremspringer det
Bedste. Gud og Menneskene min Tak, min Kjærlighed!“ (II, 156—59).

Det siger sig selv, at der i Fortællingens Gang kun momentvis
bliver Lejlighed for Forfatteren til at paapege den guddommelige Ind-
griben i hans Skæbne. Det var jo ikke Andersens Mening at forfatte
en opbyggelig Traktat. Med Mellemrum indskærper han dog sin Bogs
Grundtanke, naar han et Øjeblik standser og ser sig tilbage, saa at
man forstaaer, at den overalt latent er tilstede. Saaledes allerede ved
hans første Tilbagekomst til Odense, efter at han er kommet i Sla-
gelse Skole: „jeg følte dybt Guds Omsorg for mig og brast i Graad“
(I, 58). Videre hedder det ved Vendepunktet i hans Liv, da han 1838
faar Digtergæge: „Det var fra den Dag, som et stadigere Foraars Sol-
skin kom ind i mit Liv; jeg følte selv mere Ro, mere Sikkerhed,
det blev mig klart ved at see tilbage over mine Livs Dage, at et
kjært Forsyn vaagede over mig, at Alt som ved en høiere Styrelse
var ledet for mig, og jo fastere en saadan Overbeviisning bliver, des
mere sikker føler man sig“ (II, 7). Lignende Tanker dukker op, da
han sidder i Det kgl. Teaters Parket i Thorvaldsens og Oehlenschlä-
gers Selskab og i „from Ydmyghed“ lader sit Livs forskellige Peri-
oder passere Revue for sit indre Blik. Og de melder sig paany, da
han som Kongens Gæst paa Før fejrer 25-Aarsdagen for sin Ankomst
til Hovedstaden: „jeg følte mig ligesom ført hen paa et Punkt hvor-
fra jeg end klarere kunde skue tilbage over de fem og tyve Aar,
med al den Lykke og Glæde der i dem havde udfoldet sig for mig
og hvorledes Alt var skeet og gaet til det Bedste for mig. Virkelig-
heden overgaaer tidt de smukkeste Drømme“ (II, 83). Endelig ind-
ledes den store Skildring af den sidste Udenlandsrejse saaledes: „I
den fuldeste Erkjendelse af min Lykke, af den Gud der fulgte og
følger mig kan jeg med et kort Omrids af dette sidste Aar slutte
dette Afsnit af mit Liv“ (II, 100).

Selve Fortællingen tegner hans „Lebenslauf nach aufsteigender
Linie“. Udgangspunktet er det udmærket fast komponerede Indled-
ningskapitel, der redegør for det Milieu, Hovedpersonen vokser op
i, hans medfødte Anlæg og endelig hans mærkelige skæbnebestemte

Opdragelse til Kaldet — „Det var en aldeles uforklarlig Drift, som førte mig!“ (I, 26) — Dagdrømmeren, i hvis Lege man aner den kommende Digter. Saa følger det første Opbrud, akkompagneret af Spaakonens virkningsfulde Profeti: „Hendes Søn bliver en stor Mand! og til Ære for ham skal engang Odenseby blive illumineret!“ (I, 27) — Andersen har stiltiende akcepteret den siden Marmiers Artikel almindelig bekendte Legende, der satte Afrejsen fra Hjemmet i Forbindelse med Spaadommen om hans Fremtid. Derpaa afløses Barndomsidyllen af Eventyrets Trængsler: Københavnsaarene og Skoletiden, hvor den gamle Collin i begge Tilfælde som Deus ex machina griber ind i det kritiske Øjeblik. Og samtidig er der af Legen med Dukketeatret fremspiret en bestemt Overbevisning hos Drengen om, at det er hans egentlige Kald at blive Digter; Fru Rahbeks spøgende Ord giver ham Bekræftelsen herpaa: „det gik mig gennem Blod og Sjæl, jeg fik Taarer i Øinene og veed at fra dette Øjeblik af var min Tanke vakt for at skrive og digte“ (I, 48). Kærligheden til Riborg Voigt bliver et nyt Led i den store Opdragelsesplan — „først mange Aar efter har jeg erkjendt og følt, at ogsaa her skete det Bedste for mig, det Bedste for hende“ (I, 78) —, og efter at tunge Skyer har lejret sig paa hans Himmel: „Jeg kom meer og meer i en sygelig Stemning, følte Hang til at søge det Sørgelige [i] Livet, dvæle ved Skyggesiderne“ (I, 80), sker det første straalende Gennembrud med „Improvisatoren“. Den erobrede Position faar sin officielle Anerkendelse gennem Digtergagen; her er Livseventyrets dramatiske Vendepunkt, og meget passende har Forlæggeren netop paa dette Sted endt Selvbibliografiens første Bind. Orientreisen betyder nu „et nyt Liv“; „staaer det ikke læseligt i mine senere Skrifter, det rører sig da i mine Livs Anskuelser, i min hele indre Udvikling“ (II, 22). „Bazaren“ styrker hans Anseelse; hans Selvtillid vokser: „jeg begyndte at faae en fastere Villie, en mere sikker Dom; jeg var kommet paa det Klare med mig selv og Menneskene omkring mig“ (II, 30). Og saa kommer da den endelige Triumf: „fra Eventyr Samlingen udkom ved Juul 1843 gik al Erkjendelse og Gunst op for mig i Danmark, fra denne Tid har jeg ingen Grund til Klage, jeg har faaet og faaer hjemme, hvad jeg fortjente, ja maaskee meget Mere“ (II, 59—60). Faa Sider længere fremme gøres Livsregnskabet op:

„Som naar man Skridt for Skridt hugger sig en Vei op ad en

steil Klippe, havde jeg i Hjemmet, fra een Side hugget mig fremad og saae mig nu indrømmet og erkjendt en bestemt, sikkert Plads i mit Fædrelands Litteratur. Denne Erkjendelse og Mildhed hjemme, udrettede mere hos mig, end al skaanselsløs Kritik. Udenfra opgik saaledes en Slags vederqvægende, styrkende Solskin, inden i mig selv blev det ogsaa klar Dag, der kom en Ro, en Erkjendelse af, at Alt, selv det Bittre [*først skrevet: Bittreste*] i Livet havde været nødvendigt for mig til min Uddannelse og Lykke¹⁶⁾.

Og længere lader det sig ikke gøre for Fortælleren at bringe sit Livs Historie ind under principielle Synspunkter. Resten er en detaljeret Skildring af de sidste Aars Rejseoplevelser, dog indledet med det store Portræt af Jenny Lind og afbrudt af det vittige Intermezzo: Diskussionen med Heiberg om „Lykkens Blomst“.

Men hvordan var da hin Skomagerson, hvis eventyrlige Livskæbne oprulles paa Bogens Blade? H. C. Andersen har gjort sig megen Umage for at Læseren skal forstaa, hvorledes den Karakter var beskaffen, som Forsynet kunde bruge til Virkeliggørelsen af sine Planer.

Han lægger da straks Hovedvægten paa, at Helten var et *naivt Naturbarn*, ukendt med Verden — derfor stødte han an mod den — men ogsaa ufordærvet af Verden. Billedet er iøvrigt gjort med ikke ringe Selvkritik.

„From og overtroisk voxte jeg op —“ (I, 11), i disse Ord har han søgt Nøglen til Forstaaelsen af Drengens Væsen. Det belyses ved saa forskelligartede Situationer som Purken paa Marken overfor den onde Forvalter, hvor han repræsenterer Visdommens Røst i et uskyldigt Barns Mund, og Scenen med Billetgrosserereren paa Kongens Nytorv, der satirisk viser os et Guds Ord fra Landet. Naturbarnets naive Oprigtighed kommer til orde i det spontane Udbrud: „Det vilde virkeligt være en stor Synd!“, hvormed han kvitterede for den brave Bogtrykker Iversens Raad at lære et skikkeligt Haandværk, og dets alt-afvæbnende Hjælpeløshed giver et komisk Optrin som Teateraspirantens Dansescene hos Madam Schall et Skær af det rørende. Der

¹⁶⁾ Som omtalt S. 126 er dette vigtige Sted, der findes i Manuskriptet 16. 1, helt udeladt i den tyske Oversættelse. Optrykt med ubetydelige Ændringer MLE 297-98.

er noget af en Parzifal, den „rene Daare“, over denne Knøs, der er „aldeles uvidende om Verden“; det S. 129 omtalte lille Stykke, som blev udeladt i Trykken, fremhæver hans absolutte Tro paa sine Medmenneskers Ord og hans hemningsløse Aabenhjertighed: „ikke en Tanke havde jeg, uden jeg udtalte den“. Træk efter Træk fuldstændiggør Billedet. Da Foraaret overvælder den stakkels Fyr i Frederiksberg Have, og han i sin Begejstring omfavner et af Træerne og kysser dets Bark, hedder det: „jeg var i dette Øieblik ganske Naturmenneske“ (4. 3; udeladt i MmL). Midt i den værste Trængselstid i København kunde Bekymringer for Fremtiden af og til overfalde ham; „til andre Tider havde jeg hele Barnets Sorgløshed“ (I, 47). Den 17-aariges forbløffende Naivitet kalder paa Smilet hos Læseren i den lille Scene, hvor han for Fru Rahbek oplæser sine af Oehlen-schlæger- og Ingemann-Steder sammenskrevne „Tragedier“; den bestemmer hans Indstilling overfor Skolen, hvor han føler sig som en „vild Fugl, der var sat i Buur“ (I, 57), og ikke mindst overfor Rektor Meisling; han begik den afgørende Fejl at tage den opbrusende Mands vrede Ord efter Bogstaven og tro dem ubetinget. Selv i teologiske Diskussioner med sin Manuduktør Ludvig Christian Müller udtaler han sig som „et Natur-Menneske“ (I, 69) (aabenbart formedelst sin udogmatiske Opfattelse af Trosspørgsmaal — en Art Elev af Voltaires „l'ingénu“).

Dertil kommer i Barndommen og de første Københavnsaar endvidere *Overtroen* som et meget vigtigt Element i hans Karakter, der først sent neutraliseres af den fra Faderen nedarvede rationalistiske Skepsis. Drengens Overtro er indtrængende skildret baade i Oprinet med den kloge Kone, som han søger Raad hos umiddelbart før sin Fars Død, i den mærkelige Prøve paa folkelig Magi, som han praktiserer i Madam Thorgesens Dagligstue, hvor han gnider Portrættets Øjne med sine Taarer, og i det sælsomme Oprin Nytaarsdag paa Teatret, hvor den unge Korist med bankende Hjerte falder paa Knæ paa Skuepladsen, men ikke kan huske et eneste Vers at fremsige; „da læste jeg høit mit „Fadervor“, og gik bort i den Forvisning, at da jeg Nytaarsdag havde talt fra Scenen, vilde jeg i Aarets Løb komme til at tale endmere her fra og altsaa faae en Rolle“ (I, 45)¹⁷⁾.

¹⁷⁾ Anderledes gik det som bekendt Kay i „Sneedronningen“, hvem Hukommelsen ogsaa svigtede: „Han var ganske forskrækket, han vilde læse sit Fader vor, men han kunde kun huske den store Tabel“.

Fra den rene Overtro med dens Rod i Almuens Forestillingsliv var der hos Andersen kun faa Skridt til hans personlige Tro. Forbindelsespunktet er den Fatalisme, som er Kærnen i hans Religion, og som ingenlunde paa alle Tidspunkter af hans Liv havde været kristeligt betonet som Forsynstro. Mange Gange har han bekendt sig til den i sine Breve, saaledes 15. Maj 1831 under den første Udenlandsrejse til Edvard Collin: „jeg har en fatalisk Tro paa Forsynet, skjøndt jeg sjeldent ytrer det; hvad Gud har *bestemt* skeer“¹⁸⁾. Det var hans sikre Overbevisning: „Hvad der skal skee i Verden, maa jo!“¹⁹⁾ Spekulationer over Forudbestemmelsen i dens krasseste Form har Andersen givet en oplysende Prøve paa i den velfortalte Barn-domserindring fra Rejsen med Moderen, hvor han fristes til at krydse Forsynets Planer ved at springe i Gadekæret (I, 21—22).

Sin blinde Tillid til Gud har han formuleret i følgende Sætning, der refererer sig til Beslutningen om fra Konstantinopel at lægge Hjemrejsen gennem det urolige Donaudistrikt: „og fra det Øieblik min Bestemmelse er fattet har jeg en fatalistisk²⁰⁾ Tro paa Gud og hengiver mig i min Skjæbne“ (II, 26). Man kan kalde denne Refleksion et Udslag af Tyrketro og følgelig meget passende netop for det Sted, hvor den opstod hos vor Digter. Mildere, barnligere og mere fortroligt tillidsfuldt er Gudsforholdet skildret, hvor den lille Eventyrer efter Landgangen i Korsør knæler bag et Skur ved Stranden og beder Gud hjælpe sig; „jeg følte mig trøstet derved, stolede saa fast paa Gud og min Lykke“ (I, 30); eller hvor han i København har gjort Skandale hos Mad. Schall og er blevet afvist af Teaterchefen: „Inderlig bedrøvet stod jeg der, intet Menneske havde jeg der kunde give mig Trøst eller Raad; da tænkte jeg paa at døe, som det bedste for mig og min Tanke fløi mod Gud, med hele Barnets Tillid til en Fader, klyngede min Tanke sig til ham; jeg græd ret ud og sagde da til mig selv, „naar først Alt gaaer ret ulykkeligt, saa sender han Hjælp, det har [jeg] jo læst! man skal lide meget og saa bliver man til noget!“ (I, 33).

Under den værste Nedværdigelse og Fattigdom i København, hvor han var mest forladt og ene, holder Tilliden til den himmelske Fader

¹⁸⁾ Brevveksling I, 69. ¹⁹⁾ sst. I, 117. ²⁰⁾ Collin har understreget dette Adjektiv, som ikke har behaget ham. Stedet er i MmL gengivet ved „ein unerschütterliches Vertrauen zur Vorsehung“ (II, 26).

ham oppe: „Gud var hos mig i min lille Stue og mangen Aften naar jeg havde læst min Aftenbøn, kunde jeg barnligt spørge ham: „det bliver jo snart godt?““ (I, 45) Det samme barnlige „I Varetægt mig tag —“ kommer igen hos den modne Mand, der i Nattoget gennem Bøhmen „hældede mit Hoved mod Vognen og sov under den beskyttende Gud“ (se S. 113). Meget prægnant har han udtrykt sit Gudsforhold i disse Linier, der skildrer hans Følelser under det tredje Romabesøg 1846: „jeg følte mig saa lykkelig, saa gennemtrængt af Tak og Glæde, hvor meget gav ikke Gud mig frem for Tusinde og atter Tusinde og selv i at føle dette, ligger en Velsignelse, naar Glæden er ret stor, har man som i den dybeste Sorg kun Gud ret at holde sig fast ved!“ (II, 133—34).

Ud fra denne Tro paa et Forsyn, der paa samme Tid er Gud og Fatum, forstaar vi Andersens stadige Tale om *Lykkestjernen*, der lyser over hans Liv og over hans Skrifter. Men med Forestillingen om Kaldet følger ogsaa Tanken paa Ansvarret:

„Hvad jeg aldrig havde vovet at drømme opfyldtes, mine Skrifter synes at staae under en Lykkestjerne, jeg kan ikke forklare det anderledes, de flyve ud over Landene. Der er noget opløftende, men tillige skrækkeligt i at see sine Tanker gaae vidt omkring, og ind i Menneskene. Det er næsten ængsteligt saaledes at tilhøre saa Mange. Det Ædle og Gode bliver en Velsignelse, men vore Vildfarelse[r], det Onde have ogsaa deres Spirer i sig; og uvilkaarlig paatrænger sig Tanken, Gud lad mig aldrig nedskrive et Ord, hvorfor jeg ei hos Dig kan gjøre Regnskab. En egen Følelse blandet af Glæde og Angest fylder mig ved hver Gang min Lykke-Genius bærer min Digting til et fremmed Folk“ (II, 99).

Der er imidlertid den bemærkelsesværdige Omstændighed ved hans tilsyneladende rent passive Indstilling overfor Tilværelsen, at den ingenlunde udelukker *Viljen*. Gud fører, Lykkestjernen leder, men Digteren lægger ogsaa sine Kræfter i; vi har set ham sammenligne sig baade med Skipperen, der staar ved Roret og selv har lagt sin Kurs, og med Bjergbestigeren, der Skridt for Skridt hugger sig Vej op ad den stejle Klippe. Andersen opfattede aldrig sit Liv som en skyggeløs Idyl; han vidste med sig selv, at han havde kæmpet for at naa sit Maal. Fra sin Ungdom havde han været klar over

Prisen for det Ry, der med dæmonisk Magt vinkede ham: „Jeg vil være berømt!“ svarede jeg og fortalte hende [*Moderen*] hvad jeg havde læst om mærkelige Mænd, „man gaar først saa gruelig meget ondt²¹⁾ igjennem og saa bliver man berømt!“ (I, 26).

3.

Det ligger i selve Eventyrets Natur, at Prinsessen og det halve Kongerige vinder man kun efter overstandne *Genvordigheder og Farer*. Paa samme Maade har det sig i Livseventyret. Jo klarere Lyset skal straa, desto dybere maa Mørket først ruge. H. C. Andersens Barn-dom og første Ungdom var faldet anderledes ud, end det var Tilfældet med de fleste af hans Samtidige; selve Løsrivelsen fra det Milieu, han var vokset op i, var en usædvanlig og vidunderlig Begivenhed, ja, det egentlige Mirakel i hans Tilværelse²²⁾. Han vidste godt, at det maatte være saa, men det kan ikke nægtes, at naar han tænkte tilbage paa de Tider, som var forbi, blandedes hans Følelse af Taknemlighed mod et naadigt Forsyn stadig med Bitterheden over, hvad han havde maattet døje, hvad man havde budt ham. Det laa i H. C. Andersens tunge Natur, at de mørke Minder optog ham adskilligt mere end de lyse. I Bedømmelsen af de Krænkelser, han havde været udsat for, er „Mit eget Eventyr uden Digtning“ adskilligt strengere, Tonen mod Uvennerne er adskilligt haardere, end det havde været Tilfældet i den ungdommeligere, mere optimistiske Levnedsbog. Han kunde tilgive, men han kunde ikke glemme, og jo bedre det gik ham i Verden, jo mere hans Ry voksede, desto tydeligere stod de Vanskeligheder for ham, virkelige eller indbildte, som han havde maattet overvinde undervejs til Maalet.

Naar man har kunnet behandle ham saa slet, søger han Aarsagen dertil i sin Værgeløshed. „Jeg leed ved . . . Alt dette, men havde endnu fra min Skoletid noget forkuet, der gjorde at jeg stille bøiede mig ved hvert Tryk; jeg var for blød, for utilgivelig godmodig. Enhver vidste det, og Enkelte bleve derfor næsten grusomme“ (I, 81). Men han trøstede sig med, at han efterhaanden — det var efter Orientreisen — begyndte at faa en fastere Vilje. Noget var der nok om det. I Virkeligheden var Andersen i Fyrrernes Begyndelse ude

²¹⁾ Dette Ord er en senere Tilføjelse i Ms. (3. 1). ²²⁾ Fredrik Bök: H. C. Andersen, 1938, 26.

for adskilligt haardere Modvind end ti Aar tidligere; Heiberg var en meget ubehageligere Modstander end Molbech, hvem Folk trak paa Skulderen ad. Naar Kritik, ofte uartig Kritik, nu gik ham mindre til Hjerte, er det et Bevis paa, at han havde overvundet Mistilliden til sig selv og dermed overstaaet den værste Fare, der havde truet hans Forfattervirksomhed.

Allerede i Kapitlet om Barndomstiden, der saa mesterligt anslaaer alle de Motiver, som skal gennemspilles senerehen, fortælles det, hvorledes Drømmeren kolliderede med den brutale Virkelighed. Nabokonen, der omdøber Tragedien „Abor og Elvira“ til „Aborre og Torsk“, er det første Møde med den vulgære Kritik. Christians ubevidste ideale Stræben spottes af Læreren, der „halv med Smiil“ modtager hans Blomsterkrans og Geburtsdagsvers, og en Dag forfølges han af „en heel vild Skare, der spottende raabte: „Der løber Komedieskriveren!“ — Jeg skjulte mig hjemme i en Krog, græd og bad til Gud“ (I, 24).

Men derpaa koncentrerer Beretningen om hans Trængsler i tre Perioder. Først de eventyrlige Københavnsaar, hvor han er ved at gaa fysisk tilgrunde, men reddes i sidste Øjeblik, da alle Sunde synes at skulle lukkes for den afskedigede Korelev. Andersen har her i det store og hele holdt sig til, hvad han tidligere har fortalt til Jenssen og Petit, dog suppleret med enkelte nye Episoder (se S. 44). Heller ikke fra Ideens Side bringer dette Afsnit noget nyt, selvom Tendensen nok er trukket en Smule kraftigere op i Forhold til de tidligere Skildringer.

Anderledes med næste Periode, Skoletiden. Her viser Livs-Eventyret, hvorledes han er ved at gaa aandeligt tilgrunde under Rektorens Tyranni. Ogsaa her kommer Udfrielsen i yderste Øjeblik. Med den private og udførlige Omtale af Aarene i Slagelse og Helsingør, som Levnedsbogen indeholder, skal dette Parti af Bogen ikke sammenlignes. Men det er værd at lægge Mærke til, at medens Skoletiden kun ganske flygtigt nævnes hos Jenssen, P. L. Møller og Petit, behandles den nu med større Udførlighed, dog saaledes, at den kun optager halvt saa megen Plads som den, der indrømmes Aarene 1820—22 i København. I MLE udvidedes Fortællingen om denne Trængselstid yderligere.

I Sammenligning med „Levnedsbogen“, hvor Andersen endnu

kunde se tilbage med godt Humør paa adskilligt i sine Skoledage, er Tonen i „Mit eget Eventyr uden Digtning“ betydeligt mere bedsk. Skoletiden opfattes udelukkende og ensidigt som et Martyrium. Overfor det usikre og forknytte unge Menneske staar Rektor Meisling som den ubarmhøjertige Spotter, den frygtede Tyran, der knækker enhver Antydning af Selvtillid hos ham. „Med Spot, Øgenavne og ikke [de] heldigste Vittigheder udfyldte Rectoren en Deel af sine Læsetimer; jeg var som lammet af Angest, naar han traadte ind; og derfor bleve mine Svar ofte det modsatte af hvad jeg vilde sige, min Skræk der over endnu større. Hvad skulde der blive af mig!“ (I, 59). Overflytningen til Helsingør forværrer kun Forholdet mellem Lærer og Elev, indtil det endelige og uundgaaelige Brud indtræffer: „Mit Liv i dette Huus dykker endnu i Erindringen frem i mine værste Drømme; jeg var ved at bukke under og min Bøn til Gud hver Aften, var at tage denne Kalk fra mig, at skjænke mig Døden! jeg havde ikke Gran af Tillid til mig selv; det var Rectoren en Moerskab at spotte mig, latterliggøre min Følelse“ (I, 64—65) . . . „Dag for Dag blev min Stilling ulykkeligere, jeg var i en saa aandelig Lidelse, at jeg var ikke langtfra at gaae til Grunde, det var den mørkeste, den ulykkeligste Tid i mit Liv“ (I, 67).

Det ligger udenfor denne Undersøgelses Plan at bidrage til den standende Diskussion om S. Meisling ctr. H. C. Andersen. Medens Forholdet i Perioder øjensynligt har været taaleligt, saaledes under de Maaneder, fra hvilke de eneste bevarede Dagbogsoptegnelser fra Andersens Skoletid²⁹⁾ stammer, godtgør til Gengæld de fortvivlede Breve fra den sidste Vinter i Helsingør Berettigelsen af Anklagerne mod Meisling i Selvbiografien. Andersen har aldrig elsket sin Rektor og altid frygtet ham. Men det er rimeligt at antage, at alle fem Skoleaar er set i Lyset af de sidste bitre Maaneders Martyrium, og at den kunstneriske Trang til klar Fordeling af Lys og Skygge, uden at det har været Forfatteren fuldt bevidst, har haft en mindre heldig Indflydelse paa Beretningens Objektivitet. Overgangen fra Lidelserne i den indlukkede Skolestue i Helsingør til Idyllen paa Kvistværrelset i Vin-gaardsstræde, hvor den unge Poet „tidt tog mod Maanens Besøg“, er af stor og befriende Virkning. Omslaget i sit Stemningsliv forklarer

²⁹⁾ H. C. Andersens Dagbog fra hans sidste Slagelse-Aar 1825—1826. Ved H. G. Olrik (Anderseniana IV). 1936.

han som en naturlig Reaktion; da Trykket fra Meisling blev hævet: „Rectoren havde saa aldeles misforstaaet min uforbeholdne, bløde Natur, min overstrømmende Følelse var blevet latterliggjort og trængt tilbage, nu jeg friere skulde gaae Veien til mit Maal, viiste sig denne Forandring hos mig; fra Sønderknuselse gik det, ikke til Overgivenhed, men til en forfeilet Stræben efter at synes noget andet end jeg var; jeg spøjte over Følelsen og troede at have ganske bortkastet den . . .“ (I, 70).

Den tredie Periode af Modgang og Genvordigheder begynder fra og med Andersens ulykkelige Kærlighed til Riborg Voigt og varer til Italiensrejsen og Sejren med „Improvisatoren“. Her har Hensigten været at vise, hvorledes *Digteren* er ved at tabe sit Livsmod og Troen paa sit Kald under Kritikken Fjendskab og Vennernes Kulde, og hvorledes han paany, tredje Gang, reddes ved Indgriben udefra (atter — kan man sige — paa Collins Initiativ) ved at sendes ud paa den store Stipendierejse, der betød det afgørende Gennembrud, som satte endeligt Skel mellem Før og Nu.

Denne Skildring af Aarene 1830—33 er sikkert det svageste og det mest utilfredsstillende Parti i „Mit eget Eventyr uden Digtning“, og det blev ikke stort bedre ved Omarbejdelsen i MLE. Naar Resultatet ogsaa her er blevet saa tyndt, skyldes det for en Del, at det Materiale, der stod til Forfatterens Disposition, var saa magert. Bortset fra nogle faa løse Blade fra 1830 og 1832 findes der kun Dagbogsoptegnelser fra den lille Tysklandstur 1831; Kalendernotater er først bevarede fra 1838. Andersen havde i 1846 helt været henvist til at stole paa sin Hukommelse; han udvidede ganske vist Kapitlet i 1855, men han ændrede ikke dets Grundlinier og Struktur.

I det følgende skal der paa dette ene Punkt foretages en lille Undersøgelse af Selvbibliografiens Værd som Kildeskrift. Det maa dog indrømmes, at det er Kædens svageste Led, der skal udsættes for Belastningsprøven. Mod Bogens andre, bedre underbyggede og dokumenterede Dele vil en tilsvarende Kritik næppe kunne rettes.

4.

H. C. Andersen begynder dette Afsnit af sin Selvbibliografi med at antyde sin ulykkelige Kærlighedshistorie i Faaborg. Den bliver Optakten til de Skuffelser og den Modgang, der i de følgende Aar

hjem søger ham, indtil han, opgivet af sine Venner, søger sin Redning i den store Udenlandsrejse.

Stykket er bemærkelsesværdigt ved, at det omtrent fuldstændigt mangler Aarstal. Det nævnes, at den skæbnsvangre Rejse til Fyn fandt Sted i 1830, og at Andersen i 1831 var i Sachsisk Schweiz og Harzen. Først midt under Pariseropholdet faar vi at vide, at den store Udenlandsrejse foregaar i 1833.

Ved nærmere Eftersyn viser det sig, at der heller ikke er gjort noget Forsøg paa at fortælle Begivenhederne i kronologisk Orden.

Efter Riborg Voigt-Episoden kommer et lille Afsnit om Orla Lehmann, hos hvem Andersen læser Heine i Valby. Naar Andersen siger, at han „havde denne Aften lært at kjende en Digter, der syntes [mig] sang ud af min Sjæl“ (I, 79—80), saa kan dette af Sammenhængen ikke forstaaes paa anden Maade, end at hans ulykkelige Kærlighed havde gjort hans Sind modtageligt for den ironisk-sønderrevne tyske Lyriker. Men det er snarere det omvendte, der er Tilfældet. Thi Samværet med Lehmann falder nemlig i Forsommeren 1829; denne Sommer forlod Lehmanns og Andersens fælles Ven Fr. Petit Danmark, og han havde netop deltaget i Deklamationen af „Die Nordsee“ hin mindeværdige Dag²⁴).

Uden Overgang hedder det derefter: „Jeg kom meer og meer i en sygelig Stemning, følte Hang til at søge det Sørgelige [i] Livet, dvæle ved Skyggesiderne; jeg blev empfindlig, og gjemte mere Daddel jeg fik, end Roes“ (I, 80). Og saa fordyber Forfatteren sig med en Iver, der var en større Sag værdig, i alle de Kvaler, som Retsskrivningspedanters Stileretteri og Paatale af ortografiske Fejl har forvoldt ham. Meget udførligt er især en Scene fortalt, hvor et uskyldigt Barn, vistnok H. C. Ørsteds Datter Mathilde, beskæmmer „en nuværende Præst“, d. e. Vaudevilleforfatteren og Teologen P. T. Hald. Man skulde synes, at den Omstændighed, at Andersen vitterligt kunde *skrive*, maatte opveje det mindre Onde: at han ikke kunde stave — denne Færdighed hørte iøvrigt, hvad samtidige Breve viser, ingenlunde med blandt et dannet Menneskes absolute Pligter. Men nej! Disse Naalestik giver ham ikke blot Lejlighed til at beklage sig over, at alle opdrog paa ham, og at hans Forsøg paa Selvforsvar blev opfattet som Udslag af Forfængelighed. Men han lader forstaa, at de

²⁴) Petit i Indledningen til *Abenteuer und Märchen einer Neujahrsnacht*, 1846, 50.

tog Modet fuldstændigt fra ham; han gemmer paa hvert dadlende Ord og har ofte, som i sin værste Skoletid, en Følelse af, at hans Talent er en Selvskuffelse.

Paa dette Tidspunkt venter Læseren at høre lidt om „Gjengangerbrevene“. Han synes, at det hidtil meddelte er for lidt til, at Andersen behøvede at føle sig „halv sjælesyg“. Det sker imidlertid ikke. Beretningen herom skal anvendes i en helt anden Sammenhæng.

Efter en kort Skildring af Tysklandsrejsen 1831, der mest samler sig om Bekendtskabet med Tieck i Dresden og Chamisso i Berlin, omtales „Skyggebilleder“. Der fortælles intet om, at Bogen blev ret pænt modtaget af Kritiken og særdeles godt af det læsende Publikum, men Andersen benytter Lejligheden til at debitere en ny Retskrivnings-Historie — om at skrive *Hunden* med lille Bogstav — hvor et spøgende Selvforsvar igen udlægges som arg Forfængelighed.

Men saa brydes den kronologiske Linie. Andersen forklarer, at han dengang udelukkende maatte leve af sin Pen, hvad der naturligvis holdt haardt, og derfor af økonomiske Grunde havde leveret to Oversættelser til Det kgl. Teater: „La Quarantaine“ („Skibet“), opført 5. Oktober 1831, og „Dronningen paa 16 Aar“, først spillet 29. Marts 1833, altsaa umiddelbart før Udenlandsrejsen. Endvidere omtaler han sine tre Operatekster: „Ravnen“, som allerede var indleveret til Teatret, før han traf Riborg Voigt, men først kom paa Scenen 29. Oktober 1832; „Bruden fra Lammermoor“, opført 5. Maj 1832, indleveret Aaret forud, og „Kenilworth“, indleveret 1832, først opført 6. Januar 1836. Dette Afsnit slutes med disse mærkelige Ord: „Anonyme Angreb, plumpe, med Fodposten tilsendte Breve, hvor de ubekjendte Skrivere forhaanede og spottede, fulgte; imidlertid leverede jeg dog samme Aar, en ny Digt-Samling, „Aarets 12 Maaneder“ (I, 87). Da der intet Aarstal er nævnet paa de nærmest foregaaende Sider, vil det være svært for Læseren at gætte, at „samme Aar“ betyder 1832.

Paa dette Punkt af Fortællingen benytter Digteren Lejligheden til at indflette en Karakteristik af Molbech som Anmelder i „Maanedsskrift for Literatur“ og til et Generalopgør med hans kritiske Metode. Af Sammenhængen synes det at fremgaa, at Molbechs Omslag i hans Vurdering af Andersens Digte og hans haarde Dom over „Aarets tolv Maaneder“ var en kendt Sag inden Udenlandsrejsen. Herpaa tyder

Ordene: „Man har et dansk Ordsprog: naar Vognen hælder skyde Alle efter“, Jeg prøvede det her“ (I, 89). Det er imidlertid ikke Tilfældet. Den bekendte Anmeldelse af „Aarets tolv Maaneder“ og „Samlede Digte“, som for det første Skriffs Vedkommende tilmed ikke kan kaldes *helt* ugunstig, er trykt i „Maanedsskrift for Literatur“, X, 870—82, der udkom i Begyndelsen af December 1833, og som Digteren først fik Underretning om i Rom 6. Januar 1834 gennem Edv. Collins store Brev af 18. December 1833. Det var ogsaa først i denne Anmeldelse, at Molbech kastede sin Kærlighed paa Paludan-Müller („men snart sank min Stjerne for en anden opgaaende, en ung Lyriker *Paludan-Müller*“, I, 89).

Og saa følger den for en uforberedt Læser højst overraskende Oplysning: „Da var det en ny Stjerne gik op i den danske Litteratur, *Henrik Herz*, optraadte anonym, med sine „Gjengangerbreve“. Det var en Slags Jagen ud af Templet alt det Urene“ o. s. v. (I, 89), hvorefter hele „Gjengangerstriden“ rulles op; „jeg følte dybt Vunden af den skarpe Kniv og mine Modstandere betragtede mig, nu som aldeles udslettet af Aandens Verden“. Men „Gjengangerbreve“ udkom i December 1830, altsaa forud for hele den i dette Afsnit omtalte Produktion af Andersen fra „Phantasier og Skizzer“ til „Aarets tolv Maaneder“ inclusive. Det er ganske misvisende at kæde Hertz' Angreb i 1830 paa Andersen sammen med vor Digters Situation ved Nytaar 1833²⁶⁾. Ej heller er det korrekt, naar Andersen fortæller, at han „udgav kort efter en lille Bog: Vignetter til danske Digtere“ (I, 90), thi denne Digtsamling kom et helt Aar efter Hertz' poetiske Epistler, nemlig i December 1831. Naar det videre om „Vignetterne“ hedder: „den blev efterlignet, men ingen Kritik kom“, stemmer heller ikke dette. Bogen omtaltes nemlig straks ved sin Fremkomst paa det venligste i Kjøbenhavnsposten 24. December 1831, S. 1014—15.

Naar hele Omtalen af Andersens Mellemværende med Hertz er anbragt paa denne i kronologisk Henseende saa uheldige Plads, er det aabenbart gjort for at skabe en virkningsfuld Baggrund for Redegørelsen for Rejseunderstøttelses-Sagen 1833, hvor de to Digtere stod

²⁶⁾ Der bør dog peges paa, at Fejlen allerede findes i Jenssens Indledning (XXXV—XXXVI), som Andersen stadig havde for Øje under sit Arbejde, og at Kapitajnen vistnok har Hovedansvaret for dette Afsnit. Men Andersen, som selv vidste bedre Besked, kan naturligvis ikke frigøres for sit Ansvar ved uden Ændringer at videreføre en vitterligt vildledende Fremstilling!

som Konkurrenter overfor hinanden. Andersen siger: „Da stod mine Sager slettet og netop det Aar, *Hertz* havde givet sig tilkjende, skulde have Reise Stipendium, havde jeg indleveret min Ansøgning om det samme. — Den almindelige Dom var at jeg havde culmineret ²⁶⁾; skulde jeg komme til at reise maatte det være nu“ (I, 90—91).

Efter at have refereret anbefalingerne fra Oehlschlæger, Ingemann, Heiberg, Ørsted og Thiele til Støtte for Ansøgningen, tilføjer Andersen endnu sine Venners Afskedsord for at fuldstændiggøre det dramatiske Indtryk af Situationens næsten haabløse Mørke:

„Vær nu glad!“ sagde Vennerne, „føl Deres mageløse Lykke! nyd Øieblikket, thi det bliver rimeligviis den eneste Gang De kommer ud! — De skulde høre hvad Folk siger fordi De skal reise! De skulde vide hvorledes vi maa forsvare Dem, og somme Tider kunne vi ikke!“ Det var blodigt at høre. Jeg følte Sjæle-Trang efter at komme bort, om mueligt at aande frit, men Sorgen sidder fast paa Rytterens Hest“ (I, 92).

Saaledes er alt effektivt og stærkt lagt tilrette for det triumferende Omslag med „Improvvisatoren“.

Holder nu denne Fremstilling Stik?

Svaret maa vel blive, at *den hele Sandhed* giver den i al Fald ikke. Fejlen ved den er, at Andersen ganske ensidigt søger Aarsagen til sine Vanskeligheder i sine Omgivelsers uforstaaende Holdning overfor ham. Sagt med faa Ord gaar hans Tesis jo ud paa følgende: skuffet Kærlighed og litterær Modgang kuer den unge Poet; Vennerne er ved at tabe Troen paa ham; Publikum opgiver ham — saa kommer Udenlandsrejsen som den sidste Redning.

Mod denne Fortolkning af Begivenhederne kunde man opstille den stikmodsatte: Udenlandsrejsen er en naturlig Følge af Digterens hjemlige Sukces. Den er Statens Belønning til en ung, talentfuld Forfatter, som man havde Ret til at vente sig noget af. Som Modstykke til den mørkt pessimistiske Stemning, der 1846 skildres som vor Digers i Afskedens Stund 1833, kan passende anføres disse tilfredse Linier af det Brev, som han saa at sige paa Falderebet tilskrev Overskou i April 1833: „I April 1833 forundte Kongen mig et Reise-stipendium paa 2 Aar for at besøge Tydskland, Frankrig og Italien, saa det lader til at mit Livs Eventyr bestandigt vil udvikle sig til det

²⁶⁾ Jvnfr. ovenfor S. 45.

Bedste jeg drømte og haabede, som Barn i Tillid til den gode Gud!²⁷⁾

Indledningsvis vil det være praktisk at supplere og revidere Andersens Oplysninger om selve Rejseunderstøttelsessagen.

I Selvbiografien hed det altsaa: „Da stod mine Sager slettest og netop det Aar, *Hertz* havde givet sig tilkjende, skulde have Reise Stipendium, havde jeg indleveret min Ansøgning om det samme. — Den almindelige Dom var at jeg havde culmineret; skulde jeg komme til at reise maatte det være nu“.

Det hele bliver maaske knapt saa sørgeligt, naar man betænker, at Andersen næsten et Aar i Forvejen var begyndt med at regne med en Rejseunderstøttelse i Foraaret 1833, og at det ogsaa lykkedes ham at faa den paa det ønskede Tidspunkt.

Allerede i et Brev af 18. Februar 1832²⁸⁾ har han betroet sin Ven fra Helsingørstiden, Ludolph Schley i Libau, at han det følgende Aar haabede at rejse til Italien med offentligt Stipendium. 26. Maj samme Aar fortæller han Ingemann, at han har talt med Jonas Collin om Planen: „og *han* finder at der er al Rimelighed for at jeg ogsaa kommer til Udlandet, men *Hertz* skal reise først, de Store maae reise før de Smaa!“²⁹⁾ 12. Juli hedder det mindre fortrøstningsfuldt til samme: „De har dog endnu ikke bestemt den norske Tour? Næste Aar vil jeg gjøre den samme, dersom jeg ikke kan komme Syd paa, der vilde jeg dog helst, men jeg kommer vist ingen af Stederne“³⁰⁾. Til Chamisso skriver han 18. Juli: „Om et eller to Aar, er der Muelighed i, at jeg atter kommer til at reise og kommer da til Berlin, hvor mit første Besøg skal gjælde Dem“³¹⁾.

Andersen vender tilbage til Rejseplanen i et Brev til Louise Collin 27. Oktober: „Naar det nu gaer godt med mit Stykke, paa Tirsdag [s: „*Ravnen*“], og jeg siden har sendt Kongen mine *Aarets tolv Maaneder*, vil jeg tale med Deres Fader om at komme bort, komme ud i Verden, det lader sig vist gjøre, og det vil være godt for mig! troer De ikke det? Troer De ikke at min Sygelighed da tabes, at jeg kan blive et ordentligt Menneske. O Gud, kiære Frøken, jeg føler mig saa ulykkelig, — ja jeg maae bort; langt bort! — Gid det kun kan skee, skee til næste Foraar. — Jeg haaber det! — Længe

²⁷⁾ Julebogen 1911, 128. ²⁸⁾ Brevet kendes fra Schleys Svar af 11. Marts 1832 (Coll. Brevsaml. XI). ²⁹⁾ B & B I, 99. ³⁰⁾ sst. I, 104. ³¹⁾ sst. I, 106—07.

bliver jeg vist ikke her; Deres Fader mener mig det saa godt, han hjælper mig nok bort; det er da kun kort endnu vi er sammen! det er kun kort Tid jeg saa ofte kan være i det kiære Hiem!⁸³⁾ Endelig foreligger der fra November Maaned en utrykt Epistel fra Andersens fynske Veninde Henriette Hanck, hvoraf det tydeligt fremgaar, at han under hendes Besøg i Hovedstaden har udviklet sin Rejsroute for hende: „Jeg morer mig ofte med i Tankerne at gienngaae mit Ophold i Kjøbenhavn, hvor det dog er deiligt, at reise, jeg bliver ganske glad naar jeg blot hører et Posthorn, Gud hvor De dog igrunden er en lykkelig Digter! 1834 er det jo at De skal see Schweiz og Italien. „*Fra Italien skal jeg skrive Dem et langt Brev til*“! har De et Par Gange sagt, det vil jo rigtignok være grumme deiligt; men naar De først er der, mindes De vist neppe Jette H^a.

Andersen har altsaa selv taget Initiativet til Ansøgningen, og der er ikke Tale om, at dette Skridt er foretaget efter Venners Tilskyndelse, for hvem det gjaldt om, at han udnyttede sin sidste og eneste Chance for at komme ud i Verden. Aabenbart har den lille Udflugt til Nordtyskland i 1831 givet ham Blod paa Tanden, og skønt han ikke kunde se helt bort fra den Mulighed, at den succesombruste Henrik Hertz, der 26. April 1832 havde vedstaaet sit tidligere anonyme Forfatterskab, vilde blive en farlig Konkurrent til Stipendiet, og at der altsaa kunde blive Tale om et Aars Opsættelse, regnede han dog stadig sikkert med at komme afsted.

Naar Rigmor Stampe i sin Bog sætter Udenlandsrejsen i Forbindelse med Andersens haabløse Sværmeri for Louise Collin: „Ved nytårstid 1833 forlovede Louise Collin sig med Auditør Lind . . . Nu *maatte* Andersen bort. Gamle Collin skaffede ham ogsaa den ønskede rejseunderstøttelse“⁸⁵⁾, — da er dette et Eksempel blandt flere paa denne charmerende Bogs Forkærlighed for at anlægge private collinske Familiesynspunkter paa Andersens Historie. Rejsen 1833—34 er ligesaa lidt fremkaldt af Louise Collins Forlovelse som Orientrejsen 1840—41 af hendes Giftermaal.

H. C. Andersens Ansøgning til Fonden ad usus publicos er dateret 7. December⁸⁴⁾. Den afviger paa ingen Maade fra den sædvanlige Type Ansøgninger, hvad der heller intet mærkeligt er i, thi den

⁸³⁾ Rigmor Stampe 169. ⁸⁵⁾ sst. 173. ⁸⁴⁾ A & C 173—74. Anderseniana VII, 1939, 65—66.

var nemlig konciperet af Jonas Collin, der som Fondens mangeaarige tidligere Sekretær præcis vidste, hvorledes en saadan Supplik skulde formes. Den motiveres med, at Forfatteren, i Erkendelse af hvor meget han mangler saavel i Kundskab som i Modenhed for at kunne præstere noget, der kan have mere end Døgnets Interesse, ønsker at raade Bod herpaa ved en Udenlandsrejse; thi: „Foruden det flittige Studium af ældre og nyere Tiders berømte Digterværker, er for den unge Digter intet gavnligere end udbredt Kundskab til Mennesker og Verden“. Ud fra denne Overbevisning havde Ansøgeren paa egen Bekostning forrige Aar foretaget en kort Rejse til Tyskland.

Da Jonas Collin ansaa det for nødvendigt, at hans Protégé havde en Smule at beraabe sig paa, naar Hertz mødte som Ansøger med baade Embedseksamen og Universitetets Guldmedalje, lod han Andersen indhente de fra MLE 571—75 kendte anbefalende Udtalelser fra Ingemann, H. C. Ørsted, Oehlenschläger, Thiele ⁸⁵⁾ og J. L. Heiberg. Da saa at sige næsten alle Ansøgninger, der indkom til Direktionen, var ledsaget af en eller flere Anbefalinger, kunde der næppe for Andersen være noget nedværdigende i at følge almindelig Praksis. Han fulgte da ogsaa uden Betænkning Raadet, opsøgte de fire af Anbefalerne, som boede i Hovedstaden, og skrev til Ingemann om at faa „et lille Papir, hvorpaa De ytrer Dem om mit Talent som Digter, og at det kan gavne mig, at jeg seer mig lidet om i Verden. Vil De ikke nok?“ ⁸⁶⁾

De fem ønskede Udtalelser opfylder alle Krav til en god An-

⁸⁵⁾ Thiele synes gennem sin Svigerfader, Konferensraad Nicolai Holten at have virket for Andersen hos Ministrene. Herhen hører følgende udaterede Billet, adresseret

Til Hr. Literatus H. C. Andersen

Store Kongensgade No. 33. 2. Sal.

Kiære Andersen!

Fra min Svigerfader, som har talt med Moltke og (Møsting) *) om Deres Anliggende, skulde jeg bede Dem om at gaae til Excell. Moltke paa Tirsdag morgen (imorgen). Naar De da faaer Audients (og Man skal have yttret, at De ikke skulde komme til at vente altfor længe) saa tal Deres Sag; Ministeren er forberedet paa den og efter Holtens Ytringer er han meget vel stemt for Dem.

Skulde Kammertierenen i Forgemakket ikke være forberedet paa Deres Ankomst, saa siig ham, at De ved Conferentsraad Holten er tilsagt til at forestille Dem for Ministeren.

Deres

J. M. Thiele

*) jeg veed det ikke for vist.

⁸⁶⁾ B & B I, 112.

befaling. Her taler Ingemann om „de umiskjendeligste Ytringer af en poetisk Natur“; Oehlenschläger kalder Andersen „en ung Digter med Phantasie, Følelse og Vid“; Heiberg finder hans Talent „ualmindeligt“. Edvard Collin, hvem det i Egenskab af Fondens Sekretær paalaa at koncipere Direktionens allerunderdanigste Forestilling til Kongen, har da ogsaa bygget denne over de Argumenter, der kunde hentes til Fordel for Andersen fra Anbefalingerne; det var navnlig Thieles Udtalelse, han støttede sig paa. Forestillingen slutter saaledes: „Men Publicums Interesse for ham, som for Tiden er meget almindelig, og i en høi Grad, vil svækkes med Tiden, naar hans digteriske Frembringelser, som en Følge af et bestandigt Ophold mellem de samme Omgivelser savne den Afvexling, man maa ønske; og denne kan kun bevirktes ved Forandring af Opholdssted. Directionen skulde saaledes allerunderdanigst formene, at det for hele Andersens tilkommende Digterliv vil være af uberegnelig Indflydelse, om han i et Par Aar kunde reise i Udlandet“⁸⁷⁾.

Der er altsaa slet ikke Tale om en Almisse til en Stakkel, der kan affærdiges med et medlidende Skuldertræk, men om en velmotiveret Støtte til en ung Forfatter, vurderet af de Kyndige og yndet af det store læsende Publikum. Andersen skrev da ogsaa i Anledning af de fem Anbefalinger til sin Veninde Henriette Hanck med en vis Stolthed: „de vil vist engang [i] Tiden være interessante for vore Efterkommere at see en saadan Eenighed mellem Poeterne om een af deres's Folk“ (14. Januar 1833)⁸⁸⁾. Hun svarede ham 1. Februar: „Jeg skal ikke nægte, at det ogsaa forekommer mig som om man ved denne Leilighed har behandlet Kunsten noget laugsømmæssigt; men disse Digterskudsmaal som De kalder dem, ere jo ogsaa ligesaa fordeeltagtige, som de efter min ringe Mening ere fortjente!“

Et Bevis paa, at Andersen ansaas for en lovende og talentfuld ung Digter, er det jo endelig, at han virkelig fik den Rejseunderstøttelse, han søgte, og at han fik den straks i første Omgang.

Da Andersen fortæller, at han for at komme i Betragtning først maatte skaffe sig Anbefalinger fra Digtere og Videnskabsmænd, tilføjer han bittert: „thi det Aar just, jeg følte ret Udtrykkene, var der

⁸⁷⁾ Anderseniana VII, 1939, 67. ⁸⁸⁾ Tilskueren, 1930, 271. Det hed i samme Brev: „jeg synes, og Heiberg som jeg, at det er lidt underligt, at den ene Digter skal have Skudsmaal af den anden, men det maa Collin forstaa, han er Mand derfor“.

saa mange udmærkede unge Mennesker som søgte Reisestipendium, det vilde være vanskeligt at jeg mellem disse kunde tages i Betænkning“ (I, 91). Eftersætningen er en senere Tilføjelse i Manuskriptet, og den staar formentlig for Forfatterens egen Regning. Collin bemærker hertil i sin Bog, at dette med de mange udmærkede unge Mennesker var den rene Sandhed³⁹). Og Andersen var forøvrigt selv klar herover — dengang! Han fortæller 14. Marts 1833 i et utrykt Brev til Henriette Hanck, at Indstillingerne samme Dag var gaaet fra Ministeren til Kongen, og at der var over 40 Ansøgninger om Rejsestipendier. Aabenbart havde han faaet Vished for, at han var mellem de heldige, og han udvikler derfor sine Rejseplaner i Brevet (H. C. Andersens Hus, Odense). Men endnu Dagen før — 13. Marts — havde han i oprevet Sindsstemning skrevet til Edvard Collin, at han nu var klar over, at „Reisen var en Drøm“; dog klamrede han sig til det sidste Halmstraa: „Er det mueligt, at jeg kan faae et bestemt Løfte om Reise-Understøttelse næste Aar? Og faaer jeg dette, kan jeg da ikke anden Steds fra — f Ex. Finantserne, faae den Sum forud og saaledes dog slippe bort?“⁴⁰)

1833 var der til Fonden ad usus publicos indkommet ialt 42 Ansøgninger imod 26 Aaret forud. De sidste 14 er i Fondens Resolutionsprotokol kun refererede, men ikke ledsagede af nogen Forestilling fra Direktionen eller nogen kgl. Resolution; de er altsaa ikke kommet i Betragtning. Mellem disse Ansøgere var C. Molbech, der vilde have Penge til en Sommerrejse i Norge og Sverige. Af de første 28 Ansøgninger blev 18 bevilgede. Rejsestipendium fik 3 Teologer, 1 Jurist, 4 Læger, 2 Digtere, 1 Sproglærer og 1 Translatør, 1 Kandidat i Naturvidenskaberne, 2 Musikere, 2 Malere og 1 Kobberstikker. Stipendierne uddeltes saavel til Ansøgere fra Kongeriget som fra Hertugdømmerne. 3 af Understøttelserne var fortsatte Bevillinger fra det foregaaende Aar. Naar Andersen antyder den Mulighed, at han, hvis han nu faar Afslag, kan faa Løfte om Rejseunderstøttelse det følgende Aar, var dette i Overensstemmelse med Fondens Praksis. 1833 fik saaledes Lic. theol. F. L. Zeuthen Stipendium; han havde Aaret forud faaet Afslag, men Kongen havde ved den Lejlighed paalagt Direktionen at bringe ham i Forslag næste Gang⁴¹). Med et lignende Tilsagn maatte

³⁹) A & C 464. ⁴⁰) Brevveksling I, 120. ⁴¹) Fonden ad usus publicos. Resolutionsprotokollen. R. A.

Fr. Paludan-Müller 1837 lade sig nøje, skønt han paa dette Tidspunkt havde udgivet Værker som „Dandserinden“ og „Amor og Psyche“⁴³⁾. Mellem de „mange udmærkede unge Mennesker“, der *ikke* kom i Betragtning det Aar, H. C. Andersen fik Understøttelse, var ingen ringere end dansk Teologis unge Haab H. L. Martensen.

Naar H. C. Andersen derfor fik sine Penge et Aar, hvor det „var meget tvivlsomt, om der kunde „blive Raad til to Digtere“⁴³⁾, kan dette ikke alene forklares udfra Protektion og gode Forbindelser, men maa ogsaa ses som et Udtryk for hans gode offentlige Position. Fru Læssøe havde 1831 kaldt ham „Publicums Yndling“⁴⁴⁾. 30. Juni 1832 skrev hans Ven Chr. Wulff, at han havde talt med en Fru Ipsen om Andersen: „hun lod Deres Genie og Talenter vederfares fuldkommen Ret, uden at forgude Dem blindt, som saa mange Fruer og Frøkener gjør“. Et uforkasteligt Vidnesbyrd afgiver C. Molbech, naar han i sin skarpe Anmeldelse af „Aarets tolv Maaneder“ ligefrem kalder Andersen „en meget læst Digter“⁴⁵⁾. Svigtet af Læseverdenen var han altsaa ikke. Netop hans Popularitet fremkaldte det ligesaa velmente som mislykkede Digt „Farvel til Andersen“ i Kjøbenhavnsposten, der gav Stødet til den slemme Parodi i samme Blad, som ufrankeret sendtes den arme Digter i Paris.

Heller ikke Kritiken skulde kunne give Anledning til særlig Klage. Bortset fra de sidste Maaneder inden Udenlandsrejsen, hvor Andersens Operatekster blev angrebet i „Den danske Bi“, „Allernyeste Skilderi af Kjøbenhavn“ og af Chr. Wilster i „Maanedsskrift for Litteratur“, er der intet synligt Tegn paa, at han skulde være Genstand for særlig Uvillie fra Anmeldernes Side. Paa Forhaand kunde man tilmed mene, at han havde afskaaret sig fra selv med Vægt at kunne klage over uvenlig Omtale af sine Teaterstykker, da han jo indrømmede, at disse Arbejder udelukkende skyldte Pengetrang deres Tilblivelse og derfor ikke kunde berøre Spørgsmaalet om hans virkelige Prestige som Digter. Betænker man yderligere, at „Bruden fra Lammermoor“ faktisk gjorde Lykke ved Opførelsen, at „Ravnen“ opnaaede en succès d'estime, og at begge omtaltes venligt f. Ex. af Kjøbenhavnsposten, har man ondt ved at samstemme med Forfatteren, naar han beklager sig over, at han „udsattes for den meest skaanselsløse Kritik; man

⁴³⁾ A & C 465. ⁴⁴⁾ sst. ⁴⁵⁾ B & B I, 90. ⁴⁶⁾ Maanedsskrift for Litteratur, X, 1833, 876.

kunde ikke billige at jeg havde sønderskaaret andre Digterværker, det blev sagt i de strængeste Udtryk, hvad godt man før havde fundet hos mig syntes glemt og alt Talent frakjendtes mig“ (I, 86). Og al denne Staahej i Anledning af Wilsters Anmeldelse af to Værker, der ligger i Forfatterskabets yderste Periferi; af hvilke Andersen endda ikke ansaa det ene — „Bruden fra Lammermoor“ — for værdigt til Optagelse i sine „Samlede Skrifter“, medens det andet først kom der efter en grundig Omarbejdelse — blot fordi Wilster havde ladet falde de famøse Ord: „en ung Digter, der engang vakte gode Forhaabninger“⁴⁶⁾.

Bortset fra Operateksterne, hvor Musikken dog vel maatte siges at være Hovedsagen, havde Andersens Skrifter gennemgaaende faaet en gunstig Modtagelse. Selv „Maanedsskriftet“s Anmeldelser af „Phantasier og Skizzer“ og af „Skygebilleder“ var ikke uden Velvilje og Anerkendelse, om end den sidste (af Molbech) tog visse kritiske Forbehold. Naar Andersen paastaar, at hans „bedste Sager, da, ikke omtaltes, men Mangelfulde bragte mig tre fire forskellige Irettesættelser, Kritiker var det ikke“, saa staar heroverfor den Kendsgerning, at „Kjøbenhavnsposten“ havde leveret smukke og meget rosende Anmeldelser af *alle* hans Værker i denne Periode fra „Phantasier og Skizzer“ og ned til „Samlede Digte“. Flere af dem falder maaske lidt kortfattede ud, men en enkelt — den af „Phantasier og Skizzer“ — gaar til Gengæld gennem hele tre Numre af Bladet (1831, Nr. 130—32, 4.—7. Juni). Den er signeret L. og skyldes Andersens trofaste Beundrer, Adjunkt C. H. Lorenzen i Sorø⁴⁷⁾.

Hans helt moderne Sans for at sikre sig en god Presse, der stadig forsynede Læseverdenen med Reportage om ham og hans Værker og derved holdt hans Berømmelse vedlige, havde iøvrigt allerede inden den store Udenlandsrejse opnaaet bemærkelsesværdige Resultater. Dette gælder de fynske Aviser, hvor han fast figurerer som „vort aandrige Byesbarn Hr. Andersen“, og i ikke mindre Grad „Kjøbenhavnsposten“, hvis Redaktør A. P. Liunge var ham en udmærket Støtte, der til Stadighed aabnede sine Spalter for Petitnotitser om hans Foretagender og Planer.

Bortset fra Wilsters ovenfor citerede Bemærkning, der efter Andersens Ord til E. Collin blev hængende „som *Gift Draaber* ved mit

⁴⁶⁾ Maanedsskrift for Litteratur, IX, 1833, 193. ⁴⁷⁾ B & B I, 85.

Hjerte“ (12. September 1833)⁴⁸⁾, og de 14 bekendte Linier i „Gjengangerbrevene“ havde vor Digter saaledes ingen alvorlig litterær Modgang haft endnu. Den kom med Molbechs Anmeldelse af „Samlede Digte“. Ikke blot naaede Nyheden om dette Attentat ham først, da han forlængst sad i Rom, men det bør ikke glemmes, at Edvard Collin, der saavist ikke talte Andersen efter Munden, netop i sit berygtede Brev om „Agnete“, hvor ogsaa Molbechs Anmeldelse kommer paa Tale (18. December 1833), siger om denne: „*Men, i Sandhed, De taber ikke ved at criticeres paa den Maade*“⁴⁹⁾. Christian Voigt skriver 12. Februar 1834: „Ei sandt! kjære Ven! Du er ikke altid saa fortvivlet, saa opbragt paa dit Fædreland, *fordi en enkelt gal Recensent er uretfærdig mod Dig?* . . . Det er sandt, Molbech har været grov; men netop det, at han har været saa overdreven ufor-skammet og grov har skadet hans Sag; der er ingen, som jo finder, at han har været uretfærdig. Da hans Hensigt uden Tvivl er paa dine Skuldre at hæve Palludan-Møller, saa troer jeg dog rigtignok, at han har feilet i Middelst, hans uæsthetiske Hensigt og den uretfærdige Maade, hvorpaa han søger at naa den, har skadet Møller og jeg troer gavnet Dig“. Henriette Wulff trøster ham 28. Januar 1834: „kjære Andersen vær dog ikke saa modløs! Hvad i al Verden bryder De Dem om Molbech og hans dumme recension, og i det Hele om alt *Dumt*, der bliver sagt og skrevet. Lev og nyd Øieblikket . . . Vær ikke bedrøvet, Andersen! De har dog egentlig ingen Grund dertil. . .“

Det er imidlertid under Indtrykket af denne Anmeldelse og af Edvard Collins haarde, ukærlige Brev om „Agnete“, at H. C. Andersen har bedømt sin Stilling i Danmark i Aarene 1830—33. Men denne Dom hviler paa for utilstrækkelige Præmisser til at kunne accepteres som Historiens. Kun et meget ukritisk Syn paa Andersens Skæbne kan godkende den af ham selv lancerede Formel: „naar Vognen hælder skyde Alle efter“. Ingen tror for Alvor mere paa „det jagede Dyr i den danske Literatur“.

Som Presse og Publikum saaledes kan frikendes for Digterens Anklager, kan hans Venner det ogsaa.

Det er rigtigt, at de ældre blandt dem kunde saare hans Mindreværdsfølelse ved velmente, sikkert ogsaa berettigede, men ikke altid lige taktfulde eller velbetænkte Forsøg paa at „opdrage“ paa ham.

⁴⁸⁾ Brevveksling I, 178. ⁴⁹⁾ sst. I, 205.

Allerede 1831 beklager han sig herover i et Brev til sin jævnaldrende Ven Edvard Collin (der selv havde en Rem af Huden): „Alle, vil de opdrage mig! mine Feil er det kun de udpege!“⁶⁰) — og Selvbiografien gentager det med Hæftighed: „Alle lærte de paa mig, næsten Alle sagde at jeg blev fordærvet af Roes og derfor vilde de sige mig Sandheden, saaledes hørte jeg idelig kun mine Feil, de virkelige og beskyldte Svagheder!“ (I, 81). Med Urette har det Collinske Hjem faaet Ord for i særlig høj Grad at have „opdraget“ paa den arme Digter. Men Antonios Oplevelser i Palazzo Borghese („Improvisatoren“) stammer ikke fra den Collinske Gaard i Bredgade, men fra Søkadetakademiet, hvor Kommandør P. F. Wulff og Fru Henriette residerede. Dette Hjem paa samme Tid drog og frastødte den unge Andersen. Husets Ungdom, især Datteren Jette og Sønnen Christian, var hans svorne Tilhængere; Hjemmet havde et mere kunstnerisk Præg og mere levende aandelige Interesser end Collins; her hørte Oehlschlæger og Weyse til de nærmeste Venner. Men Andersen var tit paa Kant med Fru Wulff, der havde et varmt Hjerte og en sund Forstand, men et docerende Væsen; „hendes Optræden ligeoverfor ham havde noget Afmaalt, Gouvernantemæssigt, som irriterede ham“, siger E. Collin, der karakteriserer Kommandøren som „en underlig Blanding af Sømænd, Skjønaand og Hofmand . . . Han var god mod Andersen, men overseende og overlegen. Andersen kunde aldrig slutte sig til ham som til Familiens qvindelige Medlemmer“⁶¹). To utrykte Breve fra 1834 belyser Forholdet. 27. Maj skriver Fru Wulff, om hvis forskrækkelige Ortografi „Breve til H. C. Andersen“ ingen Forestilling giver: „fra min Wulff modtage De, kiere Andersen!! de venligste hilsener, de bedste ønsker, og ieg kan ikke betvivle at De io veed Dem overbeviist om, og at hans ærlighed er Dem borgen for, at Han mener Dem det, oprigtig Godt — det Barn man elsker det revser man, han er nu desuden en slags Pædagog — saa De kons kan og maae optage vel, hvad Han velmenende ytrer for Dem“. Og 28. September søger hendes Søn Christian at afbøde det uheldige Indtryk, Moderen havde gjort, da hun straks afbrød Andersen i Oplæsningen af „Improvisatoren“s første Kapitler: „Men derom vil jeg heller ikke tale mere, kun bede Dig om at være lidt overbærende med Fader og Moder: Du veed at de nu i 30 Aar

⁶⁰) Brevveksling I, 95. ⁶¹) A & C 491.

have været vandt til at have Børn omkring dem, som der jo bestandig er opdraget lidt paa, og nu er det rimeligt at det falder dem vanskeligt at komme ud af Vanen, især naar de have et ungt Menneske i Nærheden, de holder saa meget af, som de gjør af Dig^a.

Men bortset fra „Opdragerne“, der mente ham det godt, havde Andersen jo mange andre Venner, der heller ikke paa nogen Maade kunde tænke sig at svigte ham, og som slet ikke fortjente ironisk at betegnes som „hvad man kalder Venner“ (I, 89). Han indrømmer selv ærligt: „jeg glemte mere Daddel jeg fik, end Roes“ (I, 80), og det er betegnende, at medens Udtryk for trofast Beundring er gaaet i Glemmebogen, er en taktløs Bemærkning blevet husket: „Vær nu glad!“ sagde Vennerne, „føl Deres mageløse Lykke! nyd Øieblikket, thi det bliver rimeligviis den eneste Gang De kommer ud! — De skulde høre hvad Folk siger fordi De skal reise! De skulde vide hvorledes vi maa forsvare Dem, og somme Tider kunne vi det ikke!“ (I, 92). Han undser sig end ikke for at skrive: „Selv mine bedste Venner vare ved at opgive mig, som Digter; „Man havde taget Feil af mit Talent!“, hvorofte var ikke, i den sidste Tid, dette Anathema lyst over mig“ (I, 104).

En Gennemgang af de bevarede Breve fra disse Aar til H. C. Andersen giver et ganske andet Indtryk af Vennekredsen. Jette Wulff havde Ret, naar hun skrev i Anledning af hans Moders Død: „Vel har De Ingen meer her paa Jorden der af Naturen er bunden til at elske Dem, som De siger, men derfor er De dog saa langt fra at være eene! ikke vil jeg gjentage det for Dem, De veed, De føler hvor Mange, der inderligen holde af Dem, og skjønner paa Deres Værd, der kjærligen deele Deres Sorger, ja Andersen! De har jo selv skabt Dem en Familie af gode Mennesker, det tør jeg sige, der i Følelse for Dem ikke staaer tilbage for noget virkeligt Slægtskab! . . . Tvivl for Guds Skyld ikke om Dem selv eller Deres Venner, der er ingen Grund til. De har som Digter jo frembragt saa meget smukt og vil endnu skabe meere; som Menneske er De jo saa ædel og god at de Fleste gjerne kunde misunde Dem! Deres Venner holde af Dem *oprigtigen*“ (8. Januar 1834).

Mellem Andersens ældre Velyndere havde H. C. Ørsted og Inge-mann usvækket bevaret deres varme Interesse for ham; begge behandlede ham som Ligemand, og de kunde, fordi deres Indstilling

overfor ham var positiv, uden Fortrydelse fra hans Side paatale, hvad de ikke syntes om i hans Skrifter. Ingemann er vel overhovedet en af dem, der mest aabent og indtrængende har sagt ham Sandheden. Det vil være tilstrækkeligt at minde om det meget alvorlige Brev, han skrev efter Modtagelsen af „Aarets tolv Maaneder“, hvori det advarende hedder: „De udpidsker Phantasien og spænder Følelsen paa Pinebænken ved som en Somnambulant bestandigt at pusle om i Dagblade og Selskaber og paa Theaterbræderne, hvorved De hver Dag ligesom rykker Deres Livstræ op for at see om det har slaaet Rødder, istedetfor at lade det faae Ro til at samle Kraft til Blomst og Frugt. . . . Giv ikke efter for den idelige Pirren til at producere, hvorved De udmarver Dem aandelig. Giv det hele tomme Selskabsliv Pokker og tag intet Flyveblad i Haand! Bryd Dem mindre om Poeten og Krandsen, men desmeer om Poesien! men skjær ikke Sangfuglen op for at tage alle dens Guldæg paa eengang!“⁶⁸⁾ Alligevel bevarede Andersen sin fulde Tillid til ham, fordi Ingemann med Vægt forstod baade at trøste og at opmuntre. Om „Agnete“ havde han saaledes mange gode Ord til dens Digter; „den er i mine Tanker Deres bedste Arbeide og et betydeligt Fremskridt“. „Ængst Dem ikke for Fremtiden!“, hedder det i samme Brev (17. Juni 1834, utrykt), „De har oprigtige Venner i Fædrelandet“.

Urokket i sin Tro paa Andersens Fremtid var hans Ungdoms Beskytter Oberst Christian Høegh-Guldberg. Efter hans Mening kunde den unge Poet, hvis „Skyggebilleder“ han navnlig satte højt, dristigt maale sig med de bedste. I et utrykt Brev af 17. Oktober 1831 hedder det: „At Oehlenschlæger tager Dem for fyldest morer mig; men: „Hvorlænge var Adam i Paris?“ To Haner i *een* Gaard forliges aldrig, og endnu mindre to Sole paa een Himmel, helst naar den Ene staaer op til samme Tid som den Anden er ved at gaae ned, og at dette omtrent nu er Tilfældet med Ø. derfor har jeg seet Syn for Sagen“. Flere Gange — 29. December 1831⁶⁹⁾ og 25. April 1832 (utrykt) — søgte han at vække hans Selvtillid overfor Hertz; „han har kun været Abekat og dog kun tilranet sig af Baggenses Form, medens Du staaer original og med tifold meer Aand“. I Anledning af sin unge Vens Samtale med Oehlenschlæger om en anbefaling til Stipendieansøgningen gaar den brave Soldat saa vidt, at

⁶⁸⁾ B. til A. 270—71. ⁶⁹⁾ sst. 688.

han endda tillægger Skjaldenes Adam lave Motiver: „Er dog Misundelses Djævelen ej en styg leed Djævel, og store Ø. hvor er du dog lille bitte! Nej, De staaer og skal staae fast, uden at enten en Ø. eller et Jødeherte [ø: *Hertz*] skal formaae at rokke ved Dem“ (5. Januar 1833). Ogsaa Andersens svorne Tilhængere Christian Wulff (18. Januar 1833) og Henriette Wulff (24. Juni 1833) nævner ham i deres Breve som den, der skal arve Kronen efter Digterkongen. Man kan finde denne Opfattelse forbavsende paa dette Tidspunkt; den anføres kun her for at vise, at de Forventninger, Forfatteren til „Fodreisen“ var blevet mødt med, ingenlunde var skrinlagte, da han forlod sit Fædreland med Planen til „Agnete“ i Hovedet.

Ser vi helt bort fra blinde Beundrere som Fru Signe Læssøe og Christian Voigt, vil vi hos saa højtannede og ingenlunde ukritiske Venner som Brødrene Ludvig og Otto Müller finde ny Bekræftelse paa, at Andersens Omgangskreds aldeles ikke tænkte paa at „opgive“ ham. Ludvig Müller, der besørgede Korrekturen paa „Samlede Digte“, kalder ham 20.—21. Januar 1834 spøgende „en Digter, saa yndet af Alle og bekiendt“⁶⁴). I en hjertelig Efterskrift til sin Broders Brev af 6. April 1834 skriver Juristen Otto Müller (efter først at have sagt Andersen nogle venlige Ord om „Agnete“):

„Naturligviis venter man noget ret fortrinligt, naar Du nu kommer tilbage, — det vil Du sikkert ogsaa kunne præstere; men glem ikke, at Du har 2 farlige Rivaler, Hertz og Paludan-Müller, at kappes med, — hvilket naturligviis ingenlunde gjør Dig forknytt, men tvertimod ansporer Dig og maaskee gjør Dig tilbøieligere til at laane Øre til det, *alle* dine mange Critici, baade Vennerne og Ikke-Vennerne, ere enige i; thi *alle* maa dog sikkert have Ret. Men der er nok som skolemestererer den langbenede Digter, som med al sin Haardnakkenhed dog er usigelig godmodig, og jeg vil derfor meget hellere følge mit Hjertes Trang, som er at oplede det Skjønne hos Digteren og i hans Værker, end give min ringe Mening tilkjende om hvad der forekommer mig mangelfuldt (?). Og Gudskelov, jeg har fundet meget Skjønt baade hos Digteren og i hans Værker“.

Men Andersen har, da han gjorde sit Livs Regnskab op, ikke lyttet til disse venlige Stemmer. Han havde andre Toner i Øret: Edvard Collins skæbnesvangre, aldrig glemte Brev af 18. December

⁶⁴) B. til A. 524.

1833. „De veed ikke Andersen, saaledes som jeg og de Andre, der mene Dem det godt, og holde oprigtigt af Dem, hvorledes Folk — ja næsten alle — det er forskrækkeligt, med hvor faa Undtagelser — hvorledes Folk yttre sig: „Har han nu igjen smurt noget sammen“, — „jeg er forlænge siden kjed af ham“ — „det er altid det samme han skriver“, kort sagt: det er utroligt, hvor faa Venner Deres Muse nu har. . . . Agnete er saa aldeles den gamle Andersens, saavel i de smukke barnlige Steder, som vi kjende fra hans tidligere Arbejder, som i de til Fortvivlelse vanskabte ja formløse Steder, som vi ogsaa kjende fra hans tidligere Arbejder; jeg har under Correc-turen tidt været grædefærdig over de mange Bekjendter jeg traf i Agnete, og som jeg ikke ønskede at træffe; som oftest kvaltes min Graad af Ærgrelse“ ⁵⁵).

Ingen kan fortænke den dybtsaarede Digter i, at Mindet om dette onde Brev, som citeres baade i MmL og udførligere i MLE, har været bestemmende for hans Syn paa hele det Livsafsnit, der laa forud for hans egentlige Gennembrud. Men heller ingen vil tillægge dette i Lidenskab nedskrevne Udbrud af indeklemt Irritation over den sorgløse Ven nede i Rom en altfor afgørende Beviskraft som historisk Aktstykke. I sin bevidste Ensidighed kan det ikke tages for noget almengyldigt Udtryk for Dommen over H. C. Andersen ved Vendepunktet i hans Digterliv.

Mellem Andersens Venner var der Enighed om, at han ingen Grund havde til at være misfornøjet med Tilværelsen. Guldberg udtrykker sig saaledes 14. November 1832: „Deres Sjælesygdom ville vi reducere *in absurdum*. Er De da ikke Lykkens Pamphilus? Digter, yndet, med en fuld Last god Samvittighed ombord, et nogenlunde godt Helbred, — hvad vil De Meer? Frihed for Selvkamp? Forgudelse? Nei, Andersen! Holdt! De trænger til Livsopdragelse, ligesaa vel som alle vi Andre: Paris var og som Andre skabt af Jord! Bær derfor Deres Kors med Kraft og Aand uden sygeligt Klynkeri! Tilgiv, jeg taler reent ud; men skal jeg være Deres faderlige Ven, — og det veed Gud, jeg er meer nu end nogensinde; thi mine Forhaabninger om Dem har De herligt stadfæstet — saa har jeg og Ret til at tale reent ud — prosaiskt forstaaeligt“ ⁵⁶).

Til ganske samme Resultat kom Ludolph Schley ovre i Libau.

⁵⁵) Brevveksling I, 202—03. ⁵⁶) B. til A. 686—87.

Schley havde gjort Andersens Bekendtskab, da han var svensk Konsulatssekretær i Helsingør; han havde allerede i Sommeren 1827 oversat „Det døende Barn“ til Tysk og Svensk og faaet den tyske Oversættelse trykt i et lokalt Blad ⁶⁷⁾. Siden havde han og Andersen korresponderet sammen. Efter næsten et Aars Pause i deres Brevveksling skriver Schley nu 5. Oktober 1833 med Henblik paa den netop begyndte Udenlandsrejse: „Nun da bewahrt sich ja mein altes Wort von Dir, denn glücklich und erwählt habe ich Dich immer genannt, obgleich Du nie es hast hören wollen, sondern immer Dich sträubtest und widersprachst — Aber auch Du wirst zur Erkenntniss kommen, auch Du wirst dankbar werden, und dann wird deinem Glücke nichts fehlen, und deinem Herzen, das durch eine traurige Angewohnheit da nur darben *will* wo andre schwelgen, wird befriedigt seyn und still“.

Men H. C. Andersen følte sig slet ikke lykkelig. Brevene fra det sidste Aar før Udenlandsreisen synes skrevet i en temmelig deprimeret Sjælstilstand. Mismod og slet Lune kommer tydeligt til orde i dem.

En bestemt ydre Grund hertil vil det ikke være let at paapege. Som paavist stod han sig endnu godt med baade Publikum, Kritiken og Vennerne. Muligvis har han haft en Fornemmelse af, at der paa dette Punkt *kunde* ske en Forandring. Han havde i det sidste halve Aar før Rejsen forskellige Skuffelser, som dog ikke kom til Offentlighedens Kundskab, og de stammede naturligvis fra Det kgl. Teater, som gennem de næste tyve Aar skulde volde ham adskillige Bekymringer. 8. September blev Teksten til „Festen paa Kenilworth“ returneret med en af Molbech affattet, uartig Skrivelse fra Teaterdirektionen. 17. Oktober fik han kasseret en Sang til Dronningens Fødselsdag. 18. November forkastedes Syngespillet „Den anden April“. Med „Dronningen paa 16 Aar“ havde han Vinteren 1832—33 forskellige Genvordigheder, og 21. April 1833 fik han sine to Vaudeviller „Skilles og mødes“ i Hovedet igen. — Nov.—Dec. var han, som før nævnt, blevet angrebet i „Den danske Bi“ og i Marts kom Wilsters Anmeldelse

⁶⁷⁾ Smlgn. ovenfor S. 93, Fodnote 3. — Som et Kuriosum skal det anføres, at Andersens fra Goethes „Wahlverwandschaften“ (II, 2) stammende Yndlingsbillede: den røde Traad i den engelske Marines Tovværk — findes i Schleys Brev til ham ^{30/11—10/12} 1831, hvor det om „Skygebilleder“ hedder: „und wenn auch der Zug des Schmerzes, der durch sie hingeht wie der rothe Faden in dem Thauwerke der englischen Marine, mich . . . gelehrt hat, dein Geist sey noch immer nicht ganz frei von der Beengung“ etc.

af Operateksterne i „Maanedsskriftet“. Men hans mørke Stemning var begyndt længe før, end disse Jobsposter fra den danske Skueplads indløb, og den gik dybere, end øjeblikkelig Skuffelse over fejlslagne Forhaabninger vilde have gjort det.

Men saa Kærlighedssorger da? Forelskelsen i Louise Collin, som Rigmor Stampe i sin Bog gør saa meget ud af? Alt tyder snarere paa, at det er Andersens deprimerede Sindstilstand, der har givet hans ligesaa ærbødige som haabløse Sværmeri for gamle Collins Datter en saa elegisk Karakter. Der er jo over hans Forhold til Louise intet Spor af den ægte og dybe Passion, som Forelskelsen i Riborg Voigt og siden Kærligheden til Jenny Lind vakte hos ham. Hans Hjerter fængede let, men dette betød i Reglen ikke nogen alvorlig Trusel for hans Sjælefred. Han var ikke utilbøjelig til at sværme for sine nærmeste Venners Søstre. Betegnende er det, at samtidig med, at han ydmygt, næsten underdanigt lod Louise Collin ane sine ømme Følelser, mente hans Fortrolige Christian Wulff, at Digteren var anderswo engageret; fra Vestindien skrev han 12. Februar 1833 hjem: „De fortæller mig saa mange Forlovelser, (iblandt andre Louise Collin, som bedes at gratulere), men De har reent glemt at nævne Hr. Cand. phil. H. C. Andersen, som sværmer henne i Bispegaarden; rigtignok ikke i Stuen som før [o: hos *Oehlenschlägers*], nei! nu vil han høiere tilveirs, og hæver sine Øine til Bispedatteren selv“ [o: *Augusta Müller*].

Men allerede længe før Andersen med Ingeborg Drewsen som Censor begyndte at sende hendes Søster Louise sine meget forsagte og meget kejtede, maskerede Kærlighedsbreve, var den indre Krise, som hans Korrespondance afspejler, en Realitet. Uden selv at kunne gøre sig det helt klart var han kommet til et kritisk Punkt i sin Udvikling. Han trængte til en indre Fornyelse, til Luftforandring baade i aandelig og bogstavelig Forstand. Tidligere havde han haft Perioder af Mismod, f. Ex. efter Skuffelsen med Riborg Voigt⁵⁹); nu blev Tristheden en kronisk Tilstand.

Under Sommeropholdet i Odense 1832 var han i saa slet Humør, at end ikke den Hyldest og Opmærksomhed, som han var Genstand for fra beundrende Venners Side, formaaede at sprede hans tunge Tanker. Omtrent enslydende fortæller han herom til Edvard Collin

⁵⁹) Brevveksling I, 96.

(3. Juli)⁵⁹) og til Ingemann (12. Juli)⁶⁰). Rent fysisk ledsagedes denne Tilstand af en „forunderlig Udmattelse, en Spænding i Nerverne, jeg er træt det mindste jeg gaaer“⁶¹). Hertil kom overspændte Forventninger om en snarlig Død og Længsel derefter — sikre Tegn paa, at Andersen var ude af Ligevægt. Grundtonen i disse Sommerbreve er den evigt utilfredsstillende „Higen efter noget Andet, end det man netop har“, som han skulde digte om i „Agnete“ og paa Højden af sin Bane dømme saa alvorligt i „Grantræet“. Meget træffende hedder det 2. August 1832 til Fru Læssøe: „Saaledes nyder jeg aldrig det Nærværende, mit Liv ligger i Fortid og Fremtid, og det er i Grunden for Lidet for et *virkeligt* Menneske. Jeg har været i slet, meget slet Humeur her“⁶²).

Det blev ikke bedre i Løbet af Efteraaret og Vinteren. Ensomhedsfølelsen tog til — „Det er saa tungt Intet at have, man kan glæde sig til. Jeg føler mig saa ene, saa ulykkeligt ene, og mine Recensenter [o: *Skrifterne i „Bien“*], søge ikke at give mig farlig Livs Lyst“ (20. December 1832, til Ingemann)⁶³) — og Selvtilliden daledede voldsomt. Et næsten patologisk Udtryk for Selvopgivelse er denne hidtil utrykte Billet til Chr. Molbech med Digtsamlingen „Aarets tolv Maaneder“ (Ny kgl. Saml. 2336, 4to):

Kjøbenhavn den 16 December 1832.

Kjære Hr: Justitsraad!

Herved tager jeg mig den Fornøjelse at tilsende Dem mit seneste Arbeide, hvorvidt dette viser aandelig Fremgang eller forøger Pletterne i mit poetiske Liv, vil nu Tiden vise. Jeg haaber at høre Deres ærlige Dom; Mildhed er jeg ikke vant til; man har snart bragt mig til det Punkt at alt Mod og Lyst svigter; dog det er jo godt, dersom jeg virkelig ikke kan bringe det til noget Høiere, end hvad mine første Smaadigte, alt udtalte. — Gid De i dette Arbeide finde noget mere, end jeg selv tør haabe, og der ved gjøre mig Deres Interesse værdig

med megen Hengivenhed

Andersen.

Og der er over Brevene til Edvard Collin fra denne Vinter, hvor Andersen føler sig „saa slavisk nedkuet“ og bittert hævder: „Alt hvad

⁵⁹) Brevveksling I, 101. ⁶⁰) B & B I, 104—05. ⁶¹) Brevveksling I, 104. ⁶²) B & B I, 107—108. ⁶³) sst. I, 111.

der engang kommer mit Hjerter nær, gaaer strax til Grunde for mig!“ en saa tryglende Ydmyghed, at hans Mindreværdsfønmelser giver sig næsten beskæmmende Udtryk⁶⁴).

Efterhaanden var han mere og mere overbevist om, at blev dette ved, saa var det snart ude med ham. Til Louise Collin skrev han 1. November 1832: „Jeg føler, at jeg gaaer til Grunde, min aandelige Kraft sløves, før jeg endnu har udrettet noget! Intet driver mig fremad! Der er intet jeg tør haabe, ingen Ting i Fremtiden der staaer mig som en Mulighed, en blot tildrømt Mulighed“⁶⁵).

Derfor bliver den paatænkte Udenlandsrejse snart noget mere end et behageligt Projekt, man kan underholde gode Veninder om; det bliver patetisk til den sidste Redningsplanke. 11. Juli 1832 havde han til nogle vemodige Betragtninger om sin formentlig snarlige Død føjet dette Hjertesuk: „Mit eneste og kjæreste Ønske er at komme ud i Verden, at kunne reise — men jeg lever vist ikke saalænge, — og jeg har dog kun gjort saa grumme lidt her i Verden!“⁶⁶) Fem Maaneder efter er Tonen blevet mere dyster (20. December, til Inge-mann): „Man har snart bragt mig til det Punkt at jeg mistvivler om mine egne Kræfter. Hvad skal der da blive af mig? Jeg glæder mig til intet, haaber intet, skriver kun fordi jeg *maa*, jeg kan ikke lade være. Denne Verden var dog saa smuk, naar enhver kun lod Hjer-tet spille en større Rolle end det faaer Lov til. — Jeg trænger til en Forandring i min Stilling, Collin indseer det, og jeg har udtalt mig for ham; jeg vilde saa gjerne bort, langt bort, paa et Aar i det mindste . . . vor Herre føler vist som jeg, at jeg ret trænger dertil; det maa altsaa skee“⁶⁷) — hvorefter han udvikler Rejseplanen. 16. Fe-bruar fortsætter han i samme Tone i et Bekendelsesbrev til Henriette Wulff: „Det er en indgroet Tanke hos mig, at kun ved, at jeg rives løs fra den øieblikkelige Omgivning, kan der blive Noget af mig; skal jeg blive her, da gaaer jeg til Grunde! Tiden vil lære Dem, at der ligger mere Sædhed deri, end De troer“⁶⁸). Endelig skriver han 13. Marts til Edvard Collin — han havde pludseligt sat sig i Hovedet, at han vilde faa Afslag paa sin Stipendie-Ansøgning! — at Rejsen var en Idé, han havde sat sit hele Haab, sin hele Tanke til, som skulde gøre ham „sjælesund og livsglad“. „Det er ikke et Aar af

⁶⁴) Brevveksling I, 116—20. ⁶⁵) Rigmor Stampe 171. ⁶⁶) Brevveksling I, 104
⁶⁷) B & B I, 111—12. ⁶⁸) sst. I, 114.

mit Liv, jeg vil undgaae at miste, det er mit hele aandelige Væsen jeg vil frelse!“⁶⁹⁾

Ingemann var skeptisk med Hensyn til det Udbytte, som H. C. Andersen ventede sig af Rejsen. Han sagde ham det ærligt i sin Takkeskrivelse for „Aarets tolv Maaneder“: „Om det er godt for Dem at reise *nu* veed jeg ikke; jeg troer De trænger meer til at samle Dem, end til at adsprede Dem. Men naar Leiligheden tilbød sig, burde den vist gribes. Om De fik et heelt eller halvt Aars Tid til at samle og styrke Dem paa den Maade, jeg mener, var det vist ikke af Veien“⁷⁰⁾.

Udviklingen førte hurtigt sit Bevis for, at Andersen havde set rigtigt, Ingemann galt. Italien blev den rette Kur mod Krisen. Med al skyldig Honnør for „Maanederne“ og for „Agnete“ med — i dem var der ingen Fremtid. Der maatte i bogstavelig Forstand aabnes en hel ny Verden for vor Digter, inden han lærte at se og lærte at skrive. Men saa blev ogsaa Rejsens Resultater: „Improvisatoren“ og de første Eventyr de Grundpiller, paa hvilke han skulde opbygge sit Verdensry. En anden Soraner, C. H. Lorenzen, pegede i sit Takkebrev af 8. Maj 1835 paa Forskellen mellem før og nu. Saa tidligt saa et kyndigt Øje klart, at her var foregaaet en gennemgribende Revolution:

„I disse Dage har jeg læst Din Improvisator, og jeg bryder den lange Taushed egentlig kun for at takke Dig. Du taler om det store Indtryk, som Synet af Vesuv og dets Krater i hiin mærkværdige Nat havde gjort paa Antonio; hans Tvivl og Mismod forsvandt, og han følte en Kraft og Tillid til sig selv og Verden, som han aldrig før havde drømt om. En lignende Forandring, synes jeg, maa nu være foregaaet i Dig selv, siden Du har sendt Din Bog ud i Verden. Du kalder den med Rette det Bedste, Du eier, og jeg er vis paa, om Du ikke havde skrevet andet, og ingen Roes eller Velvillie høstet ved Dine forrige Arbejder, skulde Du dog vinde mange Hjerter ved disse to smaa, indholdsrige Bind . . .“⁷¹⁾.

Resultatet af denne Undersøgelse kan vistnok opgøres saaledes: Andersens Fremstilling af Perioden 1830—33 er subjektivt sanddru, forsaavidt som hans Stemninger omkring Udenlandsrejsens Begyndelse i det store og hele er korrekt skildrede. Den aandelige Kri-

⁶⁹⁾ Brevveksling I, 120. ⁷⁰⁾ B. til A. 271. ⁷¹⁾ sst. 416—17.

Realitet lader sig ikke anfægte. Men som objektiv Historieskrivning frembyder den mange saarbare Punkter og ægger til Protest. Den er egnet til at forvirre Læseren, fordi han savner faste kronologiske Holdepunkter. Den er ensidig, fordi Forfatteren udelukkende fremdrager Vidnesbyrd om Mangel paa Forstaaelse og Anerkendelse, smaalig og skolemesteragtig Kritik, medens der kan fremlægges tungtvejende Beviser for, at han var vel anskrevet paa højeste Sted, havde et stort Publikum og trofaste Venner. Naar Andersen derfor søger Krisens Aarsager i sine Omgivelsers Stilling overfor ham og ikke i sit eget Indre, begaar han en øjensynlig Uret mod baade Presse, Publikum og Venerne. Han maa derfor bære Hovedparten af Ansvaret for Legendens om den forfulgte og forhaanede Digter. Thi Sandheden er jo dog den, at han, i al Fald i de vanskelige Ungdomsaar, snarere har faaet en naadigere Behandling i sit Fædreland, end det ellers faldt i en ung Poets Lod i Slutningen af Frederik VI.s Regering.

Ærligt har han selv bekendt det: „jeg eiede et eget Talent til at dvæle ved Livets Skyggesider, opsøge det Bittre og just smage derpaa. Ganske udsøgt vidste jeg at plage mig selv“ (II, 19). I højere Grad end ellers i Selvbiografien gælder disse Ord Afsnittet om Forfatteren til „Skyggebilleder“, „Vignetterne“ og „Aarets tolv Maaneder“.

5.

Redegørelsen for den Modgang, han i Aarenes Løb har mødt, giver H. C. Andersen Lejlighed til at uddrage visse Lærdomme, som understreger Levnedsskildringens tydelige Karakter af Forsvarsskrift.

Ganske vist erkendte Andersen, at Modgang havde haft pædagogisk Betydning for ham. Om Skoleaarene siges der: „De tunge mørke Dage har ogsaa bragt deres Velsignelse ind i mit Liv“ (I, 68). Men han naaede først til denne Erkendelse, da Modgangen var ved at afløses af en almindelig Paaskønnelse. Han fortæller, hvorledes Eventyrene i Danmark fandt aabne Døre og aabne Hjerter, blev optaget „med den allerstørste Erkjendelse, jeg kunde ikke ønske nogen større . . . Der strømmede et vederqvægende Solskin ind i mit Hjerte; jeg følte Mod og Glæde, opfyldtes af en levende Trang efter endnu mere at udvikle mig i denne Retning, trænge ind i Eventyrets Natur“ (II, 62). Først under Medbør, understreger han, faar alle Evner Lejlighed til helt at udfolde sig. Derfor minder vi paany om den

Passus, hvori han har udtrykt sit Livs vigtigste Erfaring (smlgn. S. 126 og 149—50):

„Som naar man Skridt for Skridt hugger sig en Vei op ad en steil Klippe, havde jeg i Hjemmet, fra een Side hugget mig fremad og saae mig nu indrømmet og erkjendt en bestemt, sikkert Plads i mit Fædrelands Litteratur. Denne Erkjendelse og Mildhed hjemme, udrettede mere hos mig, end al skaanselsløs Kritik. Udenfra opgik saaledes en Slags vederqvægende, styrkende Solskin, inden i mig selv blev det ogsaa klar Dag, der kom en Ro, en Erkjendelse af, at Alt, selv det Bittre i Livet havde været nødvendigt for mig til min Uddannelse og Lykke“. Eller som det kort og fyndigt hedder: „I Lykke bliver man god og from“ — en Sentens, som var anbragt i Tilslutning til Beretningen om hans Besøg hos Preusserkongen i Potsdam, men som blev strøget af Collins Censorblyant (21. 1).

Siden Skoletiden var denne Tanke gaet som den røde Traad gennem Andersens Liv. Paa Udenlandsreisen 1833 indskærpede han den i dette Kapitel vantro Edvard Collin: „Roes, uendelig Roes, som jeg oftere har sagt, vil virke meest velgjørende paa mig“^{7a}). Derfor lagde han overhovedet ikke Skjul paa, at Bifald og Opmuntringer, Hædersbevisninger og Udmærkelser af enhver Art var en Livsbetingelse for ham. Om „Erkjendelsen“ saa kom fra kyndige eller ukyndige, havde mindre at sige. Intet Under, at Mennesker, der ikke var ham venligt sindede, havde travlt med hans Forfængelighed.

Denne Beskyldning for *Forfængelighed*, som ingen tør kalde grundløs, gik vor Digter nær til Hjerte. En af Selvbiografiens vigtigste Opgaver er netop at føre et Forsvar mod denne Anklage, som mødte ham i Tide og Utide.

Allerede under Udarbejdelsen af Bogen var han klar over, at han undgik den ikke: „Jeg veed hvorledes næsten enhver Selvbiograph omtales som Egoist, jeg veed om mig grændser det til Talemaade, og i dette Reiseliv bliver facta næsten som Forfængelighedens største Udtalelse“ (8. August 1846, til E. Collin)^{7a}). Men han protesterer nu direkte imod den: „Jeg føler Trang til hër at protestere mod den Forfængelig[hed]s Beskyldning, som man, da ingen anden Feil i mit privat[Liv] kunde udpiles (!), blev baaret om og endnu som en gammel Mynt, stundom kastes paa mit Skuebord“ (I, 84—85; jvnfr. S. 141).

^{7a}) Brevveksling I, 184. ^{7b}) sst. II, 105.

Gang paa Gang søger Andersen at vise, at Anklagen for Forfængelighed hviler paa en Misforstaaelse. Det kunde se ud som arg Forfængelighed, naar han hjemme i Odense foretrak at gaa til Præsten hos Stiftsprovsten fremfor hos Kapellanen. Men det forholdt sig ganske anderledes, paastaar han; dels følte han nemlig altid „en inderlig Drift“ til at nærme sig Latinskolens Disciple, som han dengang betragtede som en Art højere Væsener, dels gik han i stadig Angst for de fattige Dreng, der havde forfulgt „Komedieskriveren“ med deres Spot (I, 24—25).

Naar han i Perioden 1830—33 engang imellem blev træt af al den opdragende Belæring fra Venners Side, som absolut vilde sige ham „Sandheden“, og han saa i oplussende Trang til Selvhævdelse udbød, at han „vilde blive en Digter man skulde faae Ære af!“ — saa blev ogsaa dette misforstaaet: „et saadant Ord blev grebet, som Blomsten af den utaaeligste Forfængelighed, det blev fortalt fra Huus til Huus. Jeg var et godt Menneske hedte det overalt, men eet af de forfængeligste der var til; og paa samme Tid var jeg ofte ved at segne af Mistillid til mine egne Evner; jeg glemte hver Daddel og havde som i Skolens mørkeste Dage, en Følelse af at mit hele Talent var en Selvskuffelse“ (I, 81).

Kvitterede han for Venlighed fra Velgøreres eller Kunstfællers Side ved f. Ex. at dedicere dem de forskellige Afsnit af „En Digters Bazar“, blev dette hjemme i Danmark betragtet „som et fornyet Beviis paa Forfængelighed, jeg vilde prale med Navne, nævne betydelige Personer som Venner“ (II, 27—28). Det var derfor ikke saa underligt, at han ved Thorvaldsens Hjemkomst holdt sig sky tilbage, da den fornøjede Gubbe modtog sine Venner med Kys og Omfavnelser; han vilde undgaa at „blive bemærket og dømt — ja dømt, som et forfængeligt Menneske der kun vilde vise dem, at ogsaa jeg kjendte Thorvaldsen, at han var mig kjærlig og god“ (II, 38).

Det ligger ham imidlertid, hævder Andersen, fjærnt at prale: „Jeg fortæller alt dette Glædelige for mig, det er facta i mit Liv, jeg fortæller dette, som jeg tidligere har fortalt om det Fattige, det Ydmygende, det Trykkende; og har jeg givet det, som det ligger i min Sjæl, man vil ikke kalde det Hovmod, Forfængelighed! det er ikke Navnene“ (II, 57). Tværtimod! Ganske andre Følelser har fyldt hans Hjerte: „Ogsaa her, aabent og tillidsfuld, som sad jeg blandt kjære

Venner har jeg fortalt mit eget Eventyr, udtalt min Sorg, som min Lykke; jeg har udtalt min Glæde over hver Hæder og Erkjendelse, som jeg troer at jeg for Gud selv kunde sige den; mon det er Forfængelighed? Jeg troer det ikke! mit Sind var bevæget og bøiet derved, min Tanke var Tak til Gud“ (II, 157—58).

H. C. Andersen ønsker altsaa først og fremmest Selvbiografien betragtet som et Udtryk for hans *Taknemlighed* overfor Verden og overfor Gud, en Følelse, som maa have Luft hos ham, selvom han skal risikere, at man mistyder hans Ord. Bevidstheden om Medgang og Held løfter hans Sind, men lader ham samtidig ydmygt erkende sin Ringhed og Uværdighed. Ole Bull fortæller ham i Marseille, hvor kendt hans Bøger og hans Navn er i det store Amerika. „Mit Navn flyvet over det store Verdens Hav! jeg følte mig ganske lille derved!, men glad, lykkelig! hvorfor fik dog jeg fremfor saa mange Tusinde saa meget Held! — Jeg havde og har en Følelse derved, som var jeg en fattig Bondeknøs man kastede en Konge-Kaabe omkring. — Men lykkelig derved var jeg, er jeg! mon det er Forfængelighed, eller ligger denne i, at jeg udtaler min Glæde!“ — (II, 144).

Ros og Medgang gør ham netop ydmyg overfor Gud — han digtede senere herom Eventyret „Pen og Blækhus“, en Legende bygget over Ordene: Soli Deo Gloria! Tyve Aar tidligere havde han skrevet følgende Linier til Edvard Collin i Anledning af Chamissos smigrende Dom om „Improvisatoren“: „De alene, Eduard, De og Deres, veed hvor dybt en saadan Roes griber mig, den fylder min Sjæl med barnlig Tak til Gud, af ham har jeg Alt, ingen Stolthed kjender jeg da, en reen hellig Ydmyghed gennemstrømmer mig. Kjendte dog Enhver, hvorledes man ved Roes og Godhed bedst lutttrer en Sjæl“ (3. Juli 1836)⁷⁴).

Derfor understreges vor Digers Følelse af from Ydmyghed Gang paa Gang i „Mit eget Eventyr uden Digtning“. Saaledes i Beretningen om Studenternes Hyldest i Lund, et „Livs Moment“, der „udbrændte mere Hovmodens Rødder end nærrede dem“ (II, 15). Eller i den lille Scene, hvor Andersen i Hofparkettet tager Plads ved Thorvaldsens og Oehlenschlägers Side: „Dersom nogen Landsmand da fra sit Sæde har tænkt og dømt, der staaer *han* med de to Store, hovmodig og

⁷⁴) Brevveksling I, 253.

stolt, han vil nu af min Bekjendelse see hvor urigtig han har dømt mig. Ydmyghed, Bøn til Gud om Kraft til at fortjene min Lykke har fyldt mit Hjerte, han lade mig altid beholde disse Følelser“ (II, 34). Og Ydmyghedens naturlige Udtryk er Takken.

Taknemligheden gælder Menneskene: „Hvor dog Verden er lys og smuk! hvor Menneskene ere gode! det er en Lyst at leve! — Dette er meer og meer blevet mig klart og bevidst“ (II, 78). „Fra Keiserens Slot til Bondens Stue kan jeg sige man har været hjertelig og god mod mig!“ (22. 2—3). Men den gælder naturligvis først og fremmest Gud. Paa sin Hædersdag 5. September 1844 paa Før gennemgik H. C. Andersen i Tankerne de 25 Aar, der var forløbet, siden han som en fattig Dreng havde set København første Gang fra Toppen af Frederiksberg Bakke, og han havde hele sin Selvbeherskelse behov for ikke at briste i Graad ved det kongelige Taffel; „der er Øieblikke fulde af Taknemlighed i hvilke vi ligesom have Trang til at trykke Gud til vort Hjerte! hvor dybt følte jeg mit Intet at Alt, Alt var fra ham“ (II, 89—90).

Man kan finde Udtrykket mindre smagfuldt; Andersen var selv velfornøjet med det og fik det anbragt i flere af sine Breve⁷⁵⁾. Men det maa indrømmes, at det som i en Nøddeskal giver hans rent private Religion. Det staar i nøje Samklang med den Lære om et Forsyn, der bestandigt griber direkte ind i hans Skæbne, som forkyndes i Selvbiografien. Mindre villet naivt er det samme med lidt andre Ord sagt saaledes (ved Ankomsten til Rom 1846): „jeg følte mig saa lykkelig, saa gennemtrængt af Tak og Glæde, hvor meget gav ikke Gud mig frem for Tusinde og atter Tusinde og selv i at føle dette, ligger en Velsignelse, naar Glæden er ret stor, har man som i den dybeste Sorg kun Gud ret at holde sig fast ved!“ (II, 133—34).

Skeptikeren vil i denne optimistiske Positur finde baade et Element af ubevidst Selvillusion og en bevidst kunstnerisk Trang til at give dette Defensorat i en Selvbiografis Form en saa monumental Holdning som muligt, inden Sagen indlades for Læserens Dom. Derfor ender da den S. 147—48 citerede Epilog, der slutter Ringen fra Bogens Indledningsord og endnu engang understreger dens Tesis, med at fremstille vor Digter som Lykkens Barn, hvis Tillid til Menneskene

⁷⁵⁾ Saaledes 27. Dec. 1845 til E. Collin (Brevveksling II, 45) og 23. April 1846 til Henriette Hanck (B & B II, 144); jvnfr. ovenfor S. 144.

sjældent blev skuffet, for hvem det er en Lyst at leve, at tro paa Gud og Mennesker, og som i Taknemlighed for den Skæbne, der havde været forundt ham, og som Tusinder fortjente bedre end han, ser Fremtiden imøde i den sikre Forvisning, at selv om Lykkestjernen synker, vil ogsaa heraf udspringe det bedste.

Man kan roligt paastaa, at den mistænksomme og forfængelige H. C. Andersen, af Natur Sortseer, i sin dybeste Kunst Tragiker, *i sit daglige Liv* havde ondt ved at praktisere dette fromme Lyssyn paa Tilværelsen! Alle Indvendinger tiltrods — dette *var* hans religiøse Overbevisning, som han satte hele sin Vilje ind paa at hævde. Forsynstroen og Postulatet om Livet som et Eventyr havde været hans Arbejdsprogram fra Ungdommens Dage. Overbevisningen om, at Forjættelserne var opfyldt i hans Liv, naglede han som et Flag til Mastetoppen; et Flag, der ikke kunde stryges.

Under dette Tegn var han paa sin Banes Højdepunkt rede til at fortsætte Livssejlsden over Fremtidens dunkle Vande.

NAVNEREGISTER

Ved *Albert Fabritius*

PERSONREGISTER

- Adler, J. G. (1784—1852), Gehejmekabinetssekretær, 16, 22 f., 144.
- Alexis, Willibald, (Pseud. for Wilh. Häring, se denne).
- Amalie, Dronning af Sachsen, f. Prinsesse af Bayern (1801—77), 134.
- Andersen, Anne Marie Andersdatter (d. 1833), Digterens Moder, 34—40, 45, 171.
- Andersen, Birgitte f. Olsen (1791—1875), Skuespillerinde, 90.
- Andersen, Hans (1782—1816), Friskomager, Digterens Fader, 34—40.
- Arnesen, A. L. (1808—60), Forfatter, 118.
- Arnim, Bettina v., f. Brentano (1788—1859), tysk Forfatterinde, 132, 142.
- Atterbom, Per Daniel Amadeus (1790—1855), svensk Digter, 136.
- Bacheracht, Therese v., f. Struve (1804—52), tysk Forfatterinde, 128.
- Bagger, Carl (1807—46), Forfatter, 32.
- Baggesen, Jens (1764—1826), Digter, 119, 128, 172.
- Balling, Jonathan (1773—1829), Forvalter ved den kgl. grøn. Handel, 90.
- Balzac, Honoré de (1799—1850), fransk Forfatter, 81.
- Beaulieu-Marconnay, Carl Olivier Frh. v. (1811—89), Hofmand, 14, 77, 84.
- Becker, Nicolaus (1809—45), tysk Digter, 119.
- Bendemann, Eduard (1811—89), tysk Maler, 142.
- Bentzien, V. B. (1800—57), Sognepræst i Kerteminde, senere Provst, 90.
- Bissen, H. V. (1798—1868), Billedhugger, 142.
- Bjørnson, Bjørnstjerne (1832—1910), norsk Digter, 9.
- Boas, Ed. (1815—53), tysk Forfatter, 115.
- Boner, Charles, Oversætter, 146.
- Borgaard, Carl (1799—1868), Forfatter og Oversætter, 109.
- Bournonville, August (1805—79), Balletmester, 77, 142.
- Brandes, Georg (1842—1927), Kritiker, 9, 87.
- Bredal, Ivar (1800—64), Komponist, 45.
- Bremer, Fredrika (1801—65), svensk Forfatterinde, 33, 88, 98.
- Brix, Hans (f. 1870), Litteraturforsker, 11, 22, 65.
- Brockhaus, Heinrich (1804—74), tysk Forlægger, 14 f.
- Brockhausen, Adolph Frh. v. (1801—58), preussisk Gesandt, 108.
- Bull, Ole (1810—80), norsk Violinvirtuos, 52, 55, 80, 85, 183.
- Bunkeflod, Familien, 31, 35.
- Bunkeflod, Anna Margrethe (1759—1849), 96.
- Bügel, Catharina, f. Adzer (1767—1845), 127.
- Böttger, Adolf (1815—70), tysk Digter og Oversætter, 110.

- Carl Alexander (1818—1901), [Arve]-Storhertug af Sachsen Weimar Eisenach, 19, 23, 25, 28, 52, 64 f., 145.
- Caroline Amalie (1796—1881), Dronning af Danmark, 56, 100.
- Carus, Carl Gustav (1779—1868), sachsisk Livlæge, 84.
- Castelli, I. F. (1781—1862), østrigsk Digter, 51, 122.
- Chamisso, Adalbert v. (1781—1838), fransk-tysk Digter og Naturforsker, 34, 91, 159, 162, 183.
- Christian VIII (1786—1848), Konge af Danmark, 17, 64, 100, 144.
- Christian August (1798—1869), Hertug af Slesvig Holsten Sønderborg Augustenborg, 133 f.
- Colbiørnsen, Chr. (1749—1814), Statsmand, Jurist, 83.
- Colbiørnsen, Engelke Margrethe, f. Falbe (1763—1848), 49, 90.
- Collin, Edvard (1808—86), Departementschef, 14 f., 18—21, 25, 27 f., 31 f., 50, 53, 60, 68, 75, 95, 103—39, 143—45, 152, 160, 165 f., 168—70, 173, 176—78, 181, 183.
- Collin, Henriette Christine, f. Hornemann (1772—1845), g. m. Jonas C., 84.
- Collin, Henriette Oline, f. Thyberg (1813—1894), g. m. Edvard C., 33, 64.
- Collin, Jonas (1776—1861), Finansdeputeret, 18, 21, 24 f., 43, 50, 90, 109, 118, 128, 143—46, 157, 162—65, 176, 178.
- Collin, Jonas Sigismund (1840—1905), Zoolog, 10.
- Collin, Louise (1813—98), g. m. W. Lind, 162 f., 176, 178.
- Dahlén, Carl (1770—1851), Solodanser, 43 f.
- Dahlén, Johanne Caroline Elisabeth, f. Morthorst (1770—1845), Skuespillerinde, 127.
- Danneskiold-Samsøe, Henriette, Grevinde, f. Kaas (1776—1843), 115.
- David, C. N. (1793—1874), Politiker, Nationaløkonom, 143.
- David d'Angers, P. J. (1788—1856), fransk Billedhugger, 142.
- Decken, Wilhelmine v. d., f. Brauns 1783—1858), 142.
- Drewsen, Ingeborg f. Collin (1804—77), 23, 176.
- Dumas père, Alexandre (1803—70), fransk Digter, 56, 81, 142.
- Eckermann, Johann Peter (1792—1854), tysk Forfatter og Bibliotekar, 88.
- Eeden, W. van, holl. Litteraturforsker, 30.
- Eisendecker, Caroline (Lina) v., f. Hartlaub (1821—75), 22, 146.
- Elisabeth (1801—73), Dronning af Preussen, f. Prinsesse af Bayern, 134.
- Emil (1767—1841), Prins af Slesvig Holsten Sønderborg Augustenborg, 135.
- Ernst, Heinrich Wilhelm (1814—65), østrigsk Violinist, 58, 89.
- Frederik VI (1768—1839), Konge af Danmark, 82 f.
- Frederik (1800—65), Prins af Slesvig Holsten Sønderborg Augustenborg (Prinsen af Nør), 99.
- Frederik Wilhelm IV (1795—1861), Konge af Preussen, 56 f.
- Frommann, Alwine, Blomstermalerinde, 60 f.
- Froriep, Ludwig v. (1779—1847), Ober-Medicinalrat, Weimar, 142.
- Gade, Niels W. (1817—90), Komponist, 120, 142.
- Gathy, August (1800—1858), tysk Musikforfatter, 81.
- Geibel, Emanuel (1815—84), tysk Digter, 79.
- Genthe, Friedrich Wilhelm (1805—66), tysk Skolemand og Forfatter, 94.
- Goethe, Otilie v., f. Pogwisch (1796—1872), 55, 80.
- Goethe, Walther v. (1818—85), tysk Komponist 128.
- Gomard, Nicolas (1746—1821), Portner i Graabrødrehospitalet, Odense, 37.
- Grahl, A. (1791—1868), tysk Miniaturmaler, 7, 130.

- Grillparzer, Franz (1791—1872), østrigsk Digter, 142.
- Grimm, Jacob Ludvig Karl (1785—1863), tysk Oldgransker og Sprogforsker, 85, 89.
- Grimm, Wilhelm Karl (1786—1859), tysk Oldgransker og Sprogforsker, 89.
- Hahn-Hahn, Ida, Grevinde v., f. v. Hahn (1805—80), tysk Digterinde, 142.
- Hald, P. T. (1802—64), Præst, 158.
- Hanck, Henriette (1807—46), Forfatterinde 18, 28, 89, 144, 163, 165 f., 184.
- Hansen, F. J. (1810—52), Digter, 94.
- Hartmann, J. P. E. (1805—1900), Komponist, 45, 82.
- Hase, Karl August v. (1800—90), tysk Kirkehistoriker 51, 80, 95, 124.
- Hauch, Carsten (1790—1872), Digter, 50 f.
- Heiberg, Johan Ludvig (1791—1860), Digter, 22, 80, 82, 87, 89, 92 f., 101—03, 108, 122, 124, 136—38, 155, 161, 164 f.
- Heiberg, Johanne Louise, f. Pätges (1812—90), Skuespillerinde, 101 f., 119, 136 f.
- Heine, Heinrich (1797—1856), tysk Digter 77, 81, 84, 122.
- Hertz, Henrik (1798—1870), Digter, 48, 83, 89, 160—64, 172 f.
- Hitzig, Julius Eduard (1780—1849), tysk Forfatter, 91.
- Hoffmann, E. T. A. (1776—1822), tysk Digter, 84, 122.
- Hohenhausen, Elise v., Friherreinde, f. v. Ochs (1789—1857), tysk Forfatterinde, 61.
- Holst, H. P. (1811—93), Digter, 76, 119.
- Holstein, Frederik v. (1771—1853), Teaterchef, Generalmajor, 41 f., 152.
- Holten, Nicolai (1775—1850), Statsgælds-direktør, Konferensraad, 164.
- Homberg, Augusta, f. David, 143.
- Humboldt, Alexander v. (1769—1859), tysk Naturforsker, 56.
- Hurd & Houghton, Forlag (New York), 10.
- Häring, Wilh. (1798—1871), tysk Forfatter, 79, 91.
- Härtel, Hermann (1803—75), tysk Forlægger, 14.
- Hædt, F. L. (1820—85), Skuespiller, Scenestruktør, Forfatter, 80, 135.
- Høegh-Guldberg, Christian (1777—1867), Generaløjntant, 35 f., 38, 100, 172, 174.
- Høegh-Guldberg, Frederik (1771—1852), Forfatter, 44, 79, 92.
- Høst, Andreas Frederik (1811—97), Forlagsboghandler, 109.
- Ibrahim Pasha (1789—1848), ægyptisk Hærfører, 87.
- Ingemann, Bernhard Severin (1789—1862), Digter, 80, 118, 161 f., 164 f., 171 f., 177—79.
- Ingemann, Lucie, f. Mandix (1792—1868), 118.
- Ipsen, Louise, f. Wulff (1810—42), 167.
- Iversen, Chr. H. (1748—1827), Bogtrykker, 35, 39, 127.
- Jenssen-(Tusch), G. F. (1789—1888), Major, Oversætter, 10, 30, 33—46, 86, 155, 160.
- Jerichau, Jens Adolf (1816—83), Billedhugger, 52, 78, 89, 130.
- Jerichau-Baumann, Elisabeth, f. Baumann (1819—81), Malerinde, 142.
- Johann (1801—73), Prins af Sachsen, 1854 Konge, 54.
- Josephson, Jacob Axel (1818—80), svensk Komponist, 19.
- Juncker, Peter, Plakatbærer, 36.
- Kalkbrenner, Friedrich (1788—1849), tysk-fransk Komponist og Klavervirtuos, 81.
- Kellermann, Christian (1815—66), Violoncelvirtuos, 134.
- Kestner, August (1777—1853), hannoversk Gesandt, 108.
- Klette, Hermann (1813—86), tysk Publicist, 62.
- Kolberg, Andreas (1817—69), Billedhugger, 89, 130.
- Krieger, Anna Cathrine, f. Falbe (1770—1843), 90.

- Krieger, Johan Cornelius (1756—1824), Admiral, 90.
- Kuhlau, Frederik (1786—1832), Komponist, 91.
- Larsen, Peter (1845), musikalsk Dreng, 99.
- Lehmann, Orla (1810—70), Politiker, 158.
- Lind, Jenny (1820—87), svensk Sangerinde, 33, 59—62, 76—78, 91, 113, 116, 126, 176.
- Lind, Louise, f. Collin, s. d.
- Lind, W. (1807—91), Auditor, 163.
- Lindgreen, Ferdinand (1770—1842), Skuespiller og Instruktør, 43.
- Liszt, Franz (1811—86), ungarsk Klavervirtuos, Komponist, 58.
- Liunge, A. P. (1798—1879), Litterat, Avisudgiver, 168.
- Lorck, Carl Berendt (1814—1905), Boghandler, 14—16, 18—22, 24, 26—28, 74, 95, 104—07, 109 f.
- Lorck, Jørgen Heinrich (1810—95), Læge, 14.
- Lorenzen, C. H. (1807—59), Adjunkt i Sorø, 168, 179.
- Louis Philippe (1773—1850), Konge af Frankrig, 83.
- Louise Sophie (1796—1867), Hertuginde af Slesvig Holsten Sønderborg Augustenborg, f. Ctsse Danneskiold-Samsøe, 16, 99, 115, 133 f.
- Læssøe, Signe, f. Abrahamson (1781—1870), 112, 167, 173, 177.
- Madsen, Johannes, Snedkermester, 90.
- Malibran, Maria Felicita (1808—36), fransk-spansk Sangerinde, 97.
- Maltitz, Apollonius, Baron v. (1795—1870), russisk Gesandt i Weimar, 76 f.
- Marmier, Xavier (1809—92), fransk Forfatter, 86, 113.
- Martensen, H. L. (1808—84), Teolog, 167.
- Martin, Nicolas (1814—77), fransk Forfatter, 108, 113.
- Meisling, Simon (1787—1856), Rektor, 44, 96, 118, 155—57.
- Mendelssohn-Bartholdy, Felix (1809—47), tysk Komponist, 142.
- Molbech, C. (1783—1857), Historiker 21, 97, 100 f., 135, 155, 159 f., 166—69, 175, 177.
- Moltke, Adam Wilhelm, Lensgreve (1785—1864), Gehejmestatsminister, 164.
- Mosen, Erich (1841—70), stud. jur., 60.
- Mosen, Julius (1803—67), tysk Digter, 51, 56, 60.
- Musäus, Johann Karl August (1735—87), tysk Æventyrforfatter, 84.
- Mügge, Theodor (1806—61), tysk Forfatter, 79.
- Müller, Augusta (1813—97), 176.
- Müller, Friedrich v. (1779—1849), Kansler i Weimar, 124.
- Müller, Ludvig (1809—91), Museumsinspektør, 173.
- Müller, Ludvig Christian (1806—51), Præst og Seminarieførstander, 48, 90.
- Müller, Otto (1807—82), Højesteretsassessor, 173.
- Møller, P. L. (1814—65), Forfatter 10, 30, 40, 43, 46—50, 155.
- Møsting, Johan Sigismund v. (1759—1843), Gehejmestatsminister, 164.
- Nicolai, Gustav (1795—1852), preussisk Divisionsauditor, Forfatter, 107, 111.
- Nommensen, Anne Cathrine (d. 1822), Digterens Farmoder, 34—40.
- Olfers, Ignaz v. (1793—1871), Musæumsdirektør, 140—42.
- Olsen, G. H. (1760—1829), Not. publ., Teaterdirektør 90, 92—94.
- Overskou, Thomas (1798—1873), Skuespiller og Forfatter, 13, 161.
- Paludan-Müller, Fr. (1809—76), Digter, 160, 167, 169, 173.
- Petit, Fr. (1809—54), dansk-tysk Oversætter og Forfatter, 10, 43 f., 155, 158.
- Qvistgaard, Jeppe (1781—1850), Overlærer ved den lærde Skole i Slagelse, 90.
- Rachel, Elisabeth (1821—58), fransk Skuespillerinde 31, 81, 84, 88.

- Rahbek, Kamma, f. Heger (1775—1829), 49, 149.
- Rahbek, Knud Lyne (1760—1830), Forfatter, 127.
- Rantzaу, Conrad Rigsgreve (1773—1845), Statsminister, 89, 117, 122.
- Rauch, Christian Daniel (1777—1857), tysk Billedhugger, 79, 142.
- Reboul, Jean (1795—1864), fransk Digter og Bager, 54, 125.
- Rellstab, Ludwig (1799—1860), tysk Digter og Musikkritiker, 62.
- Retzsch, Moritz (1779—1857), tysk Maler og Raderer, 142.
- Reuscher, Julius, tysk Oversætter, 13 f., 105, 109 f., 112 f.
- Reybaud, Fanny, f. Arnaud (1802—71), fransk Forfatterinde, 81, 142.
- Rollett, Hermann (1819—1904), østrigsk Digter, 51, 76.
- Rüdiger, Elise v., f. v. Hohenhausen, 60 f.
- Rüdiger, Ritter v., Oberregierungsrath i Minden, 61.
- Sachsen, Prinsesser af, 54.
- Schall, Anna Margrethe, f. Schleuther (1775—1852), Danserinde, 39, 43, 47 f.
- Schley, Ludolph (1798—1859), tysk Forfatter og Oversætter, 93, 162, 174 f.
- Schumann, Robert (1810—56), tysk Komponist, 87, 142.
- Scott, Walter (1771—1832), engelsk Digter, 84 f., 122.
- Serre, Friederike, f. Hammerdörfer (1800—72), 142.
- Siboni, Giuseppe (1780—1839), Syngemester, 41, 43.
- Simon, M. (d. 1854), tysk Forlægger, 13 f., 109.
- Slesvig Holsten Sønderborg Augustenborg, Prinsesserne af, 99, 134 f.
- Sophie (1824—97), [Arve]-Storhertuginde af Sachsen Weimar Eisenach, f. Prinsesse af Nederlandene, 30.
- Sophie (1805—72), Erkehertuginde af Østrig, f. Prinsesse af Bayern, 135.
- Speckter, Otto (1807—71), tysk Tegner, 54, 128, 142.
- Stampe, Christine, Baronesse, f. Dalgas (1797—1868), 86.
- Stampe, Rigmor (1850—1923), Forfatterinde, 163, 176.
- Steffens, Henrik (1773—1845), Filosof, 91, 95.
- Tegnér, Esaias (1782—1846), svensk Biskop og Digter, 98.
- Thiele, J. M. (1795—1874), Forfatter, 44, 106, 161, 164 f.
- Thomsen, Christian Jürgensen (1788—1865), Arkæolog, 21.
- Thorgesen, Maren Sophie, f. Olsen, Enke efter Overskærer Knud T., 42 f., 151.
- Thorvaldsen, Bertel (d. 1844), Billedhugger, 46, 82—88, 96, 126, 132, 142, 182.
- Thyberg, Birgitte Oline Cathrine, f. Falenkam (1781—1853), 19.
- Thyberg (Tybjerg), Christian (1815—1879), Arkitekt, 18.
- Tieck, Christian Friedrich (1776—1851), tysk Billedhugger, 79, 132.
- Tieck, Ludwig (1773—1853), tysk Digter, 79, 97, 102, 124, 132, 142, 159.
- Traes, Anders Hansen (d. 1827), Digterens Farfader, 34 f., 40.
- Tønder-Lund, Laura (1803—ca. 1830), 90.
- Weber, J. J. (1803—80), tysk Forlagsboghandler, 14, 106.
- Weiss, Christian Samuel (1780—1856), tysk Mineralog, 124, 142.
- Weissenthurn, Johanna Franul v., f. Grünberg (1773—1847), tysk Forfatterinde og Skuespillerinde, 142.
- Wessel, Johan Herman (1742—85), Digter, 124.
- Weyse, C. E. F. (1774—1842), Komponist, 41, 44, 91, 94, 128, 170.
- Vigny, Alfred de, Greve (1797—1863), fransk Digter, 142.
- Wilster, Christian (1797—1840), Digter, 167 f., 175.
- Vliet, Jacobus Leunis van der (1814—51), holl. Litterat, 29.
- Vogt, Frederik Sigfried (1777—1855), Chargé d'Affaires, 21.
- Voigt, Christian (1808—88), Købmand, 169, 173.

- Voigt, Riborg (1806—83), 80, 157, 176.
 Wolff, Bernhard (1799—1851), Professor i Jena, Improvisator, 14, 95, 145.
 Worch, Gottfried (1810—81), tysk Folke-digter og Skrædermester, 61 f., 78, 91.
 Wulff, Christian (1810—56), Kaptajn i Sæetaten, 167, 170, 173, 176.
 Wulff, Henriette (1804—58), 11, 81, 169 f., 173, 178.
 Wulff, Henriette, f. Weinholdt (1784—1836), 170.
 Wulff, Peter Frederik (1774—1842), Kon-treadmiral, 81—83, 90, 170.
 Zeise, Heinrich (1822—1914), holstenak Digter og Oversætter, 96, 105.
 Zeuthen, F. L. B. (1805—74), Teolog, 91, 166.
 Zimmermann, Frue, Berlin, 59.
 Oehlenschläger, Adam Gottlob (1779—1850), Digter, 32, 46—48, 56, 82 f., 87, 98, 129, 136, 161, 164 f., 170, 172 f., 176.
 Ørsted, Hans Chr. (1772—1851), Fysi-ker, 61, 83, 90, 106, 158, 161, 164, 171.
 Ørsted, Mathilde (1824—1906), 158.

VÆRK-REGISTER

- Aarets tolv Maaneder, 100, 159 f., 172, 177, 179 f.
 Aftenen, 82, 93 f.
 Agnete og Havmanden, 45 f., 74, 101, 120, 169, 172 f., 177, 179.
 Ahasverus, 113.
 Alfsol, 92.
 Billedbog uden Billeder, 109.
 Bruden fra Lammermoor, 159, 167 f.
 Den anden April, 175.
 Den grimme Ælling, 56.
 Den ny Barselstue, 28, 108.
 Den rædselsfulde Time, 82, 93 f.
 Den Usynlige paa Sprogø, 48, 90.
 Det døende Barn, 82, 92 f., 175.
 Dronningen paa 16 Aar, 175.
 En Digters Bazar, 101, 121, 149.
 Eventyr, fortalt for Børn (1835), 179.
 Festen paa Kenilworth, 94, 159, 175.
 Fodreise fra Holmens Canal til Østpynten af Amager, 51, 129, 173.
 Fuglen i Pæretæet, 85, 112.
 Grantræet, 56, 177.
 Iisjomfruen, 75.
 Improvisatoren, 51, 80, 94, 120, 161, 170, 179, 183.
 Kjærlighed paa Nicolai Taarn, 48, 118.
 Kongen drømmer, 101.
 Kun en Spillemand, 56, 97, 140.
 Levnedsbogen, 10, 140, 155.
 Lykkens Blomst, 89, 101, 108.
 Maurerpigen, 94, 101 f., 136 f.
 Mulatten, 94, 96, 101, 137.
 Mährchen. Gesamt-Ausgabe (1845—47), 13, 109.
 Neue Mährchen (1844), 109.
 O. T., 125.
 Pen og Blækhus, 183.
 Phantasier og Skizzer, 160, 168.
 Portnøglen, 75.
 Ravnene, 159, 162, 167 f.
 Røverne i Wisenberg, 92.
 Samlede Digte, 160, 168 f., 173.
 Samlede Skrifter, 168.
 Skilles og mødes, 102, 175.
 Skovcapellet 79 f., 92.
 Skygebilleder, 94, 159, 168, 172, 175, 180.
 Skyggen, 18, 22.
 Svinedrengen, 56.
 Toppen og Bolden (Kærestefolkene), 56.
 Vignetter til danske Digtere, 131, 160, 180.